

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

პედაგოგიკის დეპარტამენტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

განათლების მეცნიერებათა დეპარტამენტი

იმერი ბასილაძე

ეთერ ღვინერია

იან ამოს კომენიუსის

„მათეტიკა“ (სწავლის თეორია)

ქუთაისი

2020

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს დამხმარე სახელმძღვანელოს. მასში განხილულია პედაგოგიკის კლასიკოსის იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“- სწავლის თეორია, რომელიც ჯერჯერობით სათანადოდ არ არის შესწავლილი და დღემდე არ იყო ცნობილი ქართული პედაგოგიკური აზროვნებისათვის.

იგი პირველად ქვეყნდება ქართულ პედაგოგიკურ სივრცეში. აქვე შესწავლილი და გადმოცემულია დიდი მოაზროვნის მიერ დამუშავებული სწავლის პრობლემური საკითხები.

რედაქტორი: ასოცირებული პროფესორი თამარ ღვინიაძე

რეცენზენტები: პროფესორი ლია მენტეშაშვილი

პროფესორი ლელა თავდგირიძე

ასოცირებული პროფესორი ნინო გელენიძე

ასოცირებული პროფესორი ნინო ორჯონიკიძე

იბეჭდება აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის საბჭოს გადაწყვეტილებით.

ISBN 978-9941-484-26-1

© აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

„ ვინც წარსულის ხილვისას ჭკვრეტს მომავალს,
ღირსია იწოდებოდეს მასწავლებლად“.

კონფუცი

შესავალი

იან ამოს კომენიუსი (1592-1670) ჩეხი პედაგოგი, ჰუმანისტი და მწერალია, კლასიკური პედაგოგიკის ფუძემდებელი მოღვაწეობდა XVII საუკუნეში. მან თავისი პედაგოგიური ქმნილებებით უკვდავყო საკუთარი სახელი. მას ხშირად უწოდებენ „პედაგოგიკის ნიუტონს“, „პედაგოგიკის კოპერნიკს“, „პედაგოგიკის კოლუმბს“, „პედაგოგიკის მამას“, „ხალხთა მასწავლებელს“ (ლორთქიფანიძე 1970:5).

კომენიუსის განსაკუთრებული დამსახურება კაცობრიობის წინაშე იმაში მდგომარეობს, რომ, მან დემოკრატიზმისა და ჰუმანიზმის პოზიციებიდან მოგვცა შუასაუკუნეობრივი დოგმატიკურ-სქოლასტიკური აღზრდისა და სწავლების სისტემის საფუძვლიანი კრიტიკა (ლორთქიფანიძე 1970 : 5). საფუძვლიანად შეისწავლა რა თავისი ეპოქის ფილოსოფიური და პედაგოგიური მსოფლმხედველობა, გადაამუშავა ის და მოგვცა ინოვაციური იდეებით გამსჭვალული პედაგოგიურ - დიდაქტიკური მოძღვრება. „ჯერ კიდევ ლათინურ სკოლაში სწავლის პერიოდში თავის თავზე გამოცადა სქოლასტიკური სასწავლო სისტემის უვარგისობა“ (ლობჯანიძე 2013 ა: 1) და მიზნად დაისახა გარდაექმნა სკოლა ეპოქის მოთხოვნათა შესაბამისად.

იან ამოს კომენიუსმა პირველმა ჩაუყარა მეცნიერული საფუძველი პედაგოგიკას, დიდაქტიკას, მათეტიკას, ახალ მეთოდუკას და წამოაყენა საყოველთაო განათლების იდეა, ჩამოაყალიბა და განავითარა სწავლების დიდაქტიკური პრინციპები, შექმნა ერთიანი სკოლის სტრუქტურა, დაამუშავა სასკოლო-საგაკვეთილო სისტემა და სახელმძღვანელოების შედგენის პრინციპები (ლობჯანიძე 2013 ა: 1). როგორც პროფ. ი. ბიბილეიშვილი აღნიშნავს, „მან შექმნა ახალი ტიპის სასკოლო სახელმძღვანელოები, შეიმუშავა „საყოველთაო აღზრდის“ (პამპედია), „საყოველთაო გამოღვიძების“ (პანერგესია),

„საყოველთაო გასხივოსნების“ (პანაუგია), საყოველთაო სიბრძნის“(პანსოფია), „საყოველთაო ენის“(პანგლოტია), „საყოველთაო გამოსწორების“(პანარტოზია), „საყოველთაო განზრახვის“(პანუტეზია) იდეები, დაიმსახურა მსოფლიოში მასწავლებელთა მასწავლებლის უკვდავი სახელი“ (ბიბლიეიშვილი 1993: 226-227).

პროფესორი ე. მედინსკი წერს: რომ „უკანასკნელ ნაწარმოებებში, კომენსკი სამართლიანად ამბობდა, რომ მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ის იყო მისწრაფებათა ადამიანი. პედაგოგიური თეორიის პრაქტიკასთან შეერთებით, დაამუშავა პედაგოგიკური და დიდაქტიკური სისტემა, რომელშიც თავმოყრილი, გაანალიზებული და სინთეზირებულია XV-XVII საუკუნეების პედაგოგიკურ ძიებათა უდიდესი გამოცდილება. თავისი პირადი მაგალითით კომენსკიმ გვიჩვენა პედაგოგიკური საქმისა და ბავშვებისადმი სიყვარული, პედაგოგიკურ მუშაობაში დიდი ენერჯისა და დაჟინების ნიმუში და პედაგოგიკური გამოცდილების განზოგადების უნარი“ (მედინსკი 1940 :117).

პროფესორი ს. ლობჟანიძე აღნიშნავს, რომ „დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპაში სწავლება სკოლებში მასწავლებელთა ინდივიდუალური ფორმით ხდებოდა და ბავშვებს შეეძლოთ წლის ნებისმიერ დროს შესულიყვნენ სკოლაში. კომენიუსმა შექმნა ცნება – სასწავლო წელი, განსაზღვრა მისი დასაწყისი – ბავშვები სკოლაში უნდა მიეღოთ წელიწადში ერთხელ – შემოდგომაზე, გაკვეთილი უნდა ყოფილიყო კოლექტიური, მთელ კლასთან, რომელიც აერთიანებდა რამდენიმე მოსწავლეს. ბავშვები სასწავლო წლის დასასრულს ერთად უნდა გადასულიყვნენ მომდევნო, უფრო მაღალ კლასში, სასწავლო წლებს შორის უნდა ყოფილიყო არდადეგები, თავად გაკვეთილი კი უნდა დაყოფილიყო რამდენიმე მონაკვეთად: ახალი მასალის ახსნა, მოსწავლეთა გამოკითხვა, სავარჯიშოებისთვის განკუთვნილი დრო და ა. შ. კომენიუსი წერდა: “დრო ისე უნდა იქნას განაწილებული, რომ ყველა წელზე, თვეზე, დღესა და საათზე მოდიოდეს თავისი განსაკუთრებული ამოცანა”(ლობჟანიძე 2006: 272). ეს ამოცანები კი კომენიუსის მიხედვით შემდეგი დიდაქტიკური პრინციპით უნდა განაწილებულიყო სკოლაში სწავლების პროცესში: “კონკრეტულიდან ზოგადისკენ”, “ადვილიდან ძნელისკენ”, “უფრო

ცნობილიდან ნაკლებ ცნობილისკენ”, “უფრო ახლოდან უფრო შორეულისკენ” და ა.შ. (ლობჯანიძე 2006: 275).

კომენიუსის მსოფლმხედველობაზე დიდი გავლენა მოახდინა ბეკონ ვერულამელმა. ბეკონი საკუთარ მოსაზრებას გამოთქვამდა იმ დროისათვის სკოლებში არსებულ სასწავლო პროცესთან დაკავშირებით. „იგი აკრიტიკებდა მასწავლებლებს და აღნიშნავდა, რომ ისინი მხოლოდ სიტყვებს სთავაზობდნენ მოსწავლეებს და არ აძლევდნენ გასაქანს აზროვნებას. ბეკონი მიიჩნევდა, რომ სკოლები “სამეცნიერო“ და “კვლევითი” ცენტრები უნდა ყოფილიყო (ბასილაძე 2016:38) თვითონ კომენიუსი მრავალჯერ იხსენებს თავის თავზე მის გავლენას და ბეკონის ნაშრომს „მეცნიერების დიადი აღდგენის გეგმა“- უწოდებს გასაოცარს და აფასებს, როგორც ყველაზე ნათელ „ნაწარმოებს ფილოსოფიის ახალ საუკუნეში“ (მედინსკი 1940: 118).

ბეკონს ფილოსოფიის ისტორიულ განვითარებაში თავის კვლევის საგნად არჩეული ჰქონდა სამი ობიექტი: ღმერთი, ბუნება და ადამიანი. კომენსკიმ გამოიყენა ეს ფორმულა აღზრდის ამოცანების განსაზღვრაში. მისი შეხედულებით აღზრდის ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ შეიქნოს ღმერთი (რელიგიური აღზრდა), შეიქნოს გარემო, ბუნება (გონებრივი აღზრდა), შეიქნოს ადამიანი (ზნეობრივი აღზრდა)(მედინსკი 1940:118). დღეს პედაგოგიკაში შეჯერებულია მეცნიერთა აზრი და ისინი კომენიუსის მოძღვრების ძირითად იდეას გამოხატავენ შემდეგი ფორმულირებით: სრულყოფილი ადამიანის აღზრდა. სრულყოფილება კომენიუსს ესმოდა, როგორც პროფ. ს. ლობჯანიძე წერს: „განათლება (საგანთა ცოდნა), სიკეთე (ზნეობრიობა), ღვთისმოსაობა“(ლობჯანიძე 2013ა: 2).

იან ამოს კომენიუსი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ხალხში ცოდნის გავრცელებას. იგი სპეციალურად უძღვნის მას თეორიულ და პრაქტიკულ ნაშრომებს „დიდი დიდაქტიკა“ და „მათეტიკა“. ნაშრომში „დიდი დიდაქტიკა“ პირველსავე სტრიქონებში აუღერებს საყოველთაო სწავლების იდეას და სახავს მისი გადაწყვეტის გზებს. „დიდი დიდაქტიკა - წერს კომენიუსი - რომელიც შეიცავს ყველასათვის ყველაფრის სწავლების უნივერსალურ ხელოვნებას, ანუ ჭეშმარიტი და საუკეთესო სამუალება, თუ როგორ შევქმნათ ყოველი ქრისტიანული სახელმწიფოს ყოველ თემში, ქალაქსა და სოფელში ისეთი სკოლები,

რომლებშიაც ორივე სქესის მთელ ახალგაზრდობას, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე, სადაც არ უნდა იყოს, შეეძლება ისწავლოს მეცნიერებანი, მიაღწიოს ზნეობრივ წარმატებას, შეითვისოს ღვთისწიერება და, ამრიგად, ყოველივე, ის რაც საჭიროა, როგორც ამქვეყნიური, ისე მომავალი ცხოვრებისათვის, ახალგაზრდობის წლებში ისწავლოს შემოკლებულად, სასიამოვნოდ, საფუძვლიანად“ (კომენსკი 1949: 1). ნაშრომში „მათეტიკა“ იან ამოს კომენისი აღნიშნავს, რომ „სწავლა“ არის რაიმე (საგნის) ცოდნის ძიება, ან მცდელობა თუ როგორ უნდა შევიმეცნოთ ესა თუ ის საგანი (Spicilegim Didacticum 1680: 1). ცოდნა ეს არის საგნის გონებით ფლობა (Spicilegim Didacticum 1680: 1). კომენიუსს მიაჩნია, რომ საგნის გონებით ფლობა - სწავლა, მისი გონებაში შენახვა ხორციელდება სამ საფეხურად: 1. ცოდნა იმისა, რომ საგანი არსებობს; 2. ცოდნა იმისა, თუ რას წარმოადგენს საგნის არსს, რისგან შედგება ის; 3. ცოდნა იმისა, თუ რა დანიშნულება აქვს საგანს, რაში გამოიყენება იგი (Spicilegim Didacticum 1680:1). ცოდნის ამ სამი საფეხურით მიიღწევა საგნების გაცნობა. პირველს კომენიუსი შემჩნევას ანუ უბრალოდ ცოდნას უწოდებს. მეორე ეს არის გონითი აღქმა - გააზრება. ხოლო მესამეა მისი გამოყენება - მოხმარება, უფრო სწორად რომ ვთქვათ გამოყენების უნარი (Spicilegim Didacticum 1680:1).

იმ ეპოქაში, როდესაც იან ამოს კომენისი მოღვაწეობდა ადამიანი წარმოდგენილი იყო, როგორც მონა ღვთისა. ცხოვრება განიხილებოდა, როგორც ცრემლებისა და გლოვის ველი, სხეული როგორც სულის საპყრობილე. განათლების შინაარსი, სწავლა-აღზრდის ორგანიზაციის წესი და მეთოდები ნაკარნახევი იყო სოციალურ-პოლიტიკური, ეკონომიკური, ეთნიკური, რელიგიური და სხვა თავისებურებებით. ხოლო ბავშვის პედაგოგიური და ფსიქოლოგიური თავისებურებების გათვალისწინებას სწავლა/სწავლების პროცესში სერიოზული ყურადღება არ ექცეოდა. მხოლოდ საჭიროების შემთხვევაში ინტერესდებოდნენ თუ რამდენად შეეძლო ბავშვს მისადმი წაყენებული მოთხოვნების შესრულება.

პროფ. ი. იმედაძე წერს, რომ : „შუა საუკუნეების ევროპაში ბავშვობა, როგორც ასეთი, იგნორირებული იყო. 6-7 წლამდე ინდივიდები ითვლებოდნენ უსუსურ ჩვილებად,

ხოლო შემდეგ, პატარა, მინიატურულ მოზრდილებად. მათ სათანადოდ აცმევდნენ და საჭირო ცოდნა-ჩვევებს აზიარებდნენ. მაღალი შობადობისა და სიკვდილიანობის დემოგრაფიულ სიტუაციაში ბავშვობა მიჩნეული იყო სწრაფად წარმავალ და ნაკლებღირებულ პერიოდად. ვითარება შეიცვალა XVII საუკუნიდან. პატარა ბავშვი უკვე განიხილებოდა, როგორც ოჯახის მნიშვნელოვანი წევრი. ბავშვებისადმი გულგრილობა შეიცვალა მათდამი განსაკუთრებული ყურადღებით, განებივრებითაც კი (იმედაძე 2014: 359).

მხოლოდ რენესანსის ხანაში შემოიჭრა სინათლის შუქი. გაიღვიძა და იწყო განვითარება ანტიკურმა ტრადიციებმა. არა მარტო ფილოსოფიაში, არამედ პედაგოგიკაშიც. ამიტომ კომენიუსის მსოფლმხედველობის მთელი რიგი ნიშნები გადმოსულია აღორძინების ეპოქიდან. იმ ეპოქიდან, სადაც ცხოვრება განიხილებოდა, როგორც რაღაც მშვენიერი, ადამიანი, როგორც სრულქმნილი არსება, ცხოვრების ამაღლებული წყურვილი.

კომენიუსმა გაარღვია შუა საუკუნეების სქოლასტიკური არტახები. მისთვის ცხადი გახდა, რომ ადამიანი უნდა დატკბეს ჰარმონიით და მიისწრაფოდეს წინ. ჰარმონიის მიღწევის მთავარ საშუალებად იგი თვლის სწავლას, განათლებას (საგანთა ცოდნას).

კომენიუსმა თავისი მსოფლმხედველობითა და პედაგოგიკური კონცეფციით ერთგვარი რევოლუცია მოახდინა პედაგოგიკაში ბავშვის შემეცნების უნართა მრავალფეროვნების კუთხით. პირველადია უშუალო შეგრძნებები (თვალსაჩინოების პედაგოგიური პრინციპი), რომელიც მომდევნო ეტაპზე უნდა განვითარდეს განსჯით აზროვნებად. მეხსიერება მხოლოდ შეგრძნებებით (გრძნობებით) მიღებულ წარმოდგენასთან და აზროვნებასთან ერთად უნდა ვითარდებოდეს (გააზრებული სწავლების პრინციპი, მგრძნობელობითი შემეცნების სისრულის (სისავსის) პრინციპი).

მიუხედავად იმისა, რომ იან ამოს კომენიუსმა განჭვრიტა საზოგადოების განვითარების სამომავლო პერსპექტივები, აღსაზრდელი აქცია მისი გავითარებისა და სრულყოფის კრედოდ, XVIII საუკუნეში, საზოგადოების განვითარების კვალდაკვალ, ბავშვისადმი, როგორც მშვენიერი სათამაშოსადმი დამოკიდებულება შეცვალა

რაციონალური აღზრდის კონცეფციამ. „ის დამყარებული იყო მკაცრი დისციპლინის პრინციპზე ოჯახში და სასწავლო დაწესებულებაში. სკოლა თანდათან გადაიქცა უმნიშვნელოვანეს საზოგადოებრივ ინსტიტუტად, რომელიც ემსახურებოდა მომავალი კვალიფიციური მუშაკებისა და სამაგალითო მოქალაქეების ორგანიზებულ მომზადებას. გადახალისდა ბავშვობის კონცეფციაც. ადამიანის ცხოვრების ეს ხანა გახანგრძლივდა და მასში გამოიყო ყრმობისა და ჭაბუკობის პერიოდი (იმედაძე 2014 : 359).

იან ამოს კომენიუსის წიგნის ასეთი სათაური „მათეტიკა“ ღრმა გააზრებას ემსახურება, როდესაც მოსავლის აღების შემდეგ სათუთად შეგროვებული დარჩენილი თავთავები გვევლინება, როგორც სიმბოლო მომავალი ახალი მოსავლისა. იგი დროს უძღვება, ხოლო შემეცნების ახალი ციკლი ნიადაგ განსაზღვრავს დარიგებების შინაარსს მომავალი თაობებისათვის. კომენიუსი თავის „მათეტიკით“ დაეხმარა მომავალ თაობებს ნელ-ნელა გაეგნოთ ეკლიანი გზა მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შესაქმნელად. სწორედ ამ ეკლიან გზაზე ტექნიკურმა პროგრესმა და საზოგადოებრივმა ცვლილებებმა XIX საუკუნეში საგრძნობლად გაზარდა მოთხოვნები ბავშვის მომავალი ცხოვრებისთვის მომზადების კუთხით. „ბავშვობის პერიოდის მნიშვნელობამ კიდევ უფრო იმატა“ (იმედაძე 2014 : 359). მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს და მეოცე საუკუნის დასაწყისში წარმოიშვა დიუის, კერშენშტაინერის, პიაჟეს, თორნდაიკის, ერიქსონის, ბრუნერის, ვიგოტსკის, უზნაძის თეორიები, რომლებიც ცდილობენ, რომ სწავლების პროცესში შეამსუბუქონ მოსწავლის მდგომარეობა, შექმნან მოსწავლეზე ორიენტირებული საკლასო გარემო, სასწავლო მასალა მოარგონ მოსწავლის განვითარების დონეს.

დიდი ჩეხი პედაგოგის იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიკური თხზულება „მათეტიკა“ დღემდე არ იყო ცნობილი ქართული პედაგოგიკური აზროვნებისათვის. ჩვენ შევეცდებით ფართო მკითხველის წინაშე წარმოვადგინოთ „მათეტიკის“ საფუძვლები. რა არის სწავლა?, როგორც პროგრესული მოვლენა, როგორც დამოუკიდებელი პროცესი, რა მეთოდებითა და საშუალებებით წარიმართება იგი? რომელი პრინციპები უნდა გამოვიყენოთ სწავლის

პროცესის განსახორციელებლად? რა მნიშვნელობა აქვს სწავლას მოსწავლის დამოუკიდებელი აზროვნების განვითარების საქმეში?

ჩვენ განსაკუთრებით მადლობა გვინდა ვუთხრათ კომენიუსის პედაგოგიური თხზულების „მათეტიკის“ ლათინური, ინგლისური, გერმანული და რუსული ტექსტის თარგმანში და ტერმინების დაზუსტებაში გაწეული დახმარებისათვის ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორს დიანა ტრაპაძეს, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის დეპარტამენტის ასოცირებულ პროფესორს ნინო გელენიძეს, აკადემურ დოქტორს მადონა ნიჟარაძეს, ამავე უნივერსიტეტის სლავური ფილოლოგიის დეპარტამენტის სპეციალისტს სოფიო მჟავას, ენათა ცენტრის სპეციალისტს ნიკოლოზ ბოჭორიშვილს პედაგოგიური ფაკულტეტის ხარისხის სამსახურის სპეციალისტს მარეხ ნიკოლაძეს და მოწვეულ სპეციალისტს დავით შამაევს.

წიგნი განკუთვნილია პედაგოგიური (განათლების) ფაკულტეტის სპეციალობის სტუდენტთა, მასწავლებლის მოსამზადებელი 60 კრედიტიანი საგანმანათლებლო პროგრამის მსმენელთა, სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტთა, პედაგოგთა და განათლების საკითხებით დაინტერესებულ პირთათვის.

იან ამოს კომენიუსი და ქართული პედაგოგიკური აზროვნება

იან ამოს კომენიუსი მრავალი ნაშრომის ავტორია. მათ შორის ჩვენი საკვლევი თემატიკიდან გამომდინარე უნდა აღვნიშნოთ ორი ნაშრომი „დიდი დიდაქტიკა“ და „მათეტიკა“.

იან ამოს კომენიუსის ცხოვრებისა და პედაგოგიური მოღვაწეობის შესწავლას საქართველოში მრავალ წლოვანი ტრადიცია აქვს. 150 წელზე მეტი გავიდა მას შემდეგ, რაც იან ამოს კომენიუსის სახელმა ქართულ პედაგოგიური აზროვნებაში დაიმკვიდრა ადგილი. ახალი პედაგოგიკური აზრი, განსაკუთრებული მიმზიდველობით შემოვიდა და დღესაც რჩება მისთვის „ნოვატორული პედაგოგიური იდეების უმრეტ წყაროდ“ (ბიბილეიშვილი 1993:14).

იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიური მოღვაწეობის აქტუალური საკითხების შესახებ მიმოხილვები, ნარკვევები, საჟურნალო და საგაზეთო სტატიები გამოქვეყნდა, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში და მე-20 საუკუნის 10- 20-იან წლებში. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ილია ჭავჭავაძის, იაკობ გოგებაშვილის, ილია ფერაძის, ალექსანდრე ტატუნაშვილის, ლუარსაბ ბოცვაძის, ალექსანდრე ჭიჭინაძის, მიხეილ გედევანიშვილის, გიორგი წერეთლის, ნიკოლოზ სირბილაძის, სერგო აბულაძის, გრიგოლ მაჭავარიანის, ივანე როსტომაშვილისა და სხვების მიერ გამოქვეყნებული წერილები კომენიუსის ნოვატორულ შეხედულებებთან დაკავშირებით.

მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლებიდან კიდევ უფრო აქტიურად წარიმართა კომენიუსის პედაგოგიკურ შეხედულებათა კვლევა. შეიქმნა საინტერესო ნაშრომები. მათ შორის უნდა აღვნიშნოთ ისეთი ავტორები როგორებიცაა: აკადემიკოსები: დავით ლორთქიფანიძე, გიორგი ჯიბლაძე, შალვა ამონაშვილი, პროფესორები: გიორგი თავზიშვილი, გ. გოგუაძე, ტიტე სარიშვილი, უმანგი ობოლაძე, ალექსანდრე ფრანგიშვილი, სერგო სიგუა, ვლადიმერ გაგუა, ნათელა ვასაძე, ალექსანდრე გობრონიძე, ოთარ ქინქლაძე, კარლო მაჭარაშვილი, შოთა ჯაფარიძე, **ნიკოლოზ ქუთათელაძე**, იური ბიბილეიშვილი,

ნოდარ ბარამიძე, ნოდარ ბასილაძე, დიმიტრი გურგენიძე, დავით ყიფშიძე, შალვა სიხარულიძე, ივანე ჭკუასელი, შოთა მალაზონია, მელენტი ზარანდია, იონა ჯღარკავა, **ქეთევან ტუსკია, ლამარა დოლონაძე**, ლიანა ჯანაშია, დიმიტრი დარჩია, ზურაბ ცუცქირიძე, თამარ აროშიძე, გიორგი კვანტალიანი, სოფიკო ლობჯანიძე და სხვ.

იან ამოს კომენიუსის შეხედულებები ილია ჭავჭავაძემ ნაყოფიერად გამოიყენა კ. იანოვსკის წინააღმდეგ, რომელიც საქართველოში ცდილობდა სამწლიანი დაწყებითი განათლების სისტემის დანერგვას. როგორც პროფ. გიორგი თავზიშვილი წერს - ილიასთვის როცა ცხადი გახდა, რომ იანოვსკის დაძლევა შეუძლებელი იყო, წამოაყენა საკითხი დაწყებითი სკოლის კურსის 6 წლამდე გადიდების შესახებ. გიორგი თავზიშვილი მიიჩნევს, რომ, ვინაიდან საქართველო არ იცნობდა ექვსწლიანი დაწყებითი სკოლის პრაქტიკას, ეს იდეა ილია ჭავჭავაძემ აიღო იან ამოს კომენიუსის „დიდი დიდაქტიკიდან“ (თავზიშვილი 1977: 220). ილია წერს: „საერო სკოლა, საზოგადოდ, სკოლა ერისა, ე. ი., იმ უმრავლესობისა, რომელსაც არც დრო აქვს, არც მოცალობა, არც შეძლება უმაღლესის სწავლის შეძენისათვის... ამიტომ საერო სკოლა ერის შინაური სკოლაა, ის მოედანია, საცა ერის გონებამ და გრძნობამ პირველად ფეხი უნდა აიდგას. ის გამზრდელია ერისა, რომელმაც უნდა აძლიოს ერს მასაზრდოებელი სულისა და ხორცისა იმ პატარა საწყაოთი, რომელიც ზედგამოჭრილია უმეტნაკლებოდ ერის მოკლედ შემოხაზულ შინაურს ყოფაცხოვრებაზედ, მის სულიერ და ხორციელ მოთხოვნილებაზედ“ (ბიბილიეშვილი 1993: 95).

ჩვენ ვიზიარებთ პროფ. ტ. სარიშვილის შეხედულებას, რომ ილია ჭავჭავაძემ იან ამოს კომენიუსის დიდაქტიკური შეხედულებების გამოყენებით, ხელისუფლების წინაშე სავსებით სამართლიან, მეცნიერულად დასაბუთებულ მოსაზრებებს აყალიბებდა საქართველოს სკოლებში დედაენის საფუძველზე სწავლების მოწყობის შესახებ (სარიშვილი 1986: 3).

იაკობ გოგებაშვილი სტატიაში „ქართველთა სწავლა - განათლების ნიჭი“- წერს: „პედაგოგიკის მამამთავარი კომენსკი, პესტალოცი, დისტერვერგი, უშინსკი, კაცთმოყვარეობის, ალტრუიზმის მნათობნი იყვნენ... ისეთი ფრიად რთული და ყოვლად

ძნელი საქმე, როგორც ადამიანის აღზრდა და სწავლებაა, ხელიდგან გამოუვა მხოლოდ მათ, ვისაც ასულმდგმულებს გულწრფელი სიყვარული მოყვასთა მიმართ“ (ბიბილეიშვილი 1993:97). როგორც პროფ. ი. ბიბილეიშვილი აღნიშნავს იან ამოს კომენსკი, როგორც პედაგოგიკური მეცნიერების უდიდესი ავტორიტეტი, ხშირად ფიგურირებს იაკობის თხზულებებში (ბიბილეიშვილი 1993: 97).

იაკობ გოგებაშვილი საუბრობს რა „ქართული ანბანის“ შესახებ აღნიშნავს, რომ: მის მიერ შექმნილი ანბანი არის შედგენილი მარტივ სინკრეტიულ მეთოდზე და, რომ ეს მეთოდი ითვლება უახლოეს, უკეთეს მეთოდად. იაკობი განმარტავს, რომ სინკრეტიულის მეთოდით სწავლა იწყება, საგნის გაცნობიდან. საგანს, ან მის სურათს ბავშვი ხედავს თვალთ, აკვირდება მას, არკვევს მის ნაწილებს, თვისებებს და ხატავს. მასწავლებელი კი გადაცემს ბავშვს ამ საგანთა შესახებ მოთხრობის სახით რაიმეს, თუ შესაძლებელია ანდაზას, გამოცანასა და ლექსს, რომელსაც ამღერებს მარტივ ჰანგებზე. ამის შემდეგ ამ საგნის სახელს ასწავლის ჯერ ხმების, მერე ასოების მხრივ და დააწერინებს მათ. ბოლოს ბავშვები შესწავლილი ასოებიდან კითხულობენ სიტყვებსა და ფრაზებს. ამ სახით სინკრეტიული მეთოდი კითხვას ხდის სხვადასხვა ვარჯიშობების ცენტრად: წერის, დაკვირვებითი სწავლის, თვლის, ხატვის, სიმღერა - გალობისა და ამითი იდება ბავშვის გონებაში საძირკველი ჰარმონიული განვითარებისა (87).

დიდი პედაგოგი იზიარებდა კომენიუსის შეხედულებას არსებული აღზრდა-განათლების სისტემის უვარგისობაზე და აკრიტიკებდა სკოლას, რომელიც არ ზრუნავდა მოსწავლეებში ისეთი უნარების განვითარებაზე, როგორცაა კრიტიკული აზროვნება, ცოდნის დამოუკიდებლად მოპოვება, მიღებული ცოდნის ცხოვრებაში გამოყენება, თვითმოქმედება, ინიციატივა და სხვ. ამიტომ იაკობ გოგებაშვილი ეძებს სწავლების ახალ გზებსა და მიმართულებებს.

მკვლევარი გიორგი კვანტალიანი წერს, რომ იაკობი ეძებს აღზრდისა და სწავლების ახალ მეთოდებს, ეცნობა უამრავ ახალ ლიტერატურას, როგორც პედაგოგიური, ისე

ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით. გაეცნო „ახალი სკოლის,“ ანუ ახალი აღზრდის ერთ-ერთი თეორეტიკოსის ე. დომელენის ამავე სახელწოდების წიგნს (კვანტალიანი 2000: 23).

ე. დომელენის მიხედვით „ახალი სკოლის მიზანია ადამიანის ყველა ძალის, შესაძლებლობების ჰარმონიული განვითარება. ბავშვი მრავალმხრივ განვითარებული სრულყოფილი პიროვნება უნდა გახდეს, რათა შეძლოს ცხოვრებისეული მიზნების განხორციელება, საჭიროა, რომ შეიცვალოს სკოლის ხელოვნური გარემო, სადაც ცხოვრებასთან შეხება მხოლოდ წიგნების მეშვეობით ხდება; ის პრაქტიკული უნდა იყოს, რათა ბავშვებს ახლოს გააცნოს საგანთა ჭეშმარიტი ბუნება“ (კვანტალიანი 2000: 23).

იაკობ გოგებაშვილი წერს: „ეს ახალი ტიპის სკოლა საოცარის ოსტატობითა და სიადვილით უმდიდრებს მოწაფეებს გონებას ნამდვილი კონკრეტული და ცოცხალი ცოდნით, ასწავლის ზედმიწევნით ბუნების ძალთა მოხმარებას, გულს უვსებს მაღალი ადამიანურის გრძნობებით, ანიჭებს მტკიცე ხასიათს, ზრდის მასში თაოსნობას, უნარს, თავის თავის იმედს, თავაზიანობას, დარბაისლობას და ამზადებს სულით და ხორციით საღ ადამიანს“ (კვანტალიანი 2000: 27).

შეიძლება დავასკვნათ, რომ იაკობ გოგებაშვილი არა მარტო იცნობდა კომენიუსის მოძღვრებას სწავლა - აღზრდის საკითხებთან დაკავშირებით, არამედ აზროვნებდა მსოფლიო სტანდარტების დონეზე. სწორედ მსოფლიოს გამოჩენილ მეცნიერ-პედაგოგთა შემოქმედების შესწავლამ ი. გოგებაშვილი აამაღლა ეპოქის მოთხოვნათა დონეზე და გახდა ქართული ეროვნული პედაგოგიკის ფუძემდებელი.

მე-20 საუკუნის 10 - 20- იან წლებში ქართველ პედაგოგთა გარკვეული ნაწილი იზიარებდა და ცდილობდა საქართველოს სინამდვილეში დაენერგათ საზღვარგარეთის პედაგოგთა შეხედულებები, ე. წ. „ახალი სკოლის“ თეორია, რომელიც „თავისუფალი აღზრდის“ თეორიას ეფუძნებოდა. ცალკეული პედაგოგი სხვადასხვა პედაგოგიურ თეორიასა და მიმდინარეობას ემხრობოდა, მაგრამ მთლიანობაში ისინი ქართული პედაგოგიკური აზრის განვითარებას ემსახურებოდნენ და ცდილობდნენ, რომ საქართველოში პედაგოგიკა მსოფლიო პედაგოგიკური აზრის კვალდაკვალ

განვეითარებინათ. სწავლება გაეხადათ მიმზიდველი, საინტერესო, სასარგებლო და „ახალი სკოლა გადაექციათ ცხოვრების სკოლად“ (გურგენიძე 1981: 30), სადაც სიყვარულით მოვლენ, როგორც მოწაფეები, ისე მასწავლებელნი, სადაც ცხოვრების შინაარსს კი არ შეკვეცენ წიგნების მიხედვით, არამედ წიგნებს გააფართოებენ ცხოვრების მიხედვით, სადაც მასწავლებელი მოსწავლეებთან ერთად ისწავლის, დაუკავშირდება ცხოვრებას, გაერკვევა მის მოვლენებში“ (გურგენიძე 1981: 31).

უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ახალი სკოლის“ მოდელმა, მთლიანობაში, საქართველოში სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო. მიგვაჩნია, რომ ისინი უკიდურესად დაუპირისპირდნენ რა ავტორიტარულ სკოლას, მხოლოდ „შრომის სკოლა“ დაუპირისპირეს ცოდნის, ხასიათის და უნარ-ჩვევების მისაღწევად, ფიზიკური შრომა იქცა მომავალი სკოლის მიზნად.

1923 წელს ქუთაისში გამოვიდა ყოველკვირეული პედაგოგიური ჟურნალი „განათლების მოამბე“. ჟურნალში დიდაქტიკის სფეროში პირველი ნაშრომი გამოაქვეყნა ნ. ქუთათელაძემ. ნაშრომი „ზოგადი დიდაქტიკა“ (კონსპექტური კურსი) დაიბეჭდა ამ ჟურნალის 4 ნომერში (გურგენიძე 1981: 130).

1935 წელს ქართულ ენაზე გამოვიდა გ. გოგუაძის „დიდაქტიკა“, როგორც სახელმძღვანელო პედაგოგიური სასწავლებლებისა და მასწავლებლებისათვის. მასში განხილულია საკითხები - სწავლების მეთოდების პრინციპული საფუძვლები, სწავლების მეთოდების ფსიქო-პედაგოგიური საფუძვლები, სწავლების მეთოდები, გაკვეთილის ორგანიზაცია, სასკოლო მუშაობის გეგმიანობა და აღრიცხვა, შეგნებული დისციპლინა სწავლა-აღზრდაში - საბჭოთა პროლეტარული მსოფლმხედველობის თვალსაზრისით.

მეოცე საუკუნის 30-იანი წლებიდან საქართველოში განსაკუთრებით ინტენსიურად იწყება კომენიუსის პედაგოგიკური შემოქმედების შესწავლა - გაანალიზება.

1937 წელს ქუთაისში გამოვიდა შალვა სიხარულიძისა და დავით ყიფშიძის ავტორობით დამხმარე სახელმძღვანელო პედაგოგიკის ისტორია, რომელშიც განხილული

და განალიზებულია იან ამოს კომენისის პედაგოგიკური სისტემა. დამხმარე სახელმძღვანელო განკუთვნილი იყო პედაგოგიური ინსტიტუტების სტუდენტთათვის.

იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიური შემოქმედების შესწავლის საქმეში განსაკუთრებით დიდი როლი შეასრულა დავით ლორთქიფანიძემ. მან არა მარტო საქართველოს, არამედ მაშინდელ საბჭოთა კავშირს გააცნო იან ამოს კომენიუსის „დიდაქტიკა“, როგორც სწავლებისა და განათლების თეორია.

1937 წელს დავით ლორთქიფანიძემ ყოფილ საბჭოთა კავშირში პირველმა დაწერა დისერტაცია „იან ამოს კომენსკის დიდაქტიკა“. ამ დისერტაციით საქართველოში სათავე დაედო კომენიუსის შეხედულებებთან მიმართებაში სადისერტაციო ნაშრომების შექმნასა და დაცვას.

1939 წელს თბილისში გამოქვეყნდა ქართულ ენაზე დავით ლორთქიფანიძის პირველი მონოგრაფიული გამოკვლევა „იან ამოს კომენსკის დიდაქტიკა“.

1941 წელს დ. ლორთქიფანიძის მონოგრაფიული გამოკვლევა „იან ამოს კომენსკის დიდაქტიკა“ გამოვიდა რუსულ ენაზე, რამაც განაპირობა რუსი პროფესორების ე. მედინსკისა და ა. პისკუნოვის დაინტერესება კომენიუსის პედაგოგიური შეხედულებების შესწავლით.

1941 წელს შალვა სიხარულიძე აქვეყნებს თავის ცნობილ ნაშრომს „საბჭოთა სკოლის დიდაქტიკა“. მასში განხილულია ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: განათლებისა და სწავლების თეორიის პრინციპები, განათლებისა და სწავლების შინაარსი სკოლაში, სასწავლო მუშაობის ორგანიზაცია, სწავლების მეთოდები, მოსწავლეთა ცოდნის შემოწმება და შეფასება, სწავლების დიდაქტიკური პრინციპები და სხვ. იგი ავითარებს იმ აზრს, რომ არ არის სწორი კლასიკური დიდაქტიკის მთლიანი უარყოფა და არც მისი მექანიკურად გადმოტანა სკოლაში. ამ თვალსაზრისიდან გამომდინარე, განიხილავს შემდეგ დიდაქტიკურ პრინციპებს: სისტემატურობისა და თანმიმდევრობის, შეგნებულობისა და აქტიურობის, აღმზრდელობითი სწავლების, თვალსაჩინოების, თეორიისა და პრაქტიკის

ერთიანობის, მოსწავლისადმი ინდივიდუალური მიდგომის და მასწავლებლის ხელმძღვანელი და წამყვანი როლი. მისი ეპოქის იდეოლოგიიდან გამომდინარე შალვა სიხარულიძე ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ პრინციპს მაღალ მეცნიერულ დონეზე აშუქებს პედაგოგიკის მეთოდოლოგიურ საფუძვლებზე დაყრდნობით (ვასაძე 2000: 85-86).

1949 წელს დავით ლორთქიფანიძის რედაქტორობით და შესავალი წერილით ქართულ ენაზე გამოიცა იან ამოს კომენსკის „დიდი დიდაქტიკა“.

1958 წელს დ. ლორთქიფანიძისა და ნ. ზინევიჩის რედაქტორობით გამოიცა იან ამოს კომენსკის ბიბლიოგრაფია.

1964 წელს გამოიცა დავით ლორთქიფანიძის ფუნდამენტური ნაშრომი „იან ამოს კომენსკი“.

1970 წელს გამოვიდა მეორე შევსებული გამოცემა „იან ამოს კომენსკი“, რომლითაც როგორც პროფ. ი. ბიბილეიშვილი აღნიშნავს, „დავით ლორთქიფანიძემ დაასრულა 40-ზე მეტი წლის კვლევა-ძიება და მეცნიერების განვითარების მაშინდელ დონეზე ჩამოაყალიბა იან ამოს კომენსკის ფილოსოფიური და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებების სამყარო: 1. კომენსკი, როგორც ფილოსოფოსი და მოაზროვნე; 2. კომენსკის დამოკიდებულება ფილოსოფიურ მემკვიდრეობასთან; 3. კომენსკის ფილოსოფიური კონცეფციის ზოგადი დახასიათება; 4. კომენსკის გნოსეოლოგიური შეხედულებანი; 5. კომენსკის ფილოსოფიის პანსოფიური მიმართულება; 6. კომენსკის სოციალურ-ეკონომიკური შეხედულებანი; 7. კომენსკის პოლიტიკური კონცეფცია; 8. საზოგადოების საყოველთაო გარდაქმნის გეგმა; 9. კომენსკი საყოველთაო მშვიდობისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი და თავისი სამშობლოს მგზნებარე პატრიოტი; 10. კომენსკის ზოგადპედაგოგიური იდეები; 11. კომენსკის მოძღვრება სკოლის შესახებ; 12. კომენსკის დიდაქტიკური მოძღვრება; 13. პიროვნების აღზრდის საკითხები კომენსკის პედაგოგიკურ მოძღვრებაში; 14. კომენსკის მოძღვრება მასწავლებელზე; 15. ზოგიერთი საკითხი კომენოლოგიური მუშაობიდან“ (ბიბილეიშვილი 1993: 118).

იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიური მოძღვრების ფილოსოფიური არსის კვლევის საქმეში დიდი წვლილი შეიტანა აკადემიკოსმა გიორგი ჯიბლაძემ. 1973 წელს მან გამოსცა ფუნდამენტური ნაშრომი „კომენსკის ფილოსოფია“. როგორც აკადემიკოსი ნათელა ვასაძე წერს - „ დასახელებულ ნაშრომში აღზრდისა და განათლების განვითარების ფილოსოფიური საფუძვლები გონივრულად არის დაკავშირებული ქართული კულტურის, ქართული განათლების უმდიდრეს ისტორიასთან (ვასაძე 2000: 227).

შედარებით უფრო დაწვრილებით საქართველოში კომენოლოგიის გავრცელებისა და განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით იხილეთ პროფ. იური ბიბილეიშვილის მონოგრაფიული გამოკვლევა „ქართული კომენოლოგია“, რომელიც დაიბეჭდა და გამოიცა ბათუმში 1993 წელს.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ წლების განმავლობაში ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში იან ამოს კომენიუსის „დიდაქტიკის“ მიხედვით მიმდინარეობდა სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესი, რომელსაც თავისებურ ელფერს აძლევდა მაშინდელი საბჭოთა იდეოლოგია. ეს ელფერი გამოიხატებოდა სკოლაში ავტორიტარული სწავლების და მართვის სისტემის დანერგვაში (მასწავლებელი, როგორც სასწავლო - სააღმზრდელო პროცესის ერთპიროვნული სუბიექტი, ხოლო მოსწავლე მხოლოდ ობიექტი - ი. ბ.).

XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან, როდესაც საქართველომ მოიპოვა დამოუკიდებულება, ჩვენმა ქვეყანამ საგანმანათლებლო სივრცეში სხვადასხვა საერთაშორისო პროგრამების განხორციელება დაიწყო, სადაც აღინიშნებოდა ტრადიციული დიდაქტიკის არაეფექტურობა და უპირატესობას ანიჭებდნენ ინოვაციურ მიდგომებს სწავლების პროცესში. დღეისათვის საკმაოდ ძლიერად მოიკიდა ფეხი ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში ისეთმა ცნებებმა, როგორიცაა: აქტიური სწავლა, მოსწავლეზე ორიენტირებული პედაგოგიკა, კონსტრუქტივიზმი, ინტერაქტიური სწავლება და სხვ. პედაგოგიკის ფსიქოლოგიის, ლინგვისტიკის, ანთროპოლოგიის, ფილოსოფიის დარგებში კვლევამ ცხადყო, რომ ჩვენი შეხედულებები ნაყოფიერი სწავლის შესახებ გადასახედია.

პედაგოგები, მკვლევრები, განათლების პოლიტიკოსები შეთანხმდნენ, რომ განათლების ტრადიციული ხედვა თანამედროვე საზოგადოებრივ მოთხოვნებს ვეღარ პასუხობს (ბასილაძე 2016: 8). ამ თვალსაზრისით გამოიცა რამდენიმე საინტერესო და მნიშვნელოვანი ნაშრომი, რომელთაგან აღსანიშნავია: ბ. გომელაურისა და მ. თავხელიძის „ევროპული დიდაქტიკა“; მ. მალრაძის „ინტერაქტიური მეთოდებით სწავლების ფსიქოლოგიური საფუძვლები“; ჩ. თემფლი „სტრატეგიები სხვადასხვა საგანში“; მ. ჯაფარიძის, მ. თომაძის, ნ. მაცაშვილის, ქ. ბოკუჩავას და თ. ბექაურის „განათლების ფსიქოლოგია“; ჯინი ლ. სთილის, ს. ქერთის მერედითის და ჩარლზ თემფლის „კრიტიკული აზროვნების განვითარების ხელშემწყობი მეთოდები“; ც. გორდეზიანის „პედაგოგიური ტექნოლოგიები“; „ეფექტიანი სწავლება, თეორია და პრაქტიკა“ (რედაქტორი ი. კუტალაძე), „კითხვისა და წერის მეთოდები“ (შემდგენლები: პ. პაპავა, ი. კიკვაძე); ი. ბასილაძის, ნ. ჭოხონელიძის და ნ. კოსტავას „სწავლებისა და სწავლის ინტერაქტიური მეთოდები, აქტივობის ფორმები, შეფასების კრიტერიუმები, პედაგოგიური ტექნოლოგიები და მათი ზოგადპედაგოგიური დახასიათება“; ი. ბასილაძისა და ქ. მოწინიძის „მასწავლებლის პედაგოგიური ხელოვნება“; ი. ბასილაძის „არტისტიზმი პედაგოგის პიროვნულ სტრუქტურაში“, „თეორია ერთის გამოყენების პედაგოგიური საფუძვლები გაკვეთილზე“, „შალვა ამონაშვილის ჰუმანურ-პიროვნული პედაგოგიკის ტექნოლოგია“, „ლექციის ადგილი და მნიშვნელობა უმაღლეს სასწავლებელში და მისი ხარისხის უზრუნველყოფა“, „პრაგმატისტული პედაგოგიკის არსი“; ნ. ჯანაშიას, ნ. იმედაძის და ს. გორგოძის „განვითარებისა და სწავლის თეორიები“; „სწავლების და შეფასების მეთოდები“ (რედაქტორი ა. ქიტიაშვილი); დევიდ ფ. ლაბარეს „პროგრესივიზმი, სკოლები და განათლების ფაკულტეტები: ამერიკული რომანტიკა“; ჰ. გარდნერის „ადრეული ასაკის თეორიების ძალა“; ე. ჰარგრისის „სწავლება ცოდნის საზოგადოებაში: განათლება გონიერებისათვის“; ნ. ქუნქის „მიკუთვნების გრძნობა: ა. მასლოუს საჭიროებათა იერარქიის ახლებურად გააზრება“; ჯოან გ. ქარფისი, „კოგნიტური პროცესები კრიტიკულ აზროვნებაში“; ა. კორპლის და დ. კორპლის „შემოქმედობითობის სტიმულირება შეფასების მეშვეობით“; ქ. ჭკუასელის, „სწავლების თანამედროვე მეთოდები“; ქ. ჭკუასელის, თ. დოლიძის „სწავლების მეთოდები სკოლაში“; ჯ. ჯინჯინაძის

„თანამედროვე პედაგოგიური ტექნოლოგიები“; სელესტენ ფრენეს „პედაგოგიური ინვარიანტები“; „პედაგოგიკის საკითხები“ (შემდგენელი მ. ბოჭორიშვილი); „ინტერაქტიური მეთოდები“ (შემდგენელი მ. ბოჭორიშვილი); ნ. მაღლაკელიძის „ქართული ენის სწავლების მეთოდოლოგია/დიდაქტიკა (I-VI კლასები)“; ლ. ჯინჯიხაძის „ქართული ენისა და ლიტერატურის დაწყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგია და ტექნოლოგია“; ს. ლობჯანიძის „როლური თამაში-თანამშრომლობითი სწავლების ერთ-ერთი მეთოდი“, „სწავლების მეთოდები და სწავლის სტრატეგიები“; ი. ქურდაძის „სწავლა/სწავლების მეთოდების ეფექტური გამოყენება სწავლების ორგანიზაციის პროცესში“; მ. ბოჭორიშვილის „ტრანსფერული ცოდნის შეძენის პროცედურები და შესაბამისი მეთოდური ინსტრუმენტები“; პედაგოგიკის საკითხები; ს. ლობჯანიძის „როგორ დავგეგმოთ და განვახორციელოთ პროექტ-გაკვეთილი“; ქ. ნინიძის „პროექტზე დაფუძნებული სწავლება და მისი პერსპექტივები“; გ. გახელაძის, ს. ლობჯანიძის და მ. რატიანის „მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების სქემის გზამკვლევი“; ე. ბუსხრიკიძის „პროექტით სწავლების მეთოდის როლი სასკოლო განათლების მიზნების განხორციელებაში პროექტ-გაკვეთილის მაგალითზე“; მ. რაფალსკას „საგანმანათლებლო პროექტის მეთოდი სკოლაში“; დ. პერკინსის „გონივრული სკოლები“; ნ. პოსტმანის „განათლების მიზანი“; მ. მაღრაძის „განწყობის თეორია და განათლების ფსიქოლოგიის საკითხები“; ლ. ლანგრის „მოტივირების როლი სწავლების პროცესში“; მ. მაღრაძის, ო. დევიდის „ფსიქოლოგია მასწავლებელთათვის“; თერნბელის „პროფესიონალი მასწავლებლის 9 მახასიათებელი“; რ. ჯ. მარზანოს, დ.ჯ. ფიქერინგის, ჯ. ი. ფოლოქის, „ეფექტური სწავლება სკოლაში“; ნ. ორჯონიკიძის და მ. ახვლედიანის „მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემები“; მ. ახვლედიანი, ნ. ორჯონიკიძე „დისკუსიის როლი სწავლების პროცესის აქტივიზაციაში“; ი. ბასილაძის და ვ. ადგიშვილის „სწავლა/სწავლების კომპლექსური მეთოდი“; ი. ბასილაძის, მ. ახვლედიანის „ჯონ დიუის პედაგოგიური შეხედულებები“; მ. ახვლედიანის, ი. ბასილაძის „საგანმანათლებლო შეხედულებათა საინტერესო დამთხვევა“; „ინკლუზიური განათლება“ (რედაქტორი თათია პაჭკორია); ნ. ჭოხონელიძის „მ. მონტესორი-თავისუფლება და დისციპლინა“; ნ. კოსტავას „

სასწავლო დიალოგის მიზნები პედაგოგიური დისციპლინების შესწავლის დროს, მისი ორგანიზების პრინციპები და წესები“; ნ. ყანჩელის „ჯონ დიუის პედაგოგიკური შეხედულებები და მათი გავლენა მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემაზე“; გ. შერვაშიძის და ნ. მამულაძის „კეთებით სწავლება“- სასწავლო შინაარსის აგება აზროვნებისა და გამოცდილების ძალით“; ნ. მაღლაკელიძის ე. მაღლაკელიძის „წერა-კითხვის სწავლების მეთოდთა ადექვატურობა ენის ფონეტიკურ თავისებურებებთან“; ს. ლობჯანიძის „განათლების მეცნიერების სათავეებთან“; „აღზრდის ეთიკური პრინციპები ეპოქალური ცვალებადობის შუქზე“ და სხვა.

გარდა ზემოთთქმულისა, 1995 წლიდან დღემდე, ქვეყნის მასშტაბით, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების კუთხით ჩატარდა მრავალი ტრენინგი, გადამზადდა, როგორც ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის, ასევე უმაღლესი სკოლის მოსწავლეებელთა ნაწილი. კრიტიკულად გავიზრეთ სწავლების პროცესი და და სწავლა ავირჩიეთ, როგორც პრიორიტეტი მოსწავლეთა უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბება - განვითარების პროცესში. მთავარი ყურადღება გადატანილი იქნა „ცოდნის დამოუკიდებლად მოპოვების უნარის, „სწავლის სწავლის“ უნარის შემოქმედებითი აზროვნებისა და სხვა უნარების განვითარებაზე“ (დოლიძე 2017: 5), რათა თანამედროვე ახალგაზრდები წარმატებულ მოქალაქეებად და სპეციალისტებად ჩამოყალიბდნენ. დამკვიდრდა ისეთი ტერმინები როგორებიცაა: მოსწავლეზე ორიენტირებული მიდგომა, დისტანციური სწავლა, უწყვეტი განათლება, კომპეტენციაზე დაფუძნებული სწავლა და სხვა.

1998 წლიდან საქართველოში დაინერგა **პროგრამა ნაბიჯ-ნაბიჯ**, რომელიც მიზნად ისახავდა ჩაენაცვლებინა იმდროინდელი ავტორიტარული სწავლება ბავშვზე ორიენტირებული მიდგომით. ეს პროგრამა პროდუქტია „ნაბიჯ - ნაბიჯ“ საერთაშორისო ასოციაციის, რომელიც აერთიანებს ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის 30 ქვეყანას, მათ შორის საქართველოს. ქართულ ენაზე გამოვიდა წიგნი „ნაბიჯ-ნაბიჯ: პროგრამა ბავშვებისა და მშობლებისათვის, შევქმნათ ბავშვზე ორიენტირებული ჯგუფები.“ წიგნის ავტორები არიან კრისტენ ა. ჰანსენი, როქსან კ. კაუფმანი, კეიტ ბერკ უოლში. წიგნის შესავალში აღნიშნულია, რომ „თანამედროვე ბავშვები, სადაც არ უნდა ცხოვრობდნენ ისინი, თავიანთი ცხოვრების

გზაზე არაერთხელ აღმოჩნდებიან ცვლილებათა წინაშე სოციალური, პოლიტიკური და გარემოს ცვლილებები იქნება ეს, გარდაქმნები მეცნიერებასა და ტექნიკაში, წარმოების განახლება, რაც თავის მხრივ, გავლენას მოახდენს შრომის ბაზარზე. ასე სწრაფად ცვალებად თანამედროვე სამყაროში ძალზე მნიშვნელოვანია ბავშვებში აღვზრდოთ მისწრაფება-ისწავლონ მთელი ცხოვრების მანძილზე“ (კრისტენ ა. ანსენი 2000: 1).

ნაბიჯ-ნაბიჯ პროგრამის არსი შემდეგში მდგომარეობს: ბავშვი საუკეთესოდ აღიზრდება, თუკი იგი თავად, მთელი არსებით იქნება ჩართული სწავლის პროცესში. მზრუნველობით დაგეგმილი გარემო ბავშვს უბიძგებს დამოუკიდებელი კვლევისა და შემოქმედებისაკენ. ამავე დროს, აღმზრდელთა ჯგუფი საფუძვლიან ცოდნას უნდა ფლობდეს ბავშვის განვითარების შესახებ. სწორედ მათ უნდა შექმნან აღსაზრდელს გარემო და უზრუნველყონ იგი სასწავლო მასალით. აღმზრდელთა ჯგუფის როლი იმაში მდგომარეობს, რომ თითოეულ ბავშვსა, თუ ბავშვების ჯგუფს, დაუსახოს მათი ინტერესების შესატყვისი მიზნები ისე, რომ გამოვლინდეს და ჯეროვნად დაფასდეს ყოველი ბავშვის ინდივიდუალური უნარი და საჭიროება. ამავე დროს, არ უნდა ჩაიხშოს პატარა ბავშვისათვის დამახასიათებელი ბუნებრივი ცნობისმოყვარეობა, რითაც ხელი შეეწყობა ერთობლივი სასწავლო პროცესის განხორციელებას (ბასილაძე 2018: 301-302).

ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში, ევროპული საგანმანათლებლო სივრცის გავლენით დამკვიდრდა ფრაზა: მნიშვნელოვანი, ის კი არ არის, თუ რა ვიცით, არამედ ის, თუ როგორ გამოვიყენებთ ამ ცოდნას (დოლიძე 2017: 9) აღნიშნულმა შეხედულებამ გავლენა მოახდინა მასწავლებლისა და მოსწავლის როლზე სწავლის პროცესში. ახლებურად გააზრებული იქნა სწავლის მიღწევის შედეგები.

ზოგჯერ ვხვდებით ტერმინების აღრევისაც. თანამედროვე პედაგოგიკური ლიტერატურაში ვხვდებით, მაგალითად, „კვლევაზე დაფუძნებული სწავლება“ და კვლევაზე დაფუძნებული სწავლა“(დოლიძე 2017:15).

მიუხედავად ასეთი ცვლილებებისა, დღეს ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში სწავლა, როგორც ცნება, მივაწებეთ განათლების სისტემაში არსებულ ყველა პროცესს,

მაგრამ რეალურად გააზრებული არ გვაქვს მისი არსი, შინაარსი, განხორციელების გზები, საშუალებები და მეთოდები.

იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“, როგორც სწავლის თეორია

იან ამოს კომენიუსის განსაკუთრებული დამსახურება მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემის წინაშე, როგორც წინა პარაგრაფში აღვნიშნეთ ის არის, რომ მან დემოკრატიზმისა და ჰუმანიზმის პოზიციებიდან მოგვცა შუასაუკუნეობრივი დოგმატიკური-სქოლასტიკური აღზრდისა და სწავლების სისტემის კრიტიკა. შეისწავლა იგი და შექმნა ახალი ინოვაციური იდეებით გამსჭვალული პედაგოგიკა.

1680 წელს, კომენიუსის გარდაცვალებიდან ათი წლის შემდეგ, კრისტიან ვლადისლავ ნიგრინუსმა (ჩეხი სწავლული) გამოსცა მცირე ზომის საექსპერიმენტო წიგნის 100 ეგზემპლარი, სახელწოდებით „Spicilegium didacticum“. წიგნი შეიცავს კომენიუსისეულ ერთ-ერთ ძალიან საყურადღებო ტექსტს, ე.წ., „მათეტიკას“. მას ეძღვნება პირველი თავი. (Winkel 1997: 7).

მსოფლიოს უდიდესი კლასიკოსი ფილოლოგის მიქაელ ფონ ალბრეხტის აზრით "Spicilegium Didacticum" -ეს არის წიგნის სათაური, რომელიც, უმჯობესია არ ითარგმნოს. ამავე დროს, პირდაპირი თარგმანი ტერმინისა "Spicilegium" ნიშნავს "თავთავების აკრეფა, (დავიწყებული მომკვლების მიერ) ". სათაურის მნიშვნელობა კი შეიძლება ვიხილოთ რუთის წიგნში, სადაც ვკითხულობთ : „გავალ მინდვრად და ავკრებ თავთავებს იმის კვალდაკვალ, ვისთანაც ვიპოვი წყალობას“ (Меськов 2017: 113).

რეინერ ვინკელის აზრით დღეისათვის უპასუხოდაა დარჩენილი კითხვები, თუ როდის დაწერა კომენიუსმა ეს „დიდაქტიკური კრებული“ ("თავთავების აკრეფა“) და ჩაფიქრებული იყო თუ არა მისი დამოუკიდებელ ნაწარმოებად დასრულება. მკვლევარები

მის ცალკეულ ნაწილებში, ან გადამუშავებულ პასაჟებში მის „პანსოფიას“ („Pansophia“) შეიცნობენ სხვები კი ვარაუდობენ, რომ ეს კომპილატორული გამოცემაა, რომელიც ნიგრინუსმა, კრებულის სახით შექმნა „პამპედიადან“ („Pampaedia“), „პანსოფიადან“ („Pansophia“), ან სხვა ჯერ გამოუქვეყნებელი ხელნაწერებიდან. დარწმუნებით კი ის ვიცით, რომ „Spicilegium didacticum“ 1680 წელს ამსტერდამში გამოჩნდა, რომლის პირველი ნაწილი „მათეტიკას“, ხოლო მეორე ნაწილი „დიდაქტიკას“ ეხება. 1893 წელს პროფესორმა იან კვაკალამ ამ ნაბეჭდის ერთი ეგზემპლარი სანკტ პეტერბურგის საჯარო ბიბლიოთეკაში აღმოაჩინა. 1895 წელს მან ლათინური ტექსტი ჩეხეთში, ბოჰემიის როზენბერგში ხელახალი ნაბეჭდის სახით გამოაქვეყნა. 1896 წელს იან ვაცლავ ნოვაკმა, კომენიუსის პრადელმა მკვლევარმა შექმნა ჩეხური თარგმანი, რომელიც გამოქვეყნდა პრადამში. 1907 წელს კარლ თეოდორ ლიონმა კომენიუსის ჩანაწერების მიხედვით სამნაწილიანი კრებულის მესამე ნაწილის სახით გამოაქვეყნა „პედაგოგიური კრებული“ გერმანულ ენაზე (Winkel 1997: 9), სათაურით „იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიური ჩანაწერები“ (Winkel 1997: 7). მათეტიკა რუსულ ენაზე ლათინური გამოცემიდან ითარგმნა 2015 წელს პროფესორების ნ.ფიოდოროვისა და ე.ფიოდოროვას მიერ (Месяков 2017:113).

აღმოჩნდა, რომ 1680 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „Spicilegium Didacticum“ (დიდაქტიკური კრებული, თავთავების აკრეფა), კომენიუსი იძლევა მათეტიკისა და დიდაქტიკის შემდეგ განმარტებას: ბერძნული სიტყვა "Mathetica" პირდაპირი თარგმნით ნიშნავს "მოწაფეობას", რომელიც ასევე შეიძლება განიმარტოს, როგორც სწავლის უნარი (Месяков 2017:113). ანუ, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „მათეტიკა“ არის სწავლის მეცნიერება, ხელოვნება, ტექნიკა, იცოდე ან ეძებდე მეცნიერების საკითხებს, ხოლო „დიდაქტიკა“ არის სწავლების ხელოვნება, გადავცეთ ისე, რომ სხვებმაც ისწავლოს (Fino 2017: 26). 300 წელზე მეტი ხნის წინათ, მისი აზრით, ორი მნიშვნელოვანი პროცესი იყო სწავლის დროს: სწავლების ხელოვნება (დიდაქტიკა) და სწავლის ხელოვნება (მათეტიკა). როგორც ჩანს, კომენიუსმა დაინახა აუცილებლობა უფრო ღრმად შეესწავლა, თუ როგორ იძენს ცოდნას ადამიანი. პრაქტიკულად მან განათლებასთან მიმართებაში საფუძვლები ჩაუყარა „მეცნიერებას შემეცნების შესახებ“ და ამ მიმართულებას "მათეტიკა" უწოდა, როგორც ჩანს,

დიდაქტიკის ანალოგიით, რომელიც ითარგმნება როგორც „მასწავლებლობა,“ "მეცნიერება, თუ როგორ ვასწავლოთ" (Месъков 2017: 113).

პროფესორი რეინერ ვინკელი განიხილავს რა „მათეტიკას“, როგორც დიდაქტიკურ კრებულს თავის მოსაზრებებს აფუძნებს „მათეტიკაში“ მოცემულ სამ ძირითად ტერმინზე: 1. ცნება მათეტიკა; 2. ცნება სწავლა; და 3. ცნება გრძნობები (Winkel 1997:8). „ცნება მათეტიკა ბერძნული ზმნიდან იღებს სათავეს: mathein ან manthanein. ზმნის ორივე ფორმა ნიშნავს სწავლას და ეს მათი საწყისი (ინფინიტური) ფორმებია. ბერძნული ენისთვის, ისე როგორც სლავური ენების უმეტესობისთვის, ზმნისთვის ორი საწყისი ფორმის ქონაა დამახასიათებელი: საწყისი ახლანდელი (manthanein) და საწყისი წარსული (mathein). პირველად დასახელებული ზმნა გულისხმობს სწორხაზოვან, დურაციულ, თანმიმდევრულ მოქმედებას, მეორე - მიზანზე ორიენტირებულ, სწრაფ შემეცნებას; თუმცა ორივე ზმნა ნიშნავს: სწავლას განათლების მიღებისთვის. შესაბამისად, „მათეტიკა“ არის თეორია სწავლის შესახებ და არა დასწავლის თეორია. „მათეტიკა“ გულისხმობს მოსწავლის თვალსაწიერიდან დანახული საგაკვეთილო პროცესების ახსნა-განმარტებას მოცემულ დროსა და სივრცეში (Winkel 1997: 8).

განსხვავებას „დიდაქტიკასა“ და „მათეტიკას“ შორის იმაში ხედავდნენ, რომ დიდაქტიკა სასწავლო პროცესის ცენტრში აყენებს მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობას და მასწავლებლის ცოდნა განმსაზღვრელია ცოდნის გადაცემის პროცესში. ხოლო „მათეტიკა“ ითვლებოდა, როგორც რაღაცის შემადგენელი ნაწილი, დიდაქტიკის შედეგი (Fino 2017: 26). ასეთი დამოკიდებულება „მათეტიკასთან“ მიმართებაში კრიტიკულად განიხილა მეოცე საუკუნეში გამოჩენილმა პედაგოგებმა ჯონ დიუიმ, პოლ ფრეიერმა და სეიმორ პაპერტიმ (Fino 2017: 26). პაპერტი უფრო ფართო დატვირთვას აძლევს „მათეტიკის“ მნიშვნელობას. ადარებს მას კონსტრუქტივიზმს. პაპერტი გვთავაზობს, „რომ დიდაქტიკა და მათეტიკა სწავლების პროცესის საფუძველი უნდა იყოს და ზედაპირზე ამოვიდეს ევრისტიკული პროცესები, გამოწვევას უცხადებს კურიკულიმის ნორმატიულობას, ამავდროულად იწვევს ტრადიციულ სასწავლო პროცესს, ითხოვს

მოსწავლისთვის შეუსაბამოდ უფრო დიდი ავტონომიის მინიჭებას და პედაგოგის როლის გადახედვას, რომლის ქმედებაც სულ უფრო პერიფერიული გახდება (Fino 2017: 27). პაპერტს მიაჩნია, რომ ჩვენ შეურიგებელი უნდა გავხდეთ ტრადიციულ შეხედულებებთან და მათეტიკას ავლენს, როგორც ინოვაციის მაგალითს, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსწავლეთა ავტონომიას, სასწავლო პროცესებისა და შეზღუდვების მნიშვნელობის გაუთვალისწინებლად (Fino 2017: 27). ამდენად, „მათეტიკა“, თავისი არსით, ორიენტირებულია პირზე, რომელიც სწავლობს, მაშინ როცა დიდაქტიკა ორიენტირებულია პირზე, რომელიც ასწავლის.

„ძირითადი მნიშვნელობით მათეტიკა თავის თავში აერთიანებს დღესდღეობით არსებული სწავლის ყველა სახეობას, ანუ იგი გულისხმობს სწავლას, როგორც მასწავლებლის თანხლებით, ისე მის გარეშე. ტერმინის მნიშვნელობათა სპექტრი თავისი დიაპაზონით ცდება მათეტიკის, როგორც „ტექნოლოგიის“ გაგებას და მოიცავს „ჰუმანურ“ დასწავლას, რომელიც ორიენტირებულია სწავლის მიღების მსურველის მოთხოვნილებებზე. კრიტიკულ პედაგოგიაში, ან სხვანაირად რომ ვთქვათ, პედაგოგიკის კრიტიკაში განმარტებული მათეტიკის გაგება მყარდება თანამედროვე ნეირომეცნიერებებშიც, რომელთა კვლევის შედეგები ფსიქიატრ მ. შპიცერის თვალთახედვით ნაწილობრივ შეუთანხმებელია ცოდნის გაზიარების ტრადიციულ პრაქტიკასთან სკოლასა თუ პროფესიულ სფეროში“ (Mathetik 2017:1).

პირველად დიდაქტიკური აზროვნების ისტორიაში, როგორც აღვნიშნეთ, იან ამოს კომენიუსმა მოგვცა „სწავლის „ ცნების განმარტება. მანვე პირველმა შემოიტანა „ცნება ცოდნის, საგნის გონებით ფლობის შესახებ და მოგვცა მათი ანალიზი და მის შესახებ გარკვეული თეორია“ (Mathetik 2017:1) ჩამოაყალიბა.

რას გულისხმობს კომენიუსი თითოეულ მათგანში?

იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკის“ მიხედვით „სწავლა“ არის რაიმე (საგნის) ცოდნის ძიება, ან მცდელობა თუ, როგორ უნდა შევიმეცნოთ ესა თუ ის საგანი (Spicilegim Didacticum 1680: 1). ცოდნა ეს არის საგნის გონებით ფლობა, გონებაში საგნის დაჭერა (Spicilegim

Didacticum 1680: 1). კომენიუსს მიაჩნია, რომ საგნის გონებით ფლობა - სწავლა, მისი გონებაში შენახვა-დაჭერა ხორციელდება სამ საფეხურად: 1. ცოდნა იმისა, რომ საგანი არსებობს; 2. ცოდნა იმისა, თუ რას წარმოადგენს საგნის არსი, რისგან შედგება ის; 3. ცოდნა იმისა, თუ რა დანიშნულება აქვს საგანს, რაში გამოიყენება იგი (Spicilegim Didacticum 1680: 1). ცოდნის ამ სამი საფეხურით მიიღწევა შემეცნება, გაგება და გამოყენება (Месъков 2017:114). პირველს კომენიუსი შემჩნევას ანუ უბრალოდ ცოდნას (შემეცნებას) უწოდებს. მეორე ეს არის გონითი აღქმა - გააზრება(გაგება). ხოლო მესამეა მისი გამოყენება - მოხმარება, უფრო სწორად რომ ვთქვათ გამოყენების უნარი (Spicilegim Didacticum 1680: 1).

კომენიუსის „მათეტიკის“ მიხედვით ცოდნა იმისა, რომ ნივთს გარკვეული ესა თუ ის სახე აქვს, არის ცოდნის პირველი საფეხური, მხოლოდ საგნის გაცნობა, რაც ცოდნის საწყისს, ანუ ბაზისს წარმოადგენს (Spicilegim Didacticum 1680: 1), ვინაიდან იძლევა ნივთის მხოლოდ ზედაპირულ/გარეგნულ ცოდნას. „ცოდნა იმისა, რა შემადგენლობისაა ცოდნით სავსე საფეხური, ანუ ბირთვი, ვინაიდან ის იძლევა საგნის შინაგანი შეცნობის შესაძლებლობას, ე.ი., შესაძლებლობას გავიგოთ, თუ რა ნაწილებისგან შედგება საგანი, თუ რა დამოკიდებულება აქვთ ამ ნაწილებს ერთმანეთთან, როგორ და რა საშუალებებით უკავშირდებიან ეს ნაწილები ერთმანეთს და ქმნიან მთლიანობას“(Spicilegim Didacticum 1680: 1).

კომენიუსს საგნის გამოყენების ცოდნა მიაჩნია, ცოდნის ყველაზე მაღალ საფეხურად, გვირგვინად. იგი გამოყოფს ცოდნის სამ დონეს და სამ საფეხურს. ცოდნის მოპოვების პროცესის აღწერის მიზნით, ი.ა. კომენიუსი გამოყოფს სამი დონის შემეცნებას (Месъков 2017:115):

- დონე I - ცოდნა საგნის არსებობის შესახებ;
- დონე II - ცოდნა საგნის მიზეზების შესახებ;
- დონე III საფეხური (დამასრულებელი) - ცოდნა საგნების შემეცნების შედეგების წარმოდგენის ფორმების შესახებ.

როგორც აღვნიშნეთ, კომენიუსი განიხილავს ცოდნის სამ საფეხურს: 1. ემპირიული (ცოდნა, რომელიც შეძენილია მხედველობის, სმენის, შეხების, გემოსა და ყნოსვის

ორგანოების საშუალებით, არის ემპირიული ცოდნა-ი.ბ.). 2. ეპისტემიური (ეპისტომოლოგია ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს, ცოდნას, სწავლას-ი.ბ.). 3. ევრისტიკული (Spicilegim Didacticum 1680: 2). ემპირიული (ემპირიზმი ფილოსოფიური შეხედულებაა, რომელიც მხოლოდ გრძნობათა ორგანოების მეშვეობით მიღებულ ინფორმაციას მიიჩნევს ცოდნის სარწმუნო წყაროდ-ი.ბ.). მას ცოდნის ასეთი მაგალითი მოჰყავს: თუ ვინმე სწავლობს ორ ადგილს შორის მანძილის გაზომვას დიოფტრის (საზომი ხელსაწყო-ი.ბ.) მეშვეობით და ის ყოველთვის იღებს ერთსა და იმავე შედეგს, თუმცა მას არ ესმის, რატომ ხდება ეს ყველაფერი სწორედ ასე. ეპისტემიური ცოდნის მაგალითი ასეთია: თუ ვინმეს შეუძლია აჩვენოს, თუ როგორ შეიძლება მანძილის გაზომვის საფუძვლების მითითება შორიდან, ევკლიდის (მისი ყველაზე მთავარი ნაშრომია „საწყისები“, რომელიც ერთ-ერთ ყველაზე წარმატებულ სახელმძღვანელოდ ითვლება მათემატიკის ისტორიაში-ი.ბ.) მეექვსე წიგნის მიხედვით. ევრისტიკული (სწავლების პროცესში ფაქტების დამოუკიდებლად დაფიქსირებისა და მათ შორის კავშირების დანახვის გზით მიღებული ცოდნა-ი.ბ.) ცოდნის მაგალითი კი კომენიუსს ასე აქვს წარმოდგენილი: თუ ვინმეს შეუძლია ამოხსნას ადრე გამოუყვანელი ამოცანები, იპოვოს ამოცანების პირობის ახლებურად დაყენების გზა და აღმოაჩინოს მისი ამოხსნის ახალი წესები (Spicilegim Didacticum 1680: 2).

კომენიუსი თვლის, რომ ცოდნის შეძენა არ მთავრდება საგნის აშკარა არსებობის შემეცნებით. სანდო ცოდნა გულისხმობს მის გაგებას. შემეცნების სიზუსტე კი განისაზღვრება, თუ ჩვენ ვიყენებთ ცოდნას და მას მოაქვს სიკეთე. ამდენად, ზუსტი, მკაფიო ცოდნა სრული, თანმიმდევრული და საფუძვლიანი, მიიღწევა სამი სხვადასხვა საშუალებით, რომლებიც გამოიყენება თანმიმდევრულად, ერთად ან მონაცვლეობით (Месяков 2017:115):

- **გამოცდილება**, როდესაც მაგალითები უშუალოდ მიმართავს გრძნობით აღქმას საგნებზე;

- ცოდნის შექმნა ყოვლისმომცველი კვლევის გზით. ის ეფუძნება არა მარტო მოსწავლის გამოცდილებას, არამედ ზუსტ რჩევა – დარიგებებს, და აამაღლებს მათ ინტელექტამდე.
- **გამომგონებლობა**, როგორც ცოდნის შემოქმედებითი გამოყენება. ინტელექტი პრაქტიკას აახლოვებს მუდმივად ინტელექტს შეცნობილ საგნთან.

კომენიუსი დაწვრილებით განიხილავს რა ცოდნას, იქვე აღნიშნავს, რომ ცოდნა შეუძლებელია საგნების მიზეზების გაგების გარეშე და განმარტავს (Месяков 2017:115):

- ცოდნა ნიშნავს საგნების მიზეზების ცოდნას;
- შესწავლა ნიშნავს - საგნების მიზეზების ძიებას;
- მშობლების მტკიცებულებები კი გაამდიდრებენ მოსწავლეს გამოცდილებით, დამრიგებლებს - ინტელექტით, პედაგოგებს - ავტორიტეტით.

მასწავლებელს კომენიუსი ურჩევს: მოსწავლეს ნათლად შესთავაზოს: „ინტელექტს – ჭეშმარიტება, ნებას - კეთილდღეობა, სწრაფვას - სიმსუბუქე და მოსწავლე მალე სიამოვნებით აღიქვამს, აითვისებს და გააკეთებს ყოველივეს“ (Месяков 2017:116).

კომენიუსის „მათეტიკის“ მიხედვით საკმარისი არ არის იმის ცოდნა, რომ რაღაც არსებობს. აუცილებლად უნდა ვეძებოთ არსებული საკითხის მნიშვნელობის ნათლად გაგება და უნდა მივიდეთ მის პრაქტიკულ გამოყენებამდე. მას მიაჩნია, რომ არ არსებობს არაფერი, რომლის არსის გაგება, წვდომა, გააზრება და გამოყენება არ შეგვიძლია (Коменский: 2016, გვ.1).

მკვლევარები მესკოვი და საბინინა განიხილავენ კომენიუსის შეხედულებას ცოდნის შესახებ ასეთ ინტერპრეტაციას აძლევენ მას (Месяков 2017: 116) :

- **ცოდნა იმისა, რომ რაღაც არსებობს** – არის შემეცნების პირველი საფეხური, ანუ, ბაზისი (საფუძველი), რომელიც იძლევა საგნის ზედაპირულ ცოდნას;

- ცოდნა იმისა, რა ძალებით არსებობს რაღაც, ეს არის შემეცნების სრული საფეხური, რომელიც განისაზღვრება ნაწილისა და მთელის ურთიერთობებით;
- ცოდნა იმისა, რისთვის შეგიძლიათ გამოიყენოთ ეს საგანი - უმაღლესი დონის ცოდნა, ანუ გვირგვინი (სრულყოფილად ცოდნა იმისა, თუ როგორ უნდა გამოიყენო ის და არასდროს იქნას დაშვებული მისი ბოროტად გამოყენება, ეს არის თვისება, რომელიც ნიშანდობლივია ბრძენისათვის);
- საგნების ცოდნა არის ობიექტების დაყვანა აღქმამდე;
- საგნების გააზრება მდგომარეობს თითოეული ნივთის სტრუქტურის სწორად გამომჟღავნებაში (როდესაც ძირითადი კომპონენტები პროპორციულია და შეესაბამება ერთმანეთს);
- გამოყენება ნათელი ხდება, თუ კი ვაჩვენებთ, რომ ამ გზით აგებული საგანი შეიძლება იქნეს გამოყენებული ადრე დასახული მიზნის მისაღწევად და თანხვედრა გამოჩნდება, როდესაც დაბოლოება იქნება დასაწყისის შესაბამისი, და ერთი გამოხატავს განზრახვას, ხოლო მეორე – შედეგს.
- კვლევა ნიშნავს, რომ რაღაც განიხილება ყოველმხრივ. ამგვარად მოსწავლე ხან მიმართავს თვით საგანს, ხან – საკუთარ აზრებს, ხანაც კი სხვების მოსაზრებებს (Меськов 2017: 116).

კომენიუსს მიაჩნია, რომ:

- საგნის ცოდნა მდგომარეობს მისი გრძნობებით აღქმაში;
- საგნის გააზრება მდგომარეობს მისი ჭეშმარიტი მოწყობის, შემადგენელი ნაწილების და მათი ერთმანეთთან ურთიერთობების ცოდნაში;
- საგნის გამოყენების უნარი ვლინდება, როდესაც აჩვენებ, თუ როგორ გაძლევს მისი გამოყენება საშუალებას მიაღწიო თავდაპირველად დადგენილ მიზანს და მაშინ დგება დასვენების დრო, ბოლო ბრუნდება საწყისისკენ და პირველი განხორციელდება განზრახვით, ხოლო ბოლო - შესრულებით (Коменский 2016 :1).

კომენიუსისგან განსხვავებით სოკრატემ სიქველედ ცოდნა გამოაცხადა. „ცოდნა საიდუმლოა. მას მხოლოდ ხელდასხმულნი, მისნები ფლობენ. ადამიანებს მხოლოდ „დოქსა“, ანუ შეხედულება აქვთ“ (ხასაია 2018: 320). სოკრატე ეძებდა სანდო ცოდნას. თუ ადამიანი ყოველი ნივთის საზომია, მსჯელობდა სოკრატე, მაშინ მან, უწინარეს ყოვლისა, უნდა იცნოს თავის თავი, თავის მისწრაფებებში ზნეობრივი სრულყოფისადმი, სიკეთისადმი. სოკრატემ აღიარა, რომ უმაღლეს სიკეთეს წარმოადგენს ცოდნა. „არავინ არ უშვებს შეცდომებს ნებაყოფლობით, არამართებული უზნეო საქციელი წარმოადგენს მხოლოდ იმის უცოდინარობის შედეგს, თუ როგორ უნდა მართებულად მოქცევა“ (მედინსკი 1940:35). ცოდნა სოკრატეს მიხედვით - ეს მხოლოდ თვითშემეცნებაა, აბსოლიტურ ზნეობრივ იდეათა ძებნა და არა ჩვენი გარემომცველი სინამდვილის შემეცნება (მედინსკი 1940: 35). სოკრატემ სასწავლო-აღმზრდელობითი საქმიანობა, ინიციატივა და თვითაქტივობა კითხვა - პასუხის მეთოდზე დააფუძნა, მონოლოგი დიალოგით შეცვალა, როგორც თვალსაჩინო წვლილი მოსწავლის ინტელექტუალური ძალების ამოქმედება - განვითარებაში, „რასაც თვითონვე „მეორე დაბადება“ უწოდა“ (არსენიძე 2000: 81).

ჩვენი აზრით, იან ამოს კომენიუსთან საგნის ცოდნა სოკრატესგან განსხვავებით, როგორც თვითშემეცნების, ასევე გარემომცველი სინამდვილის შემეცნების პროცესია. კომენიუსს საგნის ცოდნა მოსწავლის მიერ დადგენილი მიზნის ძიებისა და მიღწევის პროცესად მიაჩნია. იგი სწავლის პროცესში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს საგნის გამოყენების (შემეცნებითი) უნარების განვითარებას. ევრისტიკული ცოდნა მისი აზრით, იწვევს მოსწავლეთა ჩართულობას სასწავლო-შემოქმედებით პროცესში, ისეთი ამოცანების ამოხსნას, რომელთა შესრულების გზები და საშუალებები წინასწარ უცნობია. იზრდება მოსწავლის მოტივაცია, ხდება ცოდნის აქტუალიზაცია. მოსწავლეს უჩნდება რაღაცის პოვნის, ძიების სურვილი. ისახება სწავლის მიზნები და სწავლაც უფრო სახალისო ხდება. ბავშვი იწყებს ძიებას შესასწავლ საგანსა და საკუთარ გონებაში, რაც ხელს უწყობს საგნის სიღრმისეულ შესწავლას. მოსწავლეს უჩნდება სურვილი, რომ ისწავლოს სისტემატურად და აქტიურად იყოს ჩართული სწავლის პროცესში. ზემოთქმულიდან გამომდინარე კომენიუსი აკეთებს შეგონებას:

- „რომ იცოდე, ისწავლე; სწრაფად რომ გაიგო, სწრაფად ისწავლე; ბევრი რომ იცოდე, ისწავლე ბევრი; სწორად რომ იცოდე, ისწავლე სწორად;
- სწავლისას შეისწავლე ღრმად, რომ შენზე შეიძლებოდეს ითქვას, არა იმდენად სწავლობდი, რამდენადაც შეისწავლე და დაისწავლე, ანუ, იცი. სჯობს, რომ თქვენ გიწოდონ ჭკვიანი, გამოცდილი, ბრძენი, ვიდრე ბევრის მსწავლელი. ეს აშკარაა ხელობაში, სადაც ყურადღებას აქცევენ არა იმას, თუ ვინ რამდენი იცხოვრა ოსტატთან, ან რამდენი ხნის განმავლობაში შეუძლია მას მისი ნაკეთობის შესახებ მსჯელობა, არამედ იმას, თუ რა ნაკეთობას ქმნის თავად.
- ღრმად რომ ისწავლო, ისწავლე სიყვარულით. იშვიათად ხდება, რომ მონდომებით გაკეთებული საქმე უშედეგო აღმოჩნდეს.
- თუ რაიმე არ იცი, იჩქარე მისი გაგება: ან თავად იფიქრე, ან სხვებიდან, ან დაკვირვებისგან - თუ ეს შესაძლებელია, ეს ხერხი საუკეთესოა (Коменский 2016 : 2).

კომენიუსმა განუცხადა რა პროტესტი სქოლასტიკურ სკოლას გარკვეულ წილად გაიზიარა ბეკონ ვერულამელის შეხედულებანი. ბეკონის მიხედვით „მთელი ჩვენი ცოდნა წარმოადგენს - მოვლენებს შორის მიზეზობრივი დამოკიდებულების ცოდნას. კომენიუსი თითქმის იზიარებს ამ აზრს. ის ამბობს: „რისიმე ცოდნა ნიშნავს საგნის შესწავლას მისი მიზეზების საფუძველზე“ (კომენსკი 1949:181). თუ ჩვენ გვსურს, რომ მოსწავლემ გარკვეულად და ადვილად შეითვისოს საგანი, თეორემები უნდა მტკიცდებოდეს არა მსჯელობით ან ჰიპოთეზებით, არამედ თვით საგანთა უშუალო განხილვით. რაც სწავლას გახდის სასიამოვნოს და მომზადდება გზა ნამდვილი, საფუძვლიანი განათლებისაკენ (კომენსკი 1949:181).

ეს არის საგანთა გაგების უნარზე დამყარებული სწავლება - სწავლა. იგი ორიენტირებულია მოსწავლის განვითარებაზე. „ახალგაზრდას, წერს კომენიუსი, თავში კი არ უნდა ჩავუტენოთ ავტორებიდან ამოკრეფილი სიტყვები, ფრაზების, გამოთქმებისა და აზრების ნარევი, არამედ განვუვითაროთ მას საგანთა გაგების უნარი, რათა ეს უნარი გახდეს წყაროდ, საიდანაც ცოდნის ნაკადული გადმოედინება“ (კომენსკი 1949: 96-107).

სკოლის გარდაქმნა კომენიუსის შეხედულებით, როგორც მკვლევარები შ. სიხარულიძე და დ. ყიფშიძე წერენ, ნიშნავს იმას, რომ „მოეწყოს ისეთი სკოლები, რომლითაც: 1. ყველა მიიღებს განათლებას; 2. ეს განათლება სიმწიფის ასაკამდე დამთავრდება; 3. ისწავლებოდეს ყველაფერი, რაც გახდის ადამიანს ბრძენად, პატიოსნად; 4. განათლება მიმდინარეობდეს ცემის გარეშე, იძულების გარეშე; 5. მოწაფეები იძენდნენ არა მოჩვენებით, არამედ ნამდვილ, არა ზერელე, არამედ საფუძვლიან ცოდნას; 6. განათლების შეძენას უნდებოდეს არა დიდი შრომა, არამედ იგი ადვილი იყოს“ (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937:9).

კომენიუსი სწავლის უნარის გვირგვინად საიმედოდ, სწრაფად და სასიამოვნოდ სწავლას თვლის. საიმედოდ იმიტომ, სწავლის ნაყოფი ცოდნა არ უნდა უტოვებდეს ადგილს შეცდომებს, ყველაფერი მტკიცედ და საიმედოდ უნდა იქნას შენახული მეხსიერებაში, ბევრი დროის დაუხარჯავად, სასიამოვნოდ, სიძულვილის გარეშე, ნების წინააღმდეგ წაუსვლელად, ისწავლო არა ტვირთის შეგრძნებით, არამედ სიხარულით (Spicilegium Didacticum 1680: 3). კომენიუსი მიიჩნევს, რომ მივალწიოთ მოსწავლეთა ჩართვას სწავლის პროცესში, მასწავლებლის მიერ წარმართული სასწავლო მუშაობა, მიცემული დავალება უნდა იყოს საინტერესო. ის უნდა შეიცავდეს პრობლემას, რომელიც უნდა შეესატყვისებოდეს სასწავლო პროგრამას და მოსწავლეს უჩენდეს კითხვის დასმისა და ანალიზის სურვილს.

შემნიღილი ცოდნის პრაქტიკული ათვისება, პიროვნების აქტიურობა სწავლის პროცესში XI – XII საუკუნეების ქართულ წერილობით წყაროებში „სწავლის“ ცნების შინაარსის ერთ - ერთი მთავარი მოთხოვნაა. როგორც პროფესორი შოთა ქურდაძე წერს: „სწავლის ცნების ასეთი გაგება დასტურდება გვიანფეოდალური ხანის ქართულ მწერლობასა და პედაგოგიკურ აზროვნებაში. სულხან - საბა ორბელიანი ცნება „გულისყურს“, როგორც მოსწავლეთა სასწავლო ქცევის მოტივაციის ერთ - ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს, ასე განმარტავს: „გულის - ყური - მოსწავლეთაგან სწრაფად სმენა, სწრაფად სწავლა, მიხდომა და ქმნა“ (ქურდაძე 1986: 54). პროფ. შ. ქურდაძის აზრით, მოწაფეს ევალებოდა არა მხოლოდ მოსმენა, არამედ „სწრაფად სმენა“, ე.ი. სასწავლო პროცესისადმი აქტიური ყურადღების მიდევნება, გონებრივი ძალების სწრაფი მობილიზაცია (ქურდაძე 1986 : 54). „სწრაფად სწავლა“

სულხან-საბასთან ნიშნავს გადაცემული ცოდნის მოკლე დროში სწავლას - ათვისებას „მიხდომას და ქმნას“. სულხან - საბა თავის სახელმძღვანელო წიგნში „სასწავლო ყრმათას“ შესავალში სწავლის შინაარსის გადმოსაცემად ძირითადად იყენებს „სწავლას“, ხოლო ზოგჯერ გამონაკლისის სახით, „სწავლებას“(ქურდაძე 1986: 54).

ამდენად შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში სწავლა მიჩნეულია, როგორც ძიების პროცესი შესასწავლ საგანში და საკუთარ გონებაში, რაც ხელს უწყობს საგნის სიღრმისეულ შესწავლას, შეძენილი ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებას.

რაინერ ვინკელი განიხილავს რა კრიტიკულად კომენიუსის „მათეტიკას“ სწავლის ცნებას ორმაგ დატვირთვას აძლევს: „1. სწავლა ნიშნავს, ეძიებდე მაშინ, როცა მოსწავლისგან დაშვებულია ღიაობა, მერყეობა, სიახლის ძიებისკენ სწრაფვა. მასწავლებლის მხრიდან გაუმართლებელია მერყეობა და თავდაჯერების ხარისხის დაქვეითება. პირიქით, რაც უფრო მყარად დგას აღმზრდელი თავის დოქტრინასთან, მოძრაობის მეტ გასაქანს აძლევს იგი აღსაზრდელს. იმ მოსაზრებაში, რომ სკოლაში, როგორც ადამიანის სულის სახელოსნოში, განათლება, მორალი და ღვთისმოსაობა გადამწყვეტი ფაქტორებია, მასში მასწავლებელს ყოველდღიურად არ უნდა შეჰქონდეს ეჭვი. ვინც ახალ მიწაზე დგამს ფეხს, თავდაპირველად იმედები საკუთარ თავზე უნდა დაამყაროს, მობილიზება გაუკეთოს საკუთარ (ცნობიერების) ძალებს, კრიტიკულად განეწყოს სხვა გავლენებისა და დაპირებებისადმი. თუმცა სწავლის, იგივე აღმოჩენების პროცესში მნიშვნელოვანია, რომ რადიკალურად კი არ გაემიჯნო უცხო მოძღვრებას, არამედ შეძლო საკუთარი შეხედულებების სხვების შეხედულებებთან დაბალანსება: „ვინაიდან ჩვენ არ შეგვწევს უნარი, ყველაფერი აზრობრივად და ცნობიერად შევისწავლოთ და განვსჭვრიტოთ, იძულებულნი ვართ მანამდე სხვათა დასკვნებით დავიმშვიდოთ თავი, თადარიგი დავიჭიროთ, რომ სხვების დასკვნების მიმართ ჩვენი დამოკიდებულება ფრთხილი და მოზომილი იყოს“; 2. სწავლა გულისხმობს, საკუთარ თავთან და სხვების მიმართ დამყარებულ ნდობაში აღმოვაჩინოთ სიახლეები (Winkel 1997: 9).

დიდი პედაგოგი გამოყოფს სწავლის სამ საშუალებას: გრძნობებით(სენსიტიური)აღქმა, გონება, რწმენა. გრძნობები – სწორი, გონება – ჯანსაღი, რწმენა – წინდახედული (თადარიგიანი)(Fino 2017: 4-5). საგანს ვიმეცნებთ და აღვიქვამთ გრძნობით. იგი გვჭირდება ნათელი საგნების უშუალო აღქმისათვის (Spicilegim Didacticum 1680: 4-5).

ჩვენ ხომ შევისწავლით საგნებს ან თვითონ მათგან ვსწავლობთ და აღვიქვამთ მათ გრძნობით ან სხვებისგან ვსწავლობთ, შევიმეცნებთ მტკიცებულებებს და მოსაზრებებს. განსხვავება იმაშია, რომ **სხვებისგან** უფრო სწრაფად ვსწავლობთ, ვითვისებთ უკვე მზა შედეგს; **ჩვენგან** კი უფრო საიმედო ნაყოფს ვიღებთ, გულისთვის, რომლისთვისაც ჩვენ საკუთარი გონების ოქროს საბადოებში გათხრებს ვაწარმოებთ; ყველაზე საიმედო გზით კი - თვით იმ საგნებიდან, როდესაც ვიკვლევთ მათ ბუნებას(**Месяков 2017** :117).

კომენიუსის ეპოქაში გონებას სხეულისგან გამიჯნულად მოიაზრებდნენ, აქ აზროვნებას - გონებას, ხოლო მოძრაობას და გონებას სხეულს მიაკუთვნებდნენ. თუმცა სენსორული და მოტორული სისტემები, როგორც სხეულის, ასევე გონების ნაწილია. კომენიუსმა შეცვალა ზემოთქმული სქოლასტიკური მსოფლმხედველობა. იგი წერს, რომ ადამიანს ექვსი გრძნობა აქვს. მას შეუძლია **მოსმენა, დანახვა, ყნოსვა, დაგემოვნება, შეხება და მოძრაობა. გრძნობები** ამყარებენ ჩვენს ურთიერთობებს საგნებთან. გრძნობები საჭიროა საგნების პირდაპირი, უშუალო აღქმისათვის. **აუტოპსია - გრძნობების ორგანოები** უნდა იყოს გამოყენებული სათანადოდ, ადეკვატურად, მრავალჯერ, საგნის შესწავლა საჭიროა ჯერ მთლიანად და შემდეგ ნაწილ-ნაწილ. უნდა გამოვიყენოთ **შემეცნების ხერხები** – იმ საგნებთან მიმართებაში, რომელთა აღქმა შეიძლება ვიზუალურად, სმენით და შეხებით, და უნდა ენდოთ მხოლოდ საკუთარ თვალებს, ყურს, ხელებს - უნდა მივაკუთვნოთ გამოთვლა, გაზომვა, აწონა და ა.შ.

კომენიუსი სავსებით სწორად მიიჩნევს, რომ ჩვენ ინფორმაციას მოვიპოვებთ ჩვენი გრძნობათა ორგანოების საშუალებებით. ისინი გადმოგვცემენ ინფორმაციას ყველაფრის შესახებ, რაც ჩვენ ირგვლივ არსებობს. მაშასადამე, გრძნობათა ორგანოები ერთგვარი მაკავშირებელი რგოლია სამყაროსა და ჩვენ შემეცნებას შორის.

მკვლევართა აზრით ბავშვი ცხოვრების პირველი წლიდანვე სამყაროს შეგრძნებების საშუალებით აღმოაჩენს და შეიცნობს. იგი იღებს ნივთს, აკვირდება სხვადასხვა მხრიდან. ცდილობს გაიგოს, თუ რა ხმას გამოცემს. ყნოსავს და პირში იღებს, რათა შეიგრძნოს სუნი და გემო ნივთისა. მაშასადამე, ბავშვი იღებს ინფორმაციას გრძნობათა ორგანოების საშუალებით და ამ გზით შეიცნობს ნივთის გარკვეულ თვისებებს (შავშიშვილი 2006: 63).

„1650 წელს ტრანსილვანიის საროსპატაკში ლათინური სკოლის შექმნის დროს კომენიუსს მოუვიდა წიგნის შექმნის იდეა, რომელიც ერთმანეთთან სიტყვასა და სურათს დააკავშირებდა: *Orbis Sensualium Pictus* (ხილვადი სამყარო სურათებში-ი.ბ.). ვინაიდან მისი მოსწავლეები შესასწავლი საგნების შესახებ შეხედულებების სიმწირეს განიცდიდნენ, მან დაამზადებინა ხის ნაჭრები, რომლებშიც 4000 სიტყვას ამოიკნობოდა. წარმოსახვები დასაშვები იყო. ეს აქტივობა მხოლოდ სურათების ცქერით რომ არ შემოფარგლულიყო, თითოეულ „დასურათებს“ დაემატა დასათაურება, „რომელიც მთელს სურათს ერთი საერთო სიტყვით აღნიშნავდა“. ბოლოს კი მოცემული იყო აღწერილობები, ანუ „ნახატის სხვადასხვა პასაჟების ინტერპრეტაციები“. კომენიუსისეული სურათების ქარხანა რუდუნებითაა მოფიქრებული, რაც შეესაბამება მის უნივერსალურ შეხედულებებს მოსწავლეზე ორიენტირებულ საგანმანათლებლო პროცესებთან მიმართებაში. კომენიუსმა სურათები გამოიყენა წარმოდგენის ხელშეწყობის მიზნით დიდაქტიკური საბაზით (უპირველეს ყოვლისა ლათინურის გაკვეთილისთვის), მაგრამ არა გართობის, სხვა თემაზე გადართვის, ან რაიმე სისულელის „რეკლამირების“, მიზნით. უდავოა, რომ მე-17 საუკუნეში არ იყო ტელევიზორი და ყველაფერი პრიმიტიულად გამოიყურებოდა. „*Orbis Pictus*“ -ის გვიანდელ მიმბაძველებსაც მნიშვნელოვანწილად გადაავიწყდათ კომენიუსის ძირითადი „მედიაპედაგოგიური“ კონცეფცია“ (Winkel 1997: 9). დღეს კი, თითოეული კომპიუტერული სურათი წარმოიქმნება უსწრაფესი, ერთმანეთზე მიდევნებული (ანუ მოძრავი) სიმბოლოებისგან, აქ არ ვასახელებთ არგუმენტებს აიპადის „მოძრავი“ სატელევიზიო სურათებისა და ვიდეოთამაშების წინააღმდეგ, არამედ რეკომენდაციას ვუწევთ მათ გონივრულ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ: კრიტიკული განსჯისთვის განკუთვნილ მოხმარებას.

რაინერ ვინკელი თვლის, რომ თავის მათეტიკურ ტექსტში, კომენიუსმა წინასწარ განჭვრიტა ჯონ ლოკის (1632-1704) და ინგლისური ემპირიზმის იდეები. მან როგორც სენსუალისტმა იცის, რომ გრძნობები „პირველი და ყველაზე სანდო იარაღია ადამიანური შემეცნებისა“ (Winkel 1997: 10). არაფერია გონებაში ისეთი, რასაც არ გაუვლია გრძნობიერი აღქმა. ლოკის მიერ მოწოდებულ ამ პრინციპს იგი თავის ნაწარმოებებში სხვადასხვა შეგრძნებებისა და ვარიაციების სახით იყენებს. თუმცა მხოლოდ ერთი კონკრეტული გრძნობა არ მონაწილეობს სწავლის პროცესში, არამედ მოსწავლისთვის ყველა შეგრძნებაა საჭირო. „ანუ საგნები, რომელთა დანახვა, შეგრძნება, მოსმენა, ყნოსვით აღქმა და ა.შ. შეიძლება ითქვას, რომ აღქმული უნდა იქნას შეგრძნებების დონეზე იმდენად, რამდენადაც ეს შესაძლებელია თავისთავად, თუ ამსახველი სურათების მეშვეობით“ (Winkel 1997: 10). ვინაიდან მხოლოდ თვალეხსა და სურათებზე ვერ დავამყარებთ ნდობას - ეს პლატონმა თავის „გამოქვაბულში“ ჩრდილის სურათების ე.წ. მოჩვენებითი „რეალობის“ საფუძველზე განმარტა. შეგრძნებებზე ორიენტირებული, ერთიანი, გლობალური ცხოვრებისა და განათლების იდეები კომენიუსმა თვალთმაქცური სურათების შეზღუდვის მიზნით შემოიტანა. ვისაც არ სურს, რომ სკოლის „ღირსება“ სავაჭრო ბირჟების მაკლერებს გადააბაროს, უნდა მოუწოდოთ იმ საგანმანათლებლო ღირებულებების დაცვისკენ, რომლებმაც ბერძნულ „აღზრდა“-ში („Paideia“) არანაკლები ყურადღება ჰპოვა, ვიდრე კომენიუსისეულ დიდაქტიკასა და მათეტიკაში (Winkel 1997 :10).

ჩვენ ვერ დავეთანხმებით რაინერ ვინკელის მოსაზრებას იმ საკითხთან დაკავშირებით, რომ ლოკის მიერ მოწოდებულ სენსუალიზმის პრინციპს იგი თავის ნაწარმოებებში სხვადასხვა შეგრძნებებისა და ვარიაციების სახით იყენებს. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ სენსუალიზმის (შეგრძნებებსა და გრძნობებზე დამყარებული შემეცნების თეორია, რომლის თანახმადაც გრძნობადი შეგრძნებები წარმოადგენს ნამდვილი შემეცნების ქეშმარიტ ფორმას, არაფერია ისეთი გონებაში, რაც არ არის გძნობებში-ი.ბ.) პრინციპებს ჯონ ლოკამდე საფუძველი ჩაუყარა იან ამოს კომენიუსიმ თავის დიდაქტიკაში, ხოლო ჯონ ლოკმა იგი სრულყო და ფუნდამენტური გახადა.

კომენიუსი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ გონების მეშვეობით ჩვენ უნდა გამოვიკვლიოთ უქონელი საგნები, ჩვენს ხელთ არსებულ მათ ნიშნებზე დაყრდნობით. საგნის არსის გაგებისათვის გონება უნდა იყოს საღი, სათანადოდ ჩამოყალიბებული. ხოლო მსჯელობები გამოსაკვლევია საგნების შესახებ (ზოგადი, განსაკუთრებული) უნდა გამომდინარეობდეს ერთმანეთისგან და უნდა იყოს თანმიმდევრული. რაც შეეხება იმ საგნებს, რომელთა შესახებ სხვებისგან მოისმინე, არ დაუჯეროთ არაფერს, სანამ თვითონ არ დარწმუნდებით მათ შესაძლებლობებში (МесЬков 2017: 117).

გონებით ვმუშაობთ დამოუკიდებლად და შევიმეცნებთ სხვისი დახმარებით. მზა ნაყოფის სესხება კი ამცირებს დროს. დამოუკიდებელ აზროვნებას კომენსკი საკუთარი გონების ოქროს ძარღვს ადარებს, რომელიც უფრო საიმედო ნაყოფის მომცემია. რწმენა კი გვჭირდება იმ საგნების შემეცნებისათვის, რომელიც მიუწვდომელია გრძნობებისა და გონებისთვის (Spicilegim Didacticum 1680 : 4-5).

კომენიუსი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „მოწაფეების გონება წინასწარ უნდა იყოს განწყობილი ყოველი იმ საგნისადმი, რომლის შესწავლასაც ისინი იწყებენ. პირველად განათლებული უნდა იქნას გონება ნივთების შემეცნებისათვის, მერე-მეხსიერება და შემდეგ - ენა და ხელი“ (მედინსკი 1940:130).

მოსწავლის გონებრივი შრომის წარმატება არის ერთ-ერთი წყარო მოსწავლის ნერვული სისტემის სწორად ფუნქციონირებისათვის და იგი, ამავე დროს, არის შედეგი იმავე ნერვული სისტემის სწორად ფუნქციონირებისა. გონებრივი შრომის წარმატებების ადამიანში მიმდინარე ფიზიოლოგიურ პროცესებთან უშუალო კავშირზე ლაპარაკობს კ. დ. უშინსკი ნაშრომში „შრომის ფსიქიკური და აღმზრდელობითი მნიშვნელობა“. „გონებრივი შრომა აუცილებელია ადამიანის ძალთა განვითარებისა და მისი სხეულის საღი და ნორმალური მდგომარეობის – ყველას არა აქვს ნათლად შეგნებული... მაგრამ უამრავი მაგალითით შეიძლება დავამტკიცოთ ის, რომ სულიერ ძალთა უმოქმედობა ფიზიკური შრომის პირობებშიც კი ცუდ გავლენას ახდენს ადამიანის სხეულზე. ადამიანის ფიზიკური ორგანიზმი მოწყობილია არა მარტო ფიზიკური, არამედ სულიერი ცხოვრებისათვისაც.

ყოველგვარი გონებრივი შრომა კეთილნაყოფიერად მოქმედებს სისხლის მიმოქცევასა და საჭმლის მონელებაზე იმით, რომ მოძრაობაში მოჰყავს ნერვული სისტემა... გონებრივი შრომით ნერვული სისტემის ძლიერი განვითარება არაჩვეულებრივ სიცოცხლის უნარიანობას აძლევს ადამიანის სხეულს... ადამიანები, რომლებიც გონებრივ შრომას არიან შეჩვეულნი, არანაკლებ და ზოგჯერ უკეთესადაც იტანენ კლიმატური პირობების გამოცვლას, ცუდ ჰაერს, საჭმლის ნაკლებობასა და უმოძრაობას, ვიდრე ის ადამიანები, რომელთაც ძლიერ განვითარებული აქვთ კუნთები, მაგრამ რომელთა ნერვული სისტემა სუსტად და დუნედ მოქმედებს (უშინსკი 1974: 173).

როგორც აღვნიშნეთ, საგნებს ჩვენ შევისწავლით **გონებით**, როდესაც ჩვენ ვაფასებთ მარადიულ ჭეშმარიტებებს, რომლებიც დამახასიათებელია საგნებისათვის და აღბეჭდილია ჩვენს სულებში. შეიძლება მათი განხორციელება თუ არა, სავალდებულოა თუ არა ის? „როდესაც რწმენით შევიმეცნებთ იმ საგნებს, რომელთა შეცნობა არ შეგვიძლია არც გონებით და არც გრძნობით, ჩვენ ვენდობით სხვების ჩვენებებს. ასევე, რწმენა არის გამოცხადების (ზეშთაგონების) ნდობა (სამყაროს საყოველთაო, უნივერსალური მოწყობის გრძნობითი (სენსიტიური) ცოდნა. რწმენა უნდა იყოს გონივრული, წინდახედული, სხვათა მტკიცებულებებთან შეპირისპირებული. ამიტომ ღვთის საქმეებში, გჯეროდეთ მხოლოდ **ღმერთის**, ანუ იმაში იყავი დარწმუნებული, რომ (МЕСЬКОВ: 2017:118):

- ეს არის ღვთის სიტყვები, რომელიც არასოდეს არ ცდება და არ შეიძლება რომ შეცდეს.
- აზრი, მნიშვნელობა, რომელსაც აღიქვამ, ეკუთვნის სწორედ ღმერთს და არ არის ადამიანის გამოგონილი.
- თუ კი სამყარო შეიცავს, რაც არის ცალკეული და განუყოფელი, მაშინ მისი აღქმისათვის ჩვენ სპეციალური ორგანოს სახით ბოძებული გვაქვს გარე და შიდა **გრძნობები**.

ჭკუა კომენიუსის „მათეტიკის“ მიხედვით წარმოგვიდგება, როგორც უნივერსალური, და ყოველ ცალკეულ საგანში ჩადებულია საკუთარი იდეები და წესები. იმისათვის, რომ ისინი ამოვიღოთ გონებით მისაწვდომი სფეროდან, ადამიანს გააჩნია სპეციალური ორგანო

- გონება, რომელიც აწონ–დაწონის რა შეიძლება იყოს, რა არ შეიძლება იყოს და როგორ შეიძლება იყოს. რადგანაც ჩვენი გრძნობებისა და ჩვენი აზროვნების სფეროს მიღმა არსებობს ბევრი რამ, მაგალითად, ის, რაც აიხსნება ჩვენთვის **ღვთის** სიტყვაში, ან რომელსაც მუდმივად გამოავლენენ ადამიანებისათვის, ჩვენ ბოძებული გვაქვს ამის გაგებისათვის შესაბამისი იარაღი - **რწმენა** (Месяков 2017: 118).

ამდენად, კომენიუსთან ცოდნის დაუფლება არის გზა გრძნობით აღქმულიდან გონებრივად აღქმულამდე და გამოცხადებამდე. **შეცნობის ხერხი კი მდგომარეობს საშუალებების ყურადღებით, თანმიმდევრულ გამოყენებაში**, ხოლო საკუთარი ცოდნა ის იქნება, თუკი იქნება გრძნობით გააზრებული, ინტელექტუალური - გონებით და გამოცხადება – რწმენით. საკუთარი ცოდნა ხელს უწყობს სიამოვნებას, რომელსაც იღებს მოსწავლე მეცნიერებისგან. იგი იძლევა აგრეთვე ყურადღების მობილიზებას და იწვევს სიზუსტეს, მოწესრიგებას და სიჩქარეს სწავლაში (Месяков 2017: 118).

ცხადია, ადამიანის ბუნება ისეა შექმნილი, რომ გრძნობები, ინტელექტი და ყველა უნარი მუდმივად ეძებს საკვებს: თუკი ის რაციონალურად მიეწოდება. კომენიუსის აზრით, გონივრულობა საჭიროა მხოლოდ იმისათვის, რომ გრძნობითმა აღქმამ ადვილად მიიღოს თავისი ობიექტები, რომელიც გამოდგება მისთვის საკვებად, ინტელექტმა - გასაგები და რწმენამ - სავარაუდო და მაშინ დაინახავთ, თუ როგორ მოხერხებულად გამოიყენება ყველა უნარი თავთავიანთ ობიექტებთან(Месяков 2017:118).

ამდენად, ნებისმიერი ნაბიჯი მიიღებს წინამორბედისაგან როგორც სიცხადეს, ასევე საიმედოობას და სიზუსტეს. ამის შემდეგ, ისევე, როგორც ინტელექტში, არაფერია ისეთი, რაც არ იყო აქამდე გრძნობით აღქმაში, ისევე არაფერია რწმენაშიც ისეთი, რაც აქამდე არ ყოფილა ინტელექტში. საჭიროა, რომ ვისაც სწამს, მან იცოდეს, რას სთავაზობენ მას რწმენისათვის;

კომენიუსი **სიზუსტის** ასეთ განმარტებას გვაძლევს: „ გონება, რაც უფრო ახლოს არის გრძნობით აღქმასთან (ანუ, რაც უფრო მეტი რაოდენობის გრძნობებით არის დადასტურებული), მით უფრო საიმედოა და პირიქით, რაც უფრო შორსაა ის გრძნობითი

აღქმისაგან, მით უფრო მეტი ცარიელი სპეკულაცია და შიშველი წარმოსახვა გამომჟღავნდება მასში. რაც უფრო ახლოსაა რწმენა გაგებისა და გამოცდილების მოწმობებთან, მით მეტად იკრებს ის ძალებს. მაშინ, როდესაც გრძნობითი აღქმა, ან არ არის საკმარისი, ან ცდება, ის ან გამოსწორდება ან შეივსება გონებით, და იქ, სადაც გონება არ არის საკმარისი, მას შეავსებენ ავტორიტეტით. ცოდნა ნიშნავს საგნების შეცნობას (მაგალითი), გაგებას (დარიგება) და მათ გამოყენებას (პრაქტიკა). მაგალითები უშუალოდ მიმართავენ გრძნობით აღქმას საგნებთან. ზუსტი დარიგებები კი მათ აამაღლებენ ინტელექტისკენ. მუდმივ პრაქტიკას კი ინტელექტი მიჰყავს საგნის გამოყენებასთან. დარიგებებს სიკეთის შეძენის დარგში თავიდანვე უნდა მიეცეს ყურადღება, სანამ სიცუდე დაიპყრობდეს ადამიანის სულს. აქედან გამომდინარეობს ის, რომ მაგალითის, დარიგების და პრაქტიკის წყალობით შეიძინება საგნების ზუსტი ცოდნა, ანუ ისინი შეიმეცნებიან ზუსტად (Месяков 2017: 119).

საშუალებების ზუსტი გამოყენება მდგომარეობს საგნების ყურადღებით შესწავლაში. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ზემოხსენებული სამი საშუალება გამოიყენება ხან ერთობლივად, ხან ცალ–ცალკე (რასაც მოგვიანებით სინკრეტიულ მეთოდს უწოდებენ).

- **ცალკე**, როდესაც ის, რაც უნდა იყოს შემეცნებული, მოწმდება ან გრძნობით, ან სხვა ადამიანების ავტორიტეტით.
- **ერთობლივად**, როდესაც შემეცნების პროცესში არაფერი დაიშვება ჭეშმარიტად, რაც არ არის დადასტურებული ზემოთ აღნიშნული საშუალებების ზუსტი გამოყენებით (Месяков 2017: 119).

კომენიუსს მიაჩნია, რომ სწავლის სამივე საშუალება გვაძლევს უფლებას, რომ ისინი გამოვიყენოთ და გავიგოთ ყველაფერი, რაც უფალს სურდა. ამისათვის მან ჩვენ მოგვცა განსაკუთრებული ორგანო - გონება, რომელიც აანალიზებს, რა შეიძლება გავაკეთოთ, რატომ და როგორ. არსებობს სამი რაობა, რომელთაგან ადამიანს უწევს პირისპირ შეხვედრა მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე: 1. სამყარო სავსე საგნებით; 2. ხალხი და 3. ღმერთი.

- გრძნობადობით აღიქმება საგნები გამოთვლით, გაზომვით, აწონით და სხვა საშუალებებით. აქედან მოდის არითმეტიკა, გეომეტრია, სტატისტიკა და სხვა ზუსტი მეცნიერებები.
- საგნებს ვსწავლობთ **გონებით**, როდესაც ჩვენ ვაფასებთ მარადიულ ჭეშმარიტებებს, რომლებიც დამახასიათებელია საგნებისათვის და აღბეჭდილია ჩვენი სულებში;
- რადგან ჩვენს მიერ ყველაფერი არ შეიძლება იყოს აღქმული და შემოწმებული, განცდა და გონებით, მაგრამ როდესმე – სხვების მსჯელობით და მტკიცებულებებით, მაშინ სრულიად საფუძვლიანად უნდა გავარკვიოთ, თუ რამდენად გონივრულად შეიძლება იქნეს გამოყენებული **ნდობა (რწმენის გაგება ტექსტში ენაცვლება ცნებას „ნდობა“-ი. ბ.)**, სხვების მტკიცებულებების მიმართ (**Месяков 2017: 119**).

გრძნობები, გონება და რწმენა კომენიუსს მიაჩნია საკმარისად იმისათვის, რომ ადამიანმა განათლება მიიღოს. სამივე შექმნილია ღვთიური გზით. კომენიუსი მათ განასხვავებს სიწმინდისა და საიმედოობის ხარისხით ხსნის. მას სინათლის სხივს ადარებს, რომელიც გარდატეხილი პირდაპირი სხივის მეშვეობით აღწევს თვალში, ასევე ამ სამი საშუალებით შედის ჩვენში ცოდნის სინათლე (**Spicilegim Didacticum 1680 : 7**). შესაბამისად, ამ შემთხვევაში, ჩვენ ვსწავლობთ ან ვასწავლით არა საგანს სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით, იმას, თუ რას ფიქრობს, ან ამტკიცებს ამ ნივთის შესახებ ესა თუ ის პიროვნება, არამედ ჭეშმარიტია ის თუ მცდარი. აქედან გამომდინარე, კომენიუსის გრძნობები ადამიანის ცოდნის ძირითად და ყველაზე საიმედო იარაღად მიაჩნია. გრძნობები უშუალოდ აღიქვამენ საგნებს. დიდი პედაგოგი მცოდნეს უწოდებს, უპირველეს ყოვლისა მას, ვინც შეიცნო საგანი გრძნობით, თუ მსჯელობით, ხოლო მას ვინც სხვას ენდობა - მორწმუნეს (**Spicilegim Didacticum 1680: 8**). მაგრამ ამ შემთხვევაში სწავლა არ მთავრდება. იგი მოითხოვს გრძნობების ვარჯიშს. სწავლის პროცესში მიღებული ცოდნა მაშინაა სრული, როცა ის ხანგრძლივ ვარჯიშს ეფუძნება და ამ ცოდნას მოსწავლე გამოიყენებს ცხოვრებაში.

სწავლა კომენიუსისთვის ცოდნით გონების გამდიდრებისა და განათლების მიღების ერთ-ერთი ძირითადი გზაა. განათლება კი, მისი აზრით პიროვნების აღზრდისა და ქვეყნის

კეთილდღეობის მთავარი საძირკველია. სწავლა მას შრომად მიაჩნია: „სწავლაც ხომ შრომის ერთ-ერთი სახეთაგანია. ამ აზრით სკოლა სწორედ შრომის სარბიელიცაა“ (ლორთქიფანიძე 1970: 239).

კომენიუსი ნაშრომში „Spicilegium Didacticum“ (დიდაქტიკური კრებული) განიხილავს საკითხს, თუ როგორ უნდა გამოვიყენოთ სწორად სწავლის საშუალებები. სწავლის ხერხი, მისი თვალთახედვით მდგომარეობს პირდაპირი, გონივრული და თანმიმდევრული საშუალებების გამოყენებაში (Коменский 2016: 4). პირდაპირობა ხელს შეუწყობს სასიამოვნო შესწავლას, გონივრული - საიმედოობას, ხოლო თანმიმდევრული - სიჩქარეს. პირდაპირი სწავლის დროს ცოდნა მიღებული უნდა იქნეს გრძნობების მეშვეობით, გონივრული - გონებით და გამოცხადებული ან რწმენით მოცემული - რწმენით. ადამიანის ბუნება ხომ ისეა შექმნილი, რომ გრძნობები, გონება და ყველა უნარი მუდმივად ეძებს საძოვრებს: ამ დროს საჭიროა სწორად და თანმიმდევრულად მივაწოდოთ გრძნობებს, გონებას, რწმენას საგნები, რომლითაც იგი იკვებება და ჩვენ დავინახავთ, თუ როგორ შეასრულებენ ყველა ეს საშუალებები თავიანთ საქმეს სიამოვნებით (Коменский 2016: 4). აქაც იან ამოს კომენსკი მომავალ თაობას აძლევს ასეთ შეგონებას:

- საგნებზე, რომლებიც შეიძლება დაინახო, მოუსმინო, შეიგრძნო, ენდე მხოლოდ შენ თვალს, ყურებს და ხელს.
- ამბებზე, რომლთა შესახებაც შეიძლება ისმენდე, არ დაიჯერო არაფერი, გარდა იმისა, რის შესაძლებლობასაც ჩაწვდები გონებით.
- ღვთაებრივ საქმეებში არასოდეს არაფერი დაიჯერო ღვთის გარდა, ანუ, შეხედე იმას, რომ შენ იყო დარწმუნებული იმაში, რომ: ეს არის ღვთის სიტყვები, რომელსაც აქვს ზნე-ჩვეულება და არ შეიძლება ცდებოდეს. მნიშვნელობა, რომელსაც შენ აღიქვამ - ჭეშმარიტად ღვთაებრივია და არა ადამიანისგან ჩადებული.
- თუ რომელიმე შეგრძნება არ არის საკმარისი, მას შეიძლება გაუწიოს დახმარება სხვა გრძნობამ.

- თუ რომელიმე მსჯელობა არ არის საკმარისი, მას შეიძლება გაუწიოს დახმარება სხვა მსჯელობამ.
- თუ რომელიმე შეტყობინება არ არის საკმარისად მკაფიო გამოხატული, მას შეიძლება დაეხმაროს სხვა“ (Коменский 2016: 4).

ზოგადად მოსწავლეზე ორიენტირებულ სწავლას დიდი ხნის ისტორია აქვს. პლატონი თავის დიალოგებით, ხოლო სოკრატე კითხვების საშუალებით ცდილობდნენ მოსწავლისათვის სწავლის პროცესი საინტერესო გაეხადათ. ცოდნა პირადი გამოცდილებითა და აღმოჩენებით გადაეცათ (მედინსკი 1940: 37). მაგრამ სწავლის პროცესის მეცნიერული ინტერპრეტაცია პირველად სწორედ იან ამოს კომენიუსმა მოგვცა. როგორც პროფ. ი. ბიბილეიშვილი წერს „დღეს დიდ აღმოჩენად თვლიან მეთოდისტები მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების იდეებს“ (ბიბილეიშვილი 2011: 13). მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, კომენიუსმა მე-17 საუკუნეში უარყო სასკოლო-სახელმძღვანელოების შინაარსის დაზეპირება და „სწავლის მიზნად დაისახა მოსწავლეების შეიარაღება იმ უნარით, რომლითაც მოსწავლე მზად იქნებოდა დამოუკიდებლად შეეძინა მისთვის საჭირო ცოდნა“ (ბიბილეიშვილი 2011:13). იან ამოს კომენიუსი წერდა: „ახალგაზრდობის წესიერი აღზრდა არ ნიშნავს იმას, რომ თავში ჩავუტენოთ ავტორებიდან ამოკრეფილი სიტყვების, ფრაზების, გამოთქმებისა და აზრების ნარევი, არამედ ნიშნავს იმას, რომ განუვითაროთ მას საგანთა გაგების უნარი, რათა სწორედ ეს უნარი გახდეს იმ ცხოველ წყაროდ, საიდანაც ცოდნის ნაკადული გადმოდინდება“ (კომენსკი 1949: 20).

კომენიუსს მიაჩნია, რომ მოსწავლემ სწავლის პროცესში უნდა იკვლიოს, მიიღოს ახალი ინფორმაცია, აღმოაჩინოს ახალი მოვლენა, მიღებული ინფორმაცია და ათვისებული საგანი დაუკავშიროს ერთმანეთს და თვითონ შექმნას ცოდნა.

კომენიუსს უდიდესი დამსახურება მიუძღვის სწავლის, როგორც პროცესის ბუნების გახსნაში. მან სწავლაში დაინახა სპეციფიკური პროცესი, სწავლა როგორც დამოუკიდებელი და სასიამოვნო პროცესი, სწავლის კანონზომიერებები, სახელდობრ, სწავლის საშუალებები. მან პირველმა სწავლა გაანალიზა მეცნიერულად და შემოიტანა მსოფლიო დიდაქტიკურ

აზროვნებაში. იგი თვლის, რომ არაფერი არ შეიძლება იყოს ადამიანის ცნობიერებაში, რაც ადრე არ ყოფილა შეგრძნებაში. მას მიაჩნია, რომ სწავლის გასაღებს მის დასაწყისს „შეგრძნებებით (გრძნობებით-ი.ბ.) სწავლის საშუალება წარმოადგენს. ჯერ საგანი, შემდეგ გონება და რწმენა. კომენსკის ეს დებულება ჩვენი აზრით, ოქროს წესად მიაჩნია და სწავლის გასაღებს, სწავლის გამოყენების პირველ საშუალებას წარმოადგენს.

მას თანმიმდევრულად მოსდევს **სწავლის მეორე საშუალება**, ის რაც შეგრძნებებით, გრძნობადი ორგანოების საშუალებით აისახა მოსწავლის ცნობიერებაში სჭირდება აღქმულის **გონებით ჩაწვდომა**. მნიშვნელობას, რომელსაც მოსწავლე აღიქვამს, კომენიუსის აზრით უფლის მიერია და მას სწავლის გამოყენების **მესამე საშუალებას** უწოდებს (Коменский 2016: 4).

ამ შემთხვევაში კომენიუსი გვიჩვენებს, რომ სწავლის სამივე საშუალების გამოყენება მოითხოვს სიფრთხილეს, როდის უნდა იქნეს გამოყენებული ერთად და როდის ცალ-ცალკე, რათა სწავლის პროცესში არ დავუშვათ შეცდომა.

კომენიუსს მიაჩნია, რომ გრძნობა ადამიანში უშუალოდ აღბეჭდავს ჭეშმარიტებას. იმ ჭეშმარიტებას, რომელიც საგნებში არსებობს. იმ შემთხვევაში, როდესაც საგანი აღმოჩნდება ჩვენი გრძნობებიდან შორს, საჭიროა გონების დამაბზვა, მსგავსი და საპირისპირო დასკვნების გაკეთება, რაც მოგვცემს საშუალებას შევავსოთ არშემდგარ გრძნობები და გამოვასწოროთ მცდარი დამოკიდებულებები (Коменский 2016: 4-5). თუ ამ შემთხვევაშიც, სხვადასხვა ხერხებისა და საშუალებების გამოყენებით ვერ ჩაწვდება გრძნობებით საგანს პიროვნება, უნდა მიიმართოს თავის სარწმუნოებას.

ცნობიერება გრძნობებით სწავლაში. კომენიუსს მიაჩნია, რომ სწავლის პროცესში საგნები უნდა ვიკვლიოთ გრძნობით, ათვლით, აზომვით. აქედანაა არითმეტიკა, გეომეტრია, სტატისტიკა და სხვა მეცნიერებები. იქვე იგი ასეთ შეგონებას იძლევა:

- ყველაფერი უნდა იქნას აღქმული გრძნობებით იმდენად, რამდენადაც ეს არის შესაძლებელი. საკუთარი თვალით დანახულს მტკიცებულების ძალა აქვს. ყველა საგანი, რომელიც შეიძლება დაინახო, შეეხო, მოისმინო, დაყნოსო და ა.შ., ექვემდებარება გრძნობებით აღქმას, რამდენადაც ეს შესაძლებელია; ან

დამოუკიდებლად, ან მისი მსაგავსის ჩანაცვლებით. ჩვენ თვალეხს ხომ არ შეუძლია არც თავისთავად განათება, არც ფერის მიცემა, ან საგნების შეღებვა; ეს ყველაფერი უნდა ვეძებოთ გარე სამყაროში. ყურებსაც ხომ არ შეუძლია თავის თავს წაუძღვროს. ყნოსვას - ზეგავლენა მოახდინოს სუნით საკუთარ თავზე. ენას არ შეუძლია გემოვნების შეგრძნებებით საკუთარი თავის უზრუნველყოფა; ისინი სხვა არაფერია, თუ არა აღქმის ინსტრუმენტები, თავისთავად ცარიელი.

- ყველაფერი, რისი ცოდნაც გინდა და ადვილად შესასწავლია, დაუქვემდებარე გრძნობით აღქმას: რისი ცოდნაც არ გინდა, სიფრთხილით ამოიღე გრძნობითი ორგანოებიდან.
- ის, ვინც უქვემდებარებს გრძნობით აღქმას მცირედს, მან ცოტა იცის. ვინც ბევრს - ბევრი. მან უფრო საიმედოდ იცის თავლის სიტკბო, ვისაც თავლი დაგემოვნებული აქვს, ვიდრე მან, ვისაც სჯერა იმის, ვინც მასზე მოგვითხრობს;
- გრძნობები შემეცნებას უფრო სრულად აქცევენ საიმედოს. მან უკეთ იცის, რა არის ზარი, ვინც იგი დაინახა, ისმინა, ხელი შეავლო და თვითონ მოიყვანა მოქმედებაში, ვიდრე მან, ვინც აღიქვა სიტყვებიდან, ან მხოლოდ დაინახა (Коменский 2016: 4-5).

კომენიუსს მიაჩნია, რომ მოსწავლემ შესასწავლი საკითხი უნდა შეიმეცნოს სწავლის პროცესში უშუალოდ. შეეხოს საკუთარი ხელით და დაინახოს საკუთარი თვალით, დაკვირვებით, ნელა და აჩქარების გარეშე, თავდაპირველად ერთიანობაში, შემდეგ ნაწილ-ნაწილ მივიდეს დასკვნამდე. ასე რომ - წერს კომენიუსი - „ ვინც პირველად იწყებს საგნის ჭკრეტას და ჭეშმარიტ შემეცნებას, მან უნდა:

- საგულდაგულოდ და უშუალოდ მთელი ყურადღებით დაათვალიეროს ნივთი(საგანი).
- გამოიყენოს საკუთარი გრძნობები, არ ენდოს მასწავლებელს, ან თანაკლასელს, თუ თავად არ შეხედავს, მას რა არის ეს და როგორია;
- მოსწავლემ ყველაფერი უნდა გააკეთოს უშუალოდ, გრძნობების თანხლებით;

- მოსწავლემ უნდა იკვლიოს ინსტრუმენტების გარეშე ნათელ შუქზე. ადამიანის სული ხომ თავად არის სინათლე ღვთისა, რომელიც ყველაფერს ანთებს;
- იკვლიოს საგანი ფუძემდებ, რამდენადაც ეს არის შესაძლებელი, სანამ არ დაინახავს, რომ შენ არ ცდები;
- დააკვირდეს საგანს პირდაპირ და ბუნებრივ მდგომარეობაში და იმ თანმიმდევრობით, რომ ერთი გამომდინარეობს მეორედან და არა პირიქით“(Коменский 2016: 5-6).

მკვლევარ ვილიამსის აზრით, „მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი მეთოდი არსებობს, რომელიც მოსწავლეს სწავლის სიძნელების გადალახვაში ეხმარება, ალბათ ყველაზე ეფექტური მაინც სენსორული და მოტორული სისტემის აქტიური ჩართვაა სწავლის პროცესში (შავშიშვილი 2006 : 66).

ვინაიდან სენსორები და მოტორიკა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მოსწავლის ფიზიკურ და გონებრივ განვითარებასა და ნევროლოგიური ჩამოყალიბების საქმეში. თანამედროვე პედაგოგიკური აზროვნების წარმომადგენლები სწავლის დაწყებით ეტაპზე „მოტორულ სწავლას“ პირველხარისხიან როლს ანიჭებენ. თუმცა მათ ფესვებს კლასიკური პედაგოგიკის სისტემაში კომენიუსსთან, რუსოსთან და ლოკთან მივყავართ.

კომენიუსის აზრით, შემეცნების დასაწყისი ყოველთვის შეგრძნებებიდან გამომდინარეობს. იგი იზიარებს თავის წინამორბედ ფილოსოფოსთა მოსაზრებებს, რომ „გონებაში არაფერია ისეთი, რაც პირველ შეგრძნებებში არ ყოფილა; ცოდნის ჭეშმარიტება და სიზუსტე დამოკიდებულია აგრეთვე იმაზე, ადასტურებს მას შეგრძნებები თუ არა“(შავშიშვილი 2006: 67).

ამრიგად, კომენიუსის „მათეტიკის“ მიხედვით მოსწავლის წარმოდგენა გარესამყაროზე უნდა დაეყრდნოს ინფორმაციას, რომელიც გრძნობათა ყველა სისტემიდან იქნება მიღებული.

გონებით შემეცნება სწავლაში. კომენიუსის მიხედვით ბუნებისგან, ჩვენ გვაქვს თანდაყოლილი განსჯის წესები, რომელთა წყალობით ჩვენ შეგვიძლია განსჯა ჭეშმარიტსა და მცდარზე, სიკეთესა და ბოროტებაზე, საჭიროსა და გამოუსადეგარზე. ზოგად წესებს იგი უწოდებს ზოგადი ცნებებს, რადგან ისინი დამახასიათებელია ნებისმიერი ჯანსაღი

პიროვნებისთვის. თანდაყოლილი წარმოდგენები კომენიუსის მიხედვით იმყოფება ჩვენს სულებში თვით ბუნებით, შექნილისგან განსხვავებით, რომლებიც დაკვირვებისა და გამოცდილების საფუძველზე მიიღება. ისეთი ცნებები, როგორცაა: კეთილშობილება, ჭეშმარიტება, შესაძლებლობა, მიზანშეწონილობა, შეძლება-თანდაყოლილი ცნებებია. იმდენად ნათელი და აშკარა, რომ მათ არ შეუძლიათ თავისთავად არ გაანათონ გონება. თუ შენ ყოველივე ამას სწორად შეაფარდებ, გამოვა აშკარა ჭეშმარიტების აქსიომები: როგორ გვიყვარს ყველას სიკეთე; ან ისურვებენ, რომ ყველაფერი სხვებს ჰქონდეთ კარგად. ან ჩვენ გვინდა ვიცოდეთ ჭეშმარიტება, ის, რაც უნდა გაკეთდეს და შეიძლება არ გაკეთდეს, და ა.შ. მაგრამ უნდა იცოდეთ, რომ ვერანაირ სიკეთეს ვერ დაიცავ წესრიგის გარეშე; წესრიგის დამცველი - კანონია, ხოლო კანონების - ხელისუფლება. შესაბამისად, უნდა გვიყვარდეს წესრიგი; შესაბამისად, უნდა შევისწავლოთ კანონები; შესაბამისად, უნდა დავემორჩილოთ ხელისუფლებას (Коменский 2016: 7).

ჩამოთვლილ წესებს კომენიუსი მარადიულ ჭეშმარიტებად თვლის. ჭეშმარიტების მოპოვების საშუალებებად მიიჩნევს: დაკვირვებას (ჩვენ, ისე ვსწავლობთ ბუნებას, რომ ვეძებთ და ვუკვირდებით, თუ როგორ და რატომ მიმდინარეობს ბუნებაში პროცესები), მსჯელობას (მისი ძალით გამოგვყავს ერთი მეორესგან, რომ აღმოვაჩინოთ სხვა მცნებები). მოსწავლის გონება, ისე არის მოწყობილი, რომ იგი მას არ აძლევს მოსვენებას, სანამ არ შეადწევს საგნის საფუძველებში. მოსწავლის შემეცნება საგნების მიზეზების შემეცნებაა და, როდესაც ავხსნით საგნის მიზეზებს, თუ რას წარმოადგენს ესა თუ ის საგანი და რატომ არ შეიძლება ის იყოს სხვანაირი. მოსწავლეს, თუ უნდა შეიმეცნოს საფუძველიანად მან უნდა განიხილოს და ჩაწვდეს შესასწავლი საგნის მიზეზებს, არსებობს თუ არა საგანი სინამდვილეში? რა არის ის სახობრივად და განსხვავებით? როგორია ის ყველა კატეგორიაში? რა სახით არსებობს? (Коменский 2016: 7-8).

თუ გვსურს, რომ გვექონდეს მტკიცე ცოდნა საგანთა შესახებ, უნდა ვისწავლოთ ისე, რომ ვემყარებოდეთ საკუთარ დაკვირვებას და გრძნობად აღქმას. მოსწავლემ საკუთარ გრძნობებს უნდა მიანდოს ყოველივე, რასაც თვითონ ხედავს, ესმის, ეხება, ყნოსავს, ხედავს.

რწმენით შემეცნება სწავლაში (რწმენის საფუძველზე ჭეშმარიტების მიღება). იმ დროს, როდესაც არ შეგვიძლია ყველაფრის შესწავლა, ყველაფერში შეღწევა გრძნობების და გონების მეშვეობით, ხანდახან გვიწევს დაკმაყოფილება სხვისი მსჯელობით და დამოწმებით. ამ შემთხვევაში კომენსკის აზრით, აუცილებელია იმის გათვალისწინება, თუ რამდენად შეიძლება ვენდოთ სხვების მსჯელობას. მსჯელობებების დროს გამოყენებული მტკიცებულებები შეიძლება ეკუთვნოდეს ცოცხალს ან მკვდარს. კომენსკი იძლევა განმარტებებს, თუ რას გულისხმობს ორივე ტერმინში. **ცოცხალთა** შორის კომენიუსი პირველ ადგილზე აყენებს მშობლებს, მოძღვრებს და პედაგოგებს. მას მიაჩნია, რომ მათ აქვთ სპეციალური დანიშნულება: საგნების შემეცნებაში, რომ მათი დახმარებით, შევძლოთ სწავლა და წინსვლა. რაც შეეხება რწმენას, კომენიუსი ეთანხმება არისტოტელეს აზრს, რომ : მოსწავლე რწმენას უნდა ენდოს იმ დრომდე, რა დრომდეც მას შეეძლება საკუთარი გონების განკარგვა იმდენად, რამდენადაც მან თავად შეძლოს საგნების მოსმენა, დანახვა და კვლევა (Коменский 2016: 7-8).

მოსწავლეს არავინ უნდა დააძალოს მასწავლებლის სიტყვებით დაფიცება, მოსწავლის გონებამ უნდა იხელმძღვანელოს საგნების მდგომარეობით, ხოლო მასწავლებლისადმი ნდობა უნდა შეესაბამებოდეს მოვლენების მსვლელობას.

მასწავლებელი აუცილებლად უნდა იცნობდეს ბავშვის ბუნებას, მის მოთხოვნილებებს და იყენებდეს ამ ცოდნას სწავლის პროცესის ეფექტურობის გასაზრდელად. მასწავლებელმა უნდა მისცეს მოსწავლეს მიმართულება - მინიშნება, თუ რა ღირებულება აქვს ამა თუ იმ თემას, რისთვის არის საჭირო კონკრეტული თემის შემეცნება და როგორ შეიძლება ბავშვმა გამოიყენოს ეს ცოდნა პრაქტიკაში.

პედაგოგებზე საუბრისას კომენიუსი გულისხმობს ყველა მასწავლებელს, ვისაც გამოცდილების, გაგების, ავორიტეტის წყალობით უჭირავს მოწინავე პოზიცია სასწავლო დაწესებულებაში, რომელთა მეშვეობითაც მოსწავლეს ეძლევა წინსვლის საშუალება. აქვე კომენიუსი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „მათი გადაწყვეტილებები, რჩევები, დამოწმებები ყოველთვის უნდა აღვიქვათ არა ბრმა რწმენით, არამედ ხილულად განსჯის საფუძველზე და

მათ უნდა მოვუსმინოთ არა როგორც დიქტატორებს, არამედ როგორც კონსულებს“ (Spicilegim Didacticum 1680: 20-21).

პედაგოგი უნდა დაეხმაროს მოსწავლეს იმის გააზრებაში, თუ როგორ უნდა ისწავლოს დამოუკიდებლად და, როგორ უნდა მართოს თვითონ საკუთარი განვითარება, სწავლის პროცესი.

გარდაცვლილთა დამოწმებები, რომლებიც ჩვენ მოგვმართავენ თავიანთი წმინდა წერილებით, განიხილება და შეიმეცნება ყურადღებით (გულდასმით) ანალიზის მეშვეობით ისე, რომ გასაგები იყოს დაწერილის მნიშვნელობა და სინთეზი, რათა მოხდეს დამოწმებულის და თვით საგნის შედარება, აგრეთვე შედარებები იმავე, ან სხვა ავტორთან დამოწმებების მეშვეობით (Spicilegim Didacticum 1680: 20-21). როგორც მკვლევარი ნინო ხუროშვილი აღნიშნავს „საიდან ვიცით, რომ ჯორჯ ვაშინგტონი ამერიკის შეერთებული შტატების პირველი პრეზიდენტი იყო? საიდან ვიცით, რომ ნაპოლეონ ბონაპარტე მსოფლიოს დაპყრობას ცდილობდა? საიდან ვიცით, რომ მარტინ ლუთერი ოდესღაც ცხოვრობდა? დამოწმებით, ჩემო მეგობარო, დამოწმებით! ისტორია – ეს ხომ მხოლოდ დაწერილ დამოწმებათა კრებულია და დღითი დღე გვიწევს, ისტორიულ ჩანაწერებს დავეყრდნოთ. მაშინ, როცა უძველესი ჩანაწერები და ყველა შეკრებილი ჩანაწერი ემთხვევა ერთმანეთს რომელიმე პიროვნებასთან, მოვლენასთან, თარიღსა თუ ადგილთან დაკავშირებით, ჩვენ ამ მოწმობას ფაქტად ვაღიარებთ. ძველალექსისეული პრინციპიდან გამომდინარე, პავლე არიგებდა ტიმოთეს, ორი ან სამი მოწმის გარეშე არ მიელო ბრალდება ხუცესებზე. დამოწმება ძალიან ღირებულია, მაგრამ შეიძლება იგი არასაიმედოც აღმოჩნდეს და ამიტომ ნებისმიერმა ადამიანმა, სანამ დამოწმებას დაიჯერებდეს, უნდა გაითვალისწინოს შემდეგი სამი ფაქტორი: 1. მოწმის კომპეტენტურობა, 2. მისი პატიოსნება და 3. დასტურდება თუ არა სხვა წყაროების მიერ მოცემული მოწმობა (ხუროშვილი 2017: 2).

იან ამოს კომენიუსი სწავლის პროცესში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს თანმიმდევრულობის სტრატეგიას. სწავლაში თანმიმდევრულობის დაცვა მიაჩნია ძირითად

მოთხოვნად. იგი სვამს კითხვებს: რა არის თანმიმდევრულობა და რისთვის არის ის საჭირო? რა არის თანმიმდევრობისთვის საჭირო? როგორ მივაღწიოთ თანმიმდევრობას?

კომენიუსის მოთხოვნა თანმიმდევრულობასთან დაკავშირებით სწავლის სპროცესში მდგომარეობს იმაში, რომ მან, ვინც თავისი სული და ძალისხმევა მიუძღვნა საგნების შემეცნებას, დაუყოვნებლივ, ერთბაშად (რათა არ დაიმარხოს) კი არ უნდა შეეცადოს ყველაფრის შესწავლას, არამედ, აუჩქარებლად თანდათანობით, თანმიმდევრულობის პრინციპის დაცვით. ამის მაგალითს გვაძლევს თვით ზეციური მზე, რომელსაც, ამოსვლისას, არასოდეს არ აქვს მისი სრული ბრწყინვალება, მაგრამ პირველად იწყებს აისით, შემდეგ განთიადით, შემდეგ მზის ბრწყინვალებით, და მხოლოდ შემდეგ ჩნდება თავად. მაგრამ თვითონაც ამოდის სინათლისა და სითბოს თანდათან მატებით, თავის წლიურ მოძრაობაში თანდათანობით იხევს უკან ჩვენი პოლუსიდან და ამით თანდათან ცვლის სიციხეს სიცივეზე და პირიქით. თავად შემოქმედმაც, რომელსაც ყველაფრის ერთდროულად შექმნის შესაძლებლობა ჰქონდა, რისთვისაც გააჩნდა ყოვლისშემძლეობა, მოისურვა შრომითი შემოქმედების დროს მიემართა თანმიმდევრობისთვის. პირველ დღეს მან შექმნა ხილული სამყაროს საფუძველი; შემდეგ - გამოყო ერთმანეთისგან სტიქიური მოვლენები; მესამე დღეს განდევნა მიწის ზედაპირიდან წყალი და ამ უკანასკნელზე დათესა მინერალებისა და მცენარეების თესლი; მეოთხეზე განამტკიცა ციური სხეულების თანმიმდევრობა; მეხუთეზე მან შექმნა პატარა ცხოველები და მეექვსე დღეს დაიტოვა ადამიანი. ამ ბრძნული და თანმიმდევრული ქმედებით, მას სურდა ეთქვა, რომ: „შენ, ხატება ხარ ჩემი, ყოველთვის, როცა შენ მუშაობ რაიმე სერიოზულზე, ხორციელზე, დიდი ხნისთვის განკუთვნილზე, მომბაძე მე და ყოველთვის თანდათან იარე მიზნისკენ“ (**Коменский 2016: 10-11**). ისინი, რომლებიც მიმართავენ თანმიმდევრულობას, ადვილად აღწევენ მწვერვალს.

ამრიგად, კომენიუსს მიაჩნია, რომ ყველაფრის სწავლა უნდა მიმდინარეობდეს თანმიმდევრულად, მაგრამ სწავლის საფუძველი უნდა იყოს ღრმა, სწავლის ყოველი შემდეგი საფეხური უნდა ემყარებოდეს წინმავალს, რადგან შემდგომი მასალა შუქდება უკვე ადრე შესწავლილის საფუძველზე. ყველაფრის სწავლა უნდა ხდებოდეს განუწყვეტლივ

თანმიმდევრულად, დღევანდელი განამტკიცებდეს გუმინდელს და გზას უკაფავდეს ხვალინდელს. სწავლის პროცესში მოსწავლის შემეცნება განიცდის განვითარებას, ვასაბუთებთ ყოველივეს გონებით და სწავლის დროს უნდა ვაჩვენოთ არა მხოლოდ ის, თუ როგორ ხდება რაიმე, არამედ ვუჩვენოთ ისიც, რატომ არ შეიძლება მოხდეს სხვანაირად“ (კომენსკი 1949: 181).

იან ამოს კომენიუსი ასახელებს შემეცნების სამ დონეს (Меськов 2017: 120):

- საგნების საფეხურები;
- ინტელექტის აღმასვლა;
- შემეცნების პროცესის გონივრულობა.

საგნების საფეხურები ეს არის საგნების გვარები, სახეობები და განსხვავებები.

ინტელექტის აღმასვლა არის მოწესრიგებული განხილვა, რომელიც ხორციელდება საგნების გვარების და სახეობების ამაღლებით, დაღმასვლით და გადაადგილებით. მნიშვნელოვანია გენეზისი (წარმოშობა) და ანალიზი. ეს არის ორი ფრთაა, რომელთა მეშვეობით ლოგიკურად მოაზროვნე ადამიანს შეუძლია ფრენა ყველა სახის შესამეცნი საგნის გარშემო. და კიდევ: ფრინველებს ტყუილად არ გააჩნიათ ნისკარტი, მაინცადამაინც მისი დახმარების გარეშე თუ არ ხორციელდება ფრენა, ის მაინც მართავს და გააქანებს ზემოთ, ქვემოთ და სხვადასხვა მხარეზე. სწორედ ამ წარმმართველ ძალას პასუხობს ჩვენი სინკრეტიული მეთოდი (Меськов 2017: 120). ყოველივე ამის შემდეგ, ჩვენი გონება რაიმე ობიექტის შესწავლის დროს, ან ამაღლდება გენეზისის დახმარებით, ან ჩაღრმავდება ანალიზის გზით, და მათგან დიდ დახმარების ღებულობს, თუ კი ხედავს რაიმე სხვა, ანუ მსგავს, ანალოგიურ ობიექტს, ან რამდენიმე ასეთ ობიექტს, და ზოგადი იდეის ძალაუფლების მიხედვით ის ამჩნევს, რომ ყველა ისინი მსგავსია. ყოველივე ამის შემდეგ, ის აღმოაჩენს მეტსაც, ვიდრე შეეძლო ეპოვა, თუ კი საგნებს ცალ-ცალკე განიხილავდა, და უფრო ზუსტად შეიცნობს საჭირო კომპონენტებს, და ბოლოსდაბოლოს, ასეთი განმაზოგადებელი შემეცნებით ის ღებულობს უფრო მეტ სიამოვნებას, ვიდრე ის განახორციელებდა დაკვირვებას საგანზე რომელიმე ერთი ხერხით და შეუძლია

სიამოვნება გაუზიაროს სხვებსაც. ამრიგად, ეს სამმაგი მეთოდი წარმოადგენს რაღაც ერთიანს. როდესაც ვიყენებთ ჩვენი ინტელექტის კიბეს, რომლის მეშვეობითაც ავდივართ საგნების შემეცნების ძიებაში ან სხვებისთვის ცოდნის გადასაცემად, ჩვენ ვმალდებით საგნების ხეზე, ან ჩამოვდივართ ან გადავადგილდებით. ყველაფერი ნათელი და მკაფიოა აზრების, სიტყვებისა და საგნების დანაწევრების, სიმბოლურობის, პარალელიზმის მეშვეობით მათი ყოველმხრივი განხილვით და შესწავლით (Месяков 2017:120).

შემეცნების პროცესის გონივრულობა თვით წინსვლის ხერხშია ჩადებული – ცნობილიდან უცნობისკენ, კარგად ცნობილიდან ნაკლებად ცნობილისაკენ. ამ თვალსაზრისით კომენიუსის მსოფლმხედველობით (Месяков 2017:120):

1. გრძნობით აღსაქმელი უფრო კარგად არის ცნობილი, ვიდრე გონებით აღსაქმელი, რადგან მსჯელობა იწყება, რაღაც ნიშნებიდან, რომლებიც აღიქმება შეგრძნებით და მხოლოდ შეგრძნების მეშვეობით გამოვლინდება მისაწვდომობა გონებასთან იმ საგნებისთვის, რომლებიც არსებობენ ადამიანის მიღმა;

2. მთლიანი უფრო ცნობილია, ვიდრე ცალკეული ნაწილები, რადგან მეტი უფრო სწრაფად აღწევს და უფრო ძლიერად ახდენს გავლენას გრძნობებზე და, შესაბამისად;

3. ზოგადი უფრო სწრაფად გაცნობიერდება, ვიდრე კერძო, ამიტომ, ბავშვი უფრო ადვილად ისწავლოს რა არის ხე, ვიდრე ისწავლის სხვადასხვა სახის ხეების გარჩევას.

4. უფრო მარტივი გაიგება უფრო სწრაფად ვიდრე რთული, რადგან უფრო ადვილია ანბანის ასოების, ან ათი ციფრის დამახსოვრება, ვიდრე ასოების, ან რიცხვების შეკრების უსასრულო ვარიანტების.

აქედან გამომდინარეობს, რომ საგნები შეისწავლება მოწესრიგებულად და გონივრულად, როდესაც:

- გრძნობითი აღსაქმელიდან გადადიან გონებრივად აღსაქმელთან;
- მთელიდან ნაწილებისკენ;
- ზოგადიდან კერძოსკენ;

- მარტივიდან რთულისკენ.

ამრიგად, სწავლა კომენიუსის აზრით, მხოლოდ ადამინისეული კუთვნილებაა და იგი ემყარება გრძნობებს. საგნები, რომლებიც შემეცნებულია გრძნობებით დაკავშირებულია ნებელობით და ემოციურ პროცესებთან. გონივრული სწავლა მიმდინარეობს მაშინ, როცა ის წარიმართება: გრძნობით აღქმულიდან გააზრებამდე; მთელიდან ნაწილისკენ; ზოგადიდან კერძოსკენ; მარტივიდან რთულისკენ.

საგნების ყოვლისმომცველი და ზოგადი ცნობიერების შესახებ კომენიუსი აღნიშნავს, რომ ნაწილობრივ ბუნებასთან შედარებით ის უფრო ადრეულია, უფრო მსუბუქი და უფრო საიმედო. უფრო ადრეულია, რადგან ის ყოველთვის წინ უსწრებს ნაწილობრივ შემეცნებას. როგორც მაგალითი, აიღეთ ახალშობილი ბავშვი, რომელმაც არაფერი იცის, მაგრამ, როდესაც დაინახავს, რა არის მის ირგვლივ - თანდათანობით ხვდება უფრო მეტი სიციხადით, რას წარმოადგენს და რა ეწოდება ერთს, მეორეს, მესამეს. ეს იმიტომ ხდება, რომ იგი ვითარდება და რამდენ ხანსაც ადამიანი ცხოვრობს, იმდენად მიიწევს ის საგნებს შორის კონკრეტული განსხვავებების შემეცნებაში: და სრულყოფილი სიბრძნე არაფერია, თუ არა სათუთი გრძნობის სათუთი განსხვავებები საგნებს შორის (**Коменский 2016: 13**). ცხადი ხდება, რომ უფრო მარტივია რამოდენიმე საგნის გაგება, ვიდრე ბევრის. საგნების სახეობების რაოდენობა არც ისე ბევრია, ხოლო განსხვავებები, რომელშიც ერთვის და ერთვის საგნები, უსასრულო რაოდენობაა. აქედან გამომდინარე, უფრო ადვილია ბავშვისთვის, რომ ისწავლოს ხე, ვიდრე ბზა, ურთხელი, ბამბი და ა.შ. უფრო ადვილია ისწავლოს ფრინველი, ვიდრე შოშია, შაშვი, ყარანა და ა.შ. უფრო ზოგადი საგნები - და უფრო საიმედო: რადგან უფრო აშკარაა და ნაკლებად მიდრეკილი წინააღმდეგობებისაკენ. ზოგადიდან კერძომდე სვლა სამუშაოების შემცირებაა. ვინც იცის გვარი, მისი ცოდნა ასევე მოიცავს ჯიშების ნაირსახეობების ცოდნას, და მას დარჩენია, მხოლოდ უფრო საფუძვლიანი შემეცნებისთვის, მათი ცალკეული გადამოწმება. ვინც ჭრის ღერძს, ის მას ისაკუთრებს მთლიანად; ვინც ტოტს - ფოთლებს; ვინც ამონაყარს - ყველა მასზე ჩამოკიდებულ ნაყოფს. აქედან გამომდინარე, თავიდან ყველაფერი მთლიანობაში და გვარიანად უნდა იქნას შესწავლილი, ნაწილები და ჯიშები კი - შემდგომ.

მოდით, ყველაზე დახვეწილი მონაცემების და ჯიშების ცოდნა გახდეს ადამიანის შემეცნების ბოლო საფეხური. რაც არის გასაგები სოლომონის მაგალითზე, რომელსაც შეეძლო ყველა საგანზე მსჯელობა, უდიდესა და უმცირესზე, მაშინ, როდესაც ის ბრძენი გახდა (Коменский 2016 :12-13).

საგანთა შესწავლა ემყარება ცოცხალ ბუნებაზე უშუალო დაკვირვებას, მიწის გაზომვით სამუშაოებს, მიწის დამუშავებას, ხისა და ლითონის დამუშავებას, მინერალებისა და მცენარეების ნიმუშების შეგროვებას, ადგილის გეგმის დახაზვას, როგორ გადაიქცევა ერთი სახის მასალა მეორედ. კომენიუსი სწავლის პროცესში დიდ როლს ანიჭებს თვალსაჩინობას. მისი მტკიცებით, ამგვარად მოწყობილი სწავლა სამუდამოდ ამახსოვრდება მოსწავლეს და მისი შესაძლებლობების გამოვლენასაც უწყობს ხელს.

კომენიუსს მიაჩნია, რომ საგნის მარტივი და რთული შემადგენლობის შესახებ აზრი უნდა იყოს ერთი და იგივე: კერძოდ, უფრო მარტივი საგნებიდან უნდა მივემართებოდეთ უფრო რთულისკენ, რადგან რთული ხასიათის ბუნება არ შეიძლება იყოს შემეცნებული, თუ არ არის ცნობილი მარტივი საგნების ბუნება. ჩვენ ვხედავთ, რომ შემოქმედმა საგნების ბუნების შექმნაში დაიცვა ზუსტად ეს თანმიმდევრობა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე აკეთებს დასკვნას, რომ არ არსებობს არანაირი ენა, მეცნიერება, ხელოვნება, ცოდნა, რომელსაც არ აქვს თავისი მარტივი ნაწილები (საწყისის ან ელემენტების), რომელთა კომბინაციიდან და სხვადასხვა სახის მოწყობიდან, წარმოიქმნება სხვადასხვაგვარი საგნები - მაშინ კარგი იქნებოდა სწორედ ამ ძირითადი ელემენტების წინამძღვრობა, რომელიც აქცევს ამ სწავლების მეთოდს გასაოცრად ნათელს, სასიამოვნოს და ამას გარდა, მოკლეს. და არა მხოლოდ ეს: სწორედ აქაა - საგნების საფუძვლიანი და ფართო შემეცნების ხელოვნება. როგორც მან, ვისაც სურს ჰქონდეს ბავი, სავსე ყვავილებითა და ხილით, არ არის აუცილებელი დიდი შრომით ხეების, ბუჩქების, ბალახების სხვა ადგილიდან გადატანა, საკმარისია თესლის დათესვა ან ცოცხალი ფესვების დარგვა - და მხოლოდ ნიადაგის და ცის მაღლით გაიზრდება და გამოიღებს ნაყოფს, წლიდან წლამდე უფრო

ნაყოფიერს ; ანალოგიურად, შემეცნების პრინციპების სათანადო ორგანიზებით, მალე უსასრულო გზების გახსნა მოხდება (Коменский 2016: 13-14).

კომენიუსს მიაჩნია, რომ მოსწავლეები უშუალოდ შეხებაში უნდა იყვნენ იმ საგნებთან, რომლებსაც თეორიულად სწავლობენ, თან ისე რომ თანდათანობით მივმართოთ მათი აზროვნება კონკრეტულიდან აბსტრაქტულსკენ. აღვზარდოთ მათში საგნებიდან მიღებული ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენებისკენ სწრაფვა. ვასწავლოთ და განუვითაროთ ახალი მონაცემების მოძიების უნარი.

ამრიგად, კომენიუსს მიაჩნია, რომ სწავლა უნდა მიემართებოდეს მთელიდან ნაწილისკენ; ზოგადიდან კერძოსკენ; მარტივიდან რთულისკენ, ცნობილიდან უცნობისკენ, მახლობელიდან შორეულისკენ. „ეს თანმიმდევრობა - წერს კომენსკი- უნდა ყველგან იქნას დაცული; ცნება აუცილებლად უნდა იქნას წარმართული საგანთა ისტორიული შემეცნებიდან გონივრული გაგებისაკენ და შემდეგ ყოველი საგნის მოხმარებისაკენ. ამგვარად განათლებული გონება, მანქანის მსგავსად, საკუთარი მოძრაობით წავა თავისი მიზნებისაკენ (ლორთქიფანიძე 1970:284). ყველა სწავლის მთავარი ღერძი არის ის, რომ თეორია არ დაშორდეს პრაქტიკას.

კომენიუსის მიერ ჩამოყალიბებული შეხედულებები სწავლასთან მიმართებაში, როგორც არის მთელიდან ნაწილისკენ; ზოგადიდან კერძოსკენ; მარტივიდან რთულისკენ, ცნობილიდან უცნობისკენ, მახლობელიდან შორეულისკენ კლასიკური დებულებებია და სწავლა/სწავლების ურყევ წესებად რჩება.

კომენიუსი „მათეტიკაში“ აყალიბებს დებულებას, რომ გრძნობა, გონება, რწმენა არის საიმედოობის, სიჩქარისა და სწავლაში სიამოვნების საფუძველი. გრძნობის მეშვეობით ხდება საგნების აღქმა. გონებით ეძიებ საკუთარი ჭკუის ოქროს საბადოში, ხოლო რწმენით აღქმული ისწავლება საიმედოდ, სასიამოვნოდ, სწრაფად. „ვინაიდან შეგრძნება მეხსიერების ყველაზე საიმედო დასაყრდენია, გრძნობადს და თვალსაჩინო აღქმას მივყევართ იქამდე, რომ ის, რაც ამ გზით შევითვისეთ, ყოველთვის მტკიცედ გვეცოდინება“ (ლორთქიფანიძე 1970 :279).

სწავლების სანდოობის პირობები. კომენიუსის აზრით სწავლება, რომ იყოს საიმედო და მყარი, აუცილებელია:

- არაფერი უნდა შეისწავლებოდეს გრძნობების გარეშე, რომლის მეშვეობითაც ცნობილი იქნება, რომ რაღაც არსებობს, რათა გახდეს ცნობილი, თუ რატომ არის ეს ასე და არ შეიძლება იყოს სხვაგვარად;
- არაფერი დამოწმების გარეშე (ღვთის სიტყვა ყველაზე მნიშვნელოვანია საქმეებში), რათა გახდეს ცნობილი, რომ ჩვენი გრძნობები და გონება არ ცდება;
- არგუმენტები არ უნდა მოვიყვანოთ ყველგან, არამედ ისინი უნდა მოვიყვანოთ იქ, სადაც ისინი საჭიროა. მაგრამ ყველაფრის არგუმენტებით დამოწმების სურვილი გამონაკლისის გარეშე უაზრობაა;

მტკიცებულებები და ავტორიტეტები უნდა იქნეს გამოყენებული მაშინ, როდესაც ამას საქმე მოითხოვს - წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმოადგენენ დაბრკოლებას და დროის ფუჭად დაკარგვას (Коменский 2016:14). რადგან ცოდნა არის საგნების შემჩნევა, მათი გაგება და გამოყენება, მუდმივი მაგალითების მოყვანას მიჰყავს გრძნობები იქით, რომ საგნები გახდეს შესამჩნევი; საგულდაგულო მითითებებს მივყავართ საგნების შემეცნებამდე; ხშირი სავარჯიშოებით გამოიმუშავება საგნების გამოყენების გაგება; შესაბამისად, მაგალითებით, დარიგებებით და მოღვაწეობით საიმედოდ უზრუნველყოფილია საგნების ცოდნა.

ცოდნის შეგნებულად და გააზრებულად შეთვისებას მოსწავლის მიერ კომენიუსი თვლის შემოქმედებითი უნარისა და გრძნობადი ორგანოების განვითარების საშუალებად. ამ თვალსაზრისით ის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს გაძლიერებულ ვარჯიშს (Коменский 2016: 15). გრძნობების ვარჯიში, - წერს კომენიუსი - აუცილებელია პირველ რიგში, და არსად და არასდროს არ უნდა შეწყდეს, რადგან გრძნობები გზას უკვლევს გონებას მეცნიერებისაკენ. ამიტომ ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ ყველაფერი ის, რისი მიწოდებაც გვსურს მოსწავლეებისათვის, უნდა წარვუდგინოთ მათ გრძნობების სახით, რომ თვით საგნებმა გრძნობები მოძრაობაში მოიყვანონ, შეეხონ მათ, მიიზიდონ, გრძნობებმა კი თავის მხრივ მიიზიდონ გონება, ასე, რომ, ჩვენ კი არ უნდა ველაპარაკოთ მოსწავლეებს, არამედ თვით

საგნები“**(კომენსკი 1949: 278)**. მოსწავლეები უნდა სვამდნენ კითხვებს, აყენებდნენ პრობლემებს, რაც ხელს უწყობს მოტივაციის ამაღლებას, საკითხის გაგებასა და ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენებას.

კომენიუსი მიიჩნევს, რომ ყველაფრის სწავლა არ არის სავალდებულო. აუცილებელია ვისწავლოთ ის, რაც ფუნდამენტურია. გონების მთავარი ძალები დავხარჯოთ უმთავრესზე. თავდაპირველად სწორად გავიაზროთ ღერძისეული (ძირითადი) საგნები, გვერდზე დავტოვოთ ნაკლებად სასარგებლოები, პარალელურად ჩავწვდეთ პარალელურს, თანდათანობით და მუდმივად ვიმოძრაოთ - არ დაიჯერებ, თუ რამდენი რამ შეიძლება დაიპყრო მოკლე მონაკვეთის განმავლობაში გრძნობით, გონებით, ხელით; გზა ყველაზე სწრაფი წინსვლისთვის ღერძისეული საგნებისადმი ძალისხმევის დატანებაა, რათა არ მოხდეს წვრილმანებზე შეჩერება **(Коменский 2016: 15)**.

სწავლა მაშინ იქნება სასიამოვნო, თუ ჩვენ შესაძლებლობებს სწორად გამოვიყენებთ. გონებას შესასწავლად არ უნდა მივაწოდოთ ბუნდოვანი, კვანძოვანი ან ეკლიანი მასალა. ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ ნათლად და გარკვევით ქვედანაყოფების, სქემების, პარალელების, აზრების, მეტყველების, საგნების მეშვეობით. ყოველივე ზემოთქმული კომენიუსს მიაჩნია მოპოვებული იქნას შემდეგი მეთოდების საშუალებით: გამიჯვნა, კომბინირება და შედარება. ამას უნდა დავუმატოთ თანმიმდევრულობა სწავლაში და ივლით ყველაზე ცნობილიდან, უახლოესი უცნობებიდან ყველაზე შორეულამდე, გრძნობებიდან გონივრულ გულწრფელობამდე, პირველიდან უკანასკნელამდე, ყველაზე მაღალიდან ყველაზე დაბლამდე, უდიდესიდან უმცირესამდე და ა.შ. და ყველაფერი გექნება გარკვეული და ნათელი, და ყველაფერი გონებას შთაეგონება საკუთარი სინათლის წყალობით უფრო სწრაფად **(Коменский 2016: 16)**, რადგან ჭეშმარიტება თავისთავად მოევილინება დღის სინათლეზე.

მკვლევარების **ვ. მესკოვისა და ნ. საბინინას** მიხედვით იან ამოს კომენისმა თავისი პოზიციის დასაბუთებისათვის შექმნა ყოვლისმომცველი შედეგი, რომელიც, თავის

სხვადასხვა აღქმით, საფუძვლად დაედო მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნების განათლების სისტემებს. კომენიუსი თვლიდა, რომ (Меськов 2017: 121):

- „აუცილებელია ყველას განათლება მთელი ცხოვრების მანძილზე;
- საგანმანათლებლო საქმიანობა უნდა მიმდინარეობს შემოქმედი ბუნების მაგალითით და მსგავსებით. "ბუნება არაფერს იწვევს ძალდატანებით, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მომწიფდება შინაგანად და თვითონვე ცდილობს გარეთ გამოსვლას;
- აუცილებელია განვითარების ფსიქოლოგიაში გენეტიკური მიმართულების განვითარება;
- დიდაქტიკა, როგორც მეცნიერება სწავლების შესახებ, უნდა იყოს დიფერენცირებული ბავშვის, ადამიანის ინტელექტუალური განვითარების ასაკობრივი ეტაპების მიხედვით;
- აუცილებელია განათლების "მრავალდონიანი" სისტემა, რომელიც იქნება გამოსადეგი არა მარტო სწავლებისთვის, არამედ აღზრდისათვის;
- მნიშვნელოვანია უნივერსალური პედაგოგიკის შექმნა - პანსოფიური (უნივერსალური სიბრძნე) ცოდნის და ცხოვრების წესის თეორია, რომელშიც, კერძოდ, მან დაასაბუთა "საყოველთაო განათლების" და "განათლების ხელმისაწვდომობის" აუცილებლობა.
- განათლებაში მნიშვნელოვანია თვითონ მოსწავლის აქტიური მოღვაწეობა (კომენიუსი არის "სამოღვაწეო" და "კომპეტენტური" მიდგომების დამფუძნებელი).
- პამპედიური სკოლა - მომავლის სკოლა“ (Меськов 2017:121).

ამრიგად, კომენიუსის დიდაქტიკა - მათეტიკის ფუძემდებლური პირობებია:

- წინსვლითი მოძრაობა: მარტივიდან რთულისაკენ;
- ჭეშმარიტების დამოუკიდებელი ძიება, ზრდასრულის უფლებამოსილებისაგან დამოუკიდებლობა, ანუ ეტიმოლოგიური გაგებით – "აუტოპსია";

- დამოუკიდებელი საქმიანობა - "აუტოპრაქსია", რომელიც მოითხოვს მოსწავლეებისაგან "დაუღალავ ძიებას, აღმოჩენებს, დისკუსიებს, საქმიანობას, გამეორებას ყველაფრისა, რაც მოეწოდება მათ ინტელექტს, მეხსიერებას, ენას და ხელს;
- მასწავლებელი კი კმაყოფილდება დამკვირვებლის როლით, რომელიც თვალყურს ადევნებს, რაც ხდება და ზრუნავს, რომ ყველაფერი სრულდებოდეს შესაბამისად.

ეს არის რამოდენიმე და ზოგადი დარიგებები „მათეტიკაში“ და ის, ვინც დაიცავს მათ, ადვილად შეაღწევს საგნების შინაგან არსში. თუ ვინმეს სურს ამ ტიპის უფრო ზუსტი და დეტალური ინფორმაცია, მიმართოს ავტორის დიდ დიდაქტიკას, სადაც ის აღმოაჩენს მათეტიკისა და დიდაქტიკის მკას, დაგროვებულს, როგორც მოსავალს, ერთ ბელელში - აქ ჩვენ არაფერზე არ ვზრუნავდით, გარდა თავთავების შერჩევისა (**Коменский 2016 :16**).

აქვე კომენიუსი განმარტავს, რომ დიდაქტიკა სწავლის ხელოვნებაა. ასწავლო - არის საქმის იმგვარად კეთება, რომ სხვამაც იცოდეს, რომ ვინმემ იცის. ეს აუცილებელია 1. ღვთის დიდების გამო, რათა ჩვენთვის გამოყოფილი ცოდნის სინათლე არ დაიმალოს. 2. ახლობლების გულისთვის, რათა ისინი, სინათლეში გამოყვანილნი, დადიოდნენ სინათლეზე. 3. ჩვენი გულისთვის, რათა ჩვენ უფრო და უფრო სუფთა გავხდეთ. რამეთუ ის, ვინც სხვებს ასწავლის, თავის თავსაც ანათლებს. ამ ხელოვნების მიზანია, ასწავლო ისე, რომ სხვამ, ვისაც თქვენ ასწავლით, არა მარტო ისწავლოს ის, რაც შენ იცი, არამედ კარგად იცოდეს და გაერკვეს იმ საგნებში, რომელიც მანამდე მისთვის უცნობი იყო (**Коменский 2016 :17**). ამის მიღწევა კომენიუსის აზრით, შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ ვასწავლით **გარკვევით (მკაფიოდ), სწრაფად და სასიამოვნოდ. მკაფიოდ**, რომ ყველაფერს, რასაც ასწავლით, მისი აღქმა იყოს შესაძლებელი. **სწრაფად**, რომ ყველაფერი ისწავლებოდეს ერთი ქმედებით. **სასიამოვნოდ**, არა გულისრევით და მოწყენილობით, არამედ პირიქით, რომ, მადა უფრო სწრაფად ვრცელდებოდეს საგნების სულ უფრო და უფრო დიდ რაოდენობაზე. **პირველი** აუცილებელია იმისათვის, რომ ცოდნა იყოს ცოდნა და არა აზრი, ან ხილვადობა. **მეორე** იმისათვის, რომ ცხოვრებაში ბევრი რამ უნდა ვისწავლოთ: ამისათვის უნდა გვეყოს დრო და

ძალისხმევა. მესამე იმისათვის, რომ ჩვენმა გონებამ, რომელიც ისედაც პრეტენზიულია, არასოდეს აარიდოს თავი მუშაობას (Коменский 2016:17).

კომენიუსი სწავლა/სწავლების პროცესში იძლევა შემდეგ რეკომენდაციებს (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937 : 20):

- სწავლა/სწავლების დროს არ უნდა მივმართოთ მოსწავლის ცემას, რადგან თუ მოწაფე არ სწავლობს, ამაში დამნაშავეა მასწავლებელი, რომელსაც არ შეუძლია, ან არ ცდილობს მოწაფეში სწავლის სურვილი აღძრას;
- ყველაფერი, რაც მოსწავლემ უნდა შეისწავლოს, ისე გარკვევით ახსნილი უნდა იყოს, რომ იგი მოწაფემ ხუთი თითივით წარმოადგინოს;
- მოსწავლემ, რომ ადვილად დაიმახსოვროს, საჭიროა გარე შეგრძნებებს მივაღებინოთ მონაწილეობა, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იქნება.

ადვილად სწავლა/სწავლებისათვის იან ამოს კომენიუსი თავის „დიდ დიდაქტიკაში“ შემდეგი წესებისა და პრინციპების დაცვის საჭიროებას გვთავაზობს (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937 : 21):

- სწავლება/სწავლა ადრე უნდა იწყებოდეს;
- სწავლება/სწავლა ზოგადიდან კერძოსკენ და ადვილიდან ძნელისკენ უნდა მიდიოდეს;
- სწავლება/სწავლა არ უნდა იყოს დატვირთული მრავალსაგნიანობით;
- სწავლება/სწავლის პროცესში წინ დაუჩქარებლად უნდა მივდიოდეთ;
- ბავშვების გონებას არაფერი უნდა დავაძალოთ, რისკენაც ისინი ისწრაფვიან;
- ყველაფერი გარეგნული გრძნობების საშუალებით უნდა ისწავლებოდეს;
- მხოლოდ ის უნდა ვასწავლოთ, რასაც სარგებლობა მოაქვს;
- ყველაფერი ერთი და იგივე მეთოდით უნდა ისწავლებოდეს.

იმისათვის, რომ სულში შეაღწიოს ცოდნამ საგნების შესახებ კომენიუსი ასახელებს სამ ინსტრუმენტს, სამ იარაღს: მაგალითები (დარიგებები), იმიტაცია (გამოცდილება -მიბამვა-

მოსწავლე იყენებს იმას, რაც მასწავლებელმა ადრე აჩვენა, აუხსნა, ან გააკეთა მისი თანდასწრებით) და ვარჯიში. ვინც სწავლების პროცესში შეძლებს სწორად სამივე ინსტრუმენტის გამოყენებას, მოსწავლისთვის სწავლის პროცესი იქნება მკაფიო (გარკვევით), სწრაფი და სასიამოვნო. თუ რაიმეს შევთავაზებთ შესასწავლად (მაგ. რაიმე ნივთი-ი.ბ.), მაშინ, უპირველეს ყოვლისა, მას უნდა ჩაწვდეს თვალთ, თუ ის იყო შეთავაზებული თვალისთვის, სმენით - სმენისთვის. თუ შეუძლიათ ის დააგემოვნონ - გემოსთვის და ა.შ. მოძღვარი ელოდება, ეხმარება, თუ მოსწავლეს რაიმე გაუჭირდება, შეუსწორებს, თუ რაიმე შეეშლება და ხელმძღვანელობს მის მცდელობებს (იმდენად დიდხანს, რომ მოსწავლე დარწმუნდეს თავის ცოდნაში-ი.ბ.)(**Коменский 2016 : 17**). დაშვებული შეცდომა უნდა იყოს არსის ძიების, წვდომის ნაწილი. ბოლოს, მასწავლებელი დაასახელებს ამ საგანს და მოყვება მასზე იმას, რისი ცოდნაც საჭიროა და აუცილებელი

თუ მუდმივად გამოვიყენებთ ამ სამ ინსტრუმენტს, კომენიუსის აზრით, შესაძლებელია გადავლახოთ ყველა სირთულე, თავიდან ავიცილოთ გულისრევა და მივაღწიოთ საიმედო წინსვლას საგნების შეცნობაში.

მაგალითი - დარიგება-დამოძღვრა. არ მიატოვო საგნების მაგალითების ახსნა მანამ, სანამ არ იქნება გასაგები. თუ გსურს, რომ მოსწავლემ გაიცნოს სპილო, გააკეთე ისე, რომ მან ცოცხალ სპილოს შეხედოს, ან წარმოადგინე მისი გამოსახულება, ან თავად დახატე ის. **დარიგება-დამოძღვრა** ეს არის ახსნა, რომელიც ემატება ნაჩვენებ საგანს (ნივთს). იქ დომინირებს განმარტება, განყოფილება, საგნის შედარება ზოგადად და ნაწილებად. შედარება ნათელს ჰფენს მას რაც თავისთავად გაუგებარია. საგანი უკეთ გაიხსნება მეორეს მეშვეობით; როგორც სხეულის გაზომვისას საზომის გამოყენებით უმაღვე ცხადი ხდება, რამდენია და როგორია ის.

გამოცდილება მოიცავს იმიტირებას, მცდელობას. მათი მეშვეობით ხელმძღვანელობას, კორექტირებას, იქამდე, რომ უზრუნველყოფილი იქნას შეცდომის არ დაშვება. მცოდნეს თვისებაა - სწავლის უნარი. არ არის აუცილებელი ვიფიქროთ უპირველესად მოსწავლეზე, რომ მან ისწავლოს და რაღაც იცოდეს. მთავარია, რომ მან

შეძლოს განახოთ ყველაფერი ის, რაც მას ადრე აჩვენეთ, ახსნას ყველა ანახსნელი და საქმით აჩვენოს, რომ იცის.

ვარჯიში. სინამდვილეში, არც შიშველი მაგალითი დამოდღვრის გარეშე და არც შიშველი დამოდღვრა მაგალითის გარეშე არ შეიძლება იყოს აღქმული საკმარისად მტკიცედ. თავის მხრივ: ორივე ერთად ვერ იქნება გამყარებული მტკიცედ, თუ მათ არ განვამტკიცებთ სავარჯიშოებით (**Коменский 2016 :17**).

ვარჯიშის საჭიროება კომენიუსს, როგორც შ.სიხარულიძე და დ. ყიფშიძე აღნიშნავენ ბუნების მსგავსებიდან გამოყავს. „თუ რა არის ყველაზე უკეთესი ვარჯიშისათვის, ამას ის მოძრაობანი გვიჩვენებს, რომელიც ცოცხალ სხეულში ხდება და, რომელიც კვებას ემსახურება, როგორც ორგანიზმში ხდება საჭმლის მიღება, მონელება, გამოყოფა, ასევე შეიძლება ცოდნის გაღრმავება. უნდა მოვძებნოთ სულიერი საზრდო, მოვძებნოთ, მოვიწოდოთ და მონელებული სხვას მივაწოდოთ. ეს მოთხოვნილებანი გულისხმობს: წაკითხვას, წაკითხულის დამახსოვრებას და დამახსოვრებულის გაგებას (**სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937: 21-22**):

ბოლოს კომენიუსი აკეთებს დასკვნას, რომ თუ მასწავლებელი გულდასმით აჩვენებს თვით საგნებს და მათ მიზეზებს და ქმედების ხერხს, თვით ჭეშმარიტება გაეხსნება გრძნობებს, გონებას, ენას, ხელებს, ისევე, როგორც სინათლის შუქი, შემოღწეული ჩრდილიან ადგილზე ავსებს ყველა მის კუთხეებს - და, რაც უფრო კაშკაშაა ის, მით უფრო ძლიერია და მხოლოდ ამის შემდეგ შენ აჩვენებ, რომ გესმის საგანი და ჩააყენებ მოსწავლეს ისეთ მდგომარეობაში, რომ შეძლოს მისი გაგება (**Коменский 2016: 17**). მასწავლებელი უწინარეს ყოვლისა, კეთილი ზნის, განათლებული პიროვნებაა, რომელიც ასწავლის და მიმართულებას აძლევს არა მარტო სიტყვით და წიგნით, არამედ საკუთარი ქცევით, საქმითა და ცხოვრების წესით.

ამრიგად, თუ ჩვენ ერთმანეთთან შევადარებთ „მათეტიკას“ და „დიდ დიდაქტიკას“, მათ შორის ბევრ საერთოს, ბევრ შესაბამისობას, თუ ჩაღრმავებას და განსხვავებას აღმოვაჩინოთ. ორივე შემთხვევაში საქმე გვაქვს გაკვეთილთან, როგორც სწავლებისა და

დასწავლის კომბინირებულ პროცესთან. ერთ შემთხვევაში პროცესი მიმდინარეობს მასწავლებლის, მეორე შემთხვევაში კი მოსწავლის პერსპექტივიდან. შესაბამისად, კომენიუსისთვის დიდაქტიკა არის ars docendi (სწავლების „ხელოვნება“- სწავლების თეორია), ხოლო მათეტიკა ars discendi (სწავლის/დასწავლის „ხელოვნება“ - სწავლის/დასწავლის თეორია). დიდაქტიკური და მათეტიკური კონცეფციები მთლიანობაში ქმნიან გაკვეთილის საფუძველს. ყოველივე ეს, კი გამოიხატება მასწავლებლისა და მოსწავლის ერთობაში, თანამშრომლობაში, რომელსაც კომენიუსი მიიჩნევდა სამაგალითოდ და აუცილებლად.

დიდაქტიკისა და მათეტიკის განმასხვავებელ თანმხვედრ საკითხებზე ჩვენ შემდეგ პარაგრაფებში გვექნება საუბარი.

მთლიანობაში, ერთი სიტყვით, რომ შევაჯამოთ პარაგრაფში განხილული საკითხები შეიძლება დავასკვნათ, რომ კომენისმა მსოფლიო პედაგოგიკურ აზროვნებაში მეცნიერული თვალთახედვით პირველმა გაანალიზა „მათეტიკაში“:

- განათლების ხედვა, როგორც ადამიანის მიერ სამყაროს ყველა ნივთის შემეცნების ხერხი;
- როგორ იძენს ცოდნას ადამიანი და საფუძვლები ჩაუყარა „მეცნიერებას შემეცნების შესახებ“;
- სწავლის ტრადიული მეთოდი (ანალიზი, შეკრება და შეპირისპირება);
- შემეცნების სამი დონე - ცოდნა საგნის არსებობის შესახებ; ცოდნა საგნის მიზეზების შესახებ; ცოდნა საგნების შემეცნების შედეგების წარმოდგენის ფორმების შესახებ;
- სწავლის საშუალებები: „შეგრძნებებით (გრძნობებით), გონებით და რწმენით შემეცნება“;
- პიროვნული ორიენტაცია - მასწავლებლის უნარი-დაინახოს თითოეულ ბავშვში უნიკალური პიროვნება;
- მასწავლებლისა და მოსწავლის თანამშრომლობითი ურთიერთობა;

- სწავლა-სწავლების პროცესში მოსწავლის თვითგანვითარება და თავისუფალი თვითრეალიზაცია;
- მოსწავლე მკვლევარი (მოსწავლე ხან მიმართავს თვით საგანს, ხან – საკუთარ აზრებს, ხანაც კი სხვების მოსაზრებებს).
- დამოუკიდებელი საქმიანობა - "აუტოპრაქსია", რომელიც მოითხოვს მოსწავლეებისაგან დაულალავ მიებას, აღმოჩენებს, დისკუსიებს, საქმიანობას, გამეორებას ყველაფერსა, რაც მოევლინება მათ ინტელექტს, მეხსიერებას, ენასა და ხელს;
- მასწავლებელი კმაყოფილდება დამკვირვებლის როლით, რომელიც თვალყურს ადევნებს, რაც ხდება და ზრუნავს, რომ ყველაფერი სრულდებოდეს შესაბამისად.
- სკოლა მთლიანად მოსწავლეთა საჭროებებზე იყოს კონცენტრირებული;
- სასწავლო პროცესის, ისე მოწყობა, რომელიც კონკრეტული მოსწავლის ინტერესებსა და ინიციატივას გაითვალისწინებს;
- მოსწავლის ძალისხმევის ეკონომია. ენერჯის ნაკლები დანახარჯებით ისწავლოს სასიამოვნოდ;
- სასკოლო სწავლების გადაჭარბებული ინტელექტუალიზმის უარყოფა და სწავლის პროცესში შემოქმედებითი მიდგომის გატარება;
- როგორ უნდა ვაქციოთ სწავლება - სწავლა ბავშვებისთვის ბუნებრივ პროცესად;
- როგორ უნდა ვუზრუნველყოთ მოსწავლეთა აქტიური ჩართულობა სწავლის გზით;
- სწავლის თანმიმდევრობითი მეთოდი;
- აუტოფსია (გალიზიანება) - მოვლენების დაკვირვება მხედველობით და სხვა გრძნობებით;
- სასწავლო კულტურის განვითარება: მასწავლებელი მოუწოდებს მოსწავლეებს დასვან შეკითხვები, იმუშაონ ჯგუფებში, ერთობლივად ამოხსნან ამოცანები;

- მოსწავლეების მიერ გონების კონკრეტული და ცოცხალი ცოდნით შევსება;
- როგორ მოიხმარონ მოსწავლეებმა ბუნების ძალები;
- ხასიათის სიმტკიცე, ინიციატივიანობის, დამოუკიდებლობის უნარის განვითარება, თავისთავის იმედი, დარბაისლობა, თავაზიანობა.

ამრიგად, იან ამოს კომენიუსის ნაწარმოები „მათეტიკა“ დღემდე წარმოადგენს დიდ გამოცანას თანამედროვე მკვლევარებისა და პედაგოგებისათვის. იგი არის მისი ფილოსოფიური მსოფლმხედველობის არა დანართი, არამედ წარმოადგენს მის ფუნდამენტურ საფუძველს. ის ფაქტიურად აღიარებდა შემეცნების ყოვლისმომცველ როლს და შექმნა „მათეტიკა“, როგორც მისი განათლების ფილოსოფიის გვირგვინი, რომლის მიხედვითაც მოსწავლე არის აქტიური, პასუხისმგებელი, სწავლობს, თუ როგორ ისწავლოს, აფასებს თავის შედეგებს, ზრუნავს მათ გამოსწორებაზე, დამოუკიდებლად აკეთებს არჩევანს, იჩენს ინიციატივას, შემოქმედებით დამოკიდებულებას ავლენს გაუთვალისწინებელ სიტუაციებში, მასწავლებლის დახმარებით გეგმავს და ავითარებს საკუთარი სწავლის სტრატეგიებს. მათეტიკური მიდგომები უფრო ნაყოფიერსა და საინტერესოს ხდის სასწავლო პროცესს. ამცირებს ახსნით მუშაობას და შესაბამისად ზრდის მოსწავლის დამოუკიდებელ სასწავლო-შემეცნებით საქმიანობას.

სწავლა, როგორც „მათეტიკის” ძირითადი ცნება და მისი დამხმარე კატეგორიები

წინა პარაგრაფში, როგორც აღვნიშნეთ „მათეტიკა“ ბერძნული სიტყვაა - "Mathetica"- და პირდაპირი თარგმნით ნიშნავს "მოწაფეობას", რომელიც ასევე შეიძლება განიმარტოს, როგორც სწავლის უნარი. სხვაგვარად, რომ ვთქვათ „მათეტიკა“ არის სწავლის მეცნიერება, ხელოვნება, ტექნიკა, იცოდე ან ემბდე მეცნიერების საკითხებს. ამდენად, „მათეტიკა“ არის მეცნიერება სწავლის შესახებ და იგი წარმოადგენს სწავლის თეორიას. მის ძირითად საგნად უნდა მივიჩნიოთ რა და როგორ უნდა შეიმეცნოს მოსწავლემ საგანი. უფრო რომ დავაკონკრეტოთ, ეს არის თეორია საგნის ცოდნის, მისი გონებით ფლობის შესახებ.

სწავლა საუკუნეებია არ გამხდარა თეორიული ანალიზის და კვლევის საგანი. მას დღემდე ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში არ გააჩნდა კვლევის საგანი. როგორც ირკვევა, როგორც სწავლების, ისე სწავლის თეორიებში რევოლუციური გარდატეხა მე-17 საუკუნეში იან ამოს კომენიუსმა მოახდინა.

იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკამ“ შეიძინა განსაკუთრებული მნიშვნელობა და პირველად პედაგოგიკის ისტორიაში, ჩვენს ხელთ არსებული მასალების მიხედვით საფუძველი ჩაუყარა სწავლის (მათეტიკის) თეორიის მეცნიერულად დასაბუთებულ სისტემას.

მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, მიუხედავად „მათეტიკის“ 1680 წელს ლათინურ ენაზე გამოქვეყნებისა, მას არ ეწერა მყარად დამკვიდრებულიყო მსოფლიო პედაგოგიკურ აზროვნებაში. ფართო მასშტაბით იგი მზის სინათლეზე გამოჩნდა მხოლოდ მეოცე საუკუნის ოთხმოციანი წლებიდან. დაიწერა, რამდენიმე სტატია. მაგრამ ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში სწავლა პედაგოგიური თვალსაზრისით განიხილებდა, როგორც პედაგოგიკის დამხმარე კატეგორია, ხოლო ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, როგორც ქცევის ფორმა. ამ თვალსაზრისით საუბარი გვექნება დამხმარე სახელმძღვანელოს შემდეგ პარაგრაფებში.

სწავლის პროცესის არსი, როგორც „მათეტიკიდან“, ჩანს პირველ რიგში დაკავშირებულია შემეცნების პროცესის არსთან, რადგან სწავლა შემეცნების სპეციფიკურ მხარეს წარმოადგენს და მას საქმე აქვს სინამდვილის ასახვასთან ადამიანის (მოსწავლის-ი.ბ.) ცნობიერებაში.

1994 წელს გამოცემულ პედაგოგიკის სახელმძღვანელოში (პედაგოგიკა 1994: 101-102) **სწავლა**, ისე როგორც შემეცნება, არის ობიექტური რეალობის (მატერიის, ბუნების, ყოფიერების) ასახვა მოსწავლის ცნობიერებაში, თუმცა თავისებური სპეციფიკური სახით, როგორც ერთ, ისე მეორე, შემთხვევაში კავშირს ცნობიერების გარეშე და მისგან დამოუკიდებლად არსებულ ობიექტურ სინამდვილეს შორის შეგრძნება წარმოადგენს. იგი ერთგვარი ხიდია ცნობიერებასა და სინამდვილეს შორის, როგორც შემეცნების, ისე სწავლებისა და სწავლის პროცესში. სწავლის პროცესი ცოცხალი ჭვრეტიდან იწყება, მიემართება ზოგადი წარმოდგენების შემუშავებისაკენ. ამ

ნიადაგზე მოსწავლეში შემუშავებულ აბსტრაქციებს საზოგადოებრივ ასპექტში ეძლევა დასაბუთება და ძალა. მაგრამ შემეცნებასა და სწავლას შორის არის განსხვავება. შემეცნების პროცესი - ესაა პროცესი ცნობიერების გარეშე არსებული და ადამიანისთვის ჯერ უცნობი ობიექტური სინამდვილის, საგანთა და მოვლენათა შემეცნების პროცესი, ის არის მეცნიერული კვლევა - ძიებითი პროცესი. სწავლის პროცესი კი არის ადამიანის (ამ შემთხვევაში ბავშვისა და მოზარდის, მოსწავლის) ცნობიერებაში იმის ასახვის პროცესი, რაც შემეცნების შედეგად ადამიანის მიერ უკვე შემეცნებულ საგნად ქცეულა, ეს მოვლენა პრაქტიკულად უკვე დადასტურებული და შემოწმებულია. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სწავლა არის უკვე შემეცნებულის და პრაქტიკაში დადასტურებულის გაგება - შეთვისების პროცესი. ესაა სწავლის ერთ-ერთი არსებითი თავისებურება და განსხვავება მეცნიერული შემეცნებისგან.

სწავლის მეორე თავისებურება და შემეცნებისგან განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ თუ შემეცნების პროცესი მუდმივი ძიების პროცესია, სამაგიეროდ სწავლა შემოიფარგლება ცოდნა - ჩვევათა იმ მოცულობისა და შინაარსის შეთვისებით, რაც წინასწარ გათვალისწინებულია პროგრამით და, რაც გარკვეულ ასაკს შეესაბამება.

სწავლის მესამე თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ სწავლა, როგორც მოსწავლის მიერ ცოდნის - ჩვევების დაუფლების გეგმაშეწონილი, ორგანიზებული, ძირითადად მართვადი პროცესი, აუცილებლად მოითხოვს მასწავლებელს, იმას, ვინც ამ სწავლას ხელმძღვანელობს, მიუხედავად იმისა, რომ სწავლაში ყოველთვის გვეძლევა დამოუკიდებელი შემეცნებითი ელემენტი მაშინ, როდესაც შემეცნების პროცესისათვის ეს ხელმძღვანელობა დამახასიათებელი არ არის და იგი ძირითადად თვითმართვადი პროცესია.

XXI საუკუნის 10-იანი წლებიდან ქართულ პედაგოგიკურ სივრცეში ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არის ჩადებული სწავლის შემდეგი განმარტება: „**სწავლის /სწავლა** არის ცოდნის, უნარებისა და დამოკიდებულებების ერთობლიობა, რომელიც გულისხმობს საკუთარი სასწავლო საქმიანობის დაგეგმვასა და ორგანიზებას. ამ კომპეტენციით აღჭურვილი ადამიანი იყენებს სწავლის, კვლევისა და ინფორმაციის მოძიების სხვადასხვა სტრატეგიას, ასევე სასწავლო პროცესზე დაკვირვებისა და შეფასების შედეგებს. იგი ერთ მთლიანობაში მოაქცევს სხვადასხვა სფეროში მიღებულ ცოდნას და მიზანმიმართულად იყენებს მას, არ კმაყოფილდება მიღწეულით და აქვს საკუთარი შესაძლებლობებისა და

ინტერესების უწყვეტი განვითარების უნარი, რაც განაპირობებს მის პიროვნულ და პროფესიულ ზრდას და უზრუნველყოფს ახალი ცოდნის დამოუკიდებლად შეძენას“ (ეროვნული სასწავლო გეგმა, 2018). იქვე აღნიშნულია, რომ მისი მთავარი ამოცანაა ეროვნული მიზნების მისაღწევი საგანმანათლებლო გარემოსა და რესურსების შექმნა. ამ მიზნიდან გამომდინარე იგი ირჩევს პიროვნების განვითარებაზე ორიენტირებულ საგანმანათლებლო კონცეფციას, რომლის ცენტრშიც დგას მოსწავლე, მისი განვითარების პროცესით და მიღწეული შედეგით. შედეგზე ორიენტირებული სწავლება კი გულისხმობს მოსწავლისათვის მიწოდებული ინფორმაციის არა მხოლოდ დამახსოვრებას, არამედ ამ ინფორმაციის მყარ, დინამიურ და ფუნქციურ ცოდნად გარდაქმნას.

ჩვენი აზრით, შედეგზე ორიენტირებული სასწავლო პროცესისას უმთავრესია სწავლა/სწავლების ისეთი ძირითადი პრინციპების დაცვა, როგორებიცაა (ბასილაძე 2016: 14):

- ცოდნის კონსტრუირება;
- გაღრმავებული სწავლება;
- დადებითი სასწავლო გარემოს შექმნა;
- მოტივაციის ამაღლება და ჩართულობა;
- ინდივიდუალური და ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინება.

დღეს ქართულ სკოლებში შეიძლება ვთქვათ, რომ მხოლოდ თეორიულად (და არა პრაქტიკულად-ი.ბ.) თუ მოიძებნება სწავლის ინოვაციური კონცეფციები, რომლებიც წარმოშობენ მოთხოვნებს თვითორგანიზებულ სასწავლო პროცესებზე. აქედან გამომდინარე, სკოლები თავიანთ მოსწავლეებს არ აძლევენ საშუალებას სკოლის კონტექსტში განავითარონ საკუთარი ინდივიდუალური შესაძლებლობები.

ჩვენ შევეცდებით, რომ შემდეგ პარაგრაფში იან ამოს კომენსკის „მათეტიკის“ მიხედვით სწავლა წარმოვაჩინოთ, როგორც ცოდნის ძიების, მოსწავლისთვის შეუსაბამოდ უფრო დიდი ავტონომიის მინიჭების და პედაგოგის როლის გადახედვის პროცესი, თავის განხორციელების გზებით, მეთოდებით და საშუალებებით.

„მათეტიკა“ გულისხმობს სწავლას, როგორც მასწავლებლის თანხლებით, ისე მის გარეშე. იგი ორიენტირებულია სწავლის მიღების მსურველის მოთხოვნილებებზე და გულისხმობს: თვითორიენტირებულ სწავლას, სწავლას (შემეცნებას), როგორც კონსტრუქციას, დამოუკიდებელ სწავლას მოტივირებულ სასწავლო გარემოში, სწავლის ინდივიდუალურ გზებს, თვითორგანიზებულ სწავლას, სწავლის ობიექტსა და სუბიექტს შორის ჰოლისტიურ კავშირს, სწავლის ინდივიდუალურ მეთოდებს, სწავლა დადებით სასწავლო ატმოსფეროში, სკოლა როგორც ცხოვრების სივრცე, სიტუაციაზე დაფუძნებული სწავლა, ინტერაქტიულ სწავლებას, ურთიერთთანამშრომლობით სწავლას, სწავლას შეგრძნებებით, აღმოჩენით - კვლევა - მივით სწავლას, სწავლების პროცესის ჰუმანიზაციას.

მიგვაჩნია, რომ „მათეტიკის“ თეორიის მიხედვით სწავლა განიხილება, როგორც ერთიანი მთლიანი პროცესი. ამ პროცესის ისეთი კომპონენტები, როგორცაა გრძნობადი აღქმა, საგნის შემეცნება, სწავლის პრინციპები და მეთოდები, გააზრება, ცოდნის სისტემაში მოყვანა, დარიგება, გამოცდილება, ვარჯიში მთლიანობაში წარმოგვიდგება და ემსახურება კონკრეტული საფეხურების გავლით პიროვნების განვითარების პროცესს. სწავლის ამგვარი გაგება დამყარებული შემეცნების თეორიაზე და გამოცდილებაზე განსაზღვრავს „მათეტიკის“ მეთოდოლოგიურ მხარეს.

მათეტიკის მეთოდოლოგიური მხარე კი, როგორც მკვლევარები (კოლბერგი, პაპერტი, მესკოვი) მიიჩნევენ, მდგომარეობს შემდეგში: **მთლიანობა, არსებობა, ქმნადობა (შექმნა) და დეტერმინიზმი. მოკლეთ განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე.**

1.მთლიანობა. საგნის შინაგანი ცოდნა მის შემეცნება, თუ როგორი ნაწილებისგან შედგება ეს საგანი, როგორ შეეფარდებიან ერთმანეთს, როგორ არიან ისინი დაკავშირებული ერთმანეთთან და მათგან როგორ წარმოიქმნება თვით მთელი.

2. არსებობა

ქვეშარტი ცოდნა სამსაფეხურიანია:

- გამოცდილება;
- ცოდნა;
- გამომგონებლობა;

პირველ შემთხვევაში ვიცით, რომ რაღაც არსებობს, შემდეგ თუ როგორ არსებობს და ყოველივე ამას ვღებულობთ „მიზეზის“ საშუალებით. იმის ცოდნა კი, რა შეიძლება მოხდეს ამ მიზეზით, ე.ი., როგორ ფორმებში შეიძლება გამოჩნდეს შედეგი - ეს არის ცოდნის დასრულების ეტაპი.

3. **ქმნადობა.** სწავლის სამივე საშუალების შეფარდებითობა იძლევა შესაძლებლობას შეიმეცნო ყველაფერი ის, რაც ღმერთმა ისურვა და შემოგვთავაზა საყოველთაო განხილვისათვის, რათა შემდეგში შევექმნათ ახალი ცოდნა.

4. **დეტერმინიზმი ანუ წინასწარგანჩინება** — შეხედულება სამყაროს კანონზომიერების შესახებ, რომლის მიხედვითაც სამყაროში ყველაფერი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირით არის განპირობებული, დეტერმინირებული. ამიტომ სამყაროში არ არსებობს არავითარი უმიზეზო მოვლენა, ანუ შემთხვევითობა, რაც მხოლოდ სუბიექტური არცოდნის გამო მოიხმარება მეცნიერებაში, თორემ თავისთავად სამყაროში არავითარი შემთხვევითობა არ არსებობს, სამყაროს მხოლოდ მკაცრი აუცილებლობა და მიზეზობრიობა მართავს. კომენიუსის მიხედვით, კი ჩვენ ვეუფლებით საგნების მიზეზებს, ისე რომ არა მარტო ვიცოდეთ რას წარმოადგენს ესა თუ ის საგანი, არამედ რა სახით არსებობს ის. არ არის არაფერი, რაც შეუცნობადი იყოს.

ჩვენი აზრით, სწავლას, როგორც „მათეტიკის“ ძირითად ცნებას სწავლის პროცესის სრულყოფაში ესაჭიროება შემდეგი დამხმარე კატეგორიები: **თვითსწავლა/სწავლის სწავლა, თვითგანათლება, თვითმართვა, თვითშემეცნება ანუ რეფლექსური აზროვნება, თვითგანვითარება, თვითდაკვირვება, თვითშეფასება, თვითრეალიზაცია.** განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალცალკე.

თვითსწავლა/სწავლის სწავლა. მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ მასწავლებლებს გააზრებული აქვთ რა არის სწავლება და რა არის სწავლა. მაგრამ ისმის კითხვა იცის მოსწავლემ რა არის სწავლა? და როგორ უნდა ისწავლოს? მოსწავლე მინდობილია მასწავლებელზე და მიჰყვება მის მითითებებს. როგორც მკვლევარი ტ. შავშიშვილი წერს: „სწავლის/სწავლა მოწაფის სასწავლო პროცესში გათვითცნობიერებასა და აქტიურ ჩართვას გულისხმობს. მოსწავლემ უნდა გააცნობიეროს (შავშიშვილი 2006: 58):

- სასწავლო მიზნები;
- თუ რა ფაქტორები მონაწილეობენ სწავლის პროცესში;
- გზები თუ საშუალებები, რომლითაც მიზნები მიიღწევა;
- საშუალებები, რომლითაც ხორციელდება მიღწეული შედეგების შეფასება;
- საშუალებები, რომლითაც ხორციელდება სისუსტეების გამოსწორება;
- სწავლის პროცესის ორგანიზება (ნივთების მომზადება, სკოლაში და სახლში მეცადინეობის დაგეგმვა და ა.შ.);
- სწავლაში შემაფერხებელი და ხელისშემწყობი ფაქტორების აღმოჩენა (დაკვირვება, თუ რა საშუალებებით უადვილდება სწავლა, რა გარემოებები ხდის რთულს სწავლას და ა.შ.).

სწავლის/სწავლა მოსწავლეს აუმაღლებს ქმედუნარიანობას ნებისმიერ სასწავლო საგანში და ამზადებს მას თვითსწავლისათვის, საერთო ჯამში კი სასწავლო საქმიანობაში მართავს საკუთარ თავს.

თვითგანათლება. სწავლა/სწავლების პროცესში შესაძლებელია მოსწავლემ თავად თავის საქმიანობით შეძლოს თვითგანათლება. ამიტომ სწავლის მიზანი უნდა იყოს ის, რომ მოსწავლე ყოველდღიურად ნაკლებად იყოს დამოკიდებული მასწავლებელზე. მასწავლებელი ისე ავარჯიშებს მას და აძლევს მიმართულებას, რომ თვითონ ნელ-ნელა უკან იხევს და მოსწავლეს საკუთარ თავთან სიხარულით სავსე იმედით ტოვებს.

კარგად სწავლა არის მნიშვნელოვანი პირობა იმისათვის, რომ მოსწავლემ თავად შეძლოს, თუ როგორ გააგრძელოს საკუთარი თავის თვითგანათლების პროცესი. მისი გონება გამსჭვალული უნდა იყოს ფიქრით, თუ რა ვალდებულება აქვს მას, როგორც პიროვნებას საზოგადოების წინაშე.

თვითმართვა - განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით განათლების სპეციალისტებისათვის თვითმართვა არის ადამიანის უნარ-ჩვევა, გააცნობიეროს და მართოს საკუთარი ქცევა. თვითმართვის უნარ-ჩვევებში შედის: მსხვილი და ნატიფი მოტორული ჩვევები (მოძრაობასთან, ძალის გამოყენებასთან, სიზუსტესთან

დაკავშირებული ჩვევები), სივრცეში ორიენტაცია, მოქმედებების დაგეგმვა და შესრულება, დროის მართვა (დროის ეფექტიანი და ადეკვატური გამოყენება), უსაფრთხოების დაცვა, ჯანსაღი ცხოვრების წესის დაცვა, ქცევის ნორმების გათვალისწინება (ადამიანთა ჯგუფების შესატყვისი წესების ცოდნა და გამოყენება) და გააზრებული არჩევანის გაკეთება (მიზნის და შედეგის გათვალისწინება).

თვითშემეცნება ანუ რეფლექსური აზროვნება - განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით განათლების სპეციალისტებისათვის თვითშემეცნება არის რთული სააზროვნო უნარ-ჩვევა. იგი არის საკუთარი გამოცდილების კრიტიკული გადამუშავების პროცესი, რომელიც გულისხმობს საკუთარი ქცევისა და აზროვნების ანალიზს, გაცნობიერებას, შეფასებას, დაგეგმვასა და კონტროლს. თვითშემეცნებას, ანუ რეფლექსიას მოსწავლე იყენებს მაშინ, როდესაც ფიქრობს საკუთარ მოქმედებებზე: მაგ. როდესაც ფიქრობს იმაზე, თუ რამ განაპირობა მისი წარმატება ან წარუმატებლობა.

მკვლევარი გია მურღულია მიიჩნევს, რომ „არასდროს წამიკითხავს ადამიანის აღზრდის შესახებ უფრო ჭკვიანური და ლაკონური ფრაზა, ვიდრე ეს არის „ყმაწვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო, ვინ არის, სიდამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო“, რომელიც დავით გურამიშვილს ეკუთვნის. გია მურღულია დავით გურამიშვილის ამ გამონათქვამს ასეთ ახსნას აძლევს, რომ ადამიანი სამსახოვანია- ნებისმიერი ჩვენგანი არის (მურღულია 2012:1):

- განუმეორებელი ინდივიდი;
- რომელიმე ერის შვილი;
- მთლიანი კაცობრიობის წარმომადგენელი.

თვითშემეცნება ეს არის თვითგააზრება. ვინ ვარ მე როგორც ინდივიდი? საიდან იწყება ჩემი პიროვნული ცნობიერება? როგორი ოჯახიდან მოვდივარ? როგორია ჩემი ღირებულებები და ტრადიციები? ახლა რას წარმოვადგენ? განვითარების რა სტადიაზე ვიმყოფები? როგორია ჩემი დღევანდელი მიზნები და ამოცანები?

ამრიგად, თვითშემეცნება ეს არის უდიდესი მეცნიერება, რომელსაც საკუთარი თავის შესწავლა ქვია, ანუ რას წარმოადგენ თავად შენ.

თვითგანვითარება. ეს არის ადამიანის მცდელობა, შესაძლებლობა, რომ განვითარდეს და უკეთესი გახდეს. თვითგანვითარება, უბრალოდ რომ ვთქვათ, ეს არის პიროვნების მიერ წინ გადადგმული ნაბიჯი უკეთესი „მე“-სკენ. ამასთან ის არის ხანგრძლივი პროცესი, რომლის განმავლობაშიც პიროვნება ცდილობს განსაზღვროს საკუთარი შესაძლებლობები, დასახოს ახალი სამომავლო მიზნები და მოახდინოს საკუთარი პიროვნების მაქსიმალურად რეალიზება.

ფილოსოფოსი ანდრო დგებუაძე მიიჩნევს, რომ „ადამიანს არა მარტო გააჩნია უნარი რომ განვითარდეს, არამედ ეს მისი არსებობის ერთ-ერთი ფორმაა. თუ ადამიანი არ ვითარდება, ეს ნიშნავს, რომ ბუნებას, კოსმოსს ეწინააღმდეგება. გამოვა, თითქოს ბუნებას უფრო მეტი სჯერა ჩვენი, ვიდრე ჩვენ ჩვენი თავის. განვითარებას სხვა ვერ მოიტანს. სხვამ შეიძლება გაკვეთილი მოიტანოს მხოლოდ, ამოხსნას კი ჩვენი ნებისყოფა და აზროვნება სჭირდება (<https://www.helloblog.ge>).

ა. მასლოუს სიტყვებით რომ ვთქვათ, თვითგანვითარება ეს არის „ადამიანის სწრაფვა, გახდეს ის, ვინც შეუძლია გახდეს“ (ჯინჯიხაძე 2016 : 440).

კომენიუსის აზრით, ღმერთისკენ სავალ გზაზე ადამიანმა მიიღო სამი შაშუალება: გრძნობა, გონი და რწმენა, რათა მოიპოვოს ცოდნა საგნების შესახებ, იყოს მისი მემკვიდრე ჩაწვდეს საგნების არსს და გამოიყენოს ისინი, მოახდინოს საგნების ოპერირება. ყოველივე, ეს კი ემსახურება თვითგანვითარებას.

თვითდაკვირვება. თვითდაკვირვება გულისხმობს პიროვნების მიერ საკუთარ განცდებზე დაკვირვებას, საკუთარი მიზნის დასახვას, მათ აღწერასა და ახსნას, ჩვენს შემთხვევაში კი საკუთარ სწავლის პროცესზე დაკვირვებას გულისხმობს. მკვლევარ ფსიქოლოგთა აზრით, თვითდაკვირვებას ახლავს გარკვეული სირთულეები, რომელიც მდგომარეობს შემდეგში: პიროვნება, რომელიც ახდენს თვითდაკვირვებას, არ უნდა იყოს გადატვირთული სხვა განცდებით, ვინაიდან ერთდროულად ორ განცდაზე დაკვირვება

შეუძლებელია. გარდა ამისა, როცა ადამიანი აკვირდება თავის განცდას, განცდაზე ყურადღების გადატანის გამო ყურადღების გარეშე რჩება ამ განცდის გამომწვევი მოვლენა რის გამოც ეს განცდა სუსტდება, უფერულდება და მთლიანად ქრება. ამ განცდიდან გამოსავალი ისაა, რომ განცდათა ანალიზი ხდება განცდის გავლის შემდეგ, როცა ადამიანი აკვირდება არა თვით განცდას, არამედ იმ კვალს, რომელსაც განცდა ტოვებს ადამიანის ცნობიერებაში. განცდის კვალი კი არაა ისეთი ნათელი და მკაფიო, როგორცაა განცდა. თვითდაკვირვებისას შესაძლოა მრავალი ნიუანსი გამორჩეს, ხელმეორედ კი იგივე განცდა აღარ განმეორდება. ისიც უნდა ითქვას, რომ ყველას არ შეუძლია თვითდაკვირვების წარმოება.

თვითშეფასება. თვითშეფასება არის პიროვნების მიერ საკუთარი პიროვნების შეფასების უნარი, მისი დამოკიდებულება საკუთარი შესაძლებლობებისადმი, პიროვნული თვისებებისადმი, გარეგნობისადმი. ნებისმიერ ჩვენთაგანს გარკვეული თვითშეფასება აქვს და ჩვენი ქცევა ძირითადად ჩვენივე თვითშეფასებით არის ნაკარნახევი. თვითშეფასება დაახლოებით იგივეა პიროვნებისთვის, რაც ხერხემალი სხეულისთვის (ოსიაშვილი 2014: 1).

დღეისათვის ფსიქოლოგები სამი სახის თვითშეფასებას გამოყოფენ:

1. ადეკვატური თვითშეფასება – როდესაც საკუთარი თავისა და შესაძლებლობების აღქმა შეესაბამება რეალობას.
2. გადაჭარბებული თვითშეფასება – როდესაც შენ სავსე ხარ სიამაყისა და ამპარტავნების გრძნობით და საკუთარ თავზე ფიქრობ იმაზე გადაჭარბებულად, ვიდრე სინამდვილეში ხარ.
3. დაბალი თვითშეფასება – ეს საზოგადოებაში ყველაზე გავრცელებული თვითშეფასებაა. ამ დროს შენ ამცირებ საკუთარ შესაძლებლობებს და ყველაფერს ნეგატიური კუთხიდან უყურებ.

თვითშეფასება პიროვნების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს. იმ ფაქტორთა შორის, რომლებიც განსაზღვრავს პიროვნების ფორმირებას, თვითშეფასებას განსაკუთრებული ადგილი უკავია. ის, თუ

როგორი პიროვნება დადგება ამა თუ იმ ბავშვისგან მომავალში, მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული იმაზე, როგორი თვითშეფასება გამოუმუშავდება მას. ბავშვებს ჯერ კიდევ ადრეულ ასაკში უყალიბდებათ და უვითარდებათ თვითშეფასება – საკუთარი შესაძლებლობებისა და თვისებების შეფასების უნარი, რაც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს მათ ქცევას. ყველა ასაკის ბავშვისთვის ქცევის მოტივაციური მნიშვნელობა იმდენად დიდია, რომ თვითშეფასებასა და შეფასებას შორის კონფლიქტის დროს ქცევის წამყვან მოტივად თვითშეფასება იქცევა.

ადრეულ ასაკში ბავშვის თვითშეფასება უმთავრესად აიგება უფროსების, უპირველეს ყოვლისა, მასწავლებლებისა და მშობლების მიერ მისი ქცევის შეფასების საფუძველზე. „ამ ასაკის ბავშვებს ჯერ კიდევ არ შესწევთ საკუთარი თვისებების, საკუთარი შესაძლებლობების გაცნობიერების უნარი. ისინი თავიანთ თვისებურებებზე საგანგებოდ არ ფიქრობენ. ყოველივე ამის გამო მათი თვითშეფასება ძალზე ლაბილურია, ის ადვილად იცვლება უფროსების მიერ მათი ქცევის, თვისებების, შესაძლებლობების შეფასების ცვლილებასთან ერთად. ზოგჯერ ამ პერიოდში ბავშვის თვითშეფასება ერთი დღის განმავლობაშიც კი იცვლება. ამ ასაკის ბავშვები თავის თავზე ფიქრის დროს არ არიან დამოუკიდებელი, მათთან ეს პროცესი არ არის შინაგანი, მათი თვითშეფასება ჯერ კიდევ არ არის შინაგანი ფაქტორებით განპირობებული, მას ძირითადად გარეგანი ფაქტორები განსაზღვრავს. ყოველივე ამის გამო ბავშვს ხშირად მოსდის შეცდომა საკუთარი თავის შეფასების დროს, გამოაქვს შემთხვევითი და ურთიერთსაწინააღმდეგო დასკვნები, მერყეობს თვითშეფასებაში“ (ოსიაშვილი 2014: 1).

როგორც სკოლამდელ, ასევე პირველ სასკოლო პერიოდში, სანამ ბავშვი დამოუკიდებლად დაიწყებდეს საკუთარი თავის შეფასებას, თვითშეფასების ფორმირებაში მშობელს განსაკუთრებული როლი აკისრია, რადგან მისი გავლენა საკმაოდ ძლიერია. საყურადღებოა, რომ ყველა მშობელს აღზრდის საკუთარი სტილი აქვს. ბევრს მიაჩნია, რომ მომავალში ცხოვრების გზის იოლად გასავლელად, ასევე იმისთვის, რომ შვილი არ დაეჩაგროს, საჭიროა, ხშირად აქოს და გაუძლიეროს საკუთარი ძალების რწმენა. ასეთ

მშობლებს, არცთუ იშვიათად, ნამდვილად სჯერათ, რომ მათი შვილი განსაკუთრებული ნიჭიერებით გამოირჩევა და ცდილობენ, ამაში სხვებიც დაარწმუნონ ბავშვის “ნიჭის დემონსტრირებით”. ხშირად ისინი აიძულებენ თავიანთ პატარას, სტუმრების წინაშე იმღეროს, იცეკვოს, წაიკითხოს ლექსი, აჩვენოს მათ თავისი ნახატები “(ოსიაშვილი 2014: 2).

თვითრეალიზაცია. პიროვნების ფორმირების გზაზე ძირითადი დატვირთვა სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესზე მოდის, რომელიც ძირითადად საგანმანათლებლო დაწესებულებაში მიმდინარეობს. თვითრეალიზაციის პროცესში მასწავლებელს მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება. მან ისე უნდა წარმართოს საქმიანობა, რომ მოსწავლეს თვითრეალიზაციის სურვილი გაუღვივოს. ფსიქოლოგიური პირობებიდან მნიშვნელოვანია, მოსწავლემ მოიხსნას დაძაბულობა გაკვეთილზე, მთელი ყურადღება სამუშაოსკენ მიმართოს, ირწმუნოს გაკვეთილის წარმატებისთვის საკუთარი პერსონის მნიშვნელობა, თავისუფლად გამოთქვას აზრი და საკუთარი დამოკიდებულება გასაანალიზებელი მოვლენების მიმართ, გამოხატოს წუხილი და სიხარული, გაუჩნდეს შემოქმედებითი საქმიანობის მოთხოვნილება (ფიჩხაძე 2015:1).

1942 წელს აბრაამ მასლოუმ ნაშრომში „ადამიანური მოტივაციის თეორია“ წარმოადგინა „მოთხოვნილებათა იერარქიის“ სახელწოდებით. მასში ერთ - ერთი მთავარი მოთხოვნილებაა თვით გამოხატვის, თვითგანვითარებისა და თვითრეალიზაციის მოთხოვნილება. მასლოუს მიაჩნია, რომ თვითრეალიზაცია შეუძლია ყველას, მთავარია აღსაზრდელი იყოს კრეატიული.

ამრიგად, ჩვენ მიერ განხილული სწავლის დამხმარე კატეგორიები ერთობლივად ქმნიან სწავლა/სწავლების პროცესს (პედაგოგიურ) უფრო მიმზიდველსა და საინტერესოს, რაც წარმოადგენს სასწავლო - სააღმზრდელო პროცესის მაღალხარისხოვან დონეზე წარმართვის საშუალებას.

„მათეტიკის“ პრინციპები

„პრინციპი“ ლათინური წარმოშობის (Principium) სიტყვაა და ნიშნავს „საწყისს“ ან „საფუძველს“, საყრდენ დებულებას. მომავალი თაობის სწავლისა და აღზრდის საქმეში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მოქმედების იმ მიმართულებას, იმ ამოსავალს, საყრდენ დებულებას, რომლითაც წარიმართება მუშაობა. მაშასადამე, ზოგადპედაგოგიკური, დიდაქტიკური და მათეტიკური პრინციპები დასაყრდენი და სახელმძღვანელო დებულებებია სწავლა/სწავლების პროცესში, რომლის გარეშე შეუძლებელია სწავლა/სწავლების პროცესის წარმართვა.

დღემდე ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში ჩვენ ვიცნობდით, მხოლოდ ზოგადპედაგოგიკურ (აღზრდელობითი სწავლების, მოსწავლის ასაკობრივი განვითარების გათვალისწინება სწავლების პროცესში) და დიდაქტიკურ პრინციპებს (თვალსაჩინოების, შეგნებულობის და აქტიურობის, თეორიისა და პრაქტიკის ერთიანობის, ცოდნის სისტემატურობისა და თანმიმდევრობის, ცოდნის მტკიცედ შეთვისებისა და განმეორების პრინციპი). ამჟამად ჩვენ გთავაზობთ იან ამოს კომენიუსის მიერ „მათეტიკაში“ ჩამოყალიბებულ სწავლის პრინციპებს: „1. ინტენციონალიზმის (განზრახვის) პრინციპი; 2. შემეცნების (შეცნობის) პრინციპი; 3. სწავლებაში დამატებულობის პრინციპი; 4. შემსწავლელის აქტივობის პრინციპი; 5. ავტოფსიის-მგრძნობელობითი აღქმის პრინციპი; 6. სამთა კავშირის-გრძნობის, გონებისა და რწმენის პრინციპი; 7. მგრძნობელობითი შემეცნების სისრულის (სისავსის) პრინციპი; 8. მიზეზობრიობის პრინციპი; 9. ქიმერიზმის პრინციპი (უნაყოფო იმედი); 10. თავდაპირველობის პრინციპი“ (Меськов., Зискин., Сабанина 2018 : 74), რომელთა გარეშე კომენიუსს შეუძლებლად მიაჩნია მოსწავლის განვითარება.

სწავლის „მათეტიკური“ პრინციპები არის სწავლის პროცესის ამოსავალი დებულება, რომელიც უკავშირდება შემეცნების პროცესის არსს და მას საქმე აქვს სინამდვილის ასახვასთან მოსწავლის ცნობიერებაში. ამდენად მათეტიკური პრინციპების მეთოდოლოგიურ საფუძველს შემეცნების თეორია წარმოადგენს.

მოკლედ განვიხილოთ ზემოთ დასახელებული მათეტიკური პრინციპები.

ინტენციონალიზმის (განზრახვის) პრინციპი. ადამიანის მიერ სამყაროს შემეცნების პირველ წყაროს წარმოადგენს საგანი, რომელიც მოქმედებს მის გრძნობათა ორგანოებზე და იწვევს შეგრძნებას. ბავშვმა, რომ ისწავლოს, საგანმა უნდა იმოქმედოს მის გრძნობათა ორგანოებზე. **ინტენციონალიზმის (განზრახვის) პრინციპი** გულისხმობს, რომ ადამიანისთვის საკმარისი არ არის ის, რაც იცის, არამედ მან უნდა ეძებოს საგნის ცხადად გაგების გზები და საშუალებები და ამის შემდეგ გადავიდეს პრაქტიკულ ქმედებაზე; საგნების გაგება მდგომარეობს ყოველი საგნის (ნივთის) სტრუქტურის სწორ გახსნაში, გამომჟღავნებაში. საგნის გამოყენება ხდება ნათელი (ცხადი), თუ ვაჩვენებთ, რომ, ასეთი სახით აგებული საგანი, შესაძლებელია გამოყენებული იქნას ადრე დაწყებული მიზნის მისაღწევად, ხოლო საგნის გამართულობა (მოწესრიგებულობა) ჩნდება მაშინ, როდესაც დასასრული შეესაბამება დასაწყისს და ერთი გამოხატავს განზრახვას, ხოლო მეორე შედეგს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე იან ამოს კომენისი იძლევა ასეთ შეგონებას (Меськов., Зискин., Сабанина 2018 : 74):

- არაფერი არ არის ისეთი, რომლის შემეცნება(შეცნობა) არ შეიძლება;
- არაფერი არ შეიძლება (შეიცნო) შეიმეცნო, თუ მისი გაგება არ შეიძლება;
- არ არის საკმარისი მხოლოდ გაიგო საგანი. აუცილებელია აჩვენო ის პრაქტიკაში (გამოყენებაში).

შემეცნების (შეცნობის) პრინციპი. ამ პრინციპის განხორციელებისას კომენიუსი ამოდის შემეცნების თეორიიდან. ბავშვმა, რომ ცოდნა შეიძინოს აუცილებელია ყველაფერი შეიმეცნოს თვითონ, ან სხვებისგან, მაგრამ ყველაზე საუკეთესო გზა ეს არის, გაიგოს თავად თვით საგნებისგან; თუ გინდათ, რომ ბავშვმა კარგად იცოდეს, მან უნდა შეისწავლოს (თუ სწრაფად მაშინ სწრაფად, თუ ბევრი მაშინ ბევრი), ხოლო თუ უნდა ზუსტად და სწორად იცოდეს საგანი ისწავლოს სწორად, სერიოზულად, რაც ნიშნავს იმას, რომ ის არა მარტო სწავლობდა, არამედ შეისწავლა და სრულყოფილად დაეუფლა საგანს, რაც ნიშნავს იმას, რომ მან ეს საგანი იცის. უკეთესია ბავშვზე თქვან, რომ არის გამგებიანი, გამოცდილების მქონე, ვიდრე გაწვრთვნილი მცოდნე. მნიშვნელოვანია არა ის, თუ რამდენხანს უსმენდა მასწავლებელს, ან რამდენად ხანგრძლივად შეუძლია იმსჯელოს საკუთარ შრომებზე, არამედ როგორია შრომის შედეგი.

სწავლებაში დამატებულობის პრინციპი. ცნობილია, რომ ნებისმიერი საქმიანობის წარმატებას განაპირობებს ბავშვის კეთილსინდისიერი დამოკიდებულება. ბავშვის სწავლება სრულდება მაშინ, როდესაც საგნები სწორადაა მიმართული გრძნობებისაკენ. ეს პრინციპი გულისხმობს, რომ სასწავლო მასალა ისე იქნას მიწოდებული, რომ მას მოსწავლე ადვილად ითვისებდეს. მაგრამ ამ პრინციპით, კეთილსინდისიერად შესრულების პირობებშიც, კი არ გამოდგებიან ისინი, ვისაც (Меськов, Зискин, Сабанина 2018: 75) :

- დაკარგული აქვთ რამდენიმე ან ერთი, რომელიმე მნიშვნელოვანი გრძნობა;
- არ შესწევთ უნარი, სათანადო სახით გამოიყენონ ჭკუა (გონება);
- განურჩევლად ადვილად იჯერებენ ყველაფერს;
- ან შეცდომის დაშვების შიშით არაფერს არ ახორციელებენ;
- არ შესწევთ უნარი შეარჩიონ საშუალო და დაიცვან ის.

შემსწავლელის აქტივობის პრინციპი. მოსწავლეთა აქტივობის გამოწვევის ერთ - ერთ ძირითად პირობას სწავლა/სწავლების პროცესში ინტერესის (მოტივაციის-ი.ბ.) გამოწვევა წარმოადგენს. ინტერესი (მოტივაცია-ი.ბ.) იწვევს მოსწავლის დადებით განწყობას სწავლისადმი. მასწავლებლის დამოკიდებულება ბავშვებისადმი არ უნდა იყოს უხამსი. მან მრავალფეროვანი უნდა გახადოს სწავლა/სწავლების პროცესი, დააინტერესოს მოსწავლე შესასწავლი მასალით და დაანახოს მათ ფაქტებისა და ცნებების პრაქტიკაში გამოყენების აუცილებლობა.

კომენიუსის მათეტიკური კონცეფციის მიხედვით სწავლის პროცესში წამყვანია შინაგანი მოტივაცია, რასაც საფუძვლად თავად ბავშვების ინტერესი უდევს სასწავლო საქმიანობისადმი. ბავშვებს მრავალფეროვანი აქტივობების პირობებში არჩევანის საშუალება ეძლევათ, ხოლო მასწავლებელს – ბავშვებთან ინდივიდუალური მიდგომის განხორციელების. რადგან ბავშვები შინაგანად მოტივირებულები არიან, მათ მასწავლებლის ნაკლები დახმარება ესაჭიროებათ. ხშირად კვლევისას დამოუკიდებლად იღებენ გადაწყვეტილებებს, უვითარდებათ ლოგიკური აზროვნების, დასკვნების გამოტანის უნარი, ეხმარებიან ერთმანეთს და თანამშრომლობენ. ბავშვები დასახული მიზნისთვის ძალისხმევას არ იშურებენ, უწევთ სიძნელის გადალახვა და ხშირად თავად ეს პროცესი უფრო მნიშვნელოვანი და ღირებულია ბავშვების სწავლა-აღზრდისა და

განვითარებისათვის, ვიდრე კონკრეტული შედეგი, რადგან გარკვეულწილად თავად უძღვებიან საკუთარ სწავლას.

ავტოფსიის-მგრძობელობითი აღქმის პრინციპი. ამ პრინციპის განხორციელებისას, როგორც ინტენციონალიზმის (განზრახვის) პრინციპისა კომენიუსი ამოდის შემეცნების თეორიიდან. ბავშვმა რომ ცოდნა შეიძინოს, აუცილებელია ყველაფერი შეიმეცნოს თვითონ, ან სხვებისგან, მაგრამ ყველაზე საუკეთესო გზა ეს არის, გაიგოს თავად თვით საგნებისგან, გრძნობების მეშვეობით. კომენიუსი თვლის, რომ გრძნობები ეს არის შემეცნების ყველაზე საიმედო და მთავარი საშუალება. რადგან ინტელექტში არ არის არაფერი, რაც მანამდე არ არსებობდა გრძნობით აღქმაში. გრძნობები უშუალოდ მიმართულია საგნებზე და აღიქვამენ მათ იმიტომ, რომ გონება-ეს მხოლოდ საგნების დამოწმება კი არ არის, ეს არის რწმენა, რომელიც მოწმობს საგნებს. ბავშვმა პირველ რიგში უნდა ისარგებლოს, ე.ი., შეიმეცნოს საგანი შეგრძნებების საშუალებით.

სამთა კავშირის-გრძნობის, გონებისა და რწმენის პრინციპი. თუ გვინდა, რომ ბავშვმა საფუძვლიანად შეისწავლოს საგანი, აღიქვას ის და შეიმეცნოს გონებაში აუცილებელია გონების, გრძნობისა და რწმენის პრინციპის ერთიანობა. ამ პრინციპის სწავლის პროცესში განხორციელებისათვის იან ამოს კომენიუსი ასეთ რჩევას აძლევს მოსწავლეს (Месъков., Зискин., Сабанина 2018: 75-76):

- იმ საგნების მიმართ, რომლებიც შეიძლება აღვიქვათ მხედველობით, სმენით ან ხელის შეხებით, დაუჯერე მხოლოდ შენს თვალებს, ყურებს და ხელებს;
- იმ საგნების მიმართ, არ დაიჯერო არაფერი, რომელთა შესახებ შენ გესმის სხვებისგან, ყველა შემთხვევაში დარწმუნდი თვითონ მათ შესაძლებლობაში;
- საღმრთო საქმეებში მხოლოდ ღმერთს დაუჯერე, ე.ი., ეცადე იყო დარწმუნებული, რომ ეს არის ღმერთის სიტყვები, რომელსაც არასდროს არ ეშლება და არც შეიძლება შეეშალოს;
- აზრი, რომელსაც შენ აღიქვამ, სწორედ ღმერთს ეკუთვნის და არ წარმოადგენს ადამიანის მიერ გამოგონებულს;
- როდესაც მგრძნობელობითი აღქმა უძღურია, მას უნდა შეაშველოთ სხვა რაიმე;
- ყოველი შემთხვევისას, როდესაც ინტელექტი არ აღიქვამს საგნის არსს, მის დასახმარებლად უნდა მოვიზიდოთ სხვა რაიმე;

მგრძობელობითი შემეცნების სისრულის (სისავსის) პრინციპი. ამ პრინციპად კომენიუსს ესმის ის სწავლება, რომელიც დამყარებულია გრძობად აღქმაზე. მაშასადამე, ის საგნები, რომლებიც აღიქმება მხედველობით, შეხებით (შეგრძნებით), სმენით, ყნოსვით და ა.შ. უნდა იქცნენ გრძობების ობიექტად, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, ან თავისთავად, ან მათი ჩანაცვლებებით. ბავშვის თვალებს ხომ არ შეუძლიათ თავისთავად ანათონ, არ წარმოისახონ თავისთვის ფერები ან მეორადი საგნები; ყველაფერი ეს უნდა ვეძებოთ გარეთ. ასევე ყურებსაც არ შეუძლია თვითონ ჟღერა, ან თავის თავს უმღეროს, რადგან ყველა მათგანი თავისთავად არის მხოლოდ და მხოლოდ ცარიელი საშუალებები. აღნიშნული პრინციპის გამოყენებისათვის სწავლა/სწავლების პროცესში კომენიუსი იძლევა ასეთ მითითებას (Меськов., Зискин., Сабанина 2018: 76) :

- ვერც ერთ საგანს ვერ შევიგრძნობთ და აღვიქვამთ, თუ ის არ იქნება გრძობის ობიექტი;
- გრძობები უნდა იყოს ადეკვატური;
- გრძობები, რამდენადაც შესაძლებელია, უნდა იყოს მრავალრიცხოვანი;
- გრძობები გამოყენებული უნდა იქნას სათანადო სახით.

მიზეზობრიობის პრინციპი. კომენიუსის გაგებით ცოდნა - ეს არის საგნების მიზეზების ცოდნა; ხოლო შესწავლა - ეს არის ეძიო საგნების მიზეზები, რაც ნიშნავს, რომ შენ ყურადღებით და ზუსტად შეისწავლე საგანი. მაშინ, როდესაც ბავშვი დაეუფლება საგნების მიზეზებს ისე, რომ მან არა მარტო იცის რას წარმოადგენს ის და რა სახით არსებობს და როგორ შეიძლება არსებობდეს სხვაგვარად, ამ შემთხვევაში ბავშვს შეძულია გამოიყვანოს ერთი მეორესაგან.

კომენიუსის აზრით, მიზეზი არ არსებობს საფუძვლის გარეშე. თუ ბავშვს უნდა შეიმეცნოს საგნების მიზეზები, მაშინ უნდა ეცადოს და გაიგოს, გამოიკვლიოს მიზეზები (Меськов., Зискин., Сабанина 2018: 77):

- არსებობს თუ არა ის? ჩაწვდეს არარსებულს;
- რა არის ის? განსაზღვროს საგნის სახეობა და განმამსხვავებელი თავისებურებები;
- როგორია ის? გამოიკვლიოს მისი ყველა ნიშანთვისება;

- რა სახით არსებობს ის? და ა.შ.

ყოველივე ზემოთქმული შეიმეცნება (შეიცნობა) ანალოგიურისა და შედარების საშუალებით და გამოჩნდება განსხვავება და მსგავსება, საწინააღმდეგო და საპირისპირო, რომლებიც ყველაზე უკეთ ხსნის თავის თავს.

კომენიუსს მიაჩნია, რომ ბუნება გვაძლევს მსჯელობების მკაფიო ნორმებს, რომელთა საშუალებით ვიმსჯელოთ ჭეშმარიტებასა და სიცრუეზე, სიკეთესა და ბოროტებაზე, ჯეროვანსა და არასათანადოზე; ნორმები წარმოადგენენ თავისთავად მაღალ ჭეშმარიტეტებს, ე.ი., მსჯელობები უცვლელი და მარადიული ჭეშმარიტებაა. ეს ჭეშმარიტებები გამომდინარეობს ფიქრის, განჭვრეტის, მსჯელობის მეშვეობით. რაციონალური შემეცნება, კი ხორციელდება ძირითადად მიზეზთა გამოკვლევით. ჩვენი გონება ისეა მოწყობილი, რომ მანამ არ გვაძლევს დამშვიდების საშუალებას, სანამ იგი არ მიაღწევს მიზეზების სიღრმეს, რაც აძლევს მას (გონებას-ი.ბ.) უფლებას მიეცეს დასვენებას.

ქიმერიზმის პრინციპი (უნაყოფო იმედი). ამ პრინციპის განხორციელებისას იან ამოს კომენიუსი ასეთ რჩევას იძლევა:

- საგნების შემეცნებისას არ უნდა შეგვემინდეს სიძნელის. სიძნელის განცდის, რადგან პროცესში ვუარყოფთ გრძნობებს და მივმართავთ წიგნებს. რადგან ბავშვები ზედმეტად ენდობიან სხვის შეხედულებებს და მთლიანად არიან მათზე დამოკიდებული;
- შედეგად გამოდის, რომ ისინი გონს, ჭკუას გადასცემენ ცრურწმენის ძალას და თვითონვე გამოდიან დამაბრკოლებლად ჭეშმარიტების შეცნობაში;
- ვისაც არ ეშინია სიძნელის და ვინც არ უარყოფს გრძნობებს, იკვლევს და ეძიებს თანდათან, სათანადო წესით მიიწევს წინ და ადვილად აღწევს მწვერვალს.

თავდაპირველობის პრინციპი. იან ამოს კომენიუსი თავდაპირველობის პრინციპის ასეთ ინტერპრეტაციას იძლევა (Меськов., Зискин., Сабанина 2018 : 78) :

- არ არის ისეთი ენა, მეცნიერება, ხელოვნება და სიბრძნე, რომელთაც არ ჰქონდეთ თავისი მარტივი (უბრალო) შემადგენელი, ასე ვთქვათ საწყისები და ელემენტები,

რომელთა შეკრებით და სხვადასხვაგვარი განლაგებით აღმოცენდება მრავალი სხვადასხვაფეროვნება;

- საწყისების სწორი ფორმულირებიდან დაწყება ხომ ყოველთვის ქმნის გასაოცარ ნათელ, მოხერხებულ, უფრო მეტიც, სწავლებისა და შემეცნების მცირე მეთოდს.

დიდი პედაგოგი მიიჩნევს, რომ თითოეული პრინციპის არასრულფასოვანი შეფასება იწვევს სწავლის პროცესის ეფექტურობის დაქვეითებას. მათი პრინციპულად და თანმიმდევრულად განხორციელება არის საშუალება და საუკეთესო გზა სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესის მაღალხარისხოვნად გადაწყვეტისა და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შექმნისა.

„მათეტიკის“ მეთოდები

სწავლის მეთოდი ეს არის გზა, ხერხი, საშუალება რომელსაც მოსწავლე მასწავლებლის მინიშნებით იყენებს თავისთვის საჭირო სასწავლო ამოცანის გადასაჭრელად. სწავლის „მათეტიკური“ მეთოდები ხელს უწყობს ცოდნისაკენ მოსწავლის დამოუკიდებლად სწრაფვას, მყარი ცოდნა-ჩვევების შექმნას და სასურველი შედეგის მიღწევას.

ადამიანის განათლებას (კომენიუსის მიხედვით-ი.ბ.) თავის მიზნად აქვს ღმერთის წვდომა, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ ადამიანი აღიქვამს სამყაროს (საგნების უნივერსუმს) არსებობასა და მთლიანობას (შექმნა) და თავის ადგილს მასში. ასევე სწავლობს მოქმედებას ამ ღვთიური დადგენის შესაბამისად.

კომენიუსს მიაჩნა, რომ სწავლის პროცესში დაუშვებელია ქაოტურობა. ქაოტურად სწავლობენ ის მოსწავლეები, ვინც საგნების შემეცნების დროს, უგულვებელყოფს კვლევას, გრძნობებს და გონებას და დაუყოვნებლივ მიმართავს წიგნებს, ძალიან ენდობიან სხვის თვალს და სრულიად დამოკიდებული არიან მათზე.

იგი სწავლის პროცესში და აუცილებლად მიიჩნევს მეთოდურობის დაცვას. კომენიუსის მიხედვით საგნის არსის შესწავლის დროს აუცილებელია მეთოდების გამოყენება.

საგნის მეთოდური შეცნობა კომენსკის აზრით შესაძლებელია სამი საფეხურის საშუალებით, სამ შეკითხვაზე პასუხის გაცემით:

1. რა არის საგანი? (ნივთი);
2. როგორ შევიცნოთ საგანი?
3. როგორ მოვიხმართ საგანი (ნივთი)?

პროფესორი მესკოვი საგნის მეთოდურად შეცნობის, სამი კითხვის სემიოტიკისა და სემიოლოგიის სამ ასპექტთან ანალოგიას ახდენს (Меськов, Зискин, Сабанина 2018 : 79):

- სინტაქსი (მნიშვნელობა);
- სემანტიკა (აზრი, მნიშვნელობა);
- პრაგმატიკა (გამოყენების ხერხი).

როგორც სემიოლოგიასთან შემთხვევაში, ეს სამი შედეგი განაპირობებს ერთი მეორეს, დამოკიდებულნი არიან, მაგრამ ვარიაციულნი.

საგანთან ოპერირების მეთოდის ორი პირველი ელემენტი თვით სახელწოდებაში არის ჩადებული, ნაგულისხმევი (Меськов, Зискин, Сабанина 2018:79):

- მათეტიკა, როგორც სწავლის უნარი;
- მათეტიკა, როგორც გნოსეოლოგიის, ეპისტემოლოგიის შემეცნების თეორიის დაფუძნება.

მეთოდურობის პირველ სტრატეგიად კომენიუსი მიიჩნევს, რომ საგანი აუცილებლად უნდა შევისწავლოთ არა მარტო მსგავსებებით, არამედ განსხვავებებით. ეტაპობრივად უნდა განვიხილოთ საგნების სტრუქტურა-დანაწევრება, სქემა, პარალელები და, თუ ამ სამ ელემენტს გამოიყენებს მოსწავლე საგნის სწავლებაში, კომენიუსის აზრით ეს იქნება ადამიანური ყოვლისმცოდნეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

კომენიუსს მიაჩნია, რომ ყველაფერი ექვემდებარება დანაწევრებას (საქმეები, სიტყვები, აზრები) და ყველა პატარა აიწყობა პატარასგან, პატარადან - უფრო დიდი, დიდიდან - უდიდესი, ვიდრე ყოველი ცალკეული არსების შექმნამდე, რომლის მიღმაც უკვე არაფერია, არა მხოლოდ ამ სამყაროს დიდი მანქანა, არამედ ამის ნათელი მტკიცებულებაა თვით ადამიანის სხეულის შემადგენლობაც კი (Коменский 2016: 9). კომენიუსი ფიქრობს, რომ „ცოდნის გამყარებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება **არსის ტრიადის (სიტყვების, აზრების (გონების), ქმდებების)** შეპირისპირებას (Месяков 2017: 119).

კომენიუსი გამოყოფს საგნის სრუქტურის იდენტიფიცირების სამ გზას: გაყოფა, კომბინაცია, შეპირისპირება. განიხილავს, რა საგნების სამივე შიდა სტრუქტურას იგი საგნის შეცნობის პროცესში მიმართავს სამ მეთოდს:

- გამიჯვნა;
- შეთავსება;
- ყველაფრის მიმართ შედარების გამოყენება.

კომენიუსს მოჰყავს სამივე მეთოდის პრაქტიკული მაგალითები. „თუ ვინმეს სურს ნათლად აითვისოს საგნის სტრუქტურა, მაგალითად, საათის, ამისათვის მან უნდა აიღოს საათი ხელში და ყურადღებით (1) **დაშალოს იგი** და (2) **კვლავ შეკრიბოს**, თან დააკვირდეს რა რაოდენობით და რა ნაწილებისგან შედგება და რისთვისაა განკუთვნილი თითოეული მათგანი. ხოლო სრულყოფილ ცოდნას მიიღებს იმ შემთხვევაში, როდესაც მათ ერთმანეთთან შეაპირისპირებს (3) და **აღმოაჩენს** რა შეიძლება იქ იყოს განსხვავებული (Коменский 2016:9). კომენიუსის მსოფლმხედველობით მათეტიკაში სწავლისა და შემეცნების უნარის შედეგი უნდა გახდეს „მოღვაწეობა“, „ძიება“, „აქტივობა (მოქმედება)“. ამ სამი იდეის რეალიზაციას მივყავართ განათლებული ადამიანის ფორმირებისაკენ.

სწავლის პროცესის მაღალხარისხოვნად წარმართვისათვის იან ამოს კომენიუსი განიხილავს ორ მეთოდს Spicilegim Didacticum 1680: 17):

- **სინკრეტული მეთოდი (methodic syneritika) ;**
- **ტრიადული მეთოდი (methods' triplex).**

განმარტავს რა **სინკრეტულ მეთოდს** კომენიუსი აღნიშნავს, რომ ეს არის სამმაგი მეთოდი და წარმოადგენს ჩვენი ინტელექტის კიბის საფეხურებს, რომლის გამოყენებით ჩვენ ავდივართ საგნების ხეზე, ან ვეშვებით, ან გადავადგილდებით. ამ მეთოდთან დაკავშირებით ჩვენ წინა პარაგრაფში ვისაუბრეთ.

სინკრეტული მეთოდი, კომენიუსის აზრით, საგნების აგებულების გაგებისთვის გულისხმობს საგნების **გაყოფა - ანალიზს**, **საგნების შეთავსება - სინთეზს**, **საგნების შედარებას**, ერთდროული და მონაცვლეობითი გამოყენებით. იგი თვლის, რომ მეთოდის გამოყენების შედეგად შემეცნების პროცესი იქნება შემდეგ ნიშან-თვისებების შესაბამისი (Коменский 2016:10):

- სისრულის (მთლიანობის);
- მოწესრიგებულობის;
- საფუძვლიანობის;
- სიღრმისეული;
- სისწრაფის;
- სიმოკლის (სიმცირის;)
- სიამოვნების;
- სიზუსტის;
- მითვისების;

ანალიზი არის მთლიანის ნაწილებად გაყოფა. კომენსკი თვლის, რომ **გაყოფა - ანალიზი** არის ყველაზე ღრმა საფუძველი ნებისმიერი ჭეშმარიტი შემეცნებისთვის. იგი გამოკვეთს **გაყოფა-ანალიზში** სამ განსხვავებას: **1. ერთის მეორესგან გამოყოფა, ანუ გამიჯვნა. 2. მთელის ნაწილებად - გაყოფა. 3. მთელის სახეობების მიხედვით - განაწილება** (Коменский 2016:10). **ხოლო** ანალიზი უნდა იწარმოებოდეს სამი გზით: **ვერბალური**, ანუ ყურადღება უნდა იყოს მიმართული რიტორიკის ხელოვნებაზე, გრამატიკასა და ლექსიკაზე.

2. მენტალური, ავტორის აზრის ანალიზის გაკეთება, მისი სიტყვებიდან გამომდინარე და იგივე ავტორის, ან სხვისი სიტყვების შეპირისპირებით.

3. **რეალური**, ანუ თვითონ საგნის განხილვით (რაც გულისხმობს, საბოლოოდ, მისკენ მიმართვას, თორემ სხვაგვარად შენ კი არ იცი, არამედ გჯერა)(Месъков 2017:119).

კომენიუსი ანალიზის ჩატარებას მოითხოვს გულდასმით. რადგან, წინააღმდეგ შეთხვევაში, უყურადღებოდ ჩატარებული ანალიზი ხელს შეუშლის საგნების ჭკრეტას და შემეცნება გახდება მუქი, არასაიმედო და მცდარი. მაგალითისთვის კომენიუსი ერთმანეთს ადარებს ანატომს და ყასაბს, რადგან ერთიც და და მეორეც კვეთენ ცხოველების ორგანოებს. მაგრამ ორივე კვეთს განსხვავებულად. ანატომი გამოყოფს კიდურებს, ძარღვებს და სახსრებს სიფრთხილით, რომ რომელიმე შესაბამისი ნაწილის განცალკავება არ მოხდეს. კასაპი კი ჩეხავს მათ ისე, როგორც მოუწევს, გლეჯს ძარღვებს, ყოფს თვითნებურად, ნაწილებად. აქედან გამომდინარე, კომენიუსი ასკვნის, რომ განსხვავებები საგნის შემეცნებით მიღწეულ შედეგებში არის დიდი: **პირველი**, რამდენიმე გაყოფა - ანალიზის დახმარებით ითვისებს სხეულის მთლიან სტრუქტურას. **მეორე**, ათასჯერ რომ გაჭრას, ვერასოდეს შეაღწევს ბუნების საიდუმლოებებში (Коменский 2016: 10). აქვე კომენიუსი იშველიებს ხალხურ სიბრძნეს: „ვინც კარგად განასხვავებს, ის კარგად ასწავლის" და ეს იმდენად სარწმუნოდ მიაჩნია მას, რომ იშველიებს ბერძენი ფილოსოფოსის სოკრატეს გამონათქვამს: „თუ მე ვიპოვიდი იმას, ვისაც შეეძლებოდა საგნების გამოყოფა, მე გავყვებოდი მის, ვითარცა ღვთის, კვალს“(Коменский 2016: 10).

დღევანდელი თვალთახედვით ანალიზი არის სააზროვნო უნარ-ჩვევა, რომლის დროსაც ხდება მთლიანი საგნის ცალკე ნაწილების, მხარეების და თვისებების გამოყოფა ადამიანის წარმოდგენაში. ცნობიერებაში მთლიანი საგნის ასეთ დაშლას ანალიზი ეწოდება. ანალიტიკური აზროვნების შემადგენელ ნაწილებად შეგვიძლია განვიხილოთ რაოდენობრივი, ლოგიკური და ანალიტიკური მსჯელობები, წაკითხული ტექსტის გააზრება და ანალიტიკური წერა.

ანალიტიკური აზროვნება გულისხმობს (ბასილაძე 2016: 186):

- მასალის შემადგენელ ნაწილებად დაყოფას (შედარება-შეპირისპირებას);
- მოვლენის მიზეზის ახსნას;
- თვალსაზრისის განსაზღვრას;

- პროცესის კანონზომიერების გამოვლენას;
- მოვლენათა შორის მიზეზ - შედეგობრივი კავშირის დადგენას;
- მოპოვებული ინფორმაციის შეჯამებასა და დასკვნების გაკეთებას;
- მოძიებულ ინფორმაციაში საკვანძო საკითხების იდენტიფიცირებას, მათ შედარებას სხვა წყაროებთან;
- პრობლემური სიტუაციების ამოცნობას;
- ფუნქციონალური (არსებითი) კავშირების გამოყოფას, არსებითი ნიშნების შედარებას;

როგორც პროფ. იმერი ბასილაძე აღნიშნავს ბენჟამენ ბლუმის მიხედვით, ანალიზი არის აზროვნების ზედა დონის უნარ-ჩვევა და მასში იგულისხმება (ბასილაძე 2016: 187):

- მასალის (სტრუქტურის) შემადგენელ ნაწილებად დაყოფა;
- ნაწილების შედარება-შეპირისპირება, ნაწილებს შორის კავშირის ან სტრუქტურის დანახვა;
- მოვლენის მიზეზის (დაფარული აზრის აღმოჩენა) ახსნა;
- პროცესის კანონზომიერების გამოვლენა;
- მიზეზებსა და შედეგებს შორის კავშირების დადგენა.

სხვაგვარად ამ პროცესს „მეტაკოგნიცია“ ანუ სწავლის პროცესის გაანალიზება ეწოდება. მეტაკოგნიციაში მნიშვნელოვანია საკუთარი შესაძლებლობების, საკუთარი უნარების გაცნობიერება და არა მხოლოდ სხვა მოსწავლეებისა და აზრების გაცნობა და გაზიარება (კუტალაძე 2010 :11).

ამრიგად იან ამოს კომენიუსს მიაჩნია, რომ რთული საკითხების შემადგენელ ნაწილებად, ელემენტებად დაყოფა და ამ ელემენტების თანმიმდევრობით შესწავლა - სწავლის მნიშვნელოვან ეფექტურ სტრატეგიას წარმოადგენს და სწავლის პროცესს საინტერესოს ხდის.

შეთავსება - სინთეზი წარმოადგენს საგნის ნაწილების მთლიანობაში (ერთიანობაში მოყვანა-ი.ბ.), ურთიერთკავშირში შესწავლას. სწორი თანმიმდევრობით განხორციელებული ურთიერთკავშირი სწრაფად აჩვენებს თავის სარგებლიანობას და ხდება გამოყენებადი (Коменский 2016: 11). სინთეზი ძალიან უწყობს ხელს საგნების

შემეცნებას, თუკი ის სწორად არის განხორციელებული. შესაბამის წესრიგში მოყვანილი საგნები, რომლებიც ურთიერთდაკავშირებულნი არიან, იმთავითვე წარმოაჩენენ მათი გამოყენების შესაძლებლობას და კიდევ უფრო გამრავლებას, როგორც ჩანს საათის მაგალითიდან, რომელიც დაშალეს და ხელახლა ააწყვეს(**Месяков 2017: 119**).

სინთეზური მეთოდი ევროპაში ჯერ კიდევ XV-XVI საუკუნეებში გაჩნდა. 1533 წელს გერმანელმა პედაგოგმა და რეფორმატორმა ვალენტინ იკელზამერმა დაწერა სახელმძღვანელო „ყველაზე იოლად კითხვის სწავლის სწორი გზა“. მან შემოიღო წესი, რომლის მიხედვითაც სიტყვა ჯერ ბგერებად უნდა გაჟღერებულიყო და მხოლოდ ამის შემდეგ ჩაეწერათ ბავშვებს. ის ფიქრობდა, რომ ბგერებად სიტყვების გაჟღერება ბავშვებს ცოცხალ ენასთან დაახლოებს და მათ სიტყვის ამოკითხვას გაუადვილებდა. ძირითადი სირთულე, რომელსაც სინთეზური მეთოდებით მუშაობისას აწყდებოდნენ, იყო ასოებად, მარცვლებად დაშლილი სიტყვების გამთლიანებულად ამოკითხვა (ბასილაძე 2016: 188).

სინთეზი არის სააზროვნო უნარ-ჩვევა, რომელიც ანალიზის საწინააღმდეგო პროცესს წარმოადგენს. სინთეზი - თვისებების გონებაში გაერთიანება, ახალი სტრუქტურული მთლიანობის სახით: მაგალითად, ნაწილებისგან ახალი მთელის შედგენა, ცალკე თვისებების გაერთიანება ახალი მთლიანი შინაარსის სახით და ა. შ.

ბენჟამენ ბლუმის მიხედვით, სინთეზი არის აზროვნების ზედა დონის უნარ-ჩვევა და მასში

იგულისხმება:

- ნაწილების შეერთება ახალი სტრუქტურის (მაგ. ტექსტის) შესაქმნელად
- ჰიპოთეზის წამოყენება;
- კვლევის ან რეფერატის დაგეგმვა;
- შემოქმედებითი პროდუქტის შექმნა;
- პრობლემის გადაჭრის ალტერნატიული გზების წამოყენება;
- პრობლემის გადაჭრისათვის საჭირო მოქმედებების დაგეგმვა;
- ახალი პროდუქტის (ინტელექტუალური ან მატერიალური) შექმნა ან გამოგონება (ბასილაძე 2016: 189).

შედარება (მთლიანობა). მეცნიერებაში შედარებითი მეთოდის აღმოჩენად ითვლება ფრანგი მისიონერი ჟოზეფ ფრანსუა ლაფიტო (1681-1746). არადა, როგორც ირკვევა შედარება, როგორც სწავლის მეთოდი, გამოიყენა იან ამოს კომენიუსმა 1680 წელს ლათინურ ენაზე გამოქვეყნებულ წიგნში „მათეტიკა“. შეიძლება ითქვას, რომ იგი პედაგოგიურ მეცნიერებაში შედარებითი მეთოდის დამფუძნებლად ჩაითვალოს.

კომენიუსის კონცეფციის მიხედვით, სწავლის პროცესში მოსწავლემ უნდა მოახდინოს, როგორც ნაწილების სხვა ნაწილებთან, ასევე ერთი მთლიანობის მეორესთან შედარება (შეპირსპირება). შედარების პროცესში შესანიშნავად ჩანს ცოდნის შემეცნება, რამდენად განსხვავებულები და ჰარმონიაში არიან ერთმანეთთან ცალკეული საგნები (Коменский 2017:10). საგნების ცალ-ცალკე განხილვა (როგორც ამას ჩვეულებისამებრ აკეთებენ ადამიანები) არის რაღაც კერძო, მაგრამ საგნების ჰარმონიის, ყველა საგნის ერთმანეთის პროპორციების აღქმა - სწორედ ეს არის ის, რასაც გონებისათვის მოაქვს კაშკაშა სინათლე, რომელიც ვრცელდება ყველგან (Месяков 2017: 119). ამ შემთხვევაში მოსწავლეები თავად ახდენენ საკუთარი სწავლის პროცესის ანალიზს, ადარებენ თავიანთ შეხედულებებს, სხვა მოსწავლეების ნაშრომებთან. ამ მხრივ მოსწავლეებს სწავლის პროცესში უვითარდებათ კრიტიკული აზროვნება. აღმოჩენილ მსგავსება - განსხვავებებს იმის მიხედვით, თუ რა განაპირობებს მათ არსებობას მოსწავლე მიუჩენს თავის ადგილს.

ტრიალული მეთოდი (დამავირგვინებელი) ისევე, როგორც სინკრეტული, იყენებს (Месяков, Зискин, Сабанина 2018: 80):

- შემეცნების სამ საშუალებას: გრძნობა, გონება და რწმენა;
- სამ ინსტრუმენტს; ანალიზი, სინთეზი და შედარება;
- მოიცავს გენეზისს: გენეზისის დახმარებით, ან (რთავს მასში).

სწავლების ეს სამი საშუალება (გრძნობა, გონება და რწმენა) შეფარდებულნი არიან ისეთი სახით, რომ მათი სათანადო გამოყენებით შეიძლება შეიცნო ყველაფერი „იმისაგან, რაც ღმერთმა ისურვა, რომ ჩვენ შევიმეცნეთ (ე.ი., რისთვისაც ჩვენ მზად ვართ, რისი უნარიც გვაქვს და რაც გვსურს).

მაშასადამე, ეს ტრადიული მეთოდი, როგორც აღვნიშნეთ წარმოადგენს რაღაც ერთიანს ჩვენი ინტელექტის კიბის გამოყენებით, რომელზეც ადიან საგნების შემეცნების ძიებისას ან ცოდნის სხვაზე გადაცემისას, ჩვენ ავდივართ საგნების ხეზე, ან ვეშვებით, ან გადავაადგილდებით.

ამრიგად, ჩვენ შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ კომენიუსმა ეს ორი მეთოდი გამოიყენა საგანმანათლებლო გარემოს საშუალებათა სისტემატიზაციის კუთხით, რათა სასწავლო - სააღმზრდელო პროცესი მოსწავლესათვის გაეხადა სასიამოვნო და მისაწვდომი, რომ თითოეულ მოსწავლეში გაეაქტიურებინა აზროვნების მაღალი დონეები.

„მათეტიკა“ ევროპული დიდაქტიკის თვალთახედვით

მსოფლიოს ქვეყნებში განათლების მნიშვნელობა და მიზნები რომ გავიაზროთ, აუცილებელია ეროვნული ტრადიციების გათვალისწინება. ინგლისში განათლებას სოციალური მდგომარეობის შესაბამისად აფასებენ; გერმანიასა და საფრანგეთში შესამჩნევია ინტელექტუალური მდგომარეობის პატივისცემა; აშშ-ში განათლებას პრაგმატულად უდგებიან. ინგლისელი მეცნიერი მ. სადლერი ამგვარი სიტუაციის აღწერისას შენიშნავს: „როცა განათლებაზე ჩამოვარდება სიტყვა, გერმანელი კითხულობს - რა ეცოდინება, ფრანგს აინტერესებს როგორი იქნება გამოცდები, ამერიკელს - რის გაკეთებას შესძლებს, ინგლისელს - კარიერა“ (ჭყონია 2013: 21).

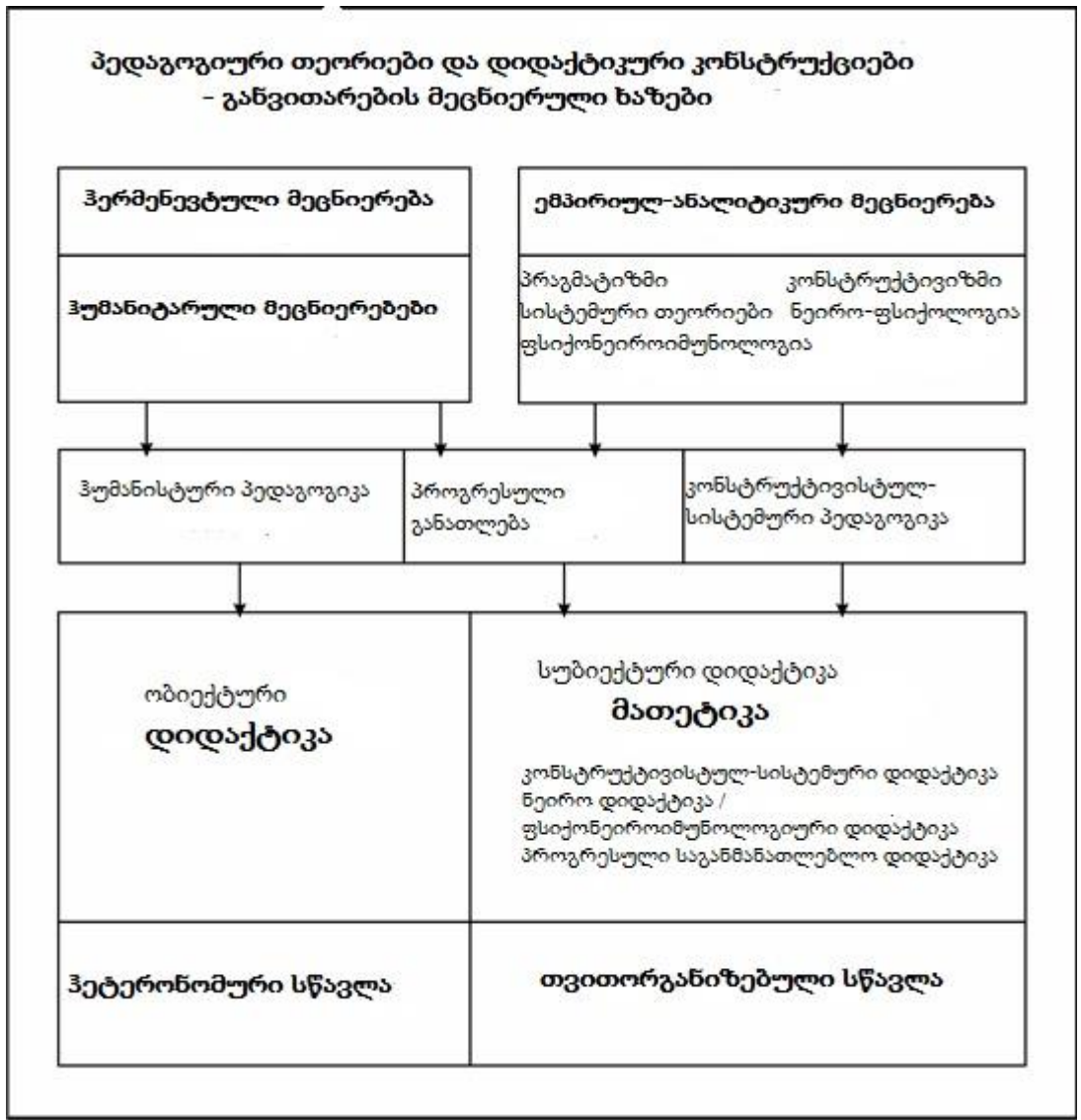
ცნობილია, რომ დასავლეთ ევროპაში ტრადიციული დიდაქტიკის გავლენა მუდამ ძლიერი იყო. ტრადიციონალიზმი, მაგალითად, დამახასიათებელია ფრანგული პედაგოგიკური აზროვნებისათვის. გამოჩენილი ფრანგი მეცნიერი, პედაგოგი ალენი თავის დიდაქტიკურ ხედვებში ერთგულია ფორმალური განათლების და მთავარ ყურადღებას პიროვნების ინტელექტუალურ განვითარებას უთმობს. „სწავლების მთავარი მიზანი, ალენის აზრით, არის „გონების გიმნასტიკა“, „ცოდნაზე მონადირე მშვიერი აზრის“ ჩამოყალიბება“ (ჭყონია 2013 :22). იგი მიიჩნევს, რომ ამის მისაღწევად საჭიროა მოსწავლეებს

რაც შეიძლება მცირე მოცულობის ცოდნა მივცეთ, ანუ მათ უნდა შეძლონ იმ ფუნდამენტური იდეებისა და გამოცდილებების ათვისება, რაზეც შემდგომში აუცილებელი პროფესიული ცოდნა დაშენდება. ცოდნის ათვისებასთან ერთად, მოსწავლემ უნდა ისწავლოს საკუთარი შემეცნებითი საქმიანობის მართვა. ალენის მოსაზრებანი პრინციპულად ემთხვევა ჩვენს პედაგოგიკაში დამკვიდრებულ შეხედულებებს, რომელებიც ზოგიერთს კომუნისტური რეჟიმის პროდუქტად ან მეცხრამეტე საუკუნის უიმედო გადმონაშთად მიაჩნია (ჭყონია 2013 : 22). მაგალითად, ალენის აზრით, დაწყებით სკოლაში სწავლების მთავარი კომპასი თვალსაჩინოებაა, საშუალო სკოლაში კი ძირითადია აბსტრაქტული აზროვნება. ამიტომ მოსწავლეებს უნდა ვასწავლოთ სიძნელეთა მაღალ, მაგრამ მისაწვდომ დონეზე. ალენს მიაჩნია, რომ სწავლების პროცესში მოსწავლის ყურადღების დაპყრობითა და მართვით, გულგრილობისა და მოწყენილობის აღმოფხვრა შესაძლებელია. მაგრამ ეს მიღწევადია იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლეს დასაძლევ სიძნელეს შევთავაზებთ და საკუთარ ძალებში დავარწმუნებთ. მოსწავლე სასკოლო განათლების საშუალებით უნდა დაეუფლოს ცოდნას და შეეგუოს ცხოვრების სოციალურ პირობებს. ყოველი ახალი თაობა ცხოვრებას ახალი შინაარსით ავსებს. განათლების მთავარი შინაარსი ცხოვრების მოთხოვნებით განისაზღვრება. სკოლამ ახალგაზრდები ცხოვრებისთვის უნდა მოამზადოს (ჭყონია 2013 :22).

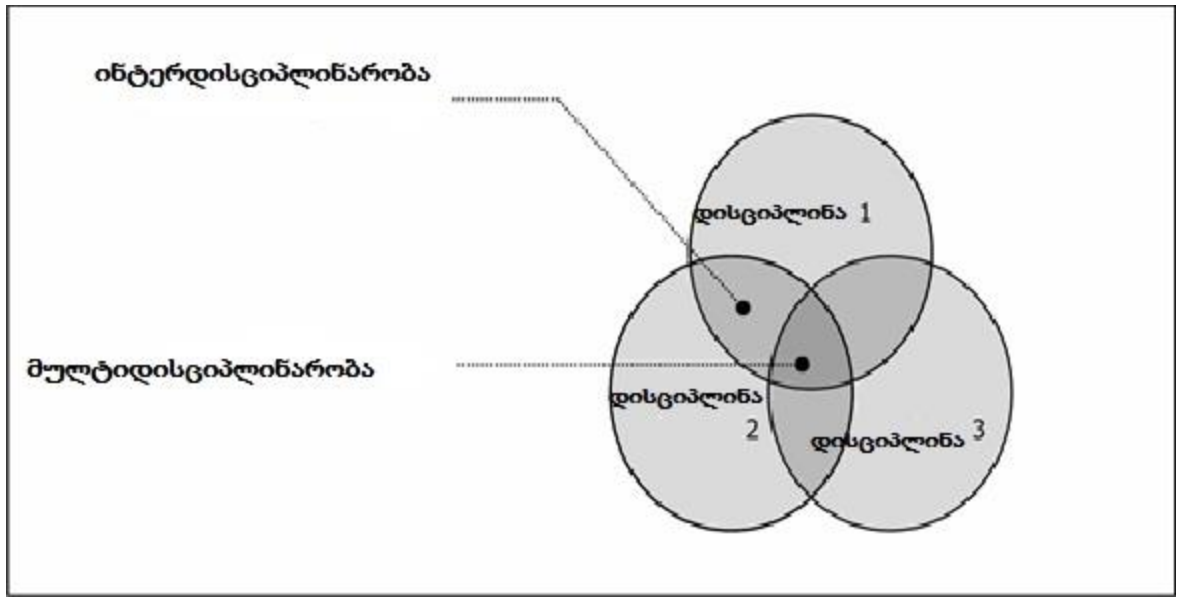
ევროპული დიდაქტიკის მკვლევართა აზრით, დიდაქტიკის მიერ ჩამოყალიბებული სწავლებისა და სწავლის მოდელი, ერთის მხრივ, ხასიათდება მაღალი საგანმანათლებლო მოთხოვნით, ანუ, სამიზნის, შინაარსის, მეთოდისა და გარემოს სისტემური კავშირით, ხოლო, მეორეს მხრივ, იგი ზრდის ზეწოლას მასწავლებელზე, რომელიც მოსწავლეს როგორც ობიექტს ისე განიხილავს. მასწავლებელთა წინაშე არსებული ყოვლისმომცველი პასუხისმგებლობისა და მოსწავლეთა ჯგუფების სულ უფრო მეტად განსხვავებული და კომპლექსური სტრუქტურისა და სასწავლო სიტუაციებიდან გამომდინარე, მასწავლებელი, რომელიც თავისი მოსწავლეების ორიენტირებას ობიექტური დიდაქტიკის პრინციპებზე ახდენს, უფრო და უფრო მეტად ჩაერთვება ისეთ სიტუაციებში, რომლებთანაც გამკლავებაც მის ძალებს აღემატება

(Kohlberg 2007 : 36). დღეისთვის შემუშავდა უპირატესი დიდაქტიკური მოდელი, რომელსაც კოლბერგი - („ობიექტური მოდელი“) ობიექტურ დიდაქტიკას უწოდებს (Kohlberg 2007 : 36).

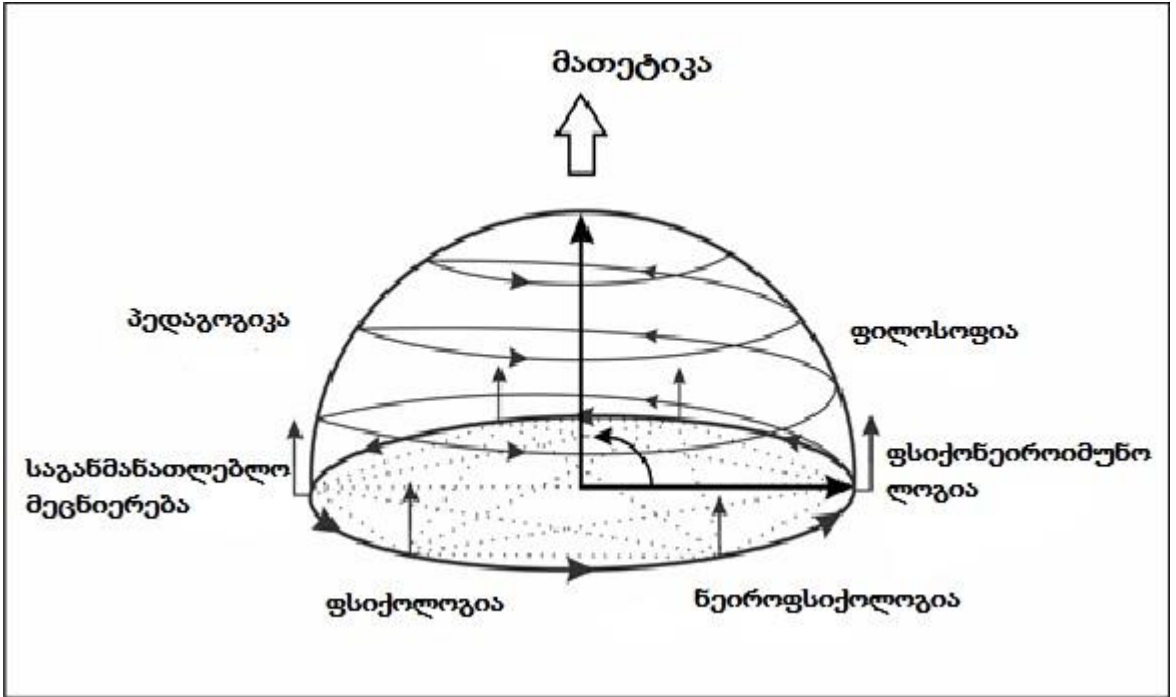
დღეს ევროპულ საგანმანათლებლო სივრცეში, კონსტრუქტივიზმის, სისტემური დიდაქტიკური თეორიების და ნეიროფსიქოლოგიის, ნეიროპედაგოგიკის საფუძველზე ყალიბდება ახალი დიდაქტიკური მოდელი, რომელიც აღარ არის ორიენტირებული ავტორიტარი მასწავლებლის მოდელზე. ახალი დიდაქტიკური მოდელი სწავლის პროცესში პასუხისმგებლობას აკისრებს მოსწავლეს. რაც თავისთავად იწვევს დიდაქტიკური მოდელების პარადიგმის ცვლილებას, რომელიც ვ. კოლბერგმა ასე გამოხატა გრაფიკულად (Kohlberg 2007: 38):

ვ. კოლბერგს მიაჩნია, რომ დღეს სამეცნიერო კვლევები სცდება ცალკეული საგნების საზღვრებს. მათ განიხილავს, როგორც ინტერდისციპლინარულ და მულტიდისციპლინარულ სუბიექტებად, რომლებიც უზრუნველყოფენ რთული მეცნიერული სტრუქტურების სუბიექტთა შორის არსებული კავშირების დინამიკას (Kohlberg 2007: 38). ამ თვალსაზრისით შეიქმნა ახალი მეცნიერული კონცეფციები, რომლებიც გასცდა ემპირიულ-ანალიტიკურ, ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა საზღვრებს (Kohlberg 2007:38).

ტრანსდისციპლინურობა (მრავალდარგობრივი კონცეფციების ცოდნა-ი.ბ.) გულისხმობს ფუნდამენტალურად განსხვავებულ დისციპლინათა შორის არსებული ნაპრალების მაქსიმალურად შეკავშირებას და შერწყმას (Kohlberg 2007: 39).

1995 წელს, ევროკავშირის კომისიამ გამოაქვეყნა „სწავლებისა და სწავლის თეთრი წიგნი“, რომელშიც განხილულია სწავლებისა და სწავლის ახალი მოდელი. როგორც კოლბერგი წერს: თეთრ

წიგნში მოცემულია უმაღლესი ხარისხის განათლების შემუშავების მიზანი (მასწავლებელთა სწავლება), როგორც ჰოლისტურ-სისტემური, ურთიერთდაკავშირებული და უწყვეტი სწავლის პროცესების რეზიუმირება. აღნიშნული პედაგოგთა მომზადების კუთხით, იწვევს მოძველებული განათლების სისტემის გადაფასებას. მას ვ. კოლბერგი უწოდებს „სისტემურ მობილობას“, რაც გულისხმობს სწავლებისა და სწავლის პროცესში, კომპლექსური და ურთიერთდაკავშირებული საგანმანათლებლო სისტემებისა და დაწესებულებების ფარგლებში მოსწავლეთა თვითორგანიზებულ მობილობას (Kohlberg 2007 : 39).

პროგრესული განათლების ძირითადი იდეები და „სისტემური მობილობის“ კონცეფცია სწავლება-სწავლის თეთრი წიგნის მიხედვით, როგორც კოლბერგი აღნიშნავს, ეფუძნება დღეს მიმდინარე სამ დიდ რევოლუციას:

- განვითარება ინფორმაციული საზოგადოების მიმართულებით;
- ეკონომიკური გლობალიზაცია;
- ტექნოლოგიების განვითარების უწყვეტი აჩქარება.

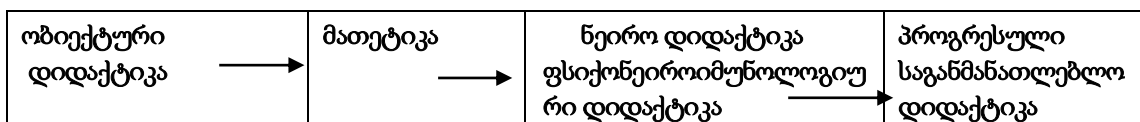
სამივე მიმართულება უნდა დაეფუძნოს „სისტემური სწავლის“ შვიდ ასპექტს, რომლებიც, კოლბერგის აზრით, შესაძლებელია განვიხილოთ პედაგოგიური პრაქტიკის პროცესში, როგორც დამხმარე საშუალება დასახული მიზნის მისაღწევად. ეს ასპექტებია (Kohlberg 2007: 40):

- საგანთა არსის გაგება, პროგრესული საგანმანათლებლო პრაქტიკა; საგანთა სირთულის შემცირება სანიმუშო სწავლის მეშვეობით;
- აღქმის უნარების შექმნა თვითორგანიზებული ინოვაციური საქმიანობის მეშვეობით, პროგრესული საგანმანათლებლო პრაქტიკა; მუშაობა ყოველკვირეული ცხრილით, სასემინარო სწავლა, თვითგანათლება, არჩევანის თავისუფლება, სწავლა დიდაქტიკური წყაროების გამოყენებით, თვითორგანიზებული სწავლა დავალებათა საფუძველზე, ინდივიდუალური სწავლა „პედაგოგიური სიტუაციების“ ფარგლებში;
- შეფასებისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარი, პროგრესული საგანმანათლებლო პრაქტიკა, სკოლა, როგორც საზოგადოება, დარწმუნება იმაში, რომ საკუთარი

მოქმედებები დატოვებენ კვალს დროის ნაკადში;

- დასაქმებისა და პროფესიული საქმიანობისთვის სათანადო მენტალობის განვითარება ზოგად და კონკრეტულ ცოდნას შორის ურთიერთკავშირების გაძლიერება;
- განათლება ადგილობრივი და ევროპული ქსელების ფარგლებში (სისტემური მობილობა ქსელური/ურთიერთდაკავშირებული სწავლის გზით);
- ზოგადად, უწყვეტ განათლებაზე წვდომის უზრუნველყოფა ისევე, როგორც აღნიშნული მიზნების მიღწევის მიზნით ინფორმაციული საზოგადოების ყველა შეთავაზების გამოყენების შესაძლებლობა (სისტემური მობილობა ვირტუალურ ქსელებში / საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT) სწავლის მეშვეობით).
- უცხო ენების დაუფლება უნდა იყოს გადამწყვეტი (სისტემური მობილობა მრავალენოვანი ევროპული საზოგადოების ფარგლებში), პროგრესული საგანმანათლებლო პრაქტიკა: „მგრძნობიარე ეტაპები“ / „ინტელექტის შესრუტვა“ - უცხო ენების სწავლება ადამიანთა განვითარების ადრეულ ეტაპზე; სკოლათა საერთაშორისო ქსელი;

ქვემოთ ჩვენ კოლბერგის მიერ შემოთავაზებული დიაგრამების სახით მოვიყვანთ იმ კონკრეტულ განსხვავებებს, რომლებიც არსებობს დიდაქტიკის, მათეტიკის, ნეიროდიდაქტიკისა და პროგრესული განათლების შედარების დროს (Kohlberg 2007: 42).

ცოდნა, როგორც გამოსახულება

ცოდნა, როგორც კონსტრუქცია

ცოდნა, როგორც ქვესიმბოლური ნეირონული კავშირები

ექვერიმენტული ცდა

ოპტიმიზმი, რომ ყველაფერი შესაძლებელია ტექნოლოგიების მეშვეობით	თვითორგანიზების მხარდაჭერა	ნეირონთა ჯგუფების თვითორგანიზება	დამოუკიდებელი სწავლა სამოტივაციო სასწავლო გარემოში
ინფორმაციული საზოგადოება	სწავლისა და კომუნიკაციის საზოგადოება	სტრუქტურული დაწყვილება	სწავლა საზოგადოებ აში
ცოდნის გადაცემა, მართვა	თვითმიმართული სწავლა	სწავლის ავტოპოეტური სისტემა	სწავლის ინდივიდუალური გზები
საპასუხისმგებლო ჭეშმარიტებები	პლურალიზმი და რეალობის კონსტრუირება	ნეირონულ ქსელთა კავშირის ცვლადი ხარისხი	ინდივიდუალური სწავლის შედეგები
რედუქციული მსოფლმხედველობა	ჰოლისტური მსოფლმხედველობა	მულტიენსორული ინტეგრაცია	სწავლის სუბიექტისა და ობიექტის ერთობა
პასუხების სწავლება	შეკითხვების დასმის წახალისება	ავტოპოეტური სისტემის პერტურბაცია	სოკრატესული დიალოგი
კონსენსუალური ერთობა	განსხვავება, ვარიაცია	გარემოსდაცვითი ზემოქმედება, როგორც სხვადასხვა ნეირონულ კავშირთა შემთხვევითი გენერატორები	სწავლის ინდივიდუალური მეთოდები,, რითმი და შედეგები
იდეალური გადაწყვეტილებები	შეცდომების აღბათობა	ჰიპოთეზების დადასტურება ან ფალსიფიკაცია ტვინის ქვედა და ზედა უბნების ურთიერთმედების გზით	აღმოჩენა და საგამოძიებო სწავლა, საპროექტო სწავლა
შემეცნება	შემეცნება და ემოცია	ემოციები, როგორც ნეირონული კავშირების ოპერატორები	სწავლა დადებით სასწავლო გარემოში; სკოლა, როგორც სიცოცხლის სივრცე

ზემოთ მოყვანილი დიაგრამის მიხედვით განვიხილავთ იმ განსხვავებებსა და კრიტიკულ ნიშნულებს, რომელიც არსებობს დიდაქტიკას, მათეტიკასა და პროგრესული საგანმანათლებლო დიდაქტიკას შორის ევროპული დიდაქტიკის თვალთახედვით.

დიდაქტიკა:

- თეორიული დიდაქტიკის სწავლა ხასიათდება შიდა დიფერენცირების მაღალი ხარისხით, ე.წ. პირობების ან / და გადაწყვეტილების ფარგლებში. დიდაქტიკის ამგვარი მრავალფუნქციური ტიპი საკლასო სწავლებას პროგნოზირებად პროცესად აქცევს, უმცირეს დეტალბამდეც კი;
- ე.წ. მიღება-გადაცემის დიდაქტიკურ მოდელს შევყავართ შეცდომაში იმის მტკიცებით, რომ ენერჯის კოდირებული ნაკადი წინასწარვე გაჯერებულია მნიშვნელობით, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ მიმღები პირის მიერ მათ მიღებას საჭიროებს;
- ტრადიციულ, პედაგოგებზე ორიენტირებულ სწავლების ფორმებში, შეკითხვათა უმეტესობა, რომლებსაც მასწავლებლები სვამენ, მიმართულია მოსწავლეზე. მოსწავლეთათვის, მსგავსი ტიპის დიდაქტიკა, უპირველეს ყოვლისა, ხასიათდება მიღწევის დროით და არა სწავლის დროით;
- ტრადიციული დიდაქტიკა უგულვებელყოფს სწავლის გენეტიკურ პროცესებს, და ფაქტების წინასწარი ფორმულირების მეშვეობით იღებს ზუსტ პასუხებს;
- ტრადიციული სწავლება მიზნად ისახავს ობიექტური ცოდნის სწავლებას დროისა და სივრცისაგან დამოუკიდებლად, შემეცნების ონტოლოგიური კონცეფციის გამოყენებით.
- ობიექტური დიდაქტიკა სწავლება-სწავლის პროცესებს დინამიზმს მატებს და ახდენს მათ მიმართვას სწავლის განსაზღვრული მიზნებისაკენ, მოსწავლისათვის ფსევდო-იდეალური მოდელების სწრაფი ტემპით თავს მოხვევის გზით, რითაც უზრუნველყოფს მდგრადობას.
- მიუხედავად იმისა, რომ გაკვეთილების დაგეგმარებისას ემოციური განზომილების გათვალისწინების მნიშვნელობა მუდმივად ხაზგასმულია სასწავლო-თეორიულ დიდაქტიკაში, ყოველდღიური სწავლების დიდაქტიკაში უდავოდ სჭარბობს შემეცნებითი (კოგნიტური) განზომილება (Kohlberg 2007 : 51 -52).

მათეტიკა:

- შემეცნება (სწავლა) როგორც კონსტრუქცია;
- დიდაქტიკურმა ქმედებამ შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ ენერგიით დამუხტოს, თუმცა ვერ განსაზღვროს სწავლის პროცესები. სწავლება (სწავლის მართვა) ამგვარად ცდილობს კომპლექსური სისტემების ენერგიით დამუხტვას, რომლებიც მოქმედებენ საკუთარი ლოგიკის მიხედვით. ეს გულისხმობს, რომ სწავლება (პირდაპირი წესით) პრაქტიკულად შეუძლებელია და, რომ შესაძლებელია მხოლოდ სწავლის პროცესების გააქტიურება;
- კონსტრუქციონალისტური მიდგმოს დროს ხდება სწავლის შინაარსის გარდაქმნა; სწავლის პროცესში ხდება არა მნიშვნელობის ტრანსპორტირება, არამედ თავად მოსწავლე ახდენს მიღებული კოდირებული ენერგონაკადისთვის მნიშვნელობის მინიჭებას;
- „თვითორიენტირებული სწავლა ესაა სწავლის ისეთი ფორმა, რომლის დროსაც პირი თავად წყვეტს თვითკონტროლის რომელი ზომები გამოიყენოს სწავლის მოტივაციიდან გამომდინარე (კოგნიტიური, ნებაყოფლობითი ან ქცევითი ხასიათის) და თავადვე უწევს კონტროლს, არეგულირებს და აფასებს სწავლის პროგრესს (მეტა კოგნიტიურ დონეზე)“;
- ჰოლისტური მსოფლმხედველობა, სადაც შინაგანი მოდელების კონსტრუირება / გაფართოება ხდება მრავალფეროვანი გარე სტიმულების საფუძველზე, რითაც მიიღწევა კავშირთა შიდა სტრუქტურები, რომლებიც არ შეესაბამება შეზღუდულ გარე სამყაროს, რაც, თავის მხრივ, ლიმიტირებულია სუბიექტის სტრუქტურებით.
- თუ მოსწავლე გადის სწავლის პროცესს კონსტრუირების, რეკონსტრუირებისა დეკონსტრუირებისა და ჰიპოთეზათა (მოდელთა) აგების მეშვეობით, რათა გადაჭრას პრობლემები, რომლებიც შეიძლება იყოს სიცოცხლისუნარიანი ან სიცოცხლისუნარო, რომლებიც საჭიროებენ დადასტურებას ან უარყოფას, მაშინ გამოდის, რომ უფრო მეტი უსწავლია - მოდელის ფალსიფიცირების შემთხვევაშიც კი.
- კონსტრუქტივიზმი მიზნად ისახავს სისტემებს შორის ურთიერთქმედების ახსნას, ძირითადად, შემეცნებით დონეზე. ამავდროულად დასტურდება, რომ ნებისმიერ

შემეცნებით მიღწევას თან ახლავს, ან მასზე გავლენას ახდენს ემოციები (Kohlberg 2007: 51-52).

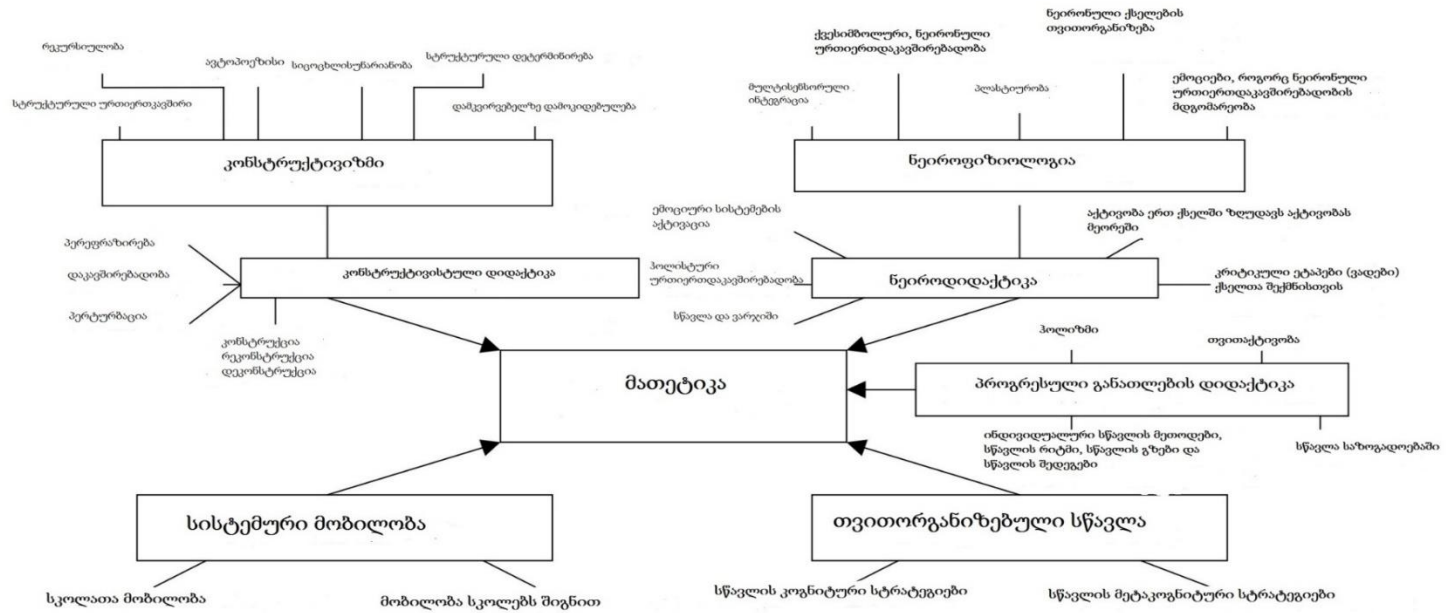
- **პროგრესული საგანმანათლებლო დიდაქტიკა** (Kohlberg 2007: 52-53):
- ტერმინი „ექსპერიმენტული ცდა“ განსაკუთრებულად შესაფერის ტერმინს წარმოადგენს კონსტრუქციონალისტური მიდგომის ინტერპრეტირებისათვის. გარდა ამისა, კონსტრუქციონალისტური ელემენტები შეიძლება გვხვდებოდნენ თავისუფალი მუშაობის დიაპაზონში, კვირის სამუშაო გეგმაში, აღმოჩენით სწავლასა და მოქმედებაზე ორიენტირებულ სწავლაში.
- **დამოუკიდებელი სწავლა მოტივირებულ სასწავლო გარემოში:** პროგრესული საგანმანათლებლო სწავლება გახსნილია მოსწავლეთა ინდივიდუალური პიროვნების მიმართ. ამ შემთხვევაში მოსწავლეს არ უწევს ადაპტირება საგანმანათლებლო დაწესებულების პირობებსა და მოთხოვნებზე; საგანმანათლებლო დაწესებულება თავადა მოწადინებულია შექმნას დადებითი გარემო სწავლისათვის, რომელიც ყველა ცალკეულ მოსწავლეს გაუწევს დახმარებას სასწავლო შესაძლებლობების შექმნის გზით;
- ისეთი განათლების სისტემის შექმნა, რომელიც მაქსიმალურად უპასუხებს ადამიანის თანდაყოლილ სურვილს მიიღოს მისთვის შესაფერისი განათლება.
- **სწავლის ინდივიდუალური გზები:** პროგრესულ განათლებაში, თითქმის ყველა მოდელი შეიცავს თვითორიენტირებული სწავლის მსგავს თანმიმდევრულობას: სასწავლო მიზნის პროექტირება, სასწავლო პროცესის დაგეგმვა, სასწავლო პროცესის რეალიზაცია, სწავლის პროცესის (მეტაკოგნიტური) რეფლექსია, შედეგების შეფასება.
- **პროექტზე ორიენტირებული სწავლების** და საგანმანათლებლო სიტუაციიდან დაწყებული საწყისი სწავლების თავისუფალი გამოხატვის გზების ფარდობით ღიაობას მივყავართ სწავლის ცალკეულ პროდუქტებამდე, რომლებიც თავიანთი განსხვავებული მრავალფეროვნებით ქმნიან საზოგადოების სწავლის სინერგიულ შედეგს.

- **სწავლის ობიექტსა და სუბიექტს შორის ჰოლისტური კავშირი:** პროგრესული განმანათლებლები მუდმივად უსვამენ ხაზს მოსწავლისა და სწავლის საგნის ჰოლისტურ ხედვას, სწავლის ინტერდისციპლინური სფეროების განმარტება: ღმერთი, ბუნება და ადამიანი და მოსწავლეთა მიერ ჰოლისტური ერთობების დამოუკიდებლად შექმნა;
- **სოკრატული დიალოგი:** დასვით რაც შეიძლება ბევრი შეკითხვა, რომლებიც არ გულიხმობს ზუსტ კვლავწარმოებით საქმიანობას არამედ ქმნის ყოვლისმომცველ ბიძგს, რაც გამოიწვევს მოსწავლის მიერ კონსტრუქციული და პროდუქტიული აქტივობების ინიცირებას.
- **სწავლის ინდივიდუალური მეთოდები, სწავლის რითმი, სწავლის პროდუქტი:** დამოუკიდებელი საქმიანობის, საკუთარი სამუშაო პროცესების დაგეგმვა, კრიტიკულად მნიშვნელოვან ეტაპებზე გადაწყვეტილების მიღება, სამუშაო პროცესების და შედეგების კონტროლისას, კორექტირებისა და შეფასებისას მოსწავლის ავტონომიური მოქმედება.
- **აღმოჩენითი და კვლევითი სწავლა, პროექტირებული სწავლა.** პრობლემებზე ორიენტირებულ სწავლას მივყავართ ინსტრუქციათა პროდუქტიულ სიტუაციამდე, რომლის დროსაც მოსწავლეები შეიმუშავენ ჰიპოთეზებს, რომლებიც ერთმანეთთან კონკურენციაში არიან და რომლებიც დადასტურდება ან ფალსიფიცირებული იქნება პრაქტიკული ცდებისას, რომელიც, თავის მხრივ, წარმოადგენს პროცედურას და შეიცავს სწავლის ეფექტების დიდ პოტენციალს, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ეს გზა არ მიგვიყვანს სიცოცხლისუნარიან მოდელამდე. „თუმცა, სწავლის ყველა სფეროში მოქმედებს პრინციპი, რომ არათუ ცოდნა, არამედ სწორედ აღმოჩენის და კვლევის პროცესია ის, რაც მნიშვნელოვნად დაეხმარება ბავშვს განვითარებაში“;
- **სწავლა დადებით სასწავლო ატმოსფეროში, სკოლა როგორც ცხოვრების სივრცე.** სკოლა, როგორც „სიცოცხლის ადგილი“ და არა როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულება. საკლასო ოთახები აღარ უნდა

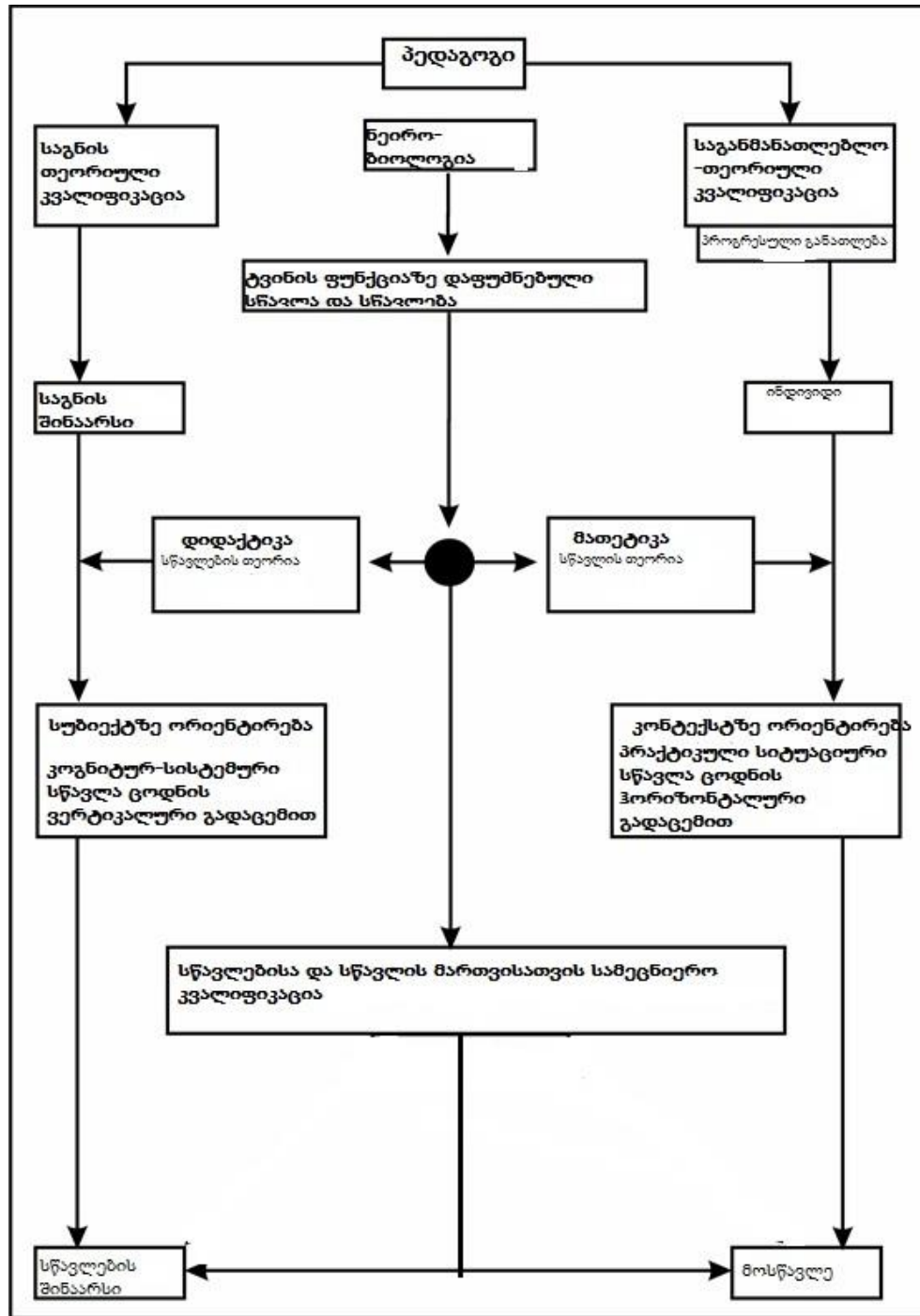
წარმოადგენდეს „საკნებს ინსტრუქციათა მისაცემად“, ისინი უნდა გარდაიქმნას „სკოლათა მისაღებ ოთახებად“, რომლებიც ბავშვებს სთავაზობენ კომფორტსა და თვალთახედვის გაფართოების შესაძლებლობებს. პიტერ პიტერსენი ეჭვობს, რომ „ნაჩხაპნი ცხრილები“, მუდმივად მზარდ სასწავლო საგნებთან კომბინაციაში შესაძლოა ადექვატური იყოს ბავშვებისათვის, რათა მათ შეძლონ ცხოვრებისეული მიდგომების განვითარება. მან შეიმუშავა „რითმული კვირეულის სამუშაო გეგმა“, რომელიც გონივრულად გეგმავს ბავშვის კვირას“ (Kohlberg 2007 : 52-53).

კოლბერგს მოჰყავს ანტონისა და ხოტის მოსაზრება, რომ მოყვანილი მოსაზრებების საფუძველზე აუცილებელია ავამაღლოთ მასწავლებელთა კვალიფიკაცია. მასწავლებელმა დიდაქტიკის სფეროში არსებული კლასიკური ცოდნის(სწავლების თეორია) კვალდაკვალ მასწავლებელმა უნდა აღიმადლოს კვალიფიკაცია „მათეტიკის“ (სწავლის თეორია) სფეროში (Kohlberg 2007:53). რადგან „მათეტიკის“ არსი დიამეტრალურად განსხვავდება დიდაქტიკის არსისგან, რომელიც მასწავლებელზე კონცენტრირებულ კონცეფციას წარმოადგენს. ხოტის აზრით, „დიდაქტიკა გულისხმობს საკლასო ოთახში კონკრეტული ოპერაციებიდან უფრო ფორმალურ ოპერაციებზე გადასვლას. „მათეტიკის“ კონცეფცია კი უკავშირდება დიდაქტიკის მიერ გამოვლენილ შეფასებას და აღნიშნავს, რომ სწავლის ობიექტების ზუსტი მონიტორინგი ხშირად შეუძლებელი, ან უშედეგოა. „მათეტიკის“ კონცეფცია გულისხმობს სწავლის კონსტრუქტივისტულ აღქმას: სწავლა წარმოადგენს აქტიურ, თვითორგანიზებულ პროცესს, რომელსაც მიყვავართ პიროვნების უნიკალური რეალობების კონსტრუირებამდე“(Kohlberg 2007: 55).

კოლბერგი გვთავაზობს დღემდე შემუშავებულ „მათეტიკის“ კონცეფციებს (Kohlberg 2007: 56):

ანტონი სქემის სახით გვთავაზობს თანამედროვე პედაგოგთათვის „პროგრესული განათლების“ შემავსებელ კომპონენტს, თუ რა კუთხით უნდა აღიმალღონ კვალიფიკაცია (Kohlberg 2007: 57):

ვინარტის აზრით, დიდაქტიკის მიხედვით ხდება ცოდნის ვერტიკალური გადაცემა, ხოლო „მათეტიკის“ მიხედვით ცოდნის ჰორიზონტალურად გადაცემა. მისი მტკიცებით სწავლებისა და სწავლის მაღალი დონის პროცესები, ისეთი პირობების გათვალისწინებით, როგორცაა უწყვეტი სწავლა, დაუყოვნებლივ უნდა შეერწყას მთელ რიგ საგანმანათლებლო მიზნებს. ის ასახელებს ოთხ ასეთ საგანმანათლებლო მიზანს (Kohlberg 2007:57):

- **ინტელექტუალური ცოდნის** (ცოდნა, რომელსაც აქვს მნიშვნელობა და თავადაც მნიშვნელოვანია) მიღება საჭიროებს ცოდნის ვერტიკალურ გადაცემას, სწავლების მეთოდებს, რომელსაც მიმართავს მასწავლებელი და მოსწავლეს ხდის აქტიურს, შეიცავს უწყვეტი განათლების შესაძლებლობას, ექვემდებარება მასწავლებლის კონტროლს, მასწავლებლის პასუხისმგებლობას. ცოდნა თვითნებურად არ უნდა მიიღოს მოსწავლემ, თუმცა გაკვეთილები მოსწავლეზეა ორიენტირებული, შეიცავს მეტაკოგნიტიურ შესაძლებლობებს და მიიღწევა სისტემატური გზით (Kohlberg 2007: 57);
- **გამოყენებადი ცოდნა (სისტემური ცოდნა)** მიიღება სიტუაციური გამოცდილებით და მოითხოვს ცოდნის ჰორიზონტალურ გადაცემას, სიტუაციური პრაქტიკული სწავლის მხარდაჭერით, მასწავლებელზე ორიენტირებული საპროექტო გაკვეთილების დახმარებით (Kohlberg 2007: 57);
- **ცოდნის ვერტიკალური და ჰორიზონტალური გადაცემა**, რომელიც მხარდაჭერილია მასწავლებლისა და მოსწავლის მიერ კონტროლირებული გაკვეთილების კომბინაციით;
- **სწავლის კომპეტენციების ათვისება** - იმის სწავლა, თუ როგორ უნდა ვისწავლოთ, მოითხოვს მოსწავლის ექსპერტულ ცოდნას (კომპეტენტურობა, მსჯელობა, სიღრმე, თვითშეგნება-ი.ბ.), რომელიც მიიღება ინსტრუქტირებული და თვითორგანიზებული სწავლის პროცესში. მოსწავლეები უნდა გახდნენ საკუთარი სასწავლო პროცესების ექსპერტები, თვითონ უნდა დაგეგმონ სწავლა, სასწავლო მიზნების სტრუქტურა, ზედამხედველობა გაუწიონ და შეაფასონ სწავლის მიმდინარეობა (Kohlberg 2007 : 57);

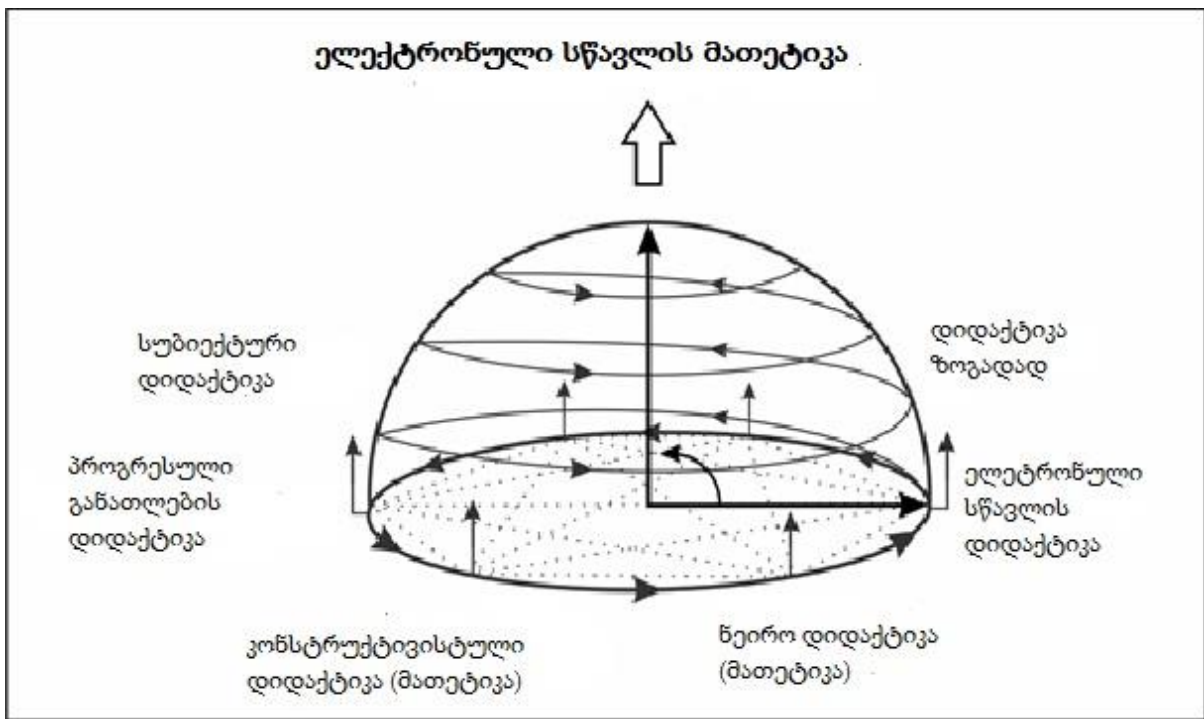
აჯამებს რა ვაინარტი ოთხივე საგანმანათლებლო მიზანს, ასკვნის, რომ ოთხივე ასახავს, როგორც დიდაქტიკურ განზომილებას (ცოდნის ვერტიკალური გადაცემა), ასევე მოსწავლის პოზიციაზე ორიენტირებულ „მათეტიკას“ (ცოდნის ჰორიზონტალურ გადაცემას). ამკარაა, რომ ცოდნის ჰორიზონტალურმა და ვერტიკალურმა გადაცემამ ურთიერთი უნდა შეავსონ, რადგან მხოლოდ მათ შორის ურთიერთქმედებას მივყავართ სისტემურად სტრუქტურირებულ და გამოყენებად ცოდნამდე (Kohlberg 2007 : 58).

როგორც კოლბერგი, წერს ზემოთმოყვანილი მოსაზრებები მათეტიკასა და დიდაქტიკაზე შეაჯამა არნოლდმა და ჩამოაყალიბა ისინი ტვინის ფუნქციაზე დაფუძნებული სწავლა-სწავლების 12 პრინციპად, ხოლო ფრიდრიხმა და პრაისმა ნეორონულ მეცნიერებებზე დაფუძნებით შეიმუშავეს დიდაქტიკისა და მათეტიკის შვიდი რეკომენდაცია (Kohlberg 2007: 58). მათ მიერ შემუშავებული პრინციპები და რეკომენდაციები, რომლებიც შედგება კონსტრუქტივისტულ, სისტემურ-თეორიულ, ნეოპრაგმატულ და ნეიროფიზიოლოგიურ (ფსიქონეირო იმუნოლოგიურ) მოდელთა კომბინაციისაგან, სრულიად ახალ კვალს გაავლებს ევროპული პროგრესული განათლების მოძრაობისაკენ (Kohlberg 2007: 65).

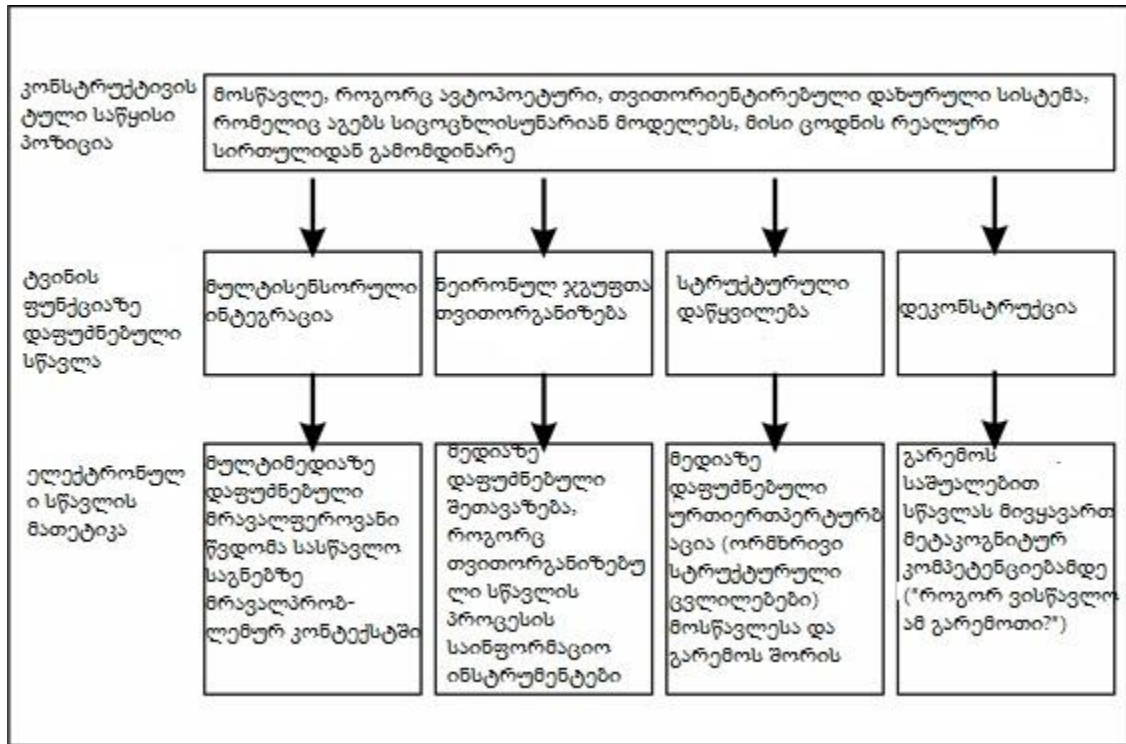
დღეს ევროპულ ცოდნაზე დაფუძნებულ საზოგადოებაში, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებიდან გამომდინარე, საუბარია, რომ სწავლა უნდა იყოს თვითორგანიზებული პროცესი, რაც ნიშნავს სწავლების პროცესის მნიშვნელობის შემცირებას. აღნიშნული განაპირობებს იმას, რომ უკვე არსებული ელექტრონული სწავლების მოდელების პარალელურად უფრო აქტუალური ელექტრონული სწავლის მათეტიკის შემოტანა და განვითარება (Kohlberg 2007 : 58).

მ. კერესის აზრით, პასუხი უნდა გაეცეს ორ კითხვას რა როლს ასრულებს ელექტრონული მედია ყოველდღიურ სასწავლო პროცესებში და რით განსხვავდება მყარად შექმნილი სასწავლო გარემო ყოველდღიური საინფორმაციო წყაროებისგან? პირველ შეკითხვაზე მ. კერესი ასკვნის, რომ დღეს თითქმის ყველას შეუძლია ჰქონდეს წვდომა ინფორმაციის ელექტრონულ წყაროებზე და მათი გამოყენება ყოველდღიური სწავლისათვის. მეორე კითხვაზე კი ასე პასუხობს, რომ:

მაღალი ხარისხის მედია, დიდაქტიკის თვალსაზრისით, არ განისაზღვრება მისი გარეგანი სახით (ფორმატი, ტექსტი), არამედ უნდა ითვალისწინებდეს გარკვეულ გარემოებით ცვლადებს: მოსწავლეთა ჯგუფის წინასწარ ცოდნაზე ორიენტირებას და ადეკვატურად თანმიმდევრობით დაგეგმილი სასწავლო გზებს, კონკრეტული ცოდნის სპეციფიკურ საკითხებთან მიმართებით (Kohlberg 2007: 60).

როგორც კოლბერგი წერს, ტულოძიევმა და ჰარციგმა, ცენტრალური კონსტრუქტივისტული პოზიციებიდან გამომდინარე შეიმუშავეს ელექტრონული სწავლის დიდაქტიკა (ცოდნის ვერტიკალური გადაცემა) კოგნიტურ მეცნიერებებსა, და „მათეტიკაზე“ (ცოდნის ჰორიზონტალური გადაცემა) დაყრდნობით, რომლის ილუსტრირება მოახერხეს დიაგრამის სახით (Kohlberg 2007: 63):

უფულებელყოფს რა მეთოდურ დაგეგმარებას, კომენიუსი უპირველეს მნიშვნელობას ანიჭებს საგნების, ცხოველების, მცენარეების, ადამიანების, მათი შემეცნებისა და გამოცდილებების აღქმას ცოდნის მაქსიმალური მარაგით. ეს კი ხელს უწყობს არა ფაქტთა მოსაწყენ გაზეპირებას, არამედ მიუკერძოებლობას, რაც განსჯის მთელ საფუძველს წარმოადგენს. ამასთან, კომენიუსი მიუკერძოებლობაში მოიაზრებს არა მხოლოდ სწავლების „შინაარსს“, საიტკენაც იხრება მატერიალური განათლების თეორიების უმრავლესობა, არამედ ასევე დასწავლის „გზების“, და კიდევ სხვა ფაქტორებს, რომელთა სიმწირესაც ფორმალური განათლების თეორიები განიცდის. სასკოლო სწავლებაში, საგაკვეთილო პროცესსა და პროდუქტზე ორიენტირებული ქცევა იქცა კლასიკური რეფორმატორული პედაგოგიკის შუქურად. განსაკუთრებით კი „პროგრესული განათლების“ დიდაქტიკურ პოსტულატად, როგორც ეს ჯონ დიუიმ დაამკვიდრა. ეს არის მოთხოვნა, მოსწავლეთა მიმართ („რომ ისწავლონ ის, თუ როგორ

უნდა ისწავლონ“), რომელიც კომენიუსის მათეტიკაში თავის ისტორიულ-სისტემატიკურ ფესვებს პოულობს“ (Winkel 1997: 8).

„მოსწავლეზე ორიენტირებულ გაკვეთილს“, რომელიც მე-20 საუკუნის 70-იან წლებში საგანმანათლებლო ჰიტად იქცა, ჩვენი აზრით, დიდი ხნით ადრე კომენიუსმა ჩაუყარა საფუძველი, როგორც მასწავლებლის პერსპექტივიდან დანახული გაკვეთილის დაგეგმისა და ანალიზისთვის მნიშვნელოვან წინაპირობაა. იგი ხაზს უსვამს სწავლების ორი მნიშვნელოვანი ფაქტორის, მასწავლებლისა და მოსწავლის პერსპექტივების არსებობის აუცილებლობას და საგაკვეთილო პროცესს განიხილავს, როგორც საინტერესოდ დაძაბულ, ზოგჯერ წინააღმდეგობრივსაც. „არავინ უნდა იყოს იძულებული, მასწავლებლის სიტყვებზე დადოს ალექმა, არამედ თავად საგნებს შეუძლიათ მოსწავლის ხედვის ჩამოყალიბება. მასწავლებლის მხრიდან საკმარისია განმარტების მოსმენა ამა თუ იმ საკითხზე, დანარჩენი კი მოსწავლეზეა მინდობილი“-წერია „მათეტიკის“ მე-20 მონაკვეთში (Winkel 1997: 8). ვფიქრობთ, რომ შეუძლებელია, უკეთ იქნას დასაბუთებული მოსწავლეზე ორიენტირებული გაკვეთილის არსი.

დასკვნის სახით შეიძლება ვთქვათ, რომ ევროპულ პროგრესულ საგანმანათლებლო სისტემაში დიდაქტიკისა და მათეტიკის სინთეზით წარმოქმნილი შედეგები სიახლეს არ წარმოადგენს. იგი ხორციელდება მეოცე საუკუნის ბოლოდან და მოსწავლეთა კონსტრუქციული მოდელი (Kohlberg: 2007, გვ. 64) და მასწავლებლის ინსტრუქციული მოდელები ავსებენ ერთმანეთს და ნაწილობრივ ენაცვლებიან კიდევ ერთმანეთს (Kohlberg 2007: 64).

„მათეტიკა“ და დიდაქტიკა

1632 წელს იან ამოს კომენისმა ჩეხურ ენაზე დაასრულა თავის უმთავრესი პედაგოგიური ნაწარმოები „დიდი დიდაქტიკა“, რომელიც თვითონვე თარგმნა ლათინურ ენაზე. ამით იგი გახდა დედამიწაზე მცხოვრები ყველა ხალხისათვის მისაწვდომი. წიგნი დაიბეჭდა და გამოიცა 1657 წელს და გადატრიალება მოახდინა ბავშვთა აღზრდისა და სწავლების ხელოვნებაში.

კომენიუსს მიაჩნია, რომ სწავლება არ უნდა მიმდინარეობდეს ბავშვის სულიერი სამყაროსგან მოწყვეტით, გათვალისწინებული უნდა იქნეს მისი ბუნება. წინააღმდეგ შემთხვევაში სწავლების პროცესი ანტიპედაგოგიურია. აკადემიკოსი დ. უზნაძე წერს: „კომენსკი განსაკუთრებული ენერგიით იბრძვის იმ აზრის განსამტკიცებლად, რომ ადამიანის აღზრდაში წარმატებულობისათვის, პირველ ყოვლისა, საჭიროა მისი ბუნების ცოდნა და მასთან შესაბამისად შემუშავებული ზემოქმედების წესები“ (ლორთქიფანიძე 1970: 263). სწორედ ამაში მდგომარეობს კომენიუსის ხედვა ბავშვის ბუნებასთან სწავლების შესატყვისობის შესახებ.

კომენიუსი მოითხოვს, რომ „ყოველი მეცადინეობა იმგვარად უნდა იყოს განაწილებული, რომ მომდევნო ყოველთვის ემყარებოდეს წინამავალს, და ამ უკანასკნელს ამტკიცებდეს მომდევნო...ყოველივე ის, რაც ვასწავლეთ და, რაც მოსწავლემ სწორად გაიგო, განმტკიცებული უნდა იქნეს მეხსიერებაშიც“ (კომენსკი 1949: 181).

დიდაქტიკის მიხედვით სწავლების ერთიანი პროცესის ხელმძღვანელს მასწავლებელი წარმოადგენს და მისი, როგორც ხელმძღვანელის როლი აუცილებლად გულისხმობს მოსწავლეთა აქტივობას.

ამრიგად, „სწავლება არის მასწავლებლის მიერ მოსწავლეთათვის გარკვეულ ცოდნა - ჩვევათა გადაცემისა და მოსწავლეთა მიერ ამ ცოდნა - ჩვევათა შეთვისების ორგანიზებული ერთიანი პროცესი“ (პედაგოგიკა 1994 : 13).

ვინაიდან ჩვენი კვლევის საგანს წარმოადგენს იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“, როგორც სწავლის მეცნიერება, ხელოვნება, ტექნიკა, ჩვენი აზრით, საინტერესოა, თუ როგორ ხსნიდნენ ქართული პედაგოგიკური აზრის წარმომადგენლები სწავლის ცნებას.

დ. უზნაძის განწყობის თეორიის მიხედვით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ქცევის შესწავლას ადამიანის განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე. მისი შეხედულებით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სწავლა, როგორც ქცევის ფორმა. დ. უზნაძე სწავლას მიიჩნევს, როგორც გონებრივი შრომის ერთ-ერთ სახეობას და თვლის მას, როგორც ექსტროგენურ ქცევად.

დ. უზნაძის აზრით, სწავლა არა მხოლოდ ცოდნის შექმნას გულისხმობს, არამედ უნარების და შესაძლებლობების განვითარებასაც. გარდა ამისა, უზნაძე იმასაც მიიჩნევს, რომ თამაშის საშუალებით ხდება იმ ძალებისა და შესაძლებლობების განვითარება, რომელიც შემდგომში სერიოზული საქმიანობის განხორციელების საფუძველი ხდება (კაციტაძე 2012: 1).

დ. უზნაძე თვლის, რომ მასწავლებელს და მოსწავლეს ყოველ ახალ აქტივობაში ჩასართავად სჭირდებათ სპეციალური მზაობა, განწყობა, რომელიც აამოქმედებს მოსწავლის სათანადო ძალებსა და უნარ-ჩვევებს. სასწავლო პროცესი იმაზე უნდა იყოს ორიენტირებული, რომ მოსწავლეს ადამიანის ერთ-ერთი დამახასიათებელი მოთხოვნილება, ინტელექტუალური მოთხოვნილება (ცნობისმოყვარეობა) ე.წ. ცოდნის წყურვილში გადაეზარდოს (ბასილაძე 2016: 449-450).

მკვლევარი მანანა ბოჭორიშვილი სვამს კითხვას, როგორ უნდა გამოვიყენოთ უზნაძის კონცეფცია საკლასო ოთახში? და იქვე სცემს ასუხს:

მასწავლებელმა უნდა გადადგას შემდეგი ნაბიჯები:

1. შეუქმნას მოსწავლეს დადებითი განწყობა;
2. მოარგოს მასალა მოსწავლის განწყობას/აქტუალური დონე + წინსვლა/;
3. შექმნას მოსწავლის სწავლაზე ორიენტირებული საკლასო გარემო, რაც მოსწავლეების

ინტერესებისა და სურვილების გათვალისწინებას გულისხმობს.

4. ნუ გააკეთებთ აქცენტს მხოლოდ ბავშვის ინტელექტუალურ განვითარებაზე. აუცილებელია მთელი ბუნების მოქმედებაში მოყვანა, მთელი ძალების სრული გახსნა.

5. გაითვალისწინოს, რომ ბავშვის განვითარება მხოლოდ აქტიურობის პროცესშია შესაძლებელი.

6. ხშირად გამოვიყენოთ სიმულაციური თამაშები (პედაგოგიკა 2013: 30).

როგორ შევუქმნათ მოსწავლეს განწყობა?

- სასწავლო პროცესის ეფექტიანობა, პირველ რიგში, სწავლისადმი დადებითი განწყობის შექმნას გულისხმობს, ანუ მთლიან პიროვნულ მზაობას, რომელიც განსაზღვრავს აქტივობაში მოსწავლის ჩართვას.
- თუ ახალი აქტივობის მიმართ (დისკუსია, ახალი ტიპის ტესტები) მოსწავლეებს დადებით ემოციურ დამოკიდებულებას შევუქმნით, შედეგი აუცილებლად დადებითი იქნება.
- დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორ მოარგებთ სასწავლო მასალას მოსწავლის განწყობას, მის სამოქმედოდ განწყობილ ძალებს.

როგორი უნდა იყოს ეს მასალა?

- „მასალა, ერთი მხრივ, შესაფერისი უნდა იყოს მოსწავლის ძალთა განვითარების აქტუალური დონისათვის, მეორე მხრივ, იგი დაშორებული უნდა იყოს მას საკმარისად. წინააღმდეგ შემთხვევაში წინსვლა შეუძლებელი იქნება. მოსწავლის ჩარევა სწორედ ამ პირობის რეალიზაციას ახდენს, მასწავლებელი მასალას ისე აწვდის მოწაფეს, რომ იგი მისაწვდომი გახდეს.

- მასწავლებლის როლი სასწავლო მასალისა და მოწაფის ძალთა შორის შუამავლობასა და მისი ნამდვილი განვითარების შესაძლებლობის აუცილებელი პირობის შექმნაში მდგომარეობს “(პედაგოგიკა 2013: 32).

1994 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის კათედრის მიერ გამოცემულ დამხმარე სახელმძღვანელოში „პედაგოგიკა“ სწავლა ასეა გაგებული: „სწავლის პროცესი არის ადამიანის (ბავშვის, მოზარდის, მოსწავლის) ცნობიერებაში იმის

ასახვის პროცესი, რაც შემეცნების შედეგად ადამიანის მიერ უკვე შემეცნებულ საგნად ქცეულა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სწავლა არის უკვე შემეცნებულის პრაქტიკაში დადასტურებულის გაგება-შეთვისების პროცესი. ეს არის სწავლის ერთ-ერთი არსებითი თავისებურება და განსხვავება მეცნიერული შემეცნებისგან (პედაგოგიკა 1994: 101).

სწავლის მეორე თავისებურება და შემეცნებისგან განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ თუ შემეცნების პროცესი მუდმივი ძიების პროცესია, სამაგიეროდ სწავლა შემოიფარგლება ცოდნა-ჩვევათა იმ მოცულობისა და შინაარსის შეთვისებით, რაც წინასწარ გათვალისწინებულია პროგრამით და რაც გარკვეულ ასაკს შეესაბამება.

სწავლის მესამე თვისება, ზემოთ დასახელებული წიგნის მიხედვით იმაში მდგომარეობს, რომ სწავლა, როგორც მოსწავლის მიერ ცოდნა-ჩვევების დაუფლების გეგმაშეწონილი, ორგანიზებული, ძირითადად მართვადი პროცესი, აუცილებლად მოითხოვს მასწავლებელს, იმას, ვინც ამ სწავლას ხელმძღვანელობს, მიუხედავად იმისა, რომ სწავლაში ყოველთვის გვეძლევა დამოუკიდებელი შემეცნებითი ელემენტი მაშინ, როდესაც შემეცნების პროცესისათვის ეს ხელმძღვანელობა დამახასიათებელი არ არის და იგი ძირითადად თვითმართვადი პროცესია (პედაგოგიკა 1994: 102).

ფსიქოლოგების მიხედვით ადამიანის სოციალურ შემოქმედებაში, ქცევაში, ძირითადად სამი სახე - თამაში, სწავლა და შრომა გამოიყოფა. **პროფ. შალვა ჩხარტიშვილის** მიხედვით სწავლა ეწოდება აქტივობას, რომელშიც რაიმე ცოდნა-ჩვევა შეიძინება. ამიტომ მოტივაციური საფუძვლების მიხედვით შეიძლება განვასხვაოთ სწავლის სამი ფორმა: 1. მოტივაციურ საყრდენს მოკლებული - ლატენტური სწავლა; 2. ჰეტეროგენული მოტივებით განსაზღვრული ცნობიერი სწავლა და 3. საკუთარ, ჰომოგენურ მოტივებზე აგებული შეგნებული სწავლა.

მოკლედ განვიხილოთ სწავლის ეს ფორმები ცალ-ცალკე :

1. **მოტივაციურ საყრდენს მოკლებული ლატენტური სწავლა** მთელი ცხოვრების მანძილზე, უმოტივოდ, მიზანდასახულობის გარეშე, უფრო ხშირად გაუცნობიერებლად მიმდინარეობს, ბავშვი ვერც კი ამჩნევს, რომ სწავლობს და ცოდნას იძენს. ექვს წლამდე ბავშვი უმეტესად ამ გზით სწავლობს და საკმაოდ ფართო ცოდნასა და გამოცდილებას იძენს.

2. **ჰეტეროგენული მოტივით განსაზღვრული სწავლება** ხდება ცნობიერად. ქცევის სუბიექტმა წინასწარ იცის, რა უნდა ისწავლოს და როდის უნდა ისწავლოს. მოსწავლე მიმართულია სასწავლო ამოცანისაკენ, ახდენს ამ უკანასკნელის ობიექტივაციას, ესწრაფვის მის გადაჭრას. ამ შემთხვევაში იგი ცოდნა-ჩვევების შექმნით კი არ არის დაინტერესებული, არამედ მას სხვა მიზანი აქვს და სწავლაც მხოლოდ ამ მიზნის მისაღწევად სჭირდება.

პროფესორი შალვა ჩხარტიშვილი ჰეტეროგენული მოტივით განსაზღვრული სწავლის ორ სახეს განასხვავებს: ჰეტეროგენული მოტივით განსაზღვრულ იძულებით სწავლასა და ჰეტეროგენული მოტივით განსაზღვრულ თავისუფალ სწავლას უწოდებს. პირველ შემთხვევაში ბავშვი სწავლობს იმიტომ, რომ ფიზიკური დასჯისა და თამაშის აკრძალვის შიში აქვს. ამ დროს სწავლა გარეგანი იძულებით უკავშირდება მოზარდის რომელიმე მოთხოვნილებას.

ჰეტეროგენული მოტივით განსაზღვრული თავისუფალი სწავლის დროს მოზარდი თვითონ იწყებს მეცადინეობას. ცდილობს მაღალ წარმატებებს მიაღწიოს, რათა დაიკმაყოფილოს ძირითადი სოციოგენური მოთხოვნილება - პრესტიჟის მოთხოვნილება.

3. **საკუთარ, ანუ ჰომოგენურ მოტივებზე აგებული სწავლა**, წარმოადგენს ქცევის დამოუკიდებელ ფორმას. სწავლა ერთსა და იმავე დროს აკმაყოფილებს ორ გონებრივ მოთხოვნილებას და მის სუბიექტს ინტელექტუალურ სიამოვნებას ანიჭებს. ესენია: ინტელექტუალური აქტივობის მოთხოვნილება და ჭეშმარიტების განცდის (ცოდნის მიღების) წყურვილის დაკმაყოფილება. მათ ერთ მოთხოვნილებად მიიჩნევენ, თეორიული მოთხოვნილების სახელწოდებით აღნიშნავენ და სწავლის საკუთარ მოტივად თვლიან, ხოლო მიზნად მისი დაკმაყოფილებისათვის საჭირო ცოდნის მოპოვებას აღიარებენ (ჩხარტიშვილი 1974: 35).

1994 წელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ „პედაგოგიკის“ დამხმარე სახელმძღვანელოშია აღნიშნული „სწავლას, როგორც მოსწავლის ქცევის, მოქმედების მთავარ, გენერალურ ფორმას, თავისის ფიზიოლოგიური და ფსიქიკური მექანიზმები აქვს“ (პედაგოგიკა 1994: 104). იქვე ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ ფიზიოლოგიური მეცნიერება სწავლას განიხილავს, როგორც

ადამიანის სასიცოცხლო მოქმედების ერთ - ერთი სახეს, როდესაც „ორგანიზმის კავშირი გარემოსთან გამოხატულებას პოულობს ისეთ ფიზიოლოგიურ მექანიზმში, როგორცაა პირობითი რეფლექსი, რომლითაც ხდება ორგანიზმის გაწონასწორება გარემოსთან და, „რომელსაც ეყრდნობა ჩვენი ჩვევები, აღზრდა და ყოველგვარი დისციპლინა“ (პედაგოგიკა 1994 :104).

ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით, სწავლების მთელი პროცესი წარმოადგენს თავის ტვინში დროებითი კავშირების შექმნის პროცესს, რომელიც პირობით რეფლექსს ემყარება. ამდენად, სწავლა/სწავლების არსის გასაგებად ფიზიოლოგიური ფენომენის გათვალისწინება სწავლა/სწავლების ფსიქოლოგიურ საფუძვლებთან ერთად აუცილებელი პირობაა.

საბჭოთა დიდაქტიკა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა სწავლების პროცესში სწავლის ფსიქოლოგიური საფუძვლების გარკვევას. სწავლა, როგორც ერთიანი პიროვნებისეული ფენომენი, მოიცავს ყველა ფსიქოლოგიურ პროცესს: „აღქმა, ყურადღება, მეხსიერება, აზროვნება, ფანტაზია, ემოციები, ნებისყოფა, მოტივაცია, ინტერესი“ (პედაგოგიკა 1994: 104).

იან ამოს კომენიუსის შეხედულებით საგნების ცოდნა მათი შინაგანი განჭვრეტაა, რომელიც ისეთივე პირობებს მოითხოვს, როგორც ადამიანის ჩვეულებრივი მხედველობა. ეს პირობებია: თვალი, დაკვირვების საგნები, სინათლე, თუ ეს პირობები არ არის მხედველობის აქტივ არ იქნება. „მოსწავლემ, რომელსაც სურს შეითვისოს საგანი, ჩასწვდეს მის საიდუმლოებას, შემდეგი პირობა უნდა შეასრულოს (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937: 23):

- სულიერი თვალი (ე.ი.) გონება, სუფთად დაიცვას;
- დასაკვირვებელი საგნები გონებას დაუახლოვოს;
- ყურადღება გამოიმუშაოს;
- დაკვირვების საგანი მას გარკვეული მეთოდით წარმოუდგეს.

გონების სისუფთავე ნიშნავს, რომ იგი უქმე უნაყოფო შრომით არ უნდა დავანაგვიანოთ. საგნების ჭეშმარიტება და მართებულობა გრძნობების მოწმობაზე არის დაფუძნებული.

დასაკვირვებელი საგნები უპირველეს ყოვლისა გრძნობებში აღიბეჭდება, შემდეგ კი გრძნობების საშუალებით, გონებაში. ამიტომ ჩვენ თუ გვსურს დავნერგოთ ბავშვებში ჭეშმარიტი და დამტკიცებული ცოდნა საგნებისა, ჩვენ უნდა ვცდილობდეთ ვასწავლოთ ყოველივე პირადი **დაკვირვებით და გრძნობადი** თვალსაჩინოების საშუალებით. მაგრამ გრძნობით წარმოდგენები კომენიუსს, ჯერ კიდევ არ მიაჩნია საკმარისად იმისათვის, რომ საგნების საიდუმლოებას ჩავწვდეთ. ამისათვის საჭიროა „სინათლე“, რომლის გარეშედაც უმნიშვნელოა თვალბთან საგნების მიტანა. კომენიუსი სინათლის ქვეშ ყურადღებას გულისხმობს. იგი მოსწავლეში **ყურადღების აღძვრას** და გამომუშავებას მასწავლებლის მოვალეობად თვლის და ყურადღების გამომუშავების მეთოდისაკაც იძლევა.

პროფესორ დავით ლორთქიფანიძის აზრით, კომენიუსი ყოველთვის განიხილავს „სწავლას, როგორც ერთიან პროცესს, სადაც გონება, ნებისყოფა სამოქმედო უნარიანობა მონაწილეობს, როგორც ამ მთლიანის მხარეები“ (ლორთქიფანიძე 1970 : 264). სწავლა რამდენადაც აზროვნებითი და ნებელობითი პროცესია, დაკავშირებულია მის მიზანთან, ამოცანასთან (მოტივის შეგნებასთან). ამიტომ სწავლის წარმატება იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენად სწორადაა გაგებული ამა თუ იმ სასწავლო მასალის შესწავლის ამოცანა და რამდენად მტკიცეა მოსწავლის გადაწყვეტილება, შეითვისოს ეს მასალა. კომენიუსი „აკრიტიკებს იმ მასწავლებლებს, რომლებიც მოსწავლეებს წინასწარ არ უსახავენ სასწავლო გეგმას, რათა მოსწავლემ გაიგოს, თუ რა უნდა გააკეთოს ცოდნის მტკიცედ და შეგნებულად შესათვისებლად. კომენიუსი დიდ დიდაქტიკაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს სწავლებაში ინტერესისა და ყურადღების გამოწვევას. საკითხთან დაკავშირებით. იგი აკრიტიკებს სქოლასტიკურ სკოლას, სადაც მასწავლებელი არ უწევს ანგარიშს მოსწავლეთა ინტერესს და არ ზრუნავს მათში სწავლისადმი სიყვარულისა და ყურადღების გამოწვევას. მათ ცნობისმოყვარედ გახდომას. კომენსკი წერს: „რა მუშაობასაც არ უნდა ვიწყებდეთ, მოსწავლეს უნდა აღვუძრათ სერიოზული სიყვარული საგნისადმი და დავუმტკიცოთ ამ საგნის უპირატესობა, სარგებლიანობა, საამურობა და სხვ.“ (კომენსკი 1949 :171).

ინტერესი და ყურადღება, კომენიუსის აზრით, „არა მარტო წინაპირობაა წარმატებული სწავლისა, არამედ ის აღზრდასაც მოითხოვს და ვითარდება თვით სწავლების

პროცესში. ამ საქმეში კომენსკი მასწავლებელთან ერთად დიდ როლს ანიჭებს მშობლებს. კომენსკი „დიდ დიდაქტიკაში“, როგორც პროფ. დავით ლორთქიფანიძე წერს, მასწავლებლის წინაშე აყენებს რვა პირობას“(ლორთქიფანიძე 1970 : 266-268):

- მასწავლებელი ყოველთვის უნდა ცდილობდეს, რომ მიაწოდოს მოსწავლეებს ისეთი რამ რაც ერთ და იმავე დროს სასიამოვნოც იქნება და სასარგებლოც;
- ყოველი მეცადინეობის დაწყებისას მასწავლებელმა უნდა დააინტერესოს მოსწავლეები იმ საგნით, რომელსაც ასწავლის, ან მათი გამხნევების მიზნით დასვას საკითხები უკვე განვლილი მასალის შესახებ, რათა ამით კავშირი დაამყაროს ახალ მასალასთან, რომ მოსწავლეები მეტი ინტერესით მოეკიდონ ახალი მასალის ათვისებას;
- მასწავლებელმა თვალყური უნდა ადევნოს და არ მისცეს მოსწავლეს იმის ნება, რომ სხვა რამე აკეთოს, თვალი მხოლოდ მასწავლებელს მიაპყროს;
- იმ მიზნით, რომ მოსწავლეთა ყურადღება არ გაიფანტოს, მასწავლებელი მიმართავს, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, მოსწავლეთა გარეგან გრძნობებს...ეს არა მხოლოდ შეთვისებას აადვილებს, არამედ ყურადღებასაც აძლიერებს;
- შიგადაშიგ, მუშაობის დროს, მასწავლებელს შეუძლია შეწყვიტოს ლაპარაკი და ჰკითხოს რომელიმე მოსწავლეს: რა ვთქვი მე ახლა? გაიმეორე ეს წინადადება. შემდეგ მიმართავს მეორეს: მითხარი, როგორ მივედით ჩვენ ამ დასკვნამდე?;
- თუ ერთ რომელიმეს შეეკითხე, და პასუხს ვერ იძლევა, სწრაფად გამოიძახე მეორე, მესამე მეოთხე, ოცდამეათე და მოსთხოვე პასუხი კითხვის გაუმეორებლად;
- შეიძლება აგრეთვე მოხდეს, რომ ერთმა ან მეორემ არ იცის, რაიმე, და მაშინ მასწავლებელმა უნდა ჰკითხოს მთელ კლასს; ასეთ შემთხვევაში მან ყველას წინაშე, უნდა შეაქოს ის, ვინც ყველაზე ადრე, ან ყველაზე უკეთესად უპასუხებს, რათა ასეთმა მაგალითმა შეჯიბრი გამოიწვიოს;
- ბოლოს, გაკვეთილის დამთავრების შემდეგ, უნდა მივცეთ მოსწავლეებს საშუალება ჰკითხონ მასწავლებელს ის, რაც მათ სურთ, ან რაც საეჭვო იყო

მათთვის ახლანდელ, ან წინანდელ გაკვეთილში.. ვისაც ეს ესაჭიროება უნდა შეგვეკითხოს ყველას წინაშე, რათა ყველაფერი - კითხვებიცა და პასუხებიც - ყველასათვის სასარგებლო იყოს. ვინც უფრო ხშირად აღძრავს სასარგებლო საკითხს, ის ხშირად უნდა შევაქოთ, რათა დანარჩენ მოსწავლეებს გულმოდგინების მაგალითი და სტიმული არ მოაკლდეთ.

საგნების შესწავლის ბოლო პირობა საგნების გრძნობებისადმი, ისე წარმოდგენაა, რომ მათგან „მოსწავლეს მყარი შთაბეჭდილება დარჩეს. თუ მასწავლებელს და მოსწავლეს უნდა, რომელიმე საგანზე მოახდინონ დაკვირვება, საჭიროა ეს საგანი“ (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937 : 26):

- დავიდოთ თვალების წინაშე;
- არც ძალიან შორს, არამედ საჭირო მანძილზე;
- არა გვერდზე, არამედ პირდაპირ თვალწინ;
- არა ისე, რომ კარგი პირი (გვერდი-ი.ბ) ჩვენსკენ არ იყოს;
- ხედვამ მთელი საგანი მოიცვას;
- შემდგომ კი ნაწილ-ნაწილ, რომ განვიხილოთ;
- განვიხილოთ თანდათანობით თავიდან ბოლომდე;
- შევჩერდეთ ცალკე ნაწილზე მანამდე, სანამ საგანი მთლიანად არ იქნება გაგებული;
- თუ ყველა ეს პირობა იქნება დაცული, მაშინ დაკვირვებაც სწორი იქნება.

ზემოდასახელებული ოთხი პირობიდან გამომდინარე კომენიუსს მასწავლებლის შემდეგი 9 წესი გამოჰყავს (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937: 26):

- ყველაფერი, რაც უნდა იცოდეს მოსწავლემ, მას უნდა ვასწავლოთ;
- ყველაფერი, რასაც ასწავლიან, ისე უნდა ისწავლებოდეს, როგორც ნამდვილად არსებული, რომელსაც რაიმე სარგებლობა მოაქვს;
- ყოველივე, რაც ისწავლება, უნდა ისწავლებოდეს არა შემოვლითი გზით, არამედ პირდაპირი გზით;
- ყველაფერი, რასაც ასწავლიან, ისე უნდა ისწავლებოდეს, როგორც ის წარმოიშობა, მისი მიზეზების ჩვენებით;
- ყველაფერი, რაც უნდა შეიცნოს, ჯერ წარმოდგენილი უნდა იყოს ზოგადად, შემდეგ ნაწილ-ნაწილ;

- უნდა შეისწავლებოდეს საგნის ყველა ნაწილი, ნაკლებად მნიშვნელოვანი ნაწილებიც;
- ყველაფერი უნდა ისწავლებოდეს თანდათანობით;
- თითოეულ საგანზე იმდენხანს უნდა შევჩერდეთ, სანამ ის გაგებულ არ იქნება და მანამ, ვიდრე მოწაფე თავის ცოდნაში არ დარწმუნდება;
- უნდა შეგვეძლოს საგნების განსხვავებულობათა გამორკვევა, რომ ყველა საგნების ცოდნა ზუსტი იყოს, „ის სწავლობს კარგად, ვისაც კარგად შეუძლია განსხვავება“ (სიხარულიძე, ყიფშიძე 1937: 27).

ამრიგად, იან ამოს კომენიუსის დიდაქტიკამ განსაზღვრა, თუ რა უნდა ისწავლებოდეს, სასწავლო გეგმა, დიდაქტიკა და მისი მთავარი ინსტრუმენტი, მასწავლებლის ცოდნა, მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობა, სახელმძღვანელო და ასევე, განისაზღვრა, როგორ უნდა ასწავლონ.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ დიდაქტიკა ხშირად იყო ჩანაცვლებული სწავლით, მაგრამ ის მაინც არასოდეს წყვეტდა მასწავლებლისა და მისი როლის წინა პლანზე წამოწევას და მოსწავლე რჩებოდა პერიფერიაში, რაც კიდევ უფრო გააძლიერა საბჭოთა იდეოლოგიაზე დაფუძნებულმა დიდაქტიკურმა ხედვებმა.

როდესაც მკითხველი „მათეტიკის“ პრინციპებს გაეცნობა დანამდვილებით გაუჩნდება აზრი, რომ საკლასო-საგაკვეთილო სისტემა კომენიუსს ჩაფიქრებული ჰქონდა არა იმგვარად, როგორც ეს ჩვენს წინაშე იყო წლების განმავლობაში. რადგან დიდაქტიკის ღირსება და გამორჩეული თვისება ხომ ის არის, რომ მოსწავლეები არ უნდა დაიბნენ, არამედ ურთიერთ თანამშრომლობით და ერთმანეთთან შეჯიბრებით, აგულიანებდნენ ერთმანეთს, გულისყურით იყვნენ ერთმანეთის მიმართ, ურთიერთის დარწმუნების გზით მიდიოდნენ განათლების მიზნისაკენ, ყველა ერთად, ერთდროულად დაკავებული იყვნენ ერთი და იგივე საგნითა და თანაბარი მისწრაფებით ამ ყველაფერს აკეთებდნენ ერთად. თუმცა არ უნდა იქნეს დავიწყებული პირადი გეგმებიც. კომენიუსის დიდი დიდაქტიკის ასეთი ელემენტარული პოზიციების დაუცველობამაც კი ქართულ საბჭოთა სკოლაში „პედაგოგიკა“ „სწავლების ხელოვნების“ წოდებიდან აქცია მეცნიერების ავტორიტარულ დარგად. ხოლო საკლასო-საგაკვეთილო სისტემის გამარტივებულმა გაგებამ მიგვიყვანა

უფრო სერიოზულ უარყოფით შედეგებამდე: "მორჩილ" თაობამდე", მაშინ როდესაც კომენიუსი ცდილობდა ყველა ადამიანისათვის მიეცა "შემოქმედების", დამოუკიდებელი ქმედებების გზები და საშუალებები.

კარლოს ნოგუერას აზრით, „მათეტიკა“ თითქმის ყოველთვის ითვლებოდა, როგორც რაღაცის შემადგენელი ნაწილი, თითქოს ეს იყო მხოლოდ პროდუქტი, ან უბრალოდ დიდაქტიკის შედეგი. ასეთი შეხედულება გააკრიტიკა მეოცე საუკუნეში ჯონ დიუიმ და პოლ ფრეიერმა (Fino 2017 : 1).

დიდაქტიკის სფეროში ძიებები მუდმივად მიმდინარეობს. როტრანდ კორიანდის აზრით თანამედროვე დიდაქტიკური სისტემა ჩამოყალიბებულია სუბიექტ - ობიექტის ურთიერთობის პრინციპებზე, მასწავლებლებსა და მოსწავლეთა ურთიერთდამოკიდებულებასა და გაგებაზე. სწავლის პროცესი ხასიათდება რეპროდუქციული მოდელიდან მოსწავლის ძიებისა და შემოქმედებითი საქმიანობის მოდელზე გადასვლის გზით. მასწავლებლის ამოცანა არის დააყენოს მიზანი; მასწავლებელი აქტიური თანაშემწეა რთული სწავლის სიტუაციის გამოსავლენად. თუმცა, პედოცენტრული კონცეფციისგან განსხვავებით, მასწავლებელს თავად შეუძლია პრობლემის მოსაზრება. მასწავლებლისა და მოსწავლის ერთობლივი მუშაობის შედეგად, უნდა შეიმუშაოს შემოთავაზებული ამოცანის პასუხი, რაც განათლების პროცესში, წახალისებული ცოდნის, გუნდური მუშაობის და სიღრმისეული ანალიზის შედეგია (Coriand 2013 : 58-59).

თანდათანობით შედგენილია თანამედროვე დიდაქტიკური სისტემის კონტურები. და, მიუხედავად ამისა, პედაგოგიურ მეცნიერებაში არ არსებობს ერთიანი დიდაქტიკური სისტემა. არსებობს მთელი რიგი თეორიებისა, რომლებსაც საერთო ცნებები აქვთ ერთმანეთთან. უმეტეს მიდგომებში სწავლების მიზნები მოიცავს ცოდნის ჩამოყალიბებას, ასევე მოსწავლეების მუშაობის, ინტელექტუალური, მხატვრული და სხვა უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას. მასწავლებელი ხელმძღვანელობს საგანმანათლებლო და შემეცნებითი საქმიანობას, ორგანიზებას უკეთებს და ატარებს მას. მოსწავლეები იღებენ ცოდნას და სწავლობენ მასწავლებლის მხრიდან მიზნობრივი და კონტროლირებადი სწავლების

პროცესში. სწავლის ასეთი მოდელის მიხედვით, მოსწავლეები ცდილობენ სირთულეების გადალახვაში დამოუკიდებლად გამოიყენონ პრაქტიკული უნარ-ჩვევები, როგორც სწავლის პროცესში, ისე სასიცოცხლო ამოცანების გადაჭრაში, რომელებიც მათ სკოლის გარეთ შეხვდებათ (Coriand 2013 : 58-59).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ დიდაქტიკა არჩევანის წინაშე დგას: ზოგადად სისტემატური მდგრადი განათლება აიყვანოს უმაღლეს აკადემიურ დონეზე, მაგრამ, ამავე დროს შეიძლება დაკარგოს ინდივიდუალობა, პიროვნული განვითარება, ან მოსწავლის ინიციატივა და თავისუფლება, მხოლოდ მისი საჭიროებების, მიხედვით რომლებმაც, შეიძლება გამოიწვიოს ცოდნის რეგულარულობის შემცირება საგანმანათლებლო პროცესში. ამ ეტაპზე განათლების პროცესი აუცილებლად უნდა იყოს ინტეგრირებული, სადაც მასწავლებელს და მოსწავლეს თანაბარი უფლებები აქვთ. მენეჯერის როლი მასწავლებელს ენიჭება პროცესში, თუმცა მასწავლებლის მთავარი ამოცანაა მოსწავლის დამოუკიდებელი საგანმანათლებლო საქმიანობის სტიმულირება.

როტრანდ კორიანდის მიხედვით თანამედროვე დიდაქტიკა, რომლის პრინციპები პრაქტიკულ პედაგოგიურ საქმიანობაშია, ხასიათდება შემდეგი მახასიათებლებით (Coriand 2013: 27-30):

1. მისი ამჟამინდელი კონცეფცია ეფუძნება სისტემურ მიდგომას სწავლის პროცესის გააზრებაში, რომლის მიხედვითაც სენსორული აღქმა, ცოდნის გააზრება და ათვისება, შეძენილი ცოდნისა და უნარების პრაქტიკული გადამოწმება უნდა შემუშავდეს შემეცნებით პროცესში, სწავლის პროცესში. პარალელური განვითარებისა და ცნობიერების, აზროვნებისა და პრაქტიკული საქმიანობის ერთდროული ურთიერთქმედების შემუშავების გზით თანამედროვე დიდაქტიკური სისტემა ცდილობს აღმოფხვრას თეორიასა და პრაქტიკას, ცოდნასა და უნარების შორის არსებული წინააღმდეგობა და შეცვალოს იგი.

მიუხედავად იმისა, რომ ნელა, მაგრამ ყოველწლიურად უფრო და უფრო დამაჯერებლად, მკვლევარებს შორის, არის მზარდი გაგება შეიქმნას ინტეგრირებული მიდგომა, როგორც დიდაქტიკური სისტემის ძირითადი მეთოდოლოგიური პრინციპი.

მხოლოდ ამ სისტემას შეეძლება ყოვლისმომცველი და ჰარმონიული პიროვნების განვითარების ამოცანის გადაჭრა, რომელიც ეყრდნობა მიმდინარე ცოდნის მთელ კომპლექტს სწავლის, მიზნების და შემეცნებითი საქმიანობის მოტივებზე. ჩვენ შეგვიძლია ვუწოდოთ ასეთ სისტემას იდეალური.

2. თანამედროვე დიდაქტიკურ სისტემაში სწავლის არსი არ არის შემცირებული მოსწავლისადმი მზა ცოდნის გადაცემის, სირთულეების დაძლევისა და საკუთარი აღმოჩენებისთვის. იგი გამოირჩევა პედაგოგიური მართვის გონივრული კომბინაციით საკუთარი ინიციატივითა და ავტონომიით, მოსწავლეების საქმიანობით. თანამედროვე დიდაქტიკა რაციონალიზმზე მიდის. მისი კრედო და მთავარი მიზანია, განათლების მინიჭების მინიმალური დრო და ძალისხმევა.

3. განათლების შინაარსის განმსაზღვრელი მიდგომა იყო განსხვავებული. შეიცვალა სასწავლო პროგრამების ფორმირების პრინციპები. პროგრამების განვითარება არ ითვალისწინებდა მოსწავლის საჭიროებებსა და ინტერესებს, ინტელექტუალური განვითარებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა "წიგნის ცოდნას". პროგრესისთვის, სწავლის სტრატეგიის ჩამოყალიბებაში, უფრო მეტი ყურადღება მიაქცევს დამოკიდებლად სწავლის პროცესს, მოსწავლეთა სპონტანურ ინტერესებს და სიტუაციურ საქმიანობას. ამ მიდგომას ჰქონდა დადებითი და უარყოფითი მხარეები. კარგი იყო, რომ მოსწავლეები დამოუკიდებლად მუშაობდნენ თავიანთ არჩეული სფეროში, მაგრამ მათი განათლება შეზღუდული იყო ვიწრო წრისთვის, რაც იწვევდა არასრულყოფილებასა და არა სისტემატურობას. ახალი დიდაქტიკა ცდილობს შეინარჩუნოს და გაზარდოს წინა პროგრამების დადებითი თვისებები. დღეს, დიფერენცირებული კურიკულუმი, პროგრამები, კურსები გავრცელდა მთელ მსოფლიოში. ამავდროულად, გაღრმავდა კურსების ინტეგრაციის პროცესები, რაც ადაპტირებას უწევს მოსწავლის ყველაზე მრავალფეროვან საჭიროებებსა და ინტერესებს.

როტრანდ კორიანდი ასკვნის, რომ ამჟამად, მრავალი ათეული სხვადასხვა მოდელი არის შემუშავებული, რომლებიც ასახავს, აანალიზებს სწავლის პროცესს, ან ინდივიდუალურ

ასპექტებს. მათ აქვთ აშკარა ტენდენცია, რომ გაერთიანდეს კლასიკური, პროგრესული და უკანასკნელი სწავლების თეორიები. ეს მიუთითებს, რომ მასწავლებელთა წინა თაობების მიერ შეძენილი ყველაფერი არ არის უარყოფილი, არამედ შედის შემდგომ თეორიებში (Coriand 2013: 27-30).

კომენიუსმა, როგორც „დიდაქტიკაში“ ისე „მათეტიკაში“ ჩამოაყალიბა აზრი, რომ უნდა მოვიძიოთ ისეთი მეთოდი, რომლითაც მასწავლებელი ნაკლებ ძალას დახარჯავს სწავლების პროცესში და თვით მოსწავლეები კი ისწავლიან ბევრს. კომენიუსი თვლის, რომ სკოლებში უნდა იყოს ნაკლები მოწყენილობა, მოსწავლისათვის ნაკლები უსარგებლო სამუშაო, პირიქით მოსწავლეს უნდა შევუქმნათ მიზიდველი გარემო სისტემატური პროგრესისათვის, საჭიროა ყურადღება გავამახვილოთ მათ ქმედებებზე და შევძლოთ უფრო მეტად მოსწავლეთა შექება ვიდრე დასჯა. ბოლო ნაშრომში - „Spicilegium Didacticum“ იან ამოს კომენიუსი მათეტიკას უპირისპირებს დიდაქტიკას, ასახელებს მას, როგორც მოსწავლის ხელოვნებას, რომელიც მოიცავს სწავლის ამოცანებს და ისწრაფვის საგნის შესწავლისაკენ.

სეიმორ პაპერტი „მათეტიკას“ წარმოადგენს სწავლის, როგორც ევრისტიკულ ფენომენს და აცხადებს, რომ მისი პრონციპები არის იდეები, რომლებიც წინა პლანზე წამოწევს და ხელს შეუწყობს სწავლის პროცესს. პაპერტი ახსენებს მათეტიკურად დახვეწილი მოზარდის ფენომენს და აცხადებს, რომ სწავლაზე ხაზგასმის მიუხედავად, ამ მეტაფორას სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს სკოლაში და სკოლის გარეთ. როდესაც ვსაუბრობთ მათეტიკურად დახვეწილი მოზარდის მეტაფორის გამოყენებაზე, მნიშვნელოვანია ვისაუბროთ მის გამოცდილებაზე. ბავშვებს აქვთ ცოდნა გარკვეული სფეროს შესახებ. გრძნობენ განსხვავებას, როდესაც იღებენ ახალ ცოდნას. ყურადღებას ამახვილებენ, თუ რა ისწავლეს და რა უნარები გამოიმუშავეს. პაპერტის აზრით, აღნიშნული მეტყველებს იმაზე, რომ „სკოლა მოსწავლეებს აწვდის სწავლის კონკრეტულ მოდელს, რომელიც ეფუძნება მოსწავლეთა პრაქტიკას“(Fino 2017: 2).

როგორც კარლოს ნეგუერა ფინო წერს სეიმორ პაპერტი აკეთებს „მათეტიკის“ ფუნდამენტური პრინციპების განმარტებას, სადაც ასახელებს „მათეტიკის“ მთავარ დოგმატურ პრინციპებს (Fino 2017: 3-4):

- დისკუსია ხელს უწყობს სწავლებას, და იმ კულტურის ანტიმათეტიკურ ბუნებას, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, რომლის განუყოფელი ნაწილიც არის სკოლა;
- ყველაზე კარგად ვსწავლობთ კარგი მსჯელობით. მნიშვნელოვანია კარგი მსჯელობების შერჩევა. არ უნდა ვიმსჯელოთ მხოლოდ ტაბუდადებული თემებით. სკოლამ არ უნდა შეუწყოს ხელი მათ გავრცელებას. ასეთ შემთხვევაში სკოლის ქმედებები „ანტიმათეტიკურია“.
- მოსწავლე ყველაზე მეტს სწავლობს მაშინ, როდესაც ის იძევს და იკვლევს (კონსტრუქტივიზმი და მათეტიკა-ი.ბ.), იმას, რაც აინტერესებს და სჭირდება. სწავლისას მოსწავლეებს ყველაზე მეტად აინტერესებთ და სჭირდებათ ის მასალა, რაც ცოდნის მიღებაში დაეხმარებათ. ტრადიციული განათლება ასახავს იმას, თუ რას ფიქრობს საზოგადოება, რა სჭირდება მას, რომ იცოდნენ და ამზადებდნენ ბავშვებს.
- დიდაქტიკით თავსმოხვეულ საზოგადოებაში, არის აჯანყება.ე.წ., მზა მიღებულ „სიბრძნესთან“ მიმართებაში. მათეტიკის მიხედვით კი, უნდა გავითავისოთ, რომ მოსწავლეს გაცილებით უკეთესად შეუძლია სწავლა სწავლების გარეშე.

მათეტიკა მოსწავლეს განიხილავს, როგორც სწავლის მთავარ გმირს. „მათეტიკა“ მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლებაა, რომელიც არ გულისხმობს მასწავლებლის წინა პლანზე წამოწევას. მათეტიკისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი კლასი, რომლებიც დაკომპლექტებულია განსხვავებული მოსწავლეებით და საჭიროებენ დიფერენცირებულ მიდგომას.

მასწავლებელი გეგმავს გაკვეთილს ყველა მოსწავლისათვის, რომელიც სასწავლო პროცესის სწორად წარმართვაზეა ორიენტირებული. მათეტიკა ექვემდებარება განსხვავებულ ლოგიკას. ეს არის არა კოლექტიური პროცესი, არამედ ორიენტირებულია

ინდივიდზე, ამავდროულად წინა პლანზეა წამოწეული სოციალური ინტერაქცია (Fino 2017: 3).

სეიმორ პაპერტს არ მოსწონს სიტყვა სწავლება, რადგან იგი გარდამავალი პროცესია, ხოლო სწავლა ინტენსიური. მისი აზრით, ძირითადი განსხვავება დიდაქტიკასა და მათეტიკას შორის შემდეგში მდგომარეობს (Fino 2017 : 4):

- მათეტიკა აქტივობად სწავლას განიხილავს და არა სწავლებას;
- მათეტიკა გულისხმობს ნაკლები სწავლებით მეტ სწავლას, რომელსაც შეუძლია „მოკლას“ მოსწავლე, თუ მან მცირე დოზებით, თანდათანობით არ წარმართა თავის სწავლის პროცესი;
- მათეტიკა თავისი არსით ორიენტირებულია პირზე, რომელიც სწავლობს მაშინ, როცა დიდაქტიკა ორიენტირებულია პირზე, რომელიც ასწავლის.;
- დიდაქტიკა არის სწავლების კლასიკური ხელოვნება;
- მათეტიკა, არის სწავლის ხელოვნება, ეს არის მოსწავლის „დავალება“;
- ორივე შემთხვევაში მასწავლებლები და მოსწავლეები სხვადასხვა პერიფერიებზე დგანან;
- დიდაქტიკური პროცესების პერიფერიაზე უცვლელად არიან მასწავლებელი და მოსწავლეები;
- მათეტიკური პროცესების პერიფერიაზე უცვლელად არიან მოსწავლეები;
- ორივე შემთხვევაში ცენტრალურ პოზიციაზე შესაძლებელი იდგეს საკლასო ოთახი.

„მათეტიკის“ მიხედვით ნოვატორი მასწავლებელი მეორეხარისხოვან, როლს თამაშობს მოსწავლე კი საუკეთესო მთავარი როლის შემსრულებელია. ორიენტირებულია სწავლის მიღების მსურველის მოთხოვნილებებზე. ამდენად, პაპერტი დიდაქტიკას ანტიმათეტიკურად მიიჩნევს. მისი პედაგოგიკა (პაპერტის კონსტრუქტივიზმი - ი. ბ.) მოსწავლის სწავლის ტექნიკაში დახელოვნებას გულისხმობს.

ევროპული დიდაქტიკის მიხედვით XXI საუკუნის დასაწყისის გლობალურ სამყაროში დიდაქტიკა, სინამდვილეში, ბევრად უფრო დიდი ინოვაციაა, ვიდრე პედაგოგიკა ან

მათეტიკა. რადგან მათი თვალსაზრისით, სწავლა/სწავლების ყველა სახეს ნებისმიერ შემთხვევაში სკოლასთან აქვს საქმე. ამიტომ ევროპაში დიდაქტიკა უფრო ღირებულია, ვიდრე მათეტიკა. ამის მიზეზი არის ის, რომ სწავლება გაიგება, როგორც წმინდა ტექნიკური ქმედება. მათი განმარტებით მასწავლებელი არის ტექნიკოსი, რომელიც ფლობს სწავლების ტექნიკას. ტექნიკის ცოდნა კი ექვემდებარება დიდაქტიკის (კურიკულუმის შექმნა, განვითარება, სწავლების დაგეგმვა-ი.ბ.) პრინციპებს (Fino 2017 : 5).

დღეს ევროპაში ცდილობენ ჩაეჭიდონ ყველაფერს, რაც მოსწავლეს გაუღვივებს სწავლის სურვილს და წინა პლანზე გამოდის, ისეთი თეორიები, როგორებიც არის კოგნიტური განვითარების თეორია და კონსტრუქტივიზმი. ჩვენი აზრით, ეს თეორიები გულისხმობენ პედაგოგიურ ინოვაციას, რომელიც შეიძლება შემოვიდეს მხოლოდ მათეტიკის საშუალებით, რაც გულისხმობს მოსწავლის ავტონომიას და მასწავლებლის, როგორც ფასილიტატორის როლის განმტკიცებას.

ამრიგად, თუ შევაჯამებთ დღეს მათეტიკასთან მიმართებაში პედაგოგიკურ მეცნიერებაში არესებულ შეხედულებებს მივიღებთ ასეთ შეგონებას:

- „მათეტიკა“ სასკოლო სწავლებას განიხილავს მოსწავლის თვალსაწიერიდან და კავშირს მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ახასიათებს, როგორც „სიმეტრიულს“, „უფროს-უმცროსობის პრინციპის გარეშე“. ეს გულისხმობს, რომ მოსწავლე და მასწავლებელი ერთ საფეხურზე დგანან. მასწავლებელი არ არის მოსწავლის „ბატონი“, არამედ არის მისი მრჩეველი - დამხმარე აღმზრდელი სწავლების პროცესში.
- „მათეტიკა“ - აღქმულია, როგორც (სწავლებაზე ორიენტირებული) დიდაქტიკის საპირისპირო ცნება, თავის თავში გულისხმობს ინდივიდუალიზებულ საგაკვეთილო პროგრესს, რომელიც იწყება „სამუშაოსწინა“ ეტაპით, გრძელდება „კონკრეტული მუშაობით“ და სრულდება „ფორმალური მუშაობით“. იგი შეესაბამება „სასწავლო მიზანზე ორიენტირებულ დიდაქტიკაში“ გაჟღერებულ შეფასებას, რომ

„სასწავლო მიზნის მუდმივი კონტროლი“ ხშირად არც გამართლებულია და არც შესაძლებელი.

- „მათეტიკა“ გულისხმობს დასწავლის „კონსტრუქტივისტულ“ გაგებას, სადაც იგი აქტიური თვითორგანიზებული პროცესია და ამ პროცესში ინდივიდი ქმნის საკუთარ პროდუქტს და მცირე ნაწილებით თანდათანობით იღებს საუკეთესო შედეგს(კონსტრუქტივიზმი).
- „მათეტიკა“ მოიცავს მოსწავლის „სრულ“(კომპლექსურ) თვალსაწიერს. „კომპლექსურობის“ ცნება სათავეს კომპლექსურობის თეორიიდან იღებს, რომელიც უნდა გავიგოთ, როგორც ჰუმანისტური ინდივიდუალიზმის თეორია. იგი ადამიანის თითოეულ მოქმედებას მოიაზრებს მის პიროვნულობასთან და გარემოსთან კავშირში, როგორც ყოვლისმომცველ განცდას და ინტეგრაციულ ურთიერთქმედებას“(Mathetik 2017 : 1).
- „მათეტიკის“ გაგება უარყოფს მაგალითად ტექნიზებულ საგაკვეთილო მომზადებას და გაკვეთილის პროცესში პედაგოგის მოსწავლეზე გამუდმებულ „თვალთვალს“. მისი პოსტულატია, რომ ყოველთვის გამოყენებული იქნას მოსწავლის პერსპექტივის მუდმივი ცვლის მეთოდი და დაკვირვება. ამ დროს სწავლება „კონსტრუქტივისტურად“ იქმნება. მასწავლებლის პოზიცია კი იმგვარია, რომ იგი საკუთარ განსჯებს ყოველთვის კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. რაც გულისხმობს, რომ სწავლება, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმება, როგორც სტრუქტურირებული, ყოვლისმომცველი რეკომენდაცია მოსწავლეების მიმართ, რომელიც არა მხოლოდ შინაარსის, არამედ ურთიერთობების სფეროსაც ეხება. ამდენად, იგი მოისაზრება, ერთი მხრივ, როგორც თვით სწავლა, ხოლო მეორე მხრივ, მისი შინაარსი ცდება მხოლოდ მოსწავლის შემეცნებას და მოიცავს მის ემოციას, მოტივაციას და ნება-სურვილს (Mathetik 2017 :1).

• სწავლის მათეტიკური აზროვნების კრიტიკოსებს მიაჩნიათ, რომ „მათეტიკის“ ცნების გაგება დიდაქტიკისგან შეზღუდული მნიშვნელობით ხელოვნურია, ვინაიდან ამ ტერმინთან დაკავშირებული განმარტებები უკვე არის დიდაქტიკის თეორიებისა და

მოდელების ცენტრალური შემადგენელი ნაწილი და შესაბამისად ეს განმარტებები არ გულისხმობს ახალი და სპეციფიური კვლევის მიმართულებას თანამედროვე განათლების სისტემაში. დიდაქტიკა ყოველთვის დაკავებულია სწავლებით და სწავლით და ორივე მათგანი დიდაქტიკური სამკუთხედის თვალსაზრისით მყარად უკავშირდება ერთმანეთს. დიდაქტიკის მნიშვნელობა, მასწავლებელზე, მოსწავლეზე თუ ინკლუზიურ სწავლებაზე ორიენტირების თვალსაზრისით, არ კნინდება. იგი არ აცალკევებს სწავლებისა და სწავლის სფეროებს, არამედ ერთ მთლიანობად აღიქვამს მათ და წარმოადგენს მოქნილ, მუდმივად ერთმანეთთან კომბინირებულ, სასწავლო პროცესების ხელშემწყობ საგაკვეთილო მიდგომას, რომლის დანაწევრება აბსტრაქტულად და ფორმალურად სწავლისა და სწავლების ცნებებად შეუძლებელია. შესაბამისად, „მათეტიკა“ სასკოლო პედაგოგიკაში და პედაგოგთა სწავლებაში დღეს ფაქტიურად არანაირ როლს არ თამაშობს და სამეცნიერო დისკუსიებშიც მისი განხილვა არუნდა მოხდეს (Mathetik 2017: 2).

„მათეტიკა“ და კონსტრუქტივიზმი

მეოცე საუკუნის 80-იანი წლებიდან დიუისა და ფრეიერის შეხედულებები გააკრიტიკა სეიმორ პაპერტიმ, სადაც მან განაახლა და მეტი მნიშვნელობა შესძინა მათეტიკის ცნებას (Fino 2017: 1). პაპერტმა „მათეტიკა“ შეადარა პედაგოგიურ შეხედულებას - კონსტრუქტივიზმის შესახებ. ამ შედარებით, როგორც კარლოს ნოგუეირა წერს, პაპერტმა მოახდინა „პიაჟესეული კონსტრუქცივიზმის რადიკალურ გაფართოება პედაგოგიკის სფეროში და მოიცავს საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებას. ეს შეხედულება მხარს უჭერს მაქსიმალურ სწავლებას მინიმალური სწავლებით (Fino 2017: 1).

სეიმორ პაპერტის შეთავაზება, რომ დიდაქტიკა და მათეტიკა სწავლების პროცესის საფუძველი უნდა იყოს და წინა პლანზე უნდა წამოვიწიოთ ევრისტიკული პროცესები,

გამოწვევას უცხადებს კურიკულუმის ნორმატიულობას, ამავდროულად იწვევს ტრადიციულ სასწავლო პროცესს, ითხოვს მოსწავლისთვის შეუსაბამოდ უფრო დიდი ავტონომიის მინიჭებას და პედაგოგის როლის გადახედვას, რომლის ქმედებაც სულ უფრო პერიფერიული გახდება. იგი ეყრდნობა კომენიუსის თითქმის დავიწყებული „მათეტიკის“ განმარტებას და მიიჩნევს, როგორც ინსტრუმენტს, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსწავლეთა ავტონომიას, სასწავლო პროცესებისა და შეზღუდვების მნიშვნელობის გაუთვალისწინებლად (Fino 2017: 1).

პაპერტის კონსტრუქტივიზმზე დიდი გავლენა ჰქონდა ამერიკელი პედაგოგისა და ფსიქოლოგის ჯონ დიუსი შეხედულებებს. პაპერტის მიხედვით კონსტრუქტივიზმი არის პედაგოგიკა, რომელიც პიაჟესეული პედაგოგიკის მიღმა დგას, რომელიც უყურებს ბავშვებს, როგორც მისი შემეცნებითი სტრუქტურების მშენებელს. კონსტრუქტივიზმი უარყოფს საერთო რწმენას, რომ საუკეთესო სწავლისკენ მიმავალი გზა გადის საუკეთესო ახსნაზე. ის უარს ამბობს აზრზე, რომ სკოლა უკეთესი არის მხოლოდ იმიტომ, რომ ის უკეთესად ასწავლის. მაგრამ ის აფრთხილებს სხვებს, რომ სწავლებისადმი ასეთი მინიმალისტური დამოკიდებულება საკმარისი არ არის, თუ ყველაფერი (კურიკულუმი და ა.შ.) ისე რჩება, როგორც იყო. პაპერტი განავრცობს ასეთ შეხედულებას - „თუ როგორ უნდა დავეხმაროთ ადამიანებს, ვინც მშიერია: ჰიპოთეზა არის, რომ მივცეთ მას თევზი, მაგრამ, გონივრული ჰიპოთეზა იქნება, თუ მივცემთ მათ ბადეს და ვასწავლით თევზაობას (Fino 2017 : 6). ტრადიციული განათლება ასახავს იმას, თუ რას ფიქრობენ მოქალაქეები, რა უნდათ, რომ იცოდნენ და ამზადებენ ბავშვებს "თევზის" საჭმელად. კონსტრუქტივიზმი აგებულია იმ მოსაზრებაზე, რომ ბავშვები ავლენენ საკუთარი შესაძლებლობების მაქსიმუმს, როდესაც თავად მოქმედებენ ("თევზაობენ") მათთვის საჭირო ცოდნის მისაღებად; ორგანიზებულ ან არაფორმალურ განათლებას შეუძლია მოსწავლეებს დაეხმაროს ყველაზე მეტად იმაში, რომ ისინი მათ მხარს უჭერენ მორალურად, ფსიქოლოგიურად, მატერიალურად და ინტელექტუალურად. ზოგადად განათლებული ბავშვების მთავარი საჭიროება არის ისეთი ცოდნა, რომელიც მათ დაეხმარება უფრო მეტი ცოდნის შექმნაში. სწორედ ამ მიზეზით ვალდებული ვართ ჩვენ განვაფიქროთ მათეტიკა. ცოდნასთან ერთად არ უნდა

დაგვავიწყდეს „თევზაობა“, აუცილებელია კარგი გზის პოვნა, ამისათვის გვჭირდება კომპიუტერი, რომ ვიპოვოთ სათევზაოდ კარგი „წყლები“ და გვჭირდება, რომ გავამდიდროთ ის მათეტიკური აქტივობებით (Fino 2017: 6).

დღეს კომპიუტერების ტექნოლოგიების დანერგვა სამ ეტაპად მიმდინარეობს:

- ტექნოლოგიური ეტაპი: ვისწავლოთ გამოყენება;
- დიდაქტიკური ეტაპი: ვისწავლოთ სწავლება;
- მათეტიკური ეტაპი: ვისწავლოთ სწავლა;

კონსტრუქტივიზმი ეს არის საამშენებლო კომპლექსი, როდესაც მოსწავლე სწავლის პროცესში მცირე ნაწილებით აწყობს საუკეთესო შედეგს. კონსტრუქცია არის ყველაფრის საწყისი. პაპერტი ავითარებს აზრს, რომ „კონსტრუქტივიზმი არის დამხმარე საშუალება განათლების მეცნიერებებში ორი ასპექტით, რეკონსტრუქციული და ტექნოლოგიური თვალსაზრისით. ფსიქოლოგიის კონსტრუქტივისტული თეორიებიდან ჩვენ ვხედავთ სწავლას, როგორც რეკონსტრუქციას, ვიდრე ცოდნის გადაცემას. შემდეგ ვამახვილებთ ყურადღებას მანიპულირების საშუალებებზე, რომლის საშუალებითაც სწავლას უფრო ეფექტურს გავხდით და, რომლის აქტივობებსაც მოსწავლე აღიქვამს როგორც მშენებლობა. შემდეგი ელემენტი, რომელიც ყოველთვის ასოცირდება კონსტრუქტივიზმთან არის ტექნოლოგია. მიუხედავად იმისა, რომ ტექნოლოგია ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია კონსტრუქტივისტული სასწავლო გარემოს შექმნისათვის, მას მაინც არ აკისრია გადამწყვეტი ფუნქცია. კონსტრუქტივიზმი არ არის პედაგოგიკის ტექნოცენტრული მიდგომა. თუ ჩვენ უნდა ვიპოვოთ ცენტრალიტეტი, ეს არ იქნებოდა ტექნოლოგია, რომელიც უბრალო ინსტრუმენტია ფიქრისათვის და არა ქმედებისთვის, შენებისა და მათეტიკისთვის. თუ გავიმეორებთ დიუის სიტყვებს კონსტრუქტივიზმის ცენტრალიზება იქნება, თუ აღმოვაჩინთ ახალს, ვიპოვოთ მანიპულირების საშუალებებს და ტექნოლოგიას, ავაშენებთ და გამოვხატავთ ბედნიერ ემოციებს. ამ დროს დაშვებული შეცდომები გაცილებით სასარგებლოა სწავლის პროცესის სწორად წარმართვისათვის. ამდენად,

უზუსტობები არ არის სტიგმატიზებული, როგორც შეცდომები, არც შეცდომა ნიშნავს მარცხს“ (Fino 2017: 7).

ამერიკელი ფსიქოლოგი ჯერომ ბრუნერი ემხრობა კონსტრუქტივიზმს. მისი შეხედულებით მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ სწავლა არის აქტიური პროცესი. სწავლის პროცესში მოსწავლეები ქმნიან ახალ იდეებს და ცნებებს, რისთვისაც იყენებენ მიმდინარე და არსებულ ცოდნას. ბრუნერის მიხედვით სწავლის პროცესში დიდია მასწავლებლის როლი მისი სიტყვიერი მხარდაჭერა და ეტაპობრივი ხელმძღვანელობა, რაც ხელს უწყობს ახალი ცოდნის შექმნას და უნარ-ჩვევების გამომუშავებას.

კონსტრუქტივიზმი გვთავაზობს მოსწავლეზე დაფუძნებული სწავლების ძირითად მახასიათებლებს (შავთვალაძე 2019 : 481):

- მოსწავლეების აქტიური როლი სწავლის პროცესში - მასწავლებელი არის ხელმძღვანელი, ფალსილიტატორი, აქტივატორი, სწავლის ხელშემწყობი;
- მოსწავლეები ჩართულნი არიან მრავალფეროვან საქმიანობაში, რომლებიც ხელს უწყობს პრობლემის გადაჭრას, აღმოჩენებით სწავლებას, იდეების ანალიზს, ინფორმაციის გაზიარებას და ა.შ.
- მოსწავლეები თავად იღებენ პასუხისმგებლობას, თემას, მეთოდს, ხერხს, მეწყვილეს;
- თანამშრომლობითი სწავლება - სწავლა. გუნდურობა და თანატოლებთან თანამშრომლობა არის არსებითი;
- რეფლექსური მიდგომა ხარისხთან დაკავშირებული პროცესია, რომელიც გამოიყენება სწავლებისა და სწავლის პროცესში.

როგორც „მათეტიკური“, ისე „კონსტრუქტივისტული“ ხედვით ასეთი სწავლება - სწავლა იძლევა თავისუფალი არჩევანის საშუალებას, რაც ზრდის მოტივაციას, მოსწავლეთა აქტივობას, მოსწავლეთა მიერ სწავლების პროცესის კონტროლს, საკუთარი პროგრესის მონიტორინგს და იყენებს მასწავლებელს, როგორც ფასილიტატორს.

კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკა, როგორც აღვნიშნეთ გულისხმობს სწავლების პროცესში მოსწავლეთა ინტერესების ზედმიწევნით გათვალისწინებას, რათა მათ შეძლონ ფაქტების, მოვლენებისა და ცნებების ანალიზი და ინტერპრეტაცია. კონსტრუქტივისტული თეორიის მიმდევრები უპირატესობას ანიჭებენ ისეთ სასწავლო პროგრამებს, რომლებიც მოსწავლეთა წინარე ცოდნასა და გამოცდილებაზეა აგებული. მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ „მასწავლებლებს ხშირად ჰგონიათ, რომ სწავლებისადმი კონსტრუქტივისტული მიდგომა მთლიანად უარყოფს სასწავლო პროცესში კლასიკური მეთოდების გამოყენებას“. კონსტრუქტივისტულ დიდაქტიკაში კლასიკური/ტრადიციული მეთოდების გამოყენებასთან დაკავშირებით ქართულ პედაგოგიკურ სივრცეში ბევრი საინტერესო შინაარსის სტატია გამოქვეყნდა. მათ შორის უნდა აღვნიშნოთ პროფ. ს. ლობჯანიძის სტატია „კლასიკური მეთოდები კონსტრუქტივისტულ დიდაქტიკაში“ (ლობჯანიძე 2013: 3).

პროფ. ს. ლობჯანიძის აზრით, კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკის მინიმალური მოთხოვნები, როგორც საგაკვეთილო, განსაკუთრებით, კი კლასიკური საგაკვეთილო პროცესის, მაორიენტირებელი ჩარჩო, ასეთია:

- „კონსტრუქტივისტულად აქტიური სწავლა. როგორც მასწავლებელმა, ისე მოსწავლემ, კონსტრუქტივისტულ პერსპექტივაში უნდა გაითავისოს სასწავლო მასალა, მისი შინაარსი. მოსწავლეებმა თავად უნდა მიიღონ მონაწილეობა საკუთარ ქმედებათა დაგეგმვაში, განხორციელებაში და კონტროლში. მოსწავლეს ცოდნის შეძენის სურვილი, მხოლოდ გარეგანი მოტივაციით კი არ უნდა იყოს ნაკარნახევი, არამედ ეს უნდა იყოს აქტიური ცოდნა, რომელსაც მოსწავლე სიტუაციისა და საკუთარი შინაგანი მოტივაციიდან გამომდინარე გამოიყენებს. როგორც ს. ლობჯანიძე წერს: „კონსტრუქტივისტულ დიდაქტიკაში უპირატესობა ენიჭება ე.წ. მონაწილეობით სწავლას. მასწავლებლის მიერ ფრონტალური გაკვეთილების დაგეგმვასა და ჩატარებას კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკა კრიტიკულად ეკიდება, რადგან ფრონტალური გაკვეთილების ჩატარების დროს მასწავლებელი წინა პლანზე დგას, ხოლო მოსწავლეთა ჩართულობა მინიმუმამდეა დაყვანილი, ისინი ამ დროს ცოდნის პასიური მიმღებნი არიან (ლობჯანიძე: 2013).

მიუხედავად მის მიერ ასეთი მტკიცებულებების წარმოდგენისა, იქვე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „ფრონტალური ფაზების გონივრული კომბინაცია სწავლების ინტერაქტიული მეთოდების მრავალრიცხოვან სპექტრთან ერთად მოსწავლეებს საშუალებას აძლევს, დამოუკიდებლად მოახდინონ საკუთარი ცოდნის სტრუქტურირება, რაც ზრდის მათ ჩართულობას და გაკვეთილს უფრო სახალისოს, შედეგიანს ხდის“ (ლობჯანიძე 2013 : 3).

თვითრეგულირებადი სწავლა – კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკა მიისწრაფის, ასწავლოს მოსწავლეს დამოუკიდებლად სწავლა, რაც ცხოვრებაში წარმატების ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორია. ამისთვის აუცილებელია, მოსწავლე ჩამოყალიბდეს თვითრეგულირებად შემსწავლელად. თვითრეგულირებადი სწავლის უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებისთვის აუცილებელია, მოსწავლემ იცოდეს, როგორ გამოიყენოს შექმნილი ცოდნა, თუ სასწავლო სტრატეგიები, როგორია მისი სწავლის სტილი, რა ძლიერი თუ სუსტი მხარე აქვს, როგორ გამოიყენოს ძლიერი მხარეები პრობლემების გადასაჭრელად და როგორ დამლიოს სისუსტეები. ასეთ მოსწავლეებს კარგად აქვთ განვითარებული მეტაკოგნიტური უნარები და, აქედან გამომდინარე, ფლობენ სწავლის ეფექტურ სტრატეგიებს. თვითრეგულირებად მოსწავლეებს მაღალი აქვთ სწავლის მოტივაცია, მათი მიზანია, განვითარდნენ, განიმტკიცონ ცოდნა. ისინი გამუდმებით ეძებენ ახალ გამოწვევებს და სირთულესთან შეჯახებისას უფრო შეუპოვრები ხდებიან. სასწავლო პროცესში მხოლოდ ტრადიციული მეთოდების გამოყენება მოსწავლეებს ამ უმნიშვნელოვანეს უნარს ვერ განუვითარებს (ლობჯანიძე 2013: 4).

- **კონტექსტა და სიტუაციაზე დაფუძნებული სწავლა** – კონსტრუქტივისტული მიდგომის თანახმად, საგაკვეთილო პროცესი უნდა ეფუძნებოდეს სიტუაციებს, რომლებიც მოსწავლეთა ცხოვრებისეული გამოცდილებიდან ამოდის და განიხილებოდეს კონტექსტში, ე.ი., ეყრდნობოდეს უკვე ნასწავლსა და განხილულს. მოსწავლე ყველაზე უკეთ ითვისებს მაშინ, როდესაც ახალი ინფორმაცია კავშირშია უკვე ნასწავლთან. ამის მიღწევა კი კონსტრუქტივისტ მასწავლებელს შეუძლია თანამედროვე და კლასიკური მეთოდების გონივრული კომბინაციით (ლობჯანიძე 2013: 4).

- **მოდელით სწავლა** – სწავლისადმი კონსტრუქტივისტული მიდგომა მოიაზრებს მოდელით სწავლას. „მოდელი“ ანუ მისაბადი პიროვნება შეიძლება იყოს როგორც რეალური ადამიანი (მასწავლებელი, მშობელი, თანატოლი, საკუთარი თავი და სხვ.). ამ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია, მასწავლებელმა გონივრულად შეარჩიოს მოდელი. ს. ლობჯანიძის აზრით, მოდელის გონივრული შერჩევა, განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია კლასიკური, ფრონტალური მეთოდით მუშაობისას. ს. ლობჯანიძეს მიაჩნია, რომ სასწავლო პროცესში, მხოლოდ კლასიკური მოდელების გამოყენება ნაკლებად ეფექტიანია. როგორც ირკვევა, მასწავლებელი არ უნდა იყოს მხოლოდ მზა ინფორმაციის მიმწოდებელი, რადგან ამ შემთხვევაში მოსწავლეები ვერ აღიქვამენ კონცეფციას და დასაბუთებას, თავს არიდებენ საკუთარი აზრის გამოთქმას, შეკითხვის დასმას, სხვათა პოზიციის შეფასებას. ჩვენი აზრით, ს. ლობჯანიძე აკეთებს სწორ დასკვნას, რომ საგაკვეთილო პროცესში მხოლოდ ან მეტისმეტად ხშირად ფრონტალური მეთოდის გამოყენებას მივეყვართ პასიური სასწავლო ქმედებისკენ (ლობჯანიძე 2013: 4).

- **ინტერაქტიული სწავლება** – ინტერაქტიული სწავლების დროს მოსწავლე სასწავლო პროცესის სუბიექტია, მისი აქტიური მონაწილეა. სწავლებას საფუძვლად ედება მოსწავლის პირადი გამოცდილება, მისი თვისებები და ცოდნა. შესაბამისად, იცვლება სწავლების მიზანი, იგი ორიენტირებული ხდება არა მხოლოდ მზა ცოდნის მიღებაზე, არამედ უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზეც.

კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკის თანახმად, სწორედ ინტერაქტიული სწავლება განსაზღვრავს სასწავლო პროცესის ეფექტიანობას. ეფექტიანი ინტერაქტივი, ერთი მხრივ, მიიღწევა, როდესაც მასწავლებელი მოსწავლეებთან ურთიერთობისას საკმაოდ ხშირად მიმართავს მიდგომას: „მე მსურს“ და „მე უნდა“ და იცავს ბალანსს მათ შორის. მეორე მხრივ, ინტერაქციის დროს მაქსიმალურად უნდა წარმოჩნდეს განსხვავებული პოზიციები, საკითხი გაანალიზდეს და შეფასდეს სხვადასხვა კუთხით, რაც მსჯელობისა და დისკუსიის საშუალებას იძლევა. საგაკვეთილო პროცესის დროს ინტერაქტიული მიდგომა შეიძლება უზრუნველვყოთ თანამედროვე და კლასიკური მეთოდების ერთობლივი გამოყენებით (ლობჯანიძე 2013: 4).

ურთიერთთანამშრომლობით სწავლა – კონსტრუქტივისტული დიდაქტიკის თანახმად, სწავლა სოციალური ურთიერთობების გზით აიგება. შესაბამისად, სასწავლო გარემოში ცოდნის კონსტრუირების საუკეთესო საშუალებაა თანამშრომლობითი სწავლების გამოყენება. სასწავლო პროცესში მხოლოდ ტრადიციული მეთოდების გამოყენება ურთიერთთანამშრომლობით სწავლებას ვერ უზრუნველყოფს (ლობჯანიძე 2013:4).

თუ ჩვენ გავანალიზებთ და ერთმანეთთან შევადარებთ სწავლება/სწავლის პროცესისადმი წაყენებულ დიდაქტიკურ, მათეტიკურ და კონსტრუქტივისტულ მოთხოვნებს შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ თუ ჩვენ გვსურს, რომ თანამედროვე ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში დაინერგოს მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო აუცილებლად მიგვაჩნია სწავლების დიდაქტიკური, მათეტიკური და თანამედროვე მოდელების ინტეგრირება და დანერგვა სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესში.

„მათეტიკა“ და კოგნიტივიზმი

„მათეტიკას“, თუ განვიხილავთ ისტორიული თვალსაზრისით შეიძლება, იგი ჩავთვალოთ მნიშვნელოვან გარდატეხად პედაგოგიკის მეცნიერების განვითარებაში დაწყებული ანტიკური ფილოსოფიის შემეცნებიდან თანამედროვე შემეცნების თეორიამდე (კოგნიტივიზმი).

კომენიუსი სიღრმისეულად ხედავს საგნის შემეცნებას, რაც მკვლევარებს აძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ ის ჩაითვალოს კოგნიტივიზმის (შემეცნების) თეორიის ფუძემდებლად. კოგნიტივიზმის არსი და მნიშვნელობა ქართულ პედაგოგიკურ სინამდვილეში ასოცირდება პედაგოგიკასა და დიდაქტიკასთან.

კოგნიცია ეს არის ყველა ის პროცესი, რომელთა მიმდინარეობისას სენსორული მონაცემები აღწევენ თავის ტვინში გარდაიქმნებიან სხვადასხვა ტიპის მენტალური რეპრზენტაციების სახეებში და აუცილებლობის შემთხვევაში ინარჩუნებენ თავიანთ თავს ადამიანის მეხსიერებაში.

კოგნიტური განვითარების თეორიამ დიდი გავლენა მოახდინა თანამედროვე განათლების სფეროზე. პირველ რიგში მან მეტი თავისუფლება მიანიჭა მოსწავლეებს „ რომ არჩევანი

გაეკეთებინათ სწავლის პროცესში. სასწავლო პროგრამები უფრო მოქნილი გახდა. სასწავლო პროცესში თანდათან ინერგება ჯგუფური მუშაობა, პრაქტიკული მუშაობა და სწავლა ერთმანეთს დაუკავშირდა. ყურადღება გამახვილდა პრობლემის გადაწყვეტისა და გადაწყვეტილებების მიღების უნარების ჩამოყალიბებაზე (დოლიძე 2013: 33).

აღნიშნული თეორიის მოთხოვნები, ჩვენი აზრით, ჯერ კიდევ კომენიუსმა ჩამოაყალიბა მათეტიკაში, როდესაც მან პირველმა, მოსწავლის სასწავლო მიზნებიდან გამომდინარე გაითვალისწინა, როგორც მოსწავლის ინტერესები, ასევე ის მოთხოვნილებები, რომლებიც საჭირო იქნება მისი პროვოცებად განვითარების პროცესში, როგორც მიმდინარე, ისე სამომავლო პერსპექტივების გათვლით. მოსწავლე დააყენა სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესის ცენტრში. დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა მოსწავლეთა დამოუკიდებლობასა და ინიციატივას, აქტიურ ჩართულობას სასწავლო პროცესში. გაითვალისწინა მოსწავლეთა განვითარების ეტაპები და ყურადღება გაამახვილა მათი აზროვნების პროცესებზე.

ვინაიდან პედაგოგია არის მეცნიერება პროვოცების აღზრდის, სწავლებისა და განათლების შესახებ (ბასილაძე, კობრიძე 2004 : 6), რომელიც ემსახურება პროვოცებად ჩამოყალიბების პროცესს, არის ღვთაებრივი მოვლენა (ი. ბასილაძე), წარმოადგენს ადამიანის სულისა და სხეულის ინჟინერიას (ი.ბასილაძე) და ეყრდნობა ცოდნას შემეცნების შესახებ, არის კოგნიტივისტური ფუნდამენტალური მეცნიერება მომავალი განათლებული თაობების აღსაზრდელად და საჭიროა მისი არსებობა ქვეყნის სიძლიერის მხარდასაჭერად. მიგვაჩნია, რომ კომენიუსის მიერ წარმოჩენილი დაუკრეფავი თავთავები, სწავლის თეორიის (სწავლის ხელოვნების) შემეცნების თვალსაზრისით, არის კლასიკური პედაგოგიკის გენიალური ნაწარმოები, რომელმაც დაასაბუთა შეგრძნებების მნიშვნელობა სწავლის პროცესში და მოახდინა თანამედროვე წარმოდგენების რეკონსტრუქცია მსოფლიო პედაგოგიკურ აზროვნებაში.

ექვგარეშეა, რომ კომენიუსის „მათეტიკა“ ემსახურება პროვოცების სწავლა/სწავლების მიზანს. მკვლევარების მესკოვის, ზისკინის და საბანიას აზრით (Меськов, Зискин, Сабанина 2018 : 68) კომენიუსი ცდილობდა, რომ მათი საშუალებით ადამიანი მოემზადებინა სამსამყაროში საცხოვრებლად (Меськов, Зискин, Сабанина 2018 : 68):

- საგნებით სავსე სამყაროში;

- ხალხით სავსე სამყაროში, რომელშიც განმსაზღვრელი იქნება ღვთაებრივი განწყობით გაწერილი კანონები;
- საერთო ჭეშმარიტების სამყაროში.

ამ შემთხვევაში, კომენიუსის მიხედვით პიროვნება(მოსწავლე) არ უნდა იყოს სტატიკური, ის სწავლის პროცესში უნდა მიდიოდეს აღმავალი გზით, როდესაც მოსწავლე ეუფლება თავის გრძნობებს, განამტკიცებს გონებას და თავის საქმიანობას ანიჭებს აზრს (შინაარსს). თუ ჩვენ ოდნავ წინ გავუსწრებთ კომენიუსის გადმოსახედიდან მის ეპოქას და შევადარებთ თანამედროვე საგანმანათლებლო მიდგომებს,დავინახავთ თანხვედრას, თუმცა არის რამდენიმე მნიშვნელოვანი სხვაობა (Местьков, Зискин, Сабанина 2018 : 68):

- შემეცნების პროცესის განხილვისას კომენიუსს არ შეეძლო განეჭვრიტა, რომ ცოდნისა და გამოცდილების სისწრაფე მოითხოვდა ახალ ლოგიკას და მეთოდოლოგიებს საგნებით ოპერირების პროცესში;

- იგი ზოგადად შეეხო შემეცნების ერთ-ერთი საშუალების რწმენის, კანონებისა და ფასეულობის როლს კულტურის განვითარებაში, რადგან ვერ წარმოიდგენდა მის ეპოქაში საზოგადოების განვითარების ასეთ დაჩქარებულ ეტაპს. ამიტომ წერდა, რომ „ეს ცნებები ჩვენს მიერ არის შემოტანილი სწავლის პროცესში და, თუ მოსწავლე მას დააკავშირებს წინარეს, ისინი საოცრად გააძლიერებენ გონების სინათლეს“ (Местьков, Зискин, Сабанина 2018 :68); ჩვენ გარკვეულ წილად ვიზიარებთ მკვლევარების მესკოვის, ზისკინის და საბანინას ზემოთ განხილულ მოსაზრებას, მაგრამ ვერ დავეთანხმებით იმ თვალსაზრისით, რომ წინარე ცოდნის გამოყენება არ არის საჭირო სწავლა/სწავლების პროცესში. პირიქით, ჩვენ ობიექტურად უნდა შევაფასოთ წინარე ცნებები და მასზე დაყრდნობით დავსახავთ სამომავლო ამოცანები.

- კომენიუსს არ შეეძლო განევითარებინა მოსწავლე - ობიექტისგან, მოსწავლე სუბიექტზე განწყობის (დღეს საკმაოდ წინ წავიდა კოგნიტივისტური თეორიიდან გამომდინარე-ი.ბ.) პროცესის გაგება იმ დროის რელიგიური წარმოსახვის იქით. ამ შემთხვევაშიც გარკვეულწილად ჩვენ ვერ გავიზიარებთ მათ შეხედულებას, რადგან ბიბლიის თანახმად შემეცნება ღვთის ხატად და მსგავსად ხდის ადამიანს, ღმერთან

აკავშირებს მას. „ადამიანი, როგორც ასეთი, თავისუფალია და სულიერი თავისუფლება შეადგენს მისი ბუნების მთავარ ბირთვს. ეს არის ადამიანის უღრმესი და საბოლოო განხორციელება, რის იქითაც მისი თვითგამორკვევა, გათვითცნობიერება და განვითარება ვერ წავა. ადამიანს უკვე ესმის, რომ მისი უმთავრესი და უმაღლესი საქმე მასშივე არსებული განძის - თავისუფლების აღმოჩენაა“ (ხასაია 2018: 114). ჩვენ, ვფიქრობთ, რომ სწორედ, მოსწავლის, ამ თავისუფლების, პოვნას გულისხმობდა კომენიუსი თავის „მათეტიკაში“, როდესაც სურდა, რომ სასწავლო - სააღმზრდელო პროცესი, სასიამოვნო, მოსწავლეზე ორიენტირებული გაეხადა.

„მათეტიკის“ სუბიექტი კომენიუსის მიხედვით არის ადამიანი (მოსწავლე), რომელმაც უნდა დააკმაყოფილოს „მოსწავლის“ თვისებები, ე.ი., უნდა გახდეს ცოდნის მაძიებელი, შემმეცნებელი, რომ შემდგომში ღმერთის მიერ ბოძებული გრძნობებით, ინტელექტით, ნებისყოფით, ენით და აქტივობით პრაქტიკულად მოიხმაროს გრძნობების დახმარებით საგნებზე მიღებული ცოდნა, განიხილოს და შეაფასოს იგი.

მამასადამე, „მათეტიკა“ არის კოგნიტივიზმის საფუძველი, სწავლა/ სწავლების პროცესში, საგნების შემეცნების გზით, პიროვნების ფორმირებისა და განათლების შედეგების მიღწევის ინსტრუმენტი.

„მათეტიკა“ - ნეიროფსიქოლოგია, ნეიროპედაგოგია და ნეიროდიდაქტიკა

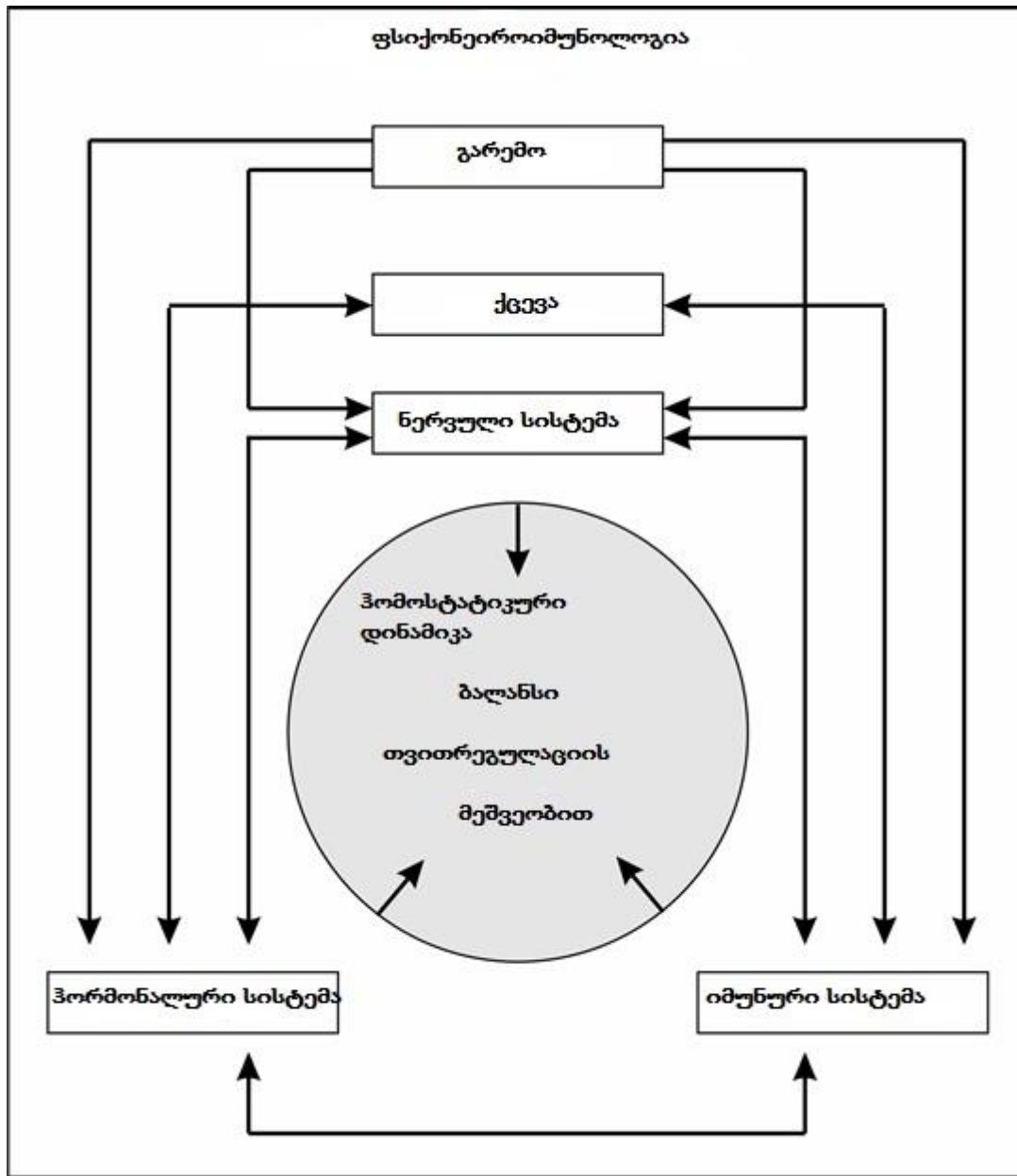
იან ამოს კომენიუსის მიერ „მათეტიკაში“ ჩამოყალიბებულ და განვითარებულ შეხედულებებს სწავლობენ და კრიტიკულად განიხილავს თანამედროვე ნეირომეცნიერებები.

ნეიროფსიქოლოგიური კვლევის შედეგად ცნობილია, რომ სურათების, ხმის და სუნის გამოყენება უზარმაზარი მძლავრი იარაღია სასწავლო პროცესების წარმატებით წარმართვაში, რომ გავიხსენოთ კონკრეტული სუნი, მოულოდნელად უამრავი დეტალური

მოვლენა და ემოცია გაგვახსენდება. საყვარელი მუსიკის მოსმენისას ჩვენი ტვინი დოფამინს აწარმოებს, რაც გვაიძულებს კომფორტულად ვიგრძნოთ თავი . ამ მულტიმოდალური ასპექტების გამოყენება შუა საუკუნეებში იყო, ხოლო დღევანდელ საუკუნეში, კი როცა ტექნოლოგიური განვითარება პიკს აღწევს, ადამიანმა საკუთარ თავს ძალიან ბევრი გზით შეიძლება პროვოცირება გაუკეთოს და შეძლოს სწავლის იმ შედეგზე ძალიან მცირე დროში გასვლა, რაც დიდაქტიკური მეთოდით უფრო ხანგრძლივ დროს მოითხოვს (დოლიძე 2017: 58). გარდა ფსიქოლოგთა ნააზრევისა და მათი კვლევების შედეგების ანალიზისა, ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ნეირომეცნიერების სფეროში ჩატარებულმა კვლევებმა, რომლებიც ადამიანის ტვინის შესწავლას ისახავდა მიზნად, კიდევ ერთხელ წამოჭრა დისკუსია ბავშვების სწავლა-აღზრდის პროცესში ეფექტიანი სასწავლო მიდგომების გამოყენების მნიშვნელობის შესახებ (დოლიძე 2017: 60). მკვლევარი ნ. დოლიძე აღნიშნავს: კვლევებმა დაადასტურა, რომ ადრეულ ბავშვობაში მიღებული გამოცდილება ადამიანის მთელ ცხოვრებას ამჩნევს კვალს და ზემოქმედებას ახდენს როგორც წარმატებაზე, ისე წარუმატებლობაზე სწავლის თვალსაზრისით და სხვა მნიშვნელოვან ფაქტორზე, რომლებიც, ერთობლიობაში ბავშვის მომავალ ცხოვრებას განსაზღვრავს. ამიტომაც ამბობენ, რომ თუ გვინდა სასურველი შედეგების მიღება მომავალში - მოზრდილობაში, ყურადღება ადრეულ ბავშვობაზე უნდა გავამახვილოთო (დოლიძე 2017: 61) კვლევები იმასაც მოწმობს, რომ სიცოცხლის პირველ ათწლეულში ბავშვის ტვინი ზედმიწევნით სწრაფ და კომპლექსურ განვითარებას განიცდის. ამიტომაც ბავშვობის ამ ხანას კრიტიკულსა და სენსიტიურს უწოდებენ, ხოლო ვულფი და ბრანდტი “შესაძლებლობების ფანჯარად” მოიხსენიებენ და ამ შესაძლებლობების სრულად გამომჟღავნებისა და გამოყენებისათვის სასწავლო პროცესის სათანადო დაგეგმვას გვირჩევენ (დოლიძე 2017: 61). აღნიშნული სფეროს ექსპერტები მეცნიერულ საფუძველზე დაყრდნობით ამტკიცებენ, რომ, როგორც დამახსოვრებისათვის, ასევე უნარების განვითარებისათვის საუკეთესო პირობები მაშინ იქმნება, როდესაც ტვინში პარალელური პროცესები მიმდინარეობს - ანუ როდესაც სასწავლო საქმიანობისას ჩართულია ტვინის სხვადასხვა უბანი - გააქტიურებულია სენსორული მეხსიერება, ხდება ცნებების

იდენტიფიკაცია და ჩართულია მეტყველება (დოლიძე 2017: 61). რომლის დასტურად ნ.დოლიძეს მოჰყავს ფოლის სიტყვები „ბავშვები უკეთ სწავლობენ, როდესაც ადგილი აქვს “ორკესტრირებულ ჩართულობას”, ანუ როდესაც ბავშვები უშუალოდ იღებენ მრავალფეროვან სასწავლო გამოცდილებას, რომელიც რეალურ საგნებთან და რეალურ ცხოვრებასთანაა კავშირში. გარდა ამისა, კვლევები იმაზეც მეტყველებს, რომ ყურადღების შენარჩუნებასა და დამახსოვრებას ხელს უწყობს როგორც ინტერესი, ასევე სენსორული სტიმული, ხოლო “რუტინული” კურიკულუმი, იწვევს ტვინის ე.წ. “ჰაბიტუაციას” (habituation) და ყურადღების “გამოთიშვას”. აქედან გამომდინარე, მკვლევარები მასწავლებლებს ურჩევენ, გაითვალისწინონ ეს ბავშვებთან მუშაობისას, შექმნან შესაბამისი გარემო და გამოიყენონ შესაფერისი სასწავლო მიდგომები, რადგან ასევე დადგენილია, რომ გარემოსთან ურთიერთობა, როგორც პიაჟე ამბობდა, “ბავშვის დიალოგი გარემოსთან,” ძერწავს ტვინს და ქმნის კოგნიტური და სოციალურ-ემოციური განვითარების ტრაექტორიას გრძელვადიან პერსპექტივაში“(დოლიძე 2017 : 60 – 62).

კოლბერგის მიხედვით, „მათეტიკის“ დასაბუთება, რომელიც სცდება ნეიროფსიქოლოგიური აზროვნების ფარგლებს, შემუშავდა ე.წ. ფსიქონეიროიმუნოლოგიის მიდგომით. ფსიქონეიროიმუნოლოგიურმა კვლევამ დაამტკიცა, რომ ფსიქიკას, ცენტრალურ ნერვულ სისტემას, ჰორმონულ სისტემას, იმუნურ სისტემასა და გარემო ზემოქმედებას შორის არსებობს ახლო კავშირი; მაგ., სოციალური კონტაქტები. ცენტრალური ნერვული სისტემა ნერვული ბოჭკოების მეშვეობით ახლო კავშირშია იმუნურ სისტემასთან, ჰორმონალურ სისტემასთან ჰორმონთა გამოყოფის გზით. ადამიანის ორგანიზმის ახალი კონცეფციის გათვალისწინებით, ფსიქონეიროიმუნოლოგია ადამიანს ბიო-ფსიქო-სოციალურ არსებად მიიჩნევს და განიხილავს "ადამიანის ქსელს" მოლეკულურ დონეზე. აქედან გამომდინარე, ავადმყოფობა ესაა ბიოლოგიურ, მენტალურ და სოციალურ პროცესებს შორის კომუნიკაციის დარღვევა. დადებითი კუთხით რომ შევხედოთ, ადამიანს მხოლოდ მაშინ ძალუძს ისწავლოს ოპტიმალურ სტადიაში, როდესაც მისი ორგანიზმი ჰომეოსტაზში იმყოფება (Kohlberg 2007 : 62):

პროფესორი კოლბერგი წერს, რომ არნოდმა ჩამოაყალიბა დაფუძნებული სწავლა-სწავლების 12 პრინციპად ტვინის ფუნქციაზე დიდაქტიკური და მათეტიკური შეხედულებების ერთობლიობა (Kohlberg 2007 : 50). საქმე ეხება იმის გამორკვევას, თუ როგორ უნდა მოახერხოს მოსწავლემ აქტიური სასწავლო პროცესების დაკავშირება უკვე მიღებულ ცოდნასთან. როგორ უნდა დააკავშიროს მოსწავლემ გამოცდილება ინფორმაციასთან. შესაბამისად, აღნიშნული პროცესების მხარდაჭერა მასწავლებლის

ამოცანას წარმოადგენს. მასწავლებელმა ორკესტრირება უნდა გაუკეთოს გამოცდილებებს. აქედან გამომდინარე, ტვინზე დაფუძნებული სწავლა-სწავლების ფუნდამენტალურ პრინციპებს წარმოადგენს (Kohlberg 2007 : 51-56):

- **პირველი პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი (მზარდი), გარემოსთან ურთიერთობს კოგნიტურ, ემოციურ და ფიზიოლოგიურ დონეზე. შეუძლებელია, რომ სწავლის ამ პროცესის (ასევე ზრდის პროცესის) მართვა ხდებოდეს გარედან; მასზე ზემოქმედება შესაძლებელია მხოლოდ პერტურბაციის მეშვეობით. სწავლა და ქცევა ეფუძნება მრავალმნიშვნელობის ინდივიდუალურ კონსტრუქციებს;
- **მეორე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, დამოკიდებულია სოციალურ ურთიერთქმედებებზე: სოციალიზაციის კუთხით, ურთიერთქმედება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ბიოლოგიურად განპირობებული პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს შიდა მოდელებსა (სიცოცხლისუნარიანი ან სიცოცხლისუნარო) და გარესამყაროს შორის დაპირისპირების ზონაში. ამიტომ, მასწავლებელთა პროფესიონალიზმს უნდა ახასიათებდეს დიდაქტიკაზე დაფუძნებული მოთხოვნა და მოსწავლეთა მათეტიკურად მოტივირებული წახალისება;
- **მესამე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, მუდმივად დაეძებს აზრიან (შინაარსიან) კონსტრუქციებს, რომელიც ყოველმხრივ გადარჩენას უზრუნველყოფს. აზრის კონსტრუირება ყოველთვის ინდივიდუალურად მიმდინარეობს. აქედან გამომდინარე, სწორედ მასწავლებლის მოვალეობაა შექმნას დიდაქტიკურად/მათეტიკურად მოთხოვნადი გარემო, რომელიც საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს მისდიონ ამ ბუნებრივ მამოძრავებელ ძალას;
- **მეოთხე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, აყალიბებს (და ფლობს) ნეირონულ შაბლონს, როგორც კატეგორიულ კონსტრუქციებს, რომელიც წარმოქმნის მნიშვნელობას (შინაარსს). „შინაარსიანი სწავლა“ უნივერსალური სასწავლო გარემოს მულტისენსორულ შემავალ ინფორმაციას ბაზისური შაბლონების

მეშვეობით განმარტავს. ამიტომ, სირთულის შემცირება მეტაკოგნიტური კომპეტენციებისა და ინტელექტუალური ცოდნის გაზრდით აბსოლუტურ იმპერატივს წარმოადგენს;

- **მეხუთე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, კოგნიტურ, ემოციურ პროცესებში ახდენს პირველადი შაბლონების კონსტრუირებას. წარმატებული აღქმა/ხანგრძლივი სწავლა გულისხმობს ემოციური ურთიერთობის დამყარებას სწავლის ობიექტთან;
- **მეექვსე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, კონსტრუქციულად აქტიურია გარემოსთან სტრუქტურული დაწყვილების ფარგლებში. კონსტრუირების აღნიშნული პროცესი ხასიათდება მთლიანობისა და დეტალური ანალიზის პარალელური აღქმისა და დამუშავების დიაპაზონში. „ტვინის ფუნქციაზე დაფუძნებული სწავლა და სწავლება“, შესაბამისად, იწვევს სწავლების ობიექტების შეთავაზებაზე მოთხოვნას, რომელიც ჯვარედინ კავშირშია სწავლებასა და სწავლასთან;
- **მეშვიდე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, ახდენს თავდაპირველი სასწავლო შინაარსის კონსტრუირებას ისე, რომ იგი ჩაშენებული იყოს მეორად სენსორულ ველში. სათანადოდ უნდა შეფასდეს მეორადი ველის შესაძლებლობა, რათა ზემოქმედება მოახდინოს კოგნიტურ (პირველად) პროცესებზე. აღნიშნული ასპექტის ფარგლებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დადებითი სასწავლო გარემოს შექმნაზე მოთხოვნის გაჩენა;
- **მერვე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, მნიშვნელობის კონსტრუირებას ახდენს კოგნიტური ქსელის შიგნით, წარმოშობის წესით. წარმოშობის პროცესები(მაგ. ნათურის ანთების მომენტები) მიმდინარეობენ გაუთვითცნობიერებლად, დროის შკალაზე, რაც ნიშნავს იმას, რომ მათი ინიცირება მხოლოდ და მხოლოდ სწავლება-სწავლით სიტუაციებში ხდება;
- **მეცხრე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, ფლობს ინფორმაციის ორ საცავ სისტემას. „ტაქსონების მახსოვრობის სისტემა“ განკუთვნილია

ფაქტებისათვის და არა სტრუქტურათა შენახვისათვის; მას ახასიათებს სავარჯიშოები და რეკაპიტულაცია. „ადგილობრივი მახსოვრობის სისტემა“ შექმნილია ჯვარედინი კავშირების შესანახად; ორგანიზება და დამუშავება ხორციელდება გამოცდილებათა კონტექსტში. სწავლების/სწავლის სიტუაციები იმგვარად უნდა იყოს განლაგებული, რომ სინერგიულად მოხდეს ამ ორი სისტემის შერწყმა;

- **მეათე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, ტვინის პლასტიურობის გამო პერმანენტულად ავითარებს ახალ (უფრო დიდ) და უფრო ეფექტურ ნეირონულ ქსელს. ნეირონულ ქსელთა განვითარების პროცესში სასწავლო გარემოს სტიმულირება (ცოდნის ჰორიზონტალური გადაცემა) ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც მასწავლებლის გამოცდილება (ცოდნის ვერტიკალურად გადაცემა);

- **მეთერთმეტე პრინციპი:** ადამიანს, როგორც მოსწავლე ორგანიზმს, შეუძლია მიაღწიოს სწავლის ოპტიმალურ მაჩვენებელს დადებით სასწავლო ატმოსფეროში. მოსწავლისათვის ძალზედ მნიშვნელოვანია გამოსცადოს საკუთარი თვით-ეფექტურობა. სწავლება/სწავლის სიტუაციებს, სადაც გაბატონებულია უარყოფითი ემოციები, მივყავართ საკუთარი თავის რწმენის დაქვეითებამდე;

- **მეთორმეტე პრინციპი:** ადამიანი, როგორც მოსწავლე ორგანიზმი, წარმოადგენს უნიკალურ კონსტრუქციას, რაც არის მისი ნეირონული ქსელის გენეტიკაზე დაფუძნებული სტრუქტურისა და სენსორული შემავალი ინფორმაციის მრავალფეროვნებას შორის კავშირის დამსახურება. მეტაკოგნიტური სტრუქტურების ანალიზზე დაკვირვებით მასწავლებლებმა შეიძლება შესთავაზონ მოსწავლეებს სწავლის ინდივიდუალური სტილის პოვნის შესაძლებლობები (Kohlberg :2007, გვ.56).

გარდა ზემოთქმულისა კოლბერგს მოჰყავს ფრიდრიხისა და პრაისის მიერ ნეირონულ მეცნიერებებზე დაფუძნებით შემუშავებული დიდაქტიკის/მათეტიკის შვიდი „რეკომენდაცია“(Kohlberg 2007 : 56-62):

- **ნეირონთა ურთიერთკავშირის მაღალი დონე** (ზოგადად, ყველა ნეირონს აქვს ყველა სხვა ნეირონთან კომუნიკაციის უნარი) შეიძლება განვიხილოთ

ინტეგრალური სწავლების მიზეზად;

- **ცენტრალური ნერვული სისტემის პლასტიურობა** უწყვეტი სწავლების უშუალო მიზეზია. ცენტრალური ნერვული სისტემის პლასტიურობას მივყავართ ნეირონების ურთიერთკავშირთა შემცირებამდე, აქტიურობას კი მივყავართ ნეირონულ ქსელთა ზრდამდე;
- **მათეტიკურ სწავლაზე წვდომა** მოითხოვს სწავლის ერთ ობიექტზე კონცენტრირებას, რადგან ერთ ნეირონულ ქსელში აქტიურობა აბრკოლებს სხვა ქსელის აქტიურობას;
- **სასწავლო სიტუაციის ემოციური ატმოსფერო** ინახება კოგნიტურ შინაარსთან ერთად და მისი გამოხმობა ხდება მიღებული ცოდნის, ან უნარის კვლავწარმოქმნის პროცესში;
- **ცენტრალური ნერვული სისტემის მუდმივი განვითარებისას**, გარემო სიგნალები ეკონტაქტებიან გენეტიკურად წინასწარ სტრუქტურირებულ ქსელებს. ქსელთა ამდაგვარი განვითარება თავს იჩენს ერთდროულად მრავალფეროვანი და სტაბილური თანმიმდევრობით (განმეორებით);
- **ლურიჯას (Lurija) მიხედვით**, ცენტრალური ნერვული სისტემა შეიძლება დაიყოს სამ ძირითად ერთეულად: ტონუსის, სიფხიზლისა და მენტალური მდგომარეობების კონტროლი; ინფორმაციის ათვისება, დამუშავება და შენახვა; აქტიურობათა დაგეგმვა და კონტროლი.

კოლბერგი აკეთებს დასკვნას, რომ ყველა ერთეული ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირში იმყოფება. მათი შეკავშირება იწვევს სწავლის პროცესის ოპტიმიზირებას (სწავლა კეთებით, სწავლა ფიზიკურ ვარჯიშთან კომბინაციაში). ხოლო ცენტრალური ნერვული სისტემის განივობა აღწერს ტვინის ორთავე ნახევარსფეროს სპეციალიზაციას. დიდაქტიკის/მათეტიკის თვალსაზრისით, ძალზედ მნიშვნელოვანია ტვინის ორივე ნახევარსფეროს თანაბრად გამოყენება (Kohlberg 2007 : 22-23).

ნეიროპედაგოგიაში ჩატარებული კვლევების მიხედვით სწავლის პროცესში

შესაძლებელია უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციების ტვინისმიერი ინდივიდუალური თავისებურებების შესახებ ცოდნის გამოყენებით პრაქტიკულად, ოპტიმალურად და შემოქმედებითად გადაწყვიტოთ პედაგოგიური ამოცანები.

ნეიროპედაგოგიკის ხელშეწყობით ყალიბდება შემოქმედებითი დიდაქტიკა, რომელსაც კარგად ესმის ბავშვის და ფლობს უნარს გახსნას ტვინის შემოქმედებითი შესაძლებლობები სწავლის პროცესში.

ნეიროპედაგოგიკის მიხედვით მათეტიკურ სწავლაზე წვდომა მოითხოვს სწავლის ობიექტზე კონცენტრირებას, რადგან შესაძლებელია მათ ქცევებზე მოვახდინოთ არასწორი რეაგირება. მოსწავლეები სხვადასხვანაირად ხედავენ, ისმენენ და ესმით, განსხვავებულად ლაპარაკობენ, გრძნობენ და განიცდიან. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ჩვენს წინაშე უბრალოდ ბავშვი კი არა, არამედ ვაჟი ან გოგონაა ალემის, აზროვნების, ემოციის, მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებებით. სასწავლო დავალების მიცემისას შეეცადეთ ჩართოთ მასში ძიების მომენტი, რომელიც საზრიანობას მოითხოვს. არ არის საჭირო წინასწარ მოვუყვეთ და ვუჩვენოთ რა და როგორ გავაკეთოთ, თანდათან მივაჩვიოთ დამოუკიდებლად მოქმედებას, ბავშვს უნდა მივცეთ ბიძგი იმისაკენ, რომ თვითონ აღმოაჩინოს გადაწყვეტის, გამოყვანის პრინციპი, თუნდაც შეცდომები დაუშვას. ბავშვს პანიკურად არ უნდა ეშინოდეს შეცდომის. შეუძლებელია შეცდომის გარეშე შეისწავლო რაიმე, ეცადეთ არ გამოუმუშავოთ ბავშვს შიში შეცდომის წინაშე შიშის გრძნობა ცუდი მრჩეველია, ის თრგუნავს ინიციატივას, სწავლის სურვილს და უბრალოდ სიცოცხლისა და შემეცნების სიხარულს. შეცდომის შიშს მივყავართ აზრის სისუსტემდე, ნერვულ სტრესამდე.

შეეცადეთ სწავლების პროცესი იყოს ღია და მიმზიდველი, გამოიყენეთ თვალსაჩინოება, რათა მან შეძლოს შეისწავლოს არა მარტო ყურით, არამედ თვალებითაც და ხელებითაც, იმდენად არა სიტყვების, არამედ უფრო საგნების მეშვეობით. დაიცავით მოსწავლე ზედმეტი ნერვული დატვირთვებისაგან, ფრთხილი და ტაქტიანი იყავით მის მიმართ. ეცადეთ ჭეშმარიტება კი არ მიაწოდოთ ბავშვებს, არამედ ასწავლეთ თვითონ იპოვოს ის.

„მათეტიკა“ და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო

გარემო

წინა პარაგრაფებში განვიხილეთ რა მათეტიკასთან, როგორც სწავლის (დასწავლის) თეორიასთან დაკავშირებული სხვადასხვა შეხედულებები ჩნდება, კითხვა რას ნიშნავს თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემისათვის სწავლა და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო?

დღეისათვის ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში მოსწავლეზე ორიენტირებული გარემო აღქმულია მხოლოდ თეორიული რჩევების კუთხით. უცხოური ენიდან ნათარგმნია სხვადასხვა სტატიები და მონოგრაფიები, რომლებიც გვთავაზობენ აღწერილობითი ფორმით, თუ როგორია მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო. ჩვენ დავასახელებთ უკვე ტრადიციულად და ერთფეროვან ლოზუნგად ქცეულ მოსწავლეზე ორიენტირებულ სასწავლო გარემოს შესახებ არსებულ ხედვებს, როგორცაა:

- „სწავლება უნდა იწყებოდეს მოსწავლეთა იდეებზე, ცოდნაზე, უნარებსა და დამოკიდებულებებზე განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილებით;
- მოსწავლეზე ორიენტირებულ სასწავლო გარემოში მასწავლებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს მოსწავლის წარსულ გამოცდილებასა და კულტურულ ღირებულებებს ისევე, როგორც მის შესაძლებლობებს;
- იმისათვის, რომ მოსწავლის პროგრესი გარანტირებული იყოს მასწავლებელმა უნდა გაარკვიოს, თუ რა დონის ცოდნასა და გამოცდილებას ფლობს თითოეული მოსწავლე სასწავლო პროცესის დასაწყისში და შემდეგ დააკვირდეს, თუ როგორ ვითარდება იგი;
- მასწავლებელი მოსწავლეს ზუსტად იმ სირთულის ამოცანას უნდა აძლევდეს, რომელიც მოსწავლის გამოცდილებას და ცოდნას შეეფერება;
- სირთულის განსაზღვრისას, გასათვალისწინებელია, რომ მოსწავლისათვის დავალება უნდა წარმოადგენდეს გამოწვევას, მაგრამ არ უნდა იწვევდეს იმედგაცრუებას“ (სიუზენ დონოვანი, კონ დ.ბრენსფორდი 2010 :84-85).

მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს უამრავი ლიტერატურა და კვლევის მასალები მასწავლებლების პედაგოგიური მოღვაწეობის შესახებ ჩვენ ცოტა რამ ვიცით, თუ როგორ სწავლობენ ბავშვები, ემთხვევა თუ არა მასწავლებლის მიერ არჩეული სტრატეგია მოსწავლის სწავლის სტილს. მკვლევარები გვთავაზობენ სწავლის ოთხ ძირითად სტილს (აბაშიძე 2009 : 30):

- რეფლექტურად მოაზროვნე, რომელსაც შეუძლია აღიქვას-სწავლობს შეგრძნებებსა და გამოცდილებაზე დაყრდნობით;
- თეორეტიკოსი, რომელიც სწავლობს დაკვირვებითა და ჭკრეტით, სადაც იდეები ძალიან მნიშვნელოვანია;
- პრაგმატიკოსი, რომელიც სწავლობს აზროვნებით (ფიქრით). მოსწონს პრობლემები და გააჩნია მათი გადაწყვეტის უნარი;
- აქტივისტი, რომელიც სწავლობს კეთებით (ქმედებით);
- არიან ისეთებიც, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ სწავლის ამა თუ იმ სტილს.

ამ თვალსაზრისით „მათეტიკაში“ კომენიუსის მიერ დახასიათებული სწავლის საშუალებები გვაძლევენ შესაძლებლობას, რომ მასწავლებელმა და მოსწავლემ თანამშრომლობითი პრინციპიდან გამომდინარე შეარჩიონ სწავლის სტილი, რომელიც უფრო მისაღები იქნება მოსწავლისათვის და შესაბამისობაში მოვა მასწავლებლის სწავლების სტილთან.

მასწავლებლის მიერ არასწორად შერჩეულმა სწავლის სტილმა შეიძლება გამოიწვიოს მოსწავლის ქცევის „ნორმის“ დარღვევა. მკვლევარები დღეისათვის გვთავაზობენ მოსწავლის 4 (ოთხ) ტიპს (აბაშიძე 2009 : 31):

- დაულალავი - ინტერესიანი, ყურადღებიანი, მაძიებელი;
- დაუზარებლად მომუშავე - ზედმიწევნით ბეჯითი, შრომისმოყვარე;
- შრომისმოყვარე - დამოუკიდებლად მომუშავე;
- კარგი პარტნიორი - თანამშრომელი.

თუ კიდევ ერთხელ ჩავუფიქრდებით იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკას“, სასურველია მოსწავლეებს მივცეთ სწავლის სტილის შესატყვისი ფორმის არჩევის შესაძლებლობა.

ჩვენი შეხედულებით დიდაქტიკა/მათეტიკის პრინციპებიდან გამომდინარე მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო ნიშნავს:

- სწავლების პროცესის ჰუმანიზაციას (ჰუმანურ მიდგომას);
- მოსწავლის შესაძლებლობებზე და ასაკობრივ თავისებურებების გათვალისწინებაზე დაფუძნებულ სწავლება/სწავლას;
- პრობლემაზე დაფუძნებულ სწავლება/სწავლას;
- დამოუკიდებელ სწავლას;
- პროექტზე დაფუძნებულ სწავლება/სწავლას;
- აღმოჩენით სწავლება/სწავლას;
- რთულად ამოსახსნელ დავალებას;
- ელექტრონული რესურსის ორგანიზებულად გამოყენებას.

სწავლების პროცესის ჰუმანიზაცია. ჰუმანისტური ფსიქოლოგიის წარმომადგენლებისათვის მიუღებელია ის, რაც მათი თვალსაზრისით, ფსიქოლოგიისა და განათლების ტრადიციულ მიდგომებში მექანიკური და არაჰუმანურია. მათი თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ერთის მხრივ, მოსწავლის უნიკალურობა და, მეორეს მხრივ, მოსწავლისა და მასწავლებლის ურთიერთობა. მასწავლებლისათვის აუცილებელია იმისი ცოდნა, რომ მოსწავლეები სამყაროს სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ და, თუ მას აქვს სურვილი, დაუახლოვდეს თავის მოსწავლეს, იგი უნდა შეეცადოს, რომ მისთვის ღირებული და მისაღები გახდეს მოსწავლის შეხედულებები. თუ სწავლება ერთდროულად არის მეცნიერებაცა და ხელოვნებაც, ჰუმანისტებისათვის სწავლება ხელოვნებაა, მაშინ, როდესაც ბიჰევიორისტებისათვის - მეცნიერებაა.

ტერმინი ჰუმანისტური ფსიქოლოგია ფსიქოლოგიაში დაერქვა იმ მიმართულებას, რომელიც დაუპირისპირდა ფსიქოანალიზსა და ბიჰევიორიზმს. მასლოუს აზრით:

- ინდივიდი არის ერთიანი, მთლიანი, უნიკალური არსება.

- ადამიანის ქცევა განსხვავდება ცხოველის ქცევისაგან და ცხოველებზე ცდების ჩატარება იმ მიზნით, რომ გავიგოთ ადამიანი, შეუძლებელია (მაგ., იდეალები, ღირებულებები, სიმამაცე, სიყვარული, იუმორი, შური, დანაშაულის განცდა და სხვა თვისებები წმინდა ადამიანურია).
- ადამიანი თავისი ბუნებით კარგია (უკიდურეს შემთხვევაში ნეიტრალური) და ცუდი თვისებები, რომელსაც ის ავლენს, ძირითად მოთხოვნილებათა დაუკმაყოფილებლობით არის გამოწვეული. ის არ არის თანდაყოლილი ინსტინქტებით განპირობებული.
- ყველა ადამიანში არის ზრდის და სრულყოფილებისაკენ სწრაფვის ტენდენცია და მას ხელშეწყობა უნდა.
- ადამიანი შემოქმედებითი არსებაა, იგი ქმნადობისთვისაა გაჩენილი ისევე, როგორც ხენაყოფისათვის“ (ბასილაძე 2016: 428).

ბრაზილიელი განათლების მკვლევარის პაულო ფრეიერის მიხედვით ჰუმანიზაცია ყოველთვის იყო კაცობრიობის მთავარი პრობლემა. მას ჰუმანიზაცია ესმის, როგორც ჩაგრულთა სწრაფვა თავისუფლებისაკენ. მას მიაჩნია, რომ ყველაფერი ეს სკოლიდან მოდის, სადაც სწავლება მონურ მორჩილებაზეა დაფუძნებული. იგი ტრადიციულ სკოლაში ხედავს „განათლების საბანკო მოდელს“, რომელშიც მასწავლებლისა და მოსწავლის მჩაგვრელი - ჩაგრულის ურთიერთობა ერთმანეთს ემთხვევა (ფრეიერი 2005 : 30). სწავლება ტრადიციულ სკოლაში მხოლოდ თხრობით ხასიათს ატარებს. მასწავლებელი (მთხრობელი ობიექტი) საუბრობს, ხოლო მოსწავლე (მსმენელი სუბიექტი) უპრეტენზიოდ უსმენს. თხრობა (როცა მთხრობელი მასწავლებელია) მოსწავლეების მიერ მონათხრობის მექანიკურად დამახსოვრებას იწვევს. რაც ყველაზე უარესია, ის მათ "ჭურჭლად" აქცევს, რომელიც მასწავლებელმა უნდა "აავსოს". რაც უფრო სრულად აავსებს, მით უკეთესი მასწავლებელია. რაც უფრო მორჩილად ივსება ჭურჭელი, მით უკეთესი მოსწავლეა. ამგვარად, განათლება ფულის დეპოზიტზე შეტანას ემსგავსება, სადაც მოსწავლეები ბანკები, ხოლო მასწავლებლები დეპოზიტორები არიან (ფრეიერი 2005:42). აქ აღარ არის შემოქმედებითობის, ცვლილებებისკენ სწრაფვის და ინტელექტის ადგილი. ფრეიერი

თვლის, რომ განათლება უნდა იწყებოდეს მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის არსებული დაპირისპირების დაძლევათ, მოპირდაპირე პოლუსების დაახლოებით, რათა ორივე მხარე ერთდროულად მასწავლებლებად და მოსწავლეებად მოგვევლინოს (ფრეიერი 2005: 43). ტრადიციულ განათლებას, სწავლების საბანკო მოდელს, პაულო ფრეიერი უყურებს არა როგორც მხოლოდ და უბრალოდ არასწორ საგანმანათლებლო კონცეფციას, არამედ მჩაგვრელების მიერ მომავალ "ჩაგრულთა" თაობების აღზრდისათვის საგანგებოდ მომზადებულ გეგმას (ფრეიერი 2005: 43).

პაულო ფრეიერს მიაჩნია, რომ აუცილებელია ძველი ტრადიციული სასკოლო სისტემის ახალი მოქნილი სისტემით ჩანაცვლება. საუბრობს ჰუმანისტური პედაგოგიკის განვითარებაზე. ალტერნატიულ მოდელად ის გვთავაზობს „პრობლემების წამომჭრელ“ განათლებას (ფრეიერი 2005: 45), რომელიც ეფუძნება არა მასწავლებლის მონოლოგს, არამედ სასწავლო დიალოგის პრინციპს, არა მასწავლებლები და მოსწავლეები, არამედ "მასწავლებელი-მოსწავლე", "მოსწავლე-მასწავლებლები" სქემას. ასეთი მიდგომა სწავლებისადმი ხსნის ყოველგვარ ბარიერსა და დაპირისპირებას შემეცნების აქტის მონაწილე ორ მხარეს შორის. განსხვავებით საბანკო მოდელისაგან, "პრობლემების წამომჭრელი" განათლების პირობებში, მხოლოდ მოსწავლეები კი არ სწავლობენ მასწავლებლისაგან, არამედ ეს ორი მხარე, დიალოგის საფუძველზე, სწავლობს ერთმანეთისაგან. მასწავლებელი აღარაა ის, ვინც მხოლოდ ასწავლიდა, არამედ ერთდროულად ასწავლის და სწავლობს კიდეც. ასევე, მოსწავლეები სწავლობენ მასწავლებლისაგან და თან იქითაც ასწავლიან მას (ფრეიერი 2005: 50).

ამრიგად, "პრობლემების წამომჭრელი" განათლება მოსწავლეებს აქცევს კრიტიკულად მოაზროვნე ადამიანებად, ანიჭებს შემოქმედებითობას, აძლევს სტიმულს რეალობის კრიტიკულად აღქმისა და უკეთესობისაკენ და სასწავლო გარემოს ქმნის ჰუმანურს.

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება/სწავლა. პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა არის მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების სტრატეგია. მოსწავლეები რეალური ცხოვრებისეული პრობლემების კვლევით, სწავლის პროცესში იძენენ მნიშვნელოვან

გამოცდილებას. ეს გამოცდილება მათ მთელი ცხოვრების მანძილზე გამოადგებათ პროფესიულ საქმიანობაში. იგი პირველმა გამოიყენეს კანადელმა სპეციალისტებმა.

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლის მიდგომას ახასიათებს სამი ძირითადი ასპექტი (ნინიძე 2012 : 1):

- სწავლა ეყრდნობა ღიად დასმულ პრობლემურ შეკითხვებს;
- მოსწავლეები მუშაობენ მცირე ჯგუფებში;
- მასწავლებელი არის „ფასილიტატორის“ როლში, რის შედეგადაც მოსწავლე იღებს მეტ პიროვნულ პასუხისმგებლობას საკუთარ სწავლაზე და ხდება აქტიური შემმეცნებელი.

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა ეხება როგორც კურიკულუმს, ისე პროცესაც. პრობლემაზე დაფუძნებული კურიკულუმი შედგება სპეციალურად შერჩეული პრობლემებისაგან, რომელიც მოსწავლისაგან მოითხოვს დამატებითი ცოდნის შეძენას, პრობლემის გადაჭრაში დახელოვნებას, საკუთარ თავზე ორიენტირებულ სწავლის სტრატეგიებს და ჯგუფური მუშაობის უნარ-ჩვევებს. პრობლემაზე დაფუძნებული კურიკულუმი ხელს უწყობს აქტიურ სწავლებას, ცოდნის სისტემატიზაციას და ბუნებრივად ახდენს სკოლაში მიღებული ცოდნის რეალურ ცხოვრებასთან ინტეგრირებას.

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლის პროცესი მოსწავლეს აყენებს აქტიური შემმეცნებლის როლში, რომელსაც უხდება წამოჭრილ პრობლემებთან გამკლავება. კერძოდ, პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლებისას მოსწავლე აწყდება პრობლემას, რომლის გადაჭრაც მას უჭირს მხოლოდ იმ ცოდნით, რომელიც აქვს. ამ მიზნით იგი არკვევს, თუ რა უნდა იცოდეს დასმული პრობლემის უკეთ გასაგებად. ამ პროცესში მოსწავლე აქტიურია, მიმართავს თვითგანათლებას, ეძებს საჭირო ინფორმაციას (წიგნებს, გამოკვლევებს, ანგარიშებს, ელექტრონულ ინფორმაციას) და ა.შ. ამის შემდეგ მოსწავლე, აღჭურვილი ახალი ცოდნით, კვლავ უბრუნდება პრობლემას და ახერხებს მის გადაჭრას.

ბოლოს, მოსწავლე აფასებს საკუთარ თავს - თვითშეფასება არის მოსწავლის არსებითი უნარ-ჩვევა, რაც მას ეხმარება ეფექტიან, დამოუკიდებელ სწავლაში (ნინიძე 2012 : 2).

პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლის დროს მოსწავლე არის პრობლემის გადამჭრელი, რომელიც ცდილობს პრობლემის გაგებას, ეძებს გამოსავალს და ამ პრობლემის მოგვარების საუკეთესო გზას. პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა მიმდინარეობს ღია და მხარდამჭერ გარემოში, სადაც მოსწავლე არის აქტიური და საკუთარ თავზე ორიენტირებული, ხოლო მასწავლებელი - თანამშრომელი, რომელიც მოსწავლეს აჩვენებს სწავლის მიმართ ენთუზიაზმისა და ინტერესის მაგალითს. აშკარაა, რომ პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლების დროს მასწავლებელი-მოსწავლის ტრადიციული როლები იცვლება. მოსწავლეების სწავლისადმი პასუხისმგებლობა თანდათანობით იზრდება, მათ უვითარდებათ სწავლისადმი მაღალი მოტივაცია და სწავლის კარგი უნარ-ჩვევები. მასწავლებელი კი ხდება მრჩეველი, ინფორმაციის მიმწოდებელი და შემფასებელი. იგი ხელმძღვანელობს მოსწავლეს პრობლემის გადაჭრის მცდელობებისას. ამრიგად, პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა განსაკუთრებით ზრდის მოსწავლის მოტივაციას. მოსწავლე არის ჩართული აქტიურ სწავლაში, მუშაობს რეალური პრობლემების გადაჭრაზე, რის შედეგადაც სწავლა მისთვის ხდება უფრო საინტერესო და სახალისო (პრობლემაზე 2007: 2).

პროექტზე დაფუძნებული სწავლება / სწავლა. პროექტზე დაფუძნებული სწავლების საფუძვლები ჩამოაყალიბა ამერიკელმა განმანათლებელმა და ფილოსოფოსმა ჯონ დიუიმ. იგი ამტკიცებდა, რომ ბავშვმა ცოდნა უნდა შეიძინოს „კეთების“ საშუალებით, პრობლემური სიტუაციის კვლევით. ჯონ დიუის მიაჩნდა, რომ სწავლების ტრადიციული სისტემა ანგარიშს არ უწევდა ბავშვის მოთხოვნილებებს და განვითარების თავისებურებებს. პროექტზე დაფუძნებული სწავლის დროს მოსწავლეები დამოუკიდებლად მოიძიებენ და ითვისებენ ახალ ცოდნას, ხოლო მასწავლებლის როლი ძირითადად დაიყვანება ხელშემწყობის ფუნქციამდე. ამგვარი სწავლისას მოსწავლეები დამოუკიდებლად მოიძიებენ და ითვისებენ ახალ ცოდნ

ას, ხოლო მასწავლებლის როლი ძირითადად დაიყვანება ხელშემწყობის (ფასილიტატორის) ფუნქციაზე. პროექტზე მუშაობა მოიცავს შემდეგ ეტაპებს (ნინიძე 2012 : 2):

1. პროექტის ამოსავალი საკითხის/პრობლემის იდენტიფიცირება და ანალიზი;
2. საჭირო ინფორმაციის შეგროვება და ანალიზი;
3. პროექტის დაგეგმვა და შესაბამის ფორმატში გაწერა. პროექტის შეფასების სქემის შექმნა;
4. პროექტის აქტივობების განხორციელება;
5. პროექტის საბოლოო პროდუქტის წარდგენა;
6. პროექტის შეფასება.

პროექტზე დაფუძნებული სწავლება/სწავლის სტრუქტურა, პროექტზე მუშაობის ეტაპები ასეთია (ნინიძე 2012 : 2):

- რეალურ სამყაროსთან კავშირი;
- პრობლემის გაგება/ პრობლემის იდენტიფიცირება და ანალიზი;
- საჭირო ინფორმაციის შეგროვება და ანალიზი;
- თვითსწავლა;
- პროექტის დაგეგმვა/გაწერა და შეფასების სქემის შექმნა;
- პროექტის აქტივობების განხორციელება;
- პრობლემის პრაქტიკული გადაწყვეტა;
- თანამშრომლობითი სწავლება;
- მოსწავლეზე ორიენტირება;
- მრავალმხრივი შეფასება.

პროექტზე დაფუძნებული სწავლება ემყარება შემდეგ აქტივობებს (<https://edu.aris.ge>):

- როლური თამაში;
- რეალური სამყაროს სცენები;
- შერეული ჟანრები;
- მოსმენითი ჟანრები;
- ავთენტური შეფასება;
- ავთენტური აუდიტორია;
- რეალურ სამყაროში ჩატარებული ექსპერიმენტების შემოტანა საკლასო ოთახში;
- მრავალჯერადი უნარების შესაფასებელი აქტივობები;
- სხვადასხვა საგნის კვლევა და გაგება;
- მოსწავლეთა მიერ არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა;
- თანამშრომლობა;
- კომუნიკაცია სხვადასხვა მეთოდით (წერა, ზეპირი საუბარი, ვიზუალური პრეზენტაციები და ა. შ.).

ამრიგად პროექტზე დაფუძნებული სწავლება XXI საუკუნეში ხელს უწყობს წინარე ცოდნაზე ახლის დაშენებას და დისციპლინათაშორისი გამოცდილების გამთლიანებას.

დამოუკიდებელი სწავლა. მკვლევართა აზრით, დამოუკიდებელი სწავლა გულისხმობს იმ უნარების განვითარებას, რომელიც მოსწავლეს გამბედაობასა და თვითდაჯერებულობას მატებს. მკვლევარ თ. ჭყოიძის აზრით, ამ უნარებით აღჭურვილი მოსწავლეები (ჭყოიძე 2013 : 1):

- უფრო მეტ პასუხისმგებლობას იღებენ საკუთარ განათლებაზე;
- ისახავენ მიზნებს;
- გეგმავენ ისეთ აქტივობებს, რომლებითაც შეიძლება დასახული მიზნების მიღწევა;
- გეგმის მიხედვით ახდენენ საკუთარი პროგრესის მონიტორინგს;
- აფასებენ შესრულებულ სამუშაოს და რეფლექსიას ახდენენ მის ირგვლივ.

თ. ჭყოიძე სტატიაში „ დამოუკიდებელი სწავლის უნარები და მათი განვითარება“ განიხილავს იმ ფაქტორებსა და სწავლება-სწავლის სტრატეგიებს, რომლებიც ხელს უწყობს დამოუკიდებელი სწავლის უნარების განვითარებასა და ჩამოყალიბებას. იგი დამოუკიდებელი სწავლის შინაგან ფაქტორებად ასახელებს: კოგნიტურს, მეტაკოგნიტურს და აფექტურს (ჭყოიძე 2013 : 2).

კოგნიტური უნარები უკავშირდება:

- მოსწავლეთა მენტალურ შესაძლებლობებს, აზროვნების, შემეცნებისა და განსჯის უნარებს;
- ინფორმაციის მოპოვება და გაგება; პრობლემების გადაჭრისთვის სტრატეგიების შერჩევა; მოცემული კრიტერიუმების მიხედვით ობიექტების კლასიფიცირება;

მეტაკოგნიტური უნარები უკავშირდება:

- მოსწავლეთა შესაძლებლობას, მოახდინონ საკუთარი აზროვნების პროცესის რეფლექსია და შეფასება;
- სწავლის პროცესის თვითრეგულაცია; ძლიერი და გასაუმჯობესებელი მხარეების გაანალიზება, ადეკვატური პრიორიტეტების დასახვა და დროში განაწილება; მუშაობის დროს გამოყენებული სტრატეგიების ეფექტურობის განსაზღვრა და საჭიროების შემთხვევაში, მათი შეცვლა ან მოდიფიცირება და ა.შ.

აფექტური უნარები უკავშირდება:

- მოსწავლეთა ემოციებს, გრძნობებსა და განწყობებს (თვითმოტივაცია);
- საკუთარი საქციელის გაკონტროლება, რომელიც პიროვნების ფასეულობათა სისტემას ეფუძნება;
- პირადი დამოკიდებულებების ჩამოყალიბება გარკვეული მოვლენებისა, თუ საკითხების მიმართ და ა.შ. (ჭყოიძე 2013:2).

ისმის კითხვა რა უნდა გააკეთოს მასწავლებელმა იმისათვის, რომ მოსწავლეს განუვითარდეს დამოუკიდებელი სწავლის უნარები? მკვლევარი თ. ჭყოიძე გვთავაზობს შემდეგ მახასიათებლებს (ჭყოიძე 2013 : 3):

- მიეცით მოსწავლეებს თავისუფალი არჩევანის საშუალება, მაგ.: შეთავაზებული სამი შეკითხვიდან წერილობითი პასუხი მოამზადონ მათ მიერ შერჩეულ ერთ შეკითხვაზე;
- გაზარდეთ მოსწავლეთა პასუხისმგებლობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართვით;
- ჩართეთ ისინი სასწავლო პროცესის დაგეგმვაში, გაუზიარეთ მოკლევადიანი და გრძელვადიანი მიზნები და მოისმინეთ მოსწავლეთა წინადადებები და მოსაზრებები, თუ როგორ შეიძლება მათი მიღწევა;
- წახალისეთ მოსწავლეთა თვითშეფასება და ურთიერთშეფასება წინასწარ შემუშავებული კრიტერიუმების საფუძველზე;
- უბიძგეთ მოსწავლეებს იმისკენ, რომ დამოუკიდებლად შეძლონ საკუთარი საჭიროებების იდენტიფიცირება და ადეკვატური გეგმის შემუშავება. შესაძლებელია გარკვეული სახის სქემების შეთავაზება და საწყის ეტაპზე მათ შევსებაში დახმარება;
- გამოყავით დრო შესრულებული სამუშაოს ირგვლივ რეფლექსიისა და მისი შეფასებისთვის;
- სთხოვეთ მოსწავლეებს, შერჩეული თემის ირგვლივ დასვან შეკითხვები, გამოთქვან ჰიპოთეზები, მიეცით გარკვეული დრო საკითხის შესასწავლად და განსახილველად;
- შეეცადეთ, რომ მიცემული დავალებები ეფუძნებოდეს რეალურ ცხოვრებას;
- დაუსვით მოსწავლეებს ღია შეკითხვები და მიეცით საკმარისი დრო დისკუსიისა და იდეების გაზიარებისთვის;
- დავალების დასრულების შემდეგ შესთავაზეთ მათ, წარმოადგინონ ის სხვა ფორმით (მაგ.: წერილობითი ნამუშევარი - სქემით ან ნახატით);
- ხშირად მიმართეთ უკუკავშირის ტექნიკას;
- მიეცით საშუალება მოსწავლეებს, ისაუბრონ იმის შესახებ, თუ როგორ გაართვეს თავი დავალებას და რა ტექნიკას მიმართეს;
- აღჭურვეთ მოსწავლეები სწავლის სხვადასხვა სტრატეგიით და ასწავლეთ მათი გამოყენება;

- დააინტერესეთ მოსწავლეები შესასწავლი საკითხით და მისი დასრულება მიეცით საშინაო დავალებად.

აღმოჩენით სწავლება/სწავლა. აღმოჩენებით სწავლის თეორიის ავტორი არის ამერიკელი ფსიქოლოგი ჯერომ სეიმურ ბრუნერი. ეს თეორია კოგნიტურ თეორიათა რიცხვს მიეკუთვნება.

მკვლევარი მანანა ბოჭორიშვილი სტატიაში „ჯერომ ბრუნერი და აღმოჩენებით სწავლის თეორიის მნიშვნელოვანი კონცეპტები“ განიხილავს ბრუნერის თეორიას, რას გულისხმობს სწავლა და როგორი პროცესია იგი (ბოჭორიშვილი 2014 : 1). როგორც მ. ბოჭორიშვილი წერს: „ბრუნერის მიხედვით სწავლა გულისხმობს ბავშვის მიერ ინფორმაციის შერჩევას, ჰიპოთეზების შექმნას და ამ გზით ახალი მასალის ინტეგრირებას მის ცოდნასთან. სწავლა უწყვეტი პროცესია და ბავშვი განვითარების სამ საფეხურს გაივლის:

1. პრაქტიკული – ამ საფეხურზე ბავშვი კონკრეტულ გამოცდილებას იღებს გარემოს შესახებ (ობიექტებით მანიპულაცია), პრაქტიკული ქმედებები;
2. ხატოვანი – ამ საფეხურზე ბავშვს შეუძლია არა მხოლოდ ობიექტით, არამედ ობიექტის თვალსაჩინო ხატით მანიპულირება;
3. სიმბოლური – ბავშვს უკვე შეუძლია ლოგიკისა და სიმბოლური სისტემების გამოყენება. ჩვევებისა და ცოდნის ათვისება უკეთ ხდება, თუ ბავშვი გარემოსთან აქტიური ურთიერთქმედების, ექსპერიმენტირების პროცესში აღმოაჩენს რაიმე მიმართებას, ფენომენს თუ ცნებას. ბრუნერის მიხედვით, სწავლა აქტიური სოციალური პროცესია, როდესაც ბავშვი თავისი გამოცდილების საფუძველზე ახალი ცოდნის კონსტრუირებას ახდენს. ამ თვალსაზრისით ცოდნა პროცესია და არა პროდუქტი (ბოჭორიშვილი 2014 :1).

აღმოჩენებით სწავლების მიდგომა აიოლებს ინფორმაციის გადატანასა და დამახსოვრებას, ავითარებს პრობლემის გადაჭრის უნარს და ზრდის მოტივაციას. ძალიან ხშირად აღმოჩენები კლასში ისევე მიმდინარეობს, როგორც ეს მეცნიერული კვლევის დროს ხდება. მოსწავლეები განზოგადებული დასკვნების ძიებაში სისტემურად დგამენ ლოგიკურ

ნაბიჯებს. მასწავლებლის, როგორც ამ პროცესის წარმმართველის, დასწავლის ხელშეწყობის როლი სწორედ იმაშია, რომ დაეხმაროს მოსწავლეებს, შეიმუშაონ ჰიპოთეზები, იმსჯელონ, გააკეთონ დასკვნები.

ჯ. ბრუნერი ხაზს უსვამს, რომ ცოდნის შექმნა პროცესია, რომელშიც მთავარია წვდომა, გაგება–გაცნობიერება, „აქტიური სწავლა“ კი ამ მიზნის მიღწევის წინაპირობას ქმნის. ბრუნერი თვლის, რომ განათლების მიზანი ინტელექტუალური განვითარება უნდა იყოს და სასწავლო პროგრამამ ხელი უნდა შეუწყოს პრობლემის გადაწყვეტის უნარის ჩამოყალიბებას კვლევასა და აღმოჩენაზე დაფუძნებული სასწავლო საქმიანობის ხელშეწყობითა და მეშვეობით. ბრუნერის აზრით, „აღმოჩენით სწავლა“ ავითარებს მოსწავლეთა ინტუიციას, წარმოსახვას და შემოქმედებითობას (დოლიძე 2017 : 17).

ბრუნერის მოსაზრებები სწავლისა და სწავლების შესახებ შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

- კურიკულუმი იმგვარად უნდა იქნეს შემუშავებული, რომ კვლევასა და აღმოჩენაზე დაყრდნობით ბავშვებში პრობლემის გადაწყვეტის უნარს ავითარებდეს;
- სასწავლო მასალა ისე უნდა იქნეს მიწოდებული, რომ გარემომცველი სამყაროს ბავშვისეულ ხედვას შეესაბამებოდეს;
- უნარების დაუფლების პროცესი მარტივიდან შედარებით რთულისაკენ უნდა იყოს მიმართული;
- სწავლება ისეთი აქტივობებს და ისეთ კონტექსტს უნდა ითვალისწინებდეს, რომ ბავშვს სწავლისადმი ინტერესი და სურვილი გაუღვიძოს და ამავედროულად სწავლა მისთვის დასაძლევია იყოს;
- სწავლების პროცესი, ისე უნდა იყოს სტრუქტურირებული, რომ ხელს უწყობდეს კვლევას და ავსებდეს “ცოდნაში არსებულ ნაპრალებს,” ანუ ხელს უწყობდეს გავრცობას მიწოდებული ინფორმაციის მიღმა (დოლიძე 2017 : 57).

რთულად ამოსახსნელი დავალება - რთულად ამოსახსნელი დავალებით მოსწავლეს დაინტერესება ეფუძნება თანამშრომლურ სასწავლო სტრატეგიას, რომელიც ეხმარება მას საკუთარი სასწავლო პროცესის შექმნაში. მოსწავლეები მუშაობენ ჯგუფურად და

თითოეულ ჯგუფს მიეწოდება კონკრეტული ინფორმაცია. მათი მოვალეობაა ინფორმაციის სრულყოფილად დასწავლა ისე, რომ შეძლონ ამ ინფორმაციის მეორე ჯგუფის მოსწავლეებისათვის სწავლება. მას შემდეგ, რაც ერთი ჯგუფი დაისწავლის ინფორმაციას, ჯგუფის წევრები გადანაწილდებიან მეორე ჯგუფში და პირიქით. მოსწავლეები უზიარებენ ერთმანეთს მიღებულ ცოდნას. ამგვარად, სასწავლო პროცესი ხდება აქტიური. ეს ყოველივე კი ხელს უწყობს მოსწავლეთა ჩართულობას, რადგანაც ისინი აღმოჩნდებიან გამოწვევის წინაშე. მათ უჩნდებათ განცდა, რომ ახალი ინფორმაციის ობიექტურობას განსაზღვრავს არა მასწავლებლის ავტორიტეტი, არამედ მოსწავლის მიერ გამოთქმული თვალსაზრისი, რომელიც გამყარებულია დამამტკიცებელი არგუმენტებით. აღნიშნული სტრატეგია მოსწავლეს საშუალებას აძლევს აკონტროლოს სწავლის პროცესი (James Davis:2017).

ჯეიმს დევისის აზრით რთულად ამოსახსნელი, დავალებაზე დაფუძნებული სწავლება უზრუნველყოფს შემდეგი დიდაქტიკური მიზნის მიღწევას:

- სტუდენტის მიერ თეორიული ცოდნის ათვისება;
- ათვისებული ცოდნის გაანალიზება;
- ასახსნელი მასალის მიმართ შემეცნებითი ინტერესის აღძვრა და შემეცნებითი აქტივაცია (James Davis 2017: 6).

ელექტრონული რესურსის ორგანიზებულად გამოყენება. დღეისათვის სულ უფრო მზარდია სასწავლო დაწესებულებების ელექტრონული რესურსებით აღჭურვის პროცესი. რაც ნიშნავს, რომ სტუდენტს საშუალება ეძლევა ინდივიდუალურად იმუშაოს ციფრულ მოწყობილობაზე. ზოგჯერ დავალების შესრულებაც კი ელექტონულადაა შესაძლებელი.

მკვლევარები ელექტრონულ სწავლებაში გამოყოფენ 2 ეტაპს:

- „დასწრებული, როდესაც სწავლების პროცესი მიმდინარეობს მასწავლებლისა და სტუდენტის საკონტაქტო საათების ფარგლებში, ხოლო სასწავლო მასალის გადაცემა ხორციელდება ელექტრონული კურსის საშუალებით;

- ჰიბრიდული (დასწრებულ/დისტანციური), სწავლების მცირე ნაწილი მიმდინარეობს დისტანციურად, ხოლო ძირითადი ნაწილი ხორციელდება საკონტაქტო საათების ფარგლებში“(<https://elearnmag.acm.org>.)

როგორც მკვლევარები გვიჩვენებენ სალექციო პროცესში ელექტრონული რესურსის გამოყენებისას აუცილებელია მასწავლებელმა დაიცვას ოქროს შუალედი. უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ მათი გამოყენება უნდა იყოს დამხმარე საშუალება და არა თვითმიზანი. ლექციაზე ტექნოლოგიების გამოყენების დაგეგმვისას მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს შემდეგი ძირითადი ფაქტორები (<https://elearnmag.acm.org>):

- მოსწავლეთა ინფორმაციულ - საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების კომპეტენცია;
- მის ხელთ არსებული ტექნიკური ბაზა;
- დაგეგმილი ლექციის მიზანი და პედაგოგიური სტრატეგიები;
- ლექციის მიმდინარეობისას მასალაზე მუშაობის ტიპი (მიმდინარე, შემაჯამებელი, პროექტული და სხვ.);
- სასწავლო მასალის თემატიკა.

ამ ფაქტორების გათვალისწინებით მასწავლებელი ირჩევს ელექტრონულ რესურსს (კომპიუტერულ პროგრამას/პროგრამებს), რომელსაც გამოიყენებს სწავლების პროცესში. თანამედროვე აპლიკაციები და ვებგვერდები საშუალებას მისცემს მასწავლებელს მიიპყროს სტუდენტის ყურადღება, გამოიყენოს თვალსაჩინო მაგალითები სხვადასხვა ვიდეო ლექციების დახმარებით, ორგანიზება გაუწიოს სტუდენტების სასწავლოს პროცესსა და ჯგუფურ ჩართულობას; უზრუნველყოს შექმნილი ცოდნის შემოწმება ონლაინ ქვიზებითა და თამაშების დახმარებით (<https://elearnmag.acm.org>.)

ამ პარაგრაფში ჩვენ შევეცადეთ გაგვეცა პასუხი, რას ნიშნავს თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემისათვის სწავლა და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო? ძირითადადში განვიხილეთ და წამოვაჩინეთ რას ნიშნავს სწავლა/სწავლება, მოსწავლეზე ორიენტირებული გარემო მაგრამ მთლიანობაში ვერ გავეცით პასუხი, როგორ

უნდა ვასწავლოთ და რატომ ვერ შევქმენით ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში მოსწავლეზე ორიენტირებული გარემო.

თუ შეჯამებას გავაკეთებთ შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

- დღეს არსებული საგანმანათლებლო თეორიების თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს იან ამოს კომენსკის „მათეტიკა“.

კითხვაზე რატომ ვერ შევქმენით ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში მოსწავლეზე ორიენტირებული გარემო ჩვენ შეიძლება ასე ვუპასუხოთ:

- სახელმწიფოში არ არსებობს ნება და „სწავლის“ პოლიტიკა;
- სკოლის სარეფორმო ჯგუფებში ისეთი პირების შეყვანა, რომლებიც არ იცნობენ მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემებს დეტალურად და არ იციან პედაგოგიური, ფსიქოლოგიური და დიდაქტიკურ - მათეტიკურ მეცნიერების საფუძვლები;
- არ არსებობს ერთიანი სახელმწიფოებრივი სტრატეგია;
- ექსპერიმენტად გადაქცეული ქართული საგანმანათლებლო სივრცე, რომელიც ეფუძნება უცხოეთიდან მოზიდულ გრანტებს და არ ითვალისწინებს ქართული ეროვნული სახელმწიფოს ინტერესებს;
- უკუღმართად გაგებული დემოკრატიის სახელით მოსწავლეთა უსარგებლო უფლებების გაზრდა მასწავლებლის აუცილებელი პედაგოგიური უფლებების ხარჯზე;
- დაიკარგა მასწავლებლის პრესტიჟი და სახელმწიფო არ ცდილობს ამ პრესტიჟის აღდგენას;
- მასწავლებელი იქცა პერმანენტული გამოცდების მომლოდინე საცდელ ობიექტად;
- შემოვიტანეთ უამრავი სხვადასხვა ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემები, რომლებიც ვერ მოვარგეთ ქვეყნის საჭიროებებს, რამაც გამოიწვია სასწავლო - სააღმზრდელო პროცესის აღრევა;

- არ შეიქმნა ჩვენი დამოუკიდებელი (არა თავს მოხვეული) „სწავლის“ პოლიტიკა, რომელიც დაეფუძნება ქართველი მოსწავლის ინტერესებს.
- ისეთი კონცეფციის არ არსებობა, რომელიც შეცვლის მომავალი თაობების მენტალურ აზროვნებას სწავლის პროცესთან დაკავშირებით;
- სწავლის იდეოლოგიის არ არსებობა. მათეტიკის, პროგრესივიზმის და კონსტრუქტივიზმის პედაგოგიური და განათლების ფაკულტეტების სწავლა/სწავლების იდეოლოგიად არ გადაქცევა;
- საზოგადოებაში აზრი იმის შესახებ, რომ ცივილიზაცია, ტექნოლოგიების განვითარება ხელს უწყობს არა ბავშვების გარყვნას, (არამედ კეთილი თვისებების განვითარებას);
- არ არსებობს სწავლა/სწავლების პროცესში მშობლებთან თანამშრომლობის მნიშვნელობის შეცნობა - გააზრება, მშობელთა პედაგოგიზაცია;
- ახალი ალტერნატიული სწავლა/სწავლების თეორიის სახელმძღვანელოების არ არსებობა, რომელიც ამოდის ბავშვის საჭიროებებიდან, ინტერესებიდან და შესაძლებლობებიდან.
- ვერ შევძელით ტრადიციული დისციპლინების ტრანსფორმაცია, ისეთი ფორმით, რომელიც არ იქნება აკადემიური და შეესაბამება სოციალურ ქმედებებს, მიზნებს.
- მასწავლებელი მოწყდა სწავლის პროცესს და გადაიქცა მხოლოდ მკვლევარ-მწერლად.
- მასწავლებლები, რომლებიც ცდილობენ დანერგონ მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლა/ სწავლების პრინციპები ვერ უწყვენ წინააღმდეგობას სკოლის ბიუროკრატიულ აპარატს და მხოლოდ პროგრესივისტული იდეების მცირე ნაწილის დანერგვას ახერხებენ;
- ფინანსების არქონა სასწავლო გარემოს შექმნის, ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის;

- საკითხს მხოლოდ მოსწავლის კუთხიდან კი არა მასწავლებლის კუთხიდანც უნდა შევხედოთ.
- სკოლის ადმინისტრაცია არ არის მზად, რათა უზრუნველყოფილ იქნას სკოლების მატერიალური ბაზა, როგორც ტექნიკურად, ისე კონცეფტუალურად მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შესაქმნელად (ლაბორატორიების მოწყობა) და სხვა;
- ფორმალბა სწავლის პროცესში (მასწავლებელთა უმეტესობა, თავიანთ გეგმებში წერს, რომ მოსწავლეთა სწავლა, მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შექმნა მათი მთავარი მიზანია. მაგრამ რეალურად ისინი არ ზრუნავენ მის შესაქმნელად).
- ფორმალბა მასწავლებლის მიერ ჩატარებული გაკვეთილების დაკვირვების პროექტების შეფასებაში.

გარდა ჩვენს მიერ დასახელებული პრობლემებისა, მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შექმნასთან დაკავშირებით გადასაწყვეტი გვექნება მოსწავლესთან და მასწავლებელთან მიმართებაში, ისეთი „მათეტიკური“ პრობლემები, როგორებიცაა:

1. ადამიანური კაპიტალის ფორმირება მათეტიკის პრინციპების საფუძველზე;
2. განათლების პარადიგმის ცვლილება მათეტიკის პრინციპებზე დაყრდნობით;
3. მოსწავლის აზროვნების ჰარმონიზაცია და ჰუმანიზაცია თანამედროვე ტექნოლოგიურ გარემოში.
4. როგორ უნდა მოვახდინოთ განათლების სისტემაში შემოქმედებითი აზროვნების და არასტანდარტული გადაწყვეტილებების კომპეტენციის დანერგვის ფორმირება.
5. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში უნდა იქნას შემოტანილი „მათეტიკის“ სასწავლო კურსი და შეიქმნას მესამე თაობის ახალი მათეტიკა - დიდაქტიკის სახელმძღვანელო, რომელიც მოსწავლეზე და სტუდენტზე იქნება ორიენტირებული;

6. „მათეტიკამ“ ახალ როლი უნდა დააკისროს სკოლას და მასწავლებელს.

ზოგადი დასკვნები „მათეტიკის“, როგორც სწავლის თეორიასთან მიმართებაში

ჩვენ შევეცდებით ზოგადად დასკვნის სახით წარმოგიდგინოთ მსოფლიო საგანმანათლებლო სისტემაში არსებული ხედვა ჩვენს მიერ უცხო ენაზე შესწავლილი და გაანალიზებული მასალებიდან, რომლებიც მითითებულია ჩვენს მიერ გამოყენებულ ლიტერატურაში.

1. იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“ ეს არის მეცნიერება შემეცნების შესახებ. აქ არის თავმოყრილი მისი მრავალი წლის კვლევის შედეგები და დასკვნები მოწაფეობაზე - მათეტიკა და მასწავლებლობაზე - დიდაქტიკა, "ადამიანის განათლების" გზაზე - რაც დარჩა მას შემდეგ, რაც მოხდა ცხოვრების მოსავლის აღება. აქედან გამომდინარეობს სახელწოდება - "Spicilegium Didacticum".

2. „მათეტიკის“, როგორც შემეცნების მეცნიერების რჩევა–დარიგებები განკუთვნილია მათთვის, ვისაც სურს თვითონ „შეაგროვოს თავთავები "და შეაღწიოს შემეცნების სიღრმეებში. მათ კი, ვისაც სურს გაიგოს, როგორც შემეცნების, ასევე სწავლების შესახებ, რომლებიც თითქოს შეგროვებულია ერთ „ბეღელში“, მათ აუცილებლად უნდა მიმართონ დიდ დიდაქტიკას.

3. ასეთი სათაური „მათეტიკა“ ღრმა გააზრებას ემსახურება, როდესაც მოსავლის აღების შემდეგ სათუთად შეგროვებული დარჩენილი თავთავები გვევლინება, როგორც სიმბოლო მომავალი ახალი მოსავლისა. შემეცნების ახალი ციკლი ნიადაგ განსაზღვრავს დარიგებების შინაარსს მომავალი თაობებისათვის.

4. კომენიუსი შემეცნების შესახებ სწავლება/სწავლის თანამედროვე გააზრებისათვის, ინტელიციურად ზუსტი ენით აღწერს იმ პროცესებსა და კანონზომიერებებს, რომლებიც

მხოლოდ ჩვენს დროში არის გამოვლენილი და განსაზღვრული თანამედროვე ეპისტემოლოგიის (ცოდნა, სიტყვა, სწავლა - ი. ბ.) მიერ, როგორც შემეცნების საფუძვლები.

5. ცოდნის საგნობრიობას კომენიუსი, რა თქმა უნდა, აყენებს შემეცნებლის გზის დასაწყისში. საგნის ზუსტი წარმოდგენა, რეპრეზენტაცია, წარმომადგენლობა ყალიბდება არა მარტო მისი **გრძნობით აღქმის** პროცესში, არამედ მრავალმხრივად მისი განხილვით **გონების და რწმენის** მეშვეობით. ყველაფერი რაც ხდება ჩვენთვის ცნობილი ამ სამი კომპონენტის ჰარმონიული შეთანხმებით, აღქმულია მხოლოდ განცდით (გრძნობის ორგანოებით), ან მხოლოდ გონებით, ან მხოლოდ რწმენის ჩვენებით.

6. კომენიუსი გამოყოფს ინტელექტუალურ ოპერაციებს (კატეგორიზაციას): სეგმენტაციას (ცალკეული ორგანოს დაყოფა სეგმენტებად-ი.ბ.), ანალიზს, სინთეზს, შეპირისპირებას (შედარებას).

7. იან ამოს კომენიუსი, როდესაც აღწერს ინტელექტუალურ პროცესს, აკეთებს წინასწარმეტყველებას, რომ მოსალოდნელი იყო აბსტრაქტულიდან კონკრეტულსაკენ აღმასვლის იდეის წარმოქმნა.

8. **"საგნის" ცნების** დეტალური განხილვა იწვევს საგნების ტიპების ფართო მრავალფეროვნების ხედვას, რომლებიც განისაზღვრება შემეცნების საგნით. როგორც ჩანს, ეს გახდა შესაძლებელი კომენიუსის მიერ საგნების შემეცნებაში განსაკუთრებული მეთოდის გამოყენების წყალობით, რომელსაც ის უწოდებს სამობითს, ან სინკრეტიულს და, რომელიც დამადასტურებელია მის მიერ ერთიანი მიდგომის გამოყენებისა, რაც ასევე გარღვევა იყო მისი დროის მეცნიერებაში.

8. **სიამოვნების პრინციპი**, რომელსაც გამოყოფს კომენიუსი, გულისხმობს არა იმდენად იძულებას, როგორც შემეცნების და შეცნობის პირობას, რამდენად მომწიფება (მზადყოფნა) და აუცილებლობის გაგება დარწმუნებით, ახსნა-განმარტებით, აზრის მინიჭებით იმისათვის, რაც ხდება (მოტივაცია).

9. **საგნის გენეზისისადმი** მიმართვა, მათ შორის მასწავლებლების გამოცდილების, ინტელექტისა და ავტორიტეტის მიმართ ნდობით, მიუთითებენ კომენიუსის მიერ

შემეცნების კომუნიკაციური, ან კონვენციონალური ხასიათის გააზრებაზე. ერთის მხრივ, ეს არ ცდება ტრადიციების ჩარჩოებს, თუმცა მანამდე არავინ გამოყოფდა მას, როგორც ცალკეულ ელემენტს, სხვებთან ერთად, შემეცნების პროცესში.

10. კიდევ ერთ მნიშვნელოვან თავისებურებას მის მიერ შემეცნების პროცესის გაგებისა, წარმოადგენს მიმართვა ცოდნის, მოღვაწეობის (აუტოპრაქსია) გამოყენებისადმი. როგორც სასულიერო პირი, ადამიანის განათლებას ის აღიქვამდა მისთვის შესაძლებლობის მიღწევას, რათა მისი განათლების პროცესში გაეკეთებინა სიკეთე ადამიანური საქმეების ღვთიური მოწყობით. ადამიანის მიერ შეცნობილი საგნების მრავალფეროვნება და მათი სასიკეთოდ გამოყენების უნარი კი წარმოშობს კულტურას მისი წარმოდგენის სხვადასხვა ფორმებში.

11. მკვლევართა აზრით, კომენიუსის იდეების განხორციელება შესაძლებელს ხდის მნიშვნელოვნად გაიზარდოს წინსვლა თანამედროვე განათლების სისტემის შესაქმნელად, რომელიც შეესაბამება ღიად მოსწავლე საზოგადოების მოთხოვნებს, ანალოგიურად იმისა, როგორც კომენიუსმა თავის დროზე შექმნა განვითარებადი ინდუსტრიული საზოგადოებისთვის.

12. „მათეტიკის“ სტრატეგიები, რომლებიც შეგროვებულია როგორც თავთავები, შეიძლება წარმოადგენდნენ ინოვაციურ რესურსს პედაგოგ – მასწავლებლებისათვის თანამედროვე სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებელში, აგრეთვე, ყველასათვის, ვისაც სურს გააგრძელოს საკუთარი განათლება მთელი ცხოვრების მანძილზე.

13. მკვლევარების აზრით, იან ამოს კომენიუსი არის განათლების ახალი პარადიგმისა და განათლების სისტემის შემქმნელი, რომელმაც დაადასტურა თავისი ადეკვატურობა და ეფექტურობა საუკუნეების განმავლობაში. დღეს ნათელია, რომ კომენიუსი ვერ მიიღებდა ამ ფუნდამენტურ შედეგებს, თუკი ის განათლების სისტემას განიხილავდა ვიწრო ჭრილში. ჩვენ გვაქვს ერთიანი ცივილიზაციური მიდგომის მაგალითი, რომელიც შეიცავს მთელ რიგ ურთიერთდაკავშირებული პრობლემების განხილვას, რომლებიც წარმოიშვა საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში.

14. იან ამოს კომენიუსის მიერ ჩატარებული ასეთი კვლევების მიმართულება დაედო საფუძვლად ხალხისა და მთელი ქვეყნების ცხოვრებაში არსებით მნიშვნელოვან და ინსტიტუციონალურ ცვლილებებს და შესაძლებელი გახდა ამ მიდგომების გამოყენება საყოველთაო განათლების, აღზრდისა და ზნე-ჩვეულებების შეცვლის სფეროში, მეცნიერების გავრცელებასა და კულტურათა დიალოგში.

15. "მათეტიკისადმი" თანამედროვე მიდგომა, აბსოლუტურად კომენიუსის სულისკვეთებით, გვთავაზობს ეფექტურ დიდაქტიკურ მეთოდს, რომელიც საშუალებას იძლევა შემეცნებითი საქმიანობა განვიხილოთ, როგორც გზა: მათეტიკა - მოწაფეობა - შემეცნება - პარადოქსი - პრობლემა - მოღვაწეობა - შედეგი;

16. კომენიუსის „მათეტიკაში“ განხილული საკითხები, პრინციპები, მეთოდები და პრაქტიკული მინიშნებები შესაძლებელია თანამედროვე მასწავლებელმა გამოიყენოს სწავლ/სწავლების პროცესში და იგი რეალობად აქციოს მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემოს შესაქმნელად.

17. დღეს არსებული საგანმანათლებლო თეორიების თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“.

ამრიგად, ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში უნდა ვისაუბროთ იან ამოს კომენიუსის მიერ დასმულ ამ ყოველდღიურ პრობლემებსა და სირთულეებზე სასწავლო პროცესში (რომელიც დღესაც გრძელდება-ი.ბ.), რათა დავძლიოთ ისინი და გამოჩნდება გზა მომავლისა, რეალურად, როგორი იქნება მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო. ადრე თუ გვიან აღორძინდება ცოდნის სამყარო, რომელშიც კვლავ გამეფდება ჰარმონია და ჰუმანიზმი. სწავლა მაშინ იქნება სასიამოვნო და ლამაზი, როდესაც ის შემეცნების სხვადასხვა ფორმის ღრუბლებით მოიფინება. მხოლოდ ამ დროს აღიბეჭდება მოსწავლის შემეცნებაში ძიების, დაკვირვებისა და აღმოჩენის სურვილი. მოსწავლის სულში დაისადგურებს მზე და მისცემს მის პიროვნებას გაბრწყინების საშუალებას. სწორედ სწავლის მრავალფეროვნება გვიღვიძებს მოტივაციას და სწავლას უფრო

მიმზიდველს ხდის. მოსწავლის გონებაში ჩნდება დრო, როდესაც მას შინაგანი მოტივის (ცეცხლის) კონცენტრირება სჭირდება, რათა სწავლის მნიშვნელობა გაიგოს.

THE GENERAL FRAMEWORK OF JAN AMOS COMENIUS' "MATHETICS"

In 1680, ten years after Comenius' death, Christian Vladislav Nigrinus (Czech erudite) published 100 copies of a small experimental book entitled "Spicilegium Didacticum". The book contains one of the most noteworthy texts of Comenius, the so-called "Mathetics". It is the subject of the first chapter (Winkel 1997: 7). The direct translation of the term "Spicilegium" means "collection of ears of corn" (forgotten by harvesters)".

According to Jan Amos Comenius' "Mathetics", "learning" is a quest for certain knowledge (thing), or the attempt to cognize a particular thing (Spicilegium Didacticum 1680: 1). Knowledge is the possession of thing in mind, holding it in mind (Spicilegium Didacticum 1680 : 1). Comenius believed that the possession of thing in mind - learning, keeping and holding it in mind is being conducted in three phases: 1. Knowledge that thing exists in reality; 2. Knowledge of what the essence of thing is, and what it consists of; 3. Knowledge of the purpose of thing, and what it is used for (Spicilegium Didacticum 1680 : 1). Cognition, understanding and application are achieved through these three levels of knowledge (Spicilegium Didacticum 1680: 1). The first one Comenius calls cognition, or simply knowledge. The second one is mental experience – understanding (comprehension). And the third one is its application - consumption, more precisely skill to apply it (Spicilegium Didacticum 1680 : 1).

Comenius considers knowledge of using thing to be crown or the highest level of knowledge. He identifies three levels and steps of knowledge. To describe the process of acquiring knowledge, J.A. Comenius highlights cognition of three levels (Spicilegium Didacticum 1680 : 2):

- Level I – Knowledge of the existence of thing in reality;
- Level II - Knowledge of the causes of thing;
- Level III (conclusive step) - Knowledge of the form of presenting the results of cognition of things.

Comenius considers three steps of knowledge: 1. Empirical knowledge (knowledge acquired through organs of vision, hearing, touch, taste and smell is empirical knowledge – I.B.). 2.

Epistemological knowledge (Epistemology is a Greek word meaning, knowledge, learning – I.B.). 3. Heuristic knowledge (Spicilegium Didacticum 1680 : 2). Empirical knowledge (Empiricism is a philosophical view that considers information received only through organs of the senses to be a reliable source of knowledge – I.B.). Comenius cited this example of knowledge: if anyone learns how to measure the distance between two places by means of a diopter (measuring instrument – I.B.), he always gets the same results, though he does not understand why this is so. An example of epistemic knowledge is as follows: anyone who can show how to indicate the basics of distance measurement from a distance, according to Euclid's sixth book (his most important work, "The Elements", which is considered one of the most successful textbooks in the history of mathematics – I.B.). An example of heuristic knowledge (knowledge gained through independent recording of facts during the learning process and the observation of links between them) is given by Comenius as follows: if anyone can solve previously non-soluble problems, he should find a way to formulate problem situation in a new fashion, and discover the new rules for solving them (Spicilegium Didacticum 1680 : 2).

The great educator identifies three ways of learning: with sensory perception, with a mind, with belief. Senses - correct, mind - healthy, belief - thoughtful (prudent) Fino 2017 : 4-5). We cognize thing and perceive it sensory. We need it for the immediate perception of clear things (Spicilegium Didacticum: 1680 : 4-5).

We study things or learn from them ourselves and perceive them sensory or learn from others, we cognize their evidence and judgements. The difference is that the we learn faster from **others**, and use a working product; **while from ourselves** – we obtain more reliable outcome for our heart, for which we are in the process of opening gold deposits of our own minds; and in the most reliable way - from things themselves, when we study their nature (Spicilegium Didacticum 1680 : 6).

Comenius changed the scholastic mindset. He writes that a individual has six senses. He can **hear, see, smell, taste, touch and move**. These senses strengthen our relationships with things. The senses are needed for direct, immediate perception of things. **Autopsy - sensory organs** should be used appropriately, adequately, repeatedly, thing should be studied first as a whole, and then in parts. We need to apply **cognitive techniques** – with respect to those things that can be perceived visually, from what we hear and with a touch, and you have to trust only your own eyes, ears, hands – we should attribute to them computing, measuring, weighing, etc.

Comenius emphasizes that through the **mind**, we have to study non-existent things, based on their signs that are at our disposal. To understand the essence of thing, the mind must be sound and properly formed. As to the **judgments** about things under study (general, special), they must be interdependent

and consistent. With regard to things that you have heard about from others, do not believe anything until you are convinced of the possibilities of their reality (Spicilegium Didacticum 1680 : 4-5).

He highlights that “the mind of pupils should be predisposed to every subject that they begin to study. First, the mind should be educated for cognition of things, then memory, and then the tongue and hand. “When we learn things with belief that we cannot cognize either with our minds or our senses, we trust the advice of others. Also, belief is confidence in the revelation (inspiration) (sensitive knowledge of the universe). Belief must be sound, prudent, opposed to the evidence of others. Therefore, in the activities, believe only in **God**, that is, make sure that (Spiculum Didacticum 1680 : 6):

- these are the words of God, who is never wrong and could not be wrong.
- idea, meaning, which you perceive, belongs to God and it has not been invented by man.
- if the universe contains what is a single and inseparable, then to perceive it, we are gifted with outer and inner **senses** in the form of special organ.

Thus, according to Comenius, a knowledge acquisition is a way from the perceived sensory - to the perceived mentally and the revelation. **The cognition technique consists of careful and consistent use of resources**, while the **own knowledge**, if it is sensory perceived and intellectual – perceived by the mind and the revelation - by belief. The own knowledge contributes to the enjoyment, received by student from scientists. It also mobilizes attention and leads to accuracy, order and speed in learning.

Comenius believes that all three of these techniques of learning give us the right to use them and understand everything God desired. To that end, he gave us a special organ - the mind that analyzes what we can do, why and how. There are three things that a person has to meet face to face throughout his life: 1. A universe full of things; 2. People and 3. God.

- Things are perceived sensory by computing, measuring, weighing, and other means. This is where arithmetic, geometry, statics and other exact sciences come from.
- We learn about things with our **mind**, when we assess the eternal verities inherent in things and engraved in our souls;
- Since, not everything we can perceive and experienced by the impression and mind, but someday - by the judgements and evidence of others, then we must thoroughly find out how reasonable can be used **confidence** (the notion of **belief** in the text replaces the notion of “confidence” I. B.), with respect to evidence of others (Spicilegium Didacticum 1680 : 7).

Comenius, in his work „Spicilegium Didacticum“, addresses the issue on how to properly use learning tools. The way of learning, in his view, consists in the use of the frank, sound and consistent means

(Коменский 2016 : 4). The frankness - will foster pleasant learning, sound learning will contribute to the reliability, and consistent learning -to the speed. In frank learning, knowledge must be acquired through sensory organs, sound learning - through the mind, and the revealed learning, or given by belief - through faith. Because human nature is created in such a way that all skills are constantly searching for the pasture: at this time, we need to properly and consistently supply things to the senses, minds and belief, what it feeds on, and we will see how all these means do their job with pleasure. Here too, Jan Amos Comenius gives to the next generation the suggestions as follows:

- Regarding things you can see, hear and feel, believe only your eyes, ears, and hands.
- Regarding the stories you can hear, don't believe anything except what you can perceive the possibility of their reality.
- In the divine activities, never believe anything and anyone, but God, that is to say, make sure that: these are the words of God, who has morals and customs and could not be wrong. The meaning you perceive is truly divine, and not man-made.
- Any sense, if that's not enough, may be helped by another sense.
- Any judgement, if that's not enough, may be helped by another judgement.
- Any message, if it is not sufficiently clear, may be helped by another one (Komenskiy 2016 : 4).

Comenius deserves tremendous credit for explaining the nature of learning as a process. He saw learning as a specific process, learning as an independent and enjoyable process, patterns of learning, and namely, the learning tools. He was first to analyze learning scientifically and introduced it into the world's didactic thinking. He believes that nothing can be in human consciousness that had formerly been lacking in the sense. He believes that the key to learning and its beginning is "learning through the senses (feelings – I.B.). First thing, and then the mind and belief. In our opinion, Comenius considers this provision to be the golden rule and it is the key to learning, or the first way to use learning.

It is consistently followed by **the second way of learning**, that which is reflected in the learner's consciousness by the senses, through sensory organs, is required for **comprehending by a mind** of what was perceived. The meaning perceived by learner, according to Comenius, is gifted by the Lord, and he calls it a third way of using learning.

So, Jan Amos Comenius' „Mathetics“ is the art of pupil-oriented teaching that involves:

- During the learning process, pupil must search, and extract the new information, discover new phenomena, link the obtained information and the learned subject to one another and create knowledge without assistance.

- Pupil must cognize the issue under study directly during the learning process, touch with his/her own hand and see with his/her own eyes, by observing slowly and without rushing, come to conclusion first as a whole, and then in parts.
- Pupil must thoroughly check the item (thing).
- Pupil must use his/her own senses, not rely on the teacher or classmate, unless he/she himself/herself see what it is and how it looks.
- Pupil must do everything directly, led by the senses.
- Pupil must observe thing in the direct and natural state, in the sequence that one is followed from the second one, and and not vice-versa.
- Personal orientation – teacher’s skill – to see a unique individual in every child.
- The collaborative relationship between pupil and teacher.
- Self-development and free self-realization of pupil during the teaching-learning process.
- Pupil-researcher (pupil sometimes applies to thing itself, sometimes – to his/her own thoughts, and sometimes – to the views of others).
- Teacher accepts the role of observer, who watches what happens and lets things happen appropriately.
- School must be fully concentrated on the needs of pupils.
- Organizing the teaching process in a manner that allows for taking into account the interests and initiative of individual pupil.
- Economy of effort of pupil, to learn using very little energy and for the pleasure.

We believe that bringing the "mathetics" principles of Jan Amos Comenius into Georgian pedagogical thinking will significantly contribute to the improvement of the learning process and the creation of a pupil-centered teaching environment.

ლიტერატურა:

1. აბაშიძე 2009: აბაშიძე ზ., სკოლის მართვის აქტუალური საკითხები (დამხმარე სახელმძღვანელო სტუდენტებისათვის), ბათუმი, 2009.
2. ამონაშვილი 1986: ამონაშვილი შ., ფიქრები ჰუმანურ პედაგოგიკაზე, თბილისი, 1986.
3. არსენიძე 2000: არსენიძე შ., ილია ჭავჭავაძე - ინიციატივისა და თვითმოქმედების აღზრდის შესახებ, საქართველოს პედაგოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის "მომამბე", № 2-3., 2000.
4. ბაგრატიონ-გრუზინსკი 2017: ბაგრატიონ - გრუზინსკი მ., კვაჭაძე ჟ., ლორთქიფანიძე რ., გაჩეჩილაძე ნ., სასწავლო აქტივობები ყველასათვის (სწავლების მეთოდები ინკლუზიურ განათლებაში), გზამკვლევი მასწავლებელთათვის, თბილისი, 2017.
5. ბასილაძე 2004: ბასილაძე ი., კობრიძე ქ., პედაგოგიკის ზოგადი საფუძვლები, ქუთაისი, 2004.
6. ბასილაძე 2016: ბასილაძე ი., ჭოხონელიძე ნ., კოსტავა ნ., ქობულაძე ნ., სწავლების მეთოდები, სტრატეგიები, პედაგოგიური ტექნოლოგიები და ცოდნის შემოწმება-შეფასების საკითხები, ქუთაისი, 2016.
7. ბასილაძე 2018ა: ბასილაძე ი., ბალანჩივაძე ი., ბერუჩაშვილი მ., ადრეული განათლების კურიკულუმები და მათი განვითარების სხვადასხვა ასპექტები, ქუთაისი, 2018.
8. ბასილაძე 2017: ბასილაძე ი., ბერუჩაშვილი მ., ბავშვზე (მოსწავლეზე) ორიენტირებული კურიკულუმის ძირითადი პრინციპები ქართულ პედაგოგიკურ აზროვნებაში, თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი. საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „მეცნიერება და ცხოვრება“-№2(16) , 2017 წ. UDC (უაკ) 001.1+001.5]051.2 მ-621, ISSN 1987-9377.
9. ბასილაძე 2018 ბ: ბასილაძე ი., ბერუჩაშვილი მ., პედაგოგიკის პარადიგმა და პედაგოგიური მეცნიერების განვითარების ტენდენციები საქართველოში, „ერუდიტი“ საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი, უმაღლესი სასწავლო დაწესებულება „განათლების აკადემია, № 2., UDC (უაკ) 050(479.22) ე-82, ISSN 2587 4861, თბილისი, 2018.

10. Basiladze 2019: Basiladze I., Kirtadze Sh., Pedagogical System Of Maria Montessori Viewed BY Soviet Pedagogy, ULUSLARARASI DERGI KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU. IST INTERNATIONAL BLACK SEA JOURNAL SOCIAL SCIENCES SYMPOSIUM, SYMPOSIUM OZET KİTABI (კონფერენციის თეზისების კრებული), THE BOOK OF ABSTRACTS, 24-26 JAN. 2019, TBILISI-GEORGIA,SEU GEORGIAN NATIONAL UNIVERSITY
11. ბეჭვაია 2001: ბეჭვაია დ., ღვინერია ე., თანამედროვე პედაგოგიური თეორიების ფილოსოფიური საფუძვლები,თბილისი, 2001.
- 12.ბიბილეიშვილი 2011: ბიბილეიშვილი ი., პედაგოგიკის თეორიისა და ისტორიის საკითხები, ბათუმი, 2011.
- 13.ბიბილეიშვილი 1993: ბიბილეიშვილი ი., ქართული კომენოლოგია, ბათუმი, 1993.
14. ბოჭორიშვილი მ., პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა და მეტაკოგნიცია, 6 დეკემბერი, 2013., maststavlebeli.ge
- 15.ბოჭორიშვილი 2014: ბოჭორიშვილი მ., ჯერომ ბრუნერი და აღმოჩენებით სწავლის თეორიის მნიშვნელოვანი კონცეპტები, 6 ივნისი, 2014, [mastsavlebeli. ge](http://mastsavlebeli.ge)
16. გაგუა 1996: გაგუა ვ., პედაგოგიკა, თბილისი, 1996.
17. გურგენიძე 1981: გურგენიძე დ., საქართველოში საბჭოთა პედაგოგიკური აზროვნების ისტორიიდან (1981-1931), თბილისი, 1981.
18. გორგოძე 2013: გორგოძე ს., ბოჭორიშვილი მ., ჭიაბერაშვილი ნ., ჭიაბერაშვილი ქ., გახელაძე გ., ვისწავლოთ და ვასწავლოთ კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნება, სამოქალაქო განვითარების ინსტიტუტი, თბილისი, 2013.
19. დოლიძე 2017: დოლიძე ნ., ინდუქციური მეთოდების გამოყენება 5-6 წლის ბავშვების სწავლა-აღზრდის პროცესში /პროექტზე დაფუძნებული სწავლების” მაგალითზე/ განათლების მეცნიერებების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენლი დისერტაცია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2017.
- 20.ეროვნული 2018: ეროვნული სასწავლო გეგმა, განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო,2018-2024., mes.gov.ge

- 21.კუტალაძე 2010: კუტალაძე ი., რედაქტორ - შემდგენელი, ეფექტიანი სწავლება თეორია და პრაქტიკა, გამოცდების ეროვნული ცენტრი, თბილისი, 2010.
22. ვასაძე 2000: ვასაძე ნ., გიორგი ჯიბლაძე და ქართული პედაგოგიკური მეცნიერება, საქართველოს პედაგოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის“მოამბე“, № 2-3., 2000.
- 23.თავდგირიძე 2016: თავდგირიძე ლ., სწავლება/სწავლის სტრატეგიები-წიგნიერების ჩამოყალიბების ერთ-ერთი საშუალება. საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბე“, №15, 2016წ. თბილისი, ISSN 1512-195X.
- 24.თავზიშვილი 1977: თავზიშვილი გ., რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, ტ. 2. თბილისი, 1977.
25. იმედაძე 2018: იმედაძე ი., ფსიქოლოგიის ისტორია, თბილისი, 2018.
26. კაციტაძე 2012: კაციტაძე თ., დიმიტრი უზნაძე თამაშსა და სწავლებაზე, ინტერნეტ გაზეთი, 2012 www.mastsavlebeli.ge
27. კვანტალიანი 2000: კვანტალიანი გ., იაკობ გოგებაშვილი და „ახალი სკოლა“, საქართველოს პედაგოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის“მოამბე“, № 2-3., 2000.
28. კრისტენ 2000: კრისტენ ა. ჰანსენი, როქსან კ. კაუფმანი, კეიტ ბერკ უოლში „ნაბიჯ-ნაბიჯ: პროგრამა ბავშვებისა და მშობლებისათვის, შევექმნათ ბავშვზე ორიენტირებული ჯგუფები, თბილისი, 2000 .
29. კომენსკი 1949 : კომენსკი იან ამოს., დიდი დიდაქტიკა, თბილისი, 1949.
30. კომენსკი 1970: კომენსკი იან ამოს., სიბრძნის სანიაგებელი, ანუ საკუთარ ნაწარმოებთა ბრძნულად გადასინჯვის უნარი, რედაქტორი აკადემიკოსი დავით ლორთქიფანიძე., თბილისი, 1970.
31. ლობჯანიძე 2013ა: ლობჯანიძე ს., განათლების მეცნიერების სათავეებთან, 11 ივლისი, 2013, mastsavlebeli.ge
32. ლობჯანიძე 2006: ლობჯანიძე ს., აღზრდის ეთიკური პრინციპები ეპოქალური ცვალებადობის შუქზე, პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი, თბილისი, 2006. nplg.ge

33. ლობჯანიძე 2013 ბ: ლობჯანიძე ს. „კლასიკური მეთოდები კონსტრუქტივისტულ დიდაქტიკაში“, თბილისი, 2013. <http://mastsavlebeli.ge>
34. ლორთქიფანიძე 1970: ლორთქიფანიძე დ., იან ამოს კომენსკი, თბილისი, 1970.
35. მედიდინსკი 1940: მედიდინსკი ე., პედაგოგიკის ისტორია, თბილისი, 1940.
36. მეგრელიშვილი 2018: მეგრელიშვილი ე., თანამედროვე დიდაქტიკური მოდელები და მათი დანერგვის პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეში, 2018., სამაგისტრო ნაშრომი განათლების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, პედაგოგიური ფაკულტეტი, პედაგოგიკის დეპარტამენტი.
37. მელიქიშვილი 2013: მელიქიშვილი მ., დიმიტრი უზნაძის პედაგოგიკური კონცეფცია, თბილისი, 2013.
38. სიუზენ 2010: მ. სიუზენ დონოვანი და კონ დ. ბრენსფორდი, როგორ ვსწავლობთ: ისტორია, მათემატიკა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები, სტატიები განათლების საკითხები, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრი, 2010.
39. მენტეშაშვილი 2013: მენტეშაშვილი ლ., შეროზია ნ., მე-19 საუკუნის ქართველ განმანათლებელთა პედაგოგიური შეხედულებანი, თბილისი, 2013.
40. მურღულია 2012: მურღულია გ., აღზრდის მთავარი პრინციპი, <https://giamurgulia.livejournal.com>, 2012.
41. ნინიძე 2012: ნინიძე ქ., პროექტზე დაფუძნებული სწავლება და მისი პერსპექტივები, 2012 6 მარტი, mastsavlebeli.ge
42. ოსიაშვილი 2012: ოსიაშვილი ქ., თვითშეფასება და მისი როლი ბავშვის განვითარების პროცესში, 2014, 25 თებერვალი, <https://edu.aris.ge>.
43. ბერიშვილი 1994: რედაქტორი ჯ. ბერიშვილი, პედაგოგიკა, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, თბილისი, 1994.
44. პედაგოგიკა 2013: პედაგოგიკის საკითხები, შემდგენელი მ. ბოჭორიშვილი, თბილისი, 2013.
45. პრობლემაზე 2007: პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა., www.nplg.gov.ge, 2007.

46. საბანკო მოდელი 2014: რას ნიშნავს განათლების „საბანკო მოდელი“ და როგორია პრობლემების წამომჭრელი განათლება, 2014, [intermedia. ge](http://intermedia.ge)
47. პროექტზე 2014: რა არის პროექტზე დაფუძნებული სწავლება., <https://edu.aris.ge>
48. რჩევები 2017: რჩევები შერეული სწავლების გამოყენებისას, ევროპისმცოდნეობის ინოვაციური სწავლ - სწავლება (INOTLES), EU TEMPUS სასწავლო პროექტი, მასწავლებლის სახელმძღვანელო, 2017, [www. ies.tsu.edu.ge](http://www.ies.tsu.edu.ge)
49. სარიშვილი 1986: სარიშვილი ტ., ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება და იან ამოს კომენსკი, გაზეთი „სახალხო განათლება“, 6 ივნისი, 1986.
50. სიხარულიძე 1940: სიხარულიძე შ., საბჭოთა სკოლის დიდაქტიკა, თბ., 1940.
51. სიხარულიძე 1937: სიხარულიძე შ., ყიფშიძე დ., პედაგოგიკის ისტორია, იან ამოს კომენიუსის პედაგოგიური სისტემა, ქუთაისი, 1937.
52. უზნაძე 1947: უზნაძე დ., სწავლა სასკოლო ასაკის ბავშვის ქცევის ძირითადი ფორმა, საქართველოს სსრ პედაგოგიკურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შრომები III, თბილისი, 1947.
53. უზნაძე 1912: უზნაძე დ., ექსპერიმენტული პედაგოგიკის შესავალი, ქუთაისი, 1912.
55. უშინსკი 1974: უშინსკი დ., რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 1974.
55. ფანჩულიძე 2013: ფანჩულიძე ს., დიმიტრი უზნაძის პედაგოგიკური შეხედულებები, განათლების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი სადოქტორო დისერტაცია, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, 2013.
56. ფიჩხაძე 2015: ფიჩხაძე მ., მოსწავლეთა თვითრეალიზაცია ისტორიისა და სამოქალაქო განათლების გაკვეთილზე, [maststavlebeli. ge](http://maststavlebeli.ge)
57. ფრეიერი 2005: ფრეიერი პ., ჩაგრულთა პედაგოგიკა, თარგმნა ნოდარ მანჩხაშვილის, თბილისი, 2005.
58. ქურდაძე 1986: ქურდაძე შ., ცნება „სწავლა“ და მისი შინაარსის გაგება, ჟურნალი „სკოლა და ცხოვრება“, № 4, თბილისი, 1986.

59. შავთვალაძე 2019: შავთვალაძე ნ., ინოვაციური პედაგოგიკა ქართველოლოგიურ დისციპლინებში (პრობლემებზე დაფუძნებული სწავლება), საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ენა და კულტურა“, ქუთაისი, 2019.
60. შავშიშვილი 2006: შავშიშვილი ტ., განათლება ევროპულ სივრცეში ჰარმონიული თანარსებობის დამკვიდრებისათვის, თბილისი, 2006.
61. ჩხარტიშვილი 1974: ჩხარტიშვილი შ., აღზრდის სოციალური ფსიქოლოგია, თბილისი, 1974.
62. ხასაია 2018: ხასაია ზ., ვეფხისტყაოსანი და ფაუსტი, თბილისი, 2018.
63. ხუროშვილი 2017: ხუროშვილი ნ., ჭეშმარიტების წყარო, 5 მაისი, 2017, <https://jesus.ge>
64. ჯინჯიხაძე 2016: ჯინჯიხაძე ჯ., პედაგოგიკური კვლევა, თბილისი, 2016.
65. ჭყოიძე 2013: ჭყოიძე თ., დამოუკიდებელი სწავლის უნარები და მათი განვითარება, 29 ნომბერი, 2013., [mastsavlebeli. ge](http://mastsavlebeli.ge)
66. ჭყონია 2013: ჭყონია ნ., მრავალმხრივი განათლების შინაარსის თანამედროვე პრობლემები. დისერტაცია განათლების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი, 2013.
67. Fino 2017: Carlos Nogueira Fino , CONSTRUCTIONISM AND THE SHIFTING FROM DIDACTICS TO MATHETICS, *International Journal of Development Research* Vol. 07, Issue, 10, pp.16250-16255, October, 2017, ISSN: 2230-9926, Available online at <http://www.journalijdr.com>
68. Spicilegim Didacticum 1680: Spicilegim Didacticum., Artium Dificendi ac Docendi Summam brevibus Preceptis exhibens. e MSStis Cl.J. A.Comenni colleElum editium, a C.V.N. Amstelodami, Typis Christophori Cunradi, 1680., <https://books.google.com>
69. Коменский 2016: Коменский Ян Амос. Матетика, т. е наука учения., Перевод с латыни под ред. А. Л. Семенова, 26 апреля 2016, [www. bim-bad.ru](http://www.bim-bad.ru)
70. Mathetik 2017: Mathetik: die Wissenschaft vom Lernen – THM-Wiki, https://wiki.thm.de/ProTWA:_Mathetik., 2017.

71. Self 1995: Self, John (1995), Computational Mathetics: Towards a Science of Learning Systems Design, Lancaster: Drakkar Press, <http://www.drakkar.co.uk/CompMathetics.pdf>.
72. Kohlberg 2007: Wolf Dieter Kohlberg, Thomas Unseld (2007)–Mathetik–Mathetik des E-Learnings, Druck / Print / Imprimé: Color Copy Shop Iburger Straße 78 49082 Osnabrück ISBN 978-3-00-022171-2.
73. hier lerne ich was ich will! Lernen an der Grundschule Harmonie und im Offenen Unterricht Festschrift zum 60. Geburtstag von Walter Hövel, Grundschule Harmonie, 12. April 2009.
60. Kohlberg 2007: Wolf Dieter Kohlberg, Neurodidaktik Von der Didaktik zur Mathetik, Transdisziplinarität im Lehr-/ Lernmanagement, Universität Osnabruk, 2007, [www. google.com](http://www.google.com)
74. КОМЕНСКИЙ 2018: ЯН АМОС КОМЕНСКИЙ И СОВРЕМЕННОСТЬ, Сборник научных трудов, Международной научно-практической конференции, посвященной 425-летию со дня рождения Я.А. Коменского и 250-летию первого издания его произведений на русском языке, МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, ИНСТИТУТ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ ОТДЕЛЕНИЯ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ ПЕДАГОГИКИ РАО, Москва 2018.
75. Rauscher 2007: Erwin Rauscher(Hg.), Pädagogik für Niderösterreich. Baden. 2007. <https://www.ph-noe.ac.at/filadmin/root>.
76. Rainer 1997: Winkel Rainer: Theorie und Praxis der Schule. Oder: Schulreform konkret – im Haus des Lebens und Lernens. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren 1997, S. 70 – 84.
77. Universität zu Köln Chemie und ihre Didaktik Prof. Dr. Chr. Reiners, Prorektorin Forschungscolloquium 26.1.2004, 17 Uhr Diskussionsvortrag Die Bildungswirksamkeit des Chemieunterrichts zwischen didaktischen und mathetischen Bemühungen!“ Prof. Dr. Michael A. Anton, LMU München.
78. Mathetik in der schulischen Pädagogik, <https://de.wikipedia.org/wiki/Mathetik>.
79. Coriand 2013: Rotraud Coriand - Grundlagen Allgemeiner Didaktik Die Modelle Herbarts, Stoys und Willmanns. Herausgegeben von Annika Blichmann Jena, 2013.

80. Werner 2014: Werner Jank, Hilbert Meyer „Didaktische Modelle”,Cornelsen Schulverlage GmbH, Berlin, 2014.

81. Meskov 2017: Meskov V. S., Sabanina N. R., THE MATHEMATICS OF JAN AMOS COMENIUS: LEARNING – THEORY OF COGNITION, УДК 16:1(091) ББК 74.03, Наука и Школа № 3., 2017.

82. Меськов 2018: Меськов В.С., Зискин К.Е., Сабанина Н.Р., ВВЕДЕНИЕ В МАТЕТИКУ, Книга 1, Научно-методологическое издание, Москва, 2018., УДК 16:1(091) ББК 74.03 М53

83. James Davis 2017: James Davis, Innovative Teaching Startegies thar Improves Student Engagement, November 2017.

84. <https://elearnmag.acm.org>.

85. [www. nplg. ge](http://www.nplg.ge)

86. <https://www.helloblog.ge>.

87. www.google.ge

შინაარსი

შესავალი.....	3
იან ამოს კომენიუსი და ქართული პედაგოგიკური აზროვნება (ი.ბასილაძე).....	10
იან ამოს კომენიუსის „მათეტიკა“, როგორც სწავლის თეორია (ი.ბასილაძე, ე. ღვინერია).....	22
სწავლა, როგორც „მათეტიკის“ ძირითადი ცნება და მისი დამხმარე კატეგორიები(ი.ბასილაძე).....	65
„მათეტიკის“ პრინციპები(ი.ბასილაძე).....	77
„მათეტიკის“ მეთოდები (ი. ბასილაძე, ე. ღვინერია).....	83
„მათეტიკა“ ევროპული დიდაქტიკის თვალთახედვით (ი.ბასილაძე).....	91
„მათეტიკა“ და დიდაქტიკა(ი. ბასილაძე).....	111
„მათეტიკა“ და კონსტრუქტივიზმი(ი.ბასილაძე).....	129

„მათეტიკა“ და კოგნიტივიზმი (ი.ბასილაძე).....	136
„მათეტიკა“ - ნეიროფსიქოლოგია, ნეიროპედაგოგიკა და ნეიროდიდაქტიკა (ი. ბასილაძე).....	139
„მათეტიკა“ და მოსწავლეზე ორიენტირებული სასწავლო გარემო (ი. ბასილაძე, ე. ღვინერია).....	148
ზოგადი დასკვნები „მათეტიკის“, როგორც სწავლის თეორიის შესახებ....(ი.ბასილაძე, ე. ღვინერია).....	166
THE GENERAL FRAMEWORK OF JAN AMOS COMENIUS' "MATHETICS" (I. Basiladze, E.Gvineria).....	170
გამოყენებულილიტერატურა.....	175
შინაარსი.....	182